Victor Eftimiu

PE URMELE ZIMBRULUI

CAPITOLUL I

„Scumpul meu nepot,

Scrisoarea pe care mi-ai trimis-o de la Paris în ziua de 23 martie 1847 a făcut mai bine de trei luni pînă la reşedinţa mea moldavă.

Fără-ndoială a pus mai multă vreme s-ajungă de la Iaşi până la Drăgoşeşti decât de la Paris pînă la Iaşi. Ce vrei? Suntem departe de occidentul Europei, aşa că trebuie să ne supunem legilor fireşti ale acestor înapoiate şi atît de fermecătoare ţinuturi.

«Fermecătoare»! Iată cuvîntul ce se potriveşte mai mult decît oricare altul principatelor moldo-valahe, cerului lor senin şi albastru, plin de irizările Orientului Apropiat, peisajelor campagnarde sau muntoase, gîrlelor sprintene ale înălţimilor şi celor leneşe de la cîmpie, oamenilor care locuiesc aceste plaiuri bogate binecuvîntate de Dumnezeu. Ce nu găseşti în Valahia şi în Moldova? Grâul, porumbul, rapiţa, secara, orzul, ovăzul, lucerna, sarea, mierea, ceara, aurul, argintul, pucioasa, cărbunele, fierul, arama, lemnul de brad, de stejar şi de nuc, pe care-l folosesc turcii ca să-şi facă puternicele corăbii. Apoi vacile, oile, caii, orătăniile de tot soiul, peştii rîurilor de munte, păstrăvii iazurilor, crapii, şalăul şi somnul lacurilor, ai afluenţilor bătrânului Danubiu, ai Danubiului însuşi, cega, păstruga, nisetrul şi morunul Mării Negre, grei de caviar, scrumbiile, chefalul, lufarul, rîndunica de mare! Zarganul, stronghilul şi atîtea varietăţi cu nume greceşti ale faunei marine; merele, perele, prunii livezilor, strugurii podgoriilor şi ai viilor de la şes, fînețele fără pereche ale platourilor şi mai presus de toate (aceasta ştiu că te va interesa în primul rînd) bogăţia şi varietatea vînatului.

De la prepeliţa şi dropia Bărăganului valah pînă la cocoşul sălbatic al Carpaţilor, de la iepurele sprinten pînă la ursul greoi şi pînă la dîrzul mistreţ şi viezurele, şi vidra, şi jderul, şi veverița, - pădurile virgine ale Moldo-Valahiei sînt

pline de aceste sălbăticiuni, cu blana, carnea, oasele şi penele atît de căutate.

Îmi vei răspunde că toate aceste bogăţii campestre ori silvestre se găsesc şi în Europa. Desigur.

Dar eu îţi voi replica, şi acesta e rostul scrisorii de faţă: ceea ce n-aveţi acolo (nu mai spun avem, fiindcă eu m-am despărţit demult de Franţa şi am devenit bun moldovean), ceea ce nu găsiţi în Europa voastră occidentală este zimbrul — un vînat extrem de rar. El a rămas prin locurile acestea ca printr-un miracol şi tinde să dispară. Mai există unele specimene prin sud-estul Poloniei, în Ucraina şi-n Caucaz. Cele mai numeroase, ocrotite prin dispoziţiile speciale ale autorităţii, au rămas, cam la două mii, în pădurea Bielovejsk din Rusia albă, pe terenul de vînătoare rezervat ţarului şi nobilimii.

Sălbăticiunea aceasta e numită aurochs în limba franceză, iar în moldoveneşte zimbru sau bour, deşi bourul nu este exact acelaşi animal ca zimbrul. Sunt fraţi, dar specii deosebite. Zimbrul e un fel de bivol sălbatic, despre care vorbeşte şi Iuliu Cezar. Un animal antediluvian, ale cărui fosile se găsesc împrăştiate de-a lungul şi de-a latul Europei. El trăieşte azi în regiunile central-estice ale continentului nostru, în Rusia sud-vestică şi în America de Sud.

Numele său latin este bison bonasus, bison europeus, după cum cel de dincolo de Oceanul Atlantic e numit bison americanus.

Ca şi orocsul din stepele noului continent, acest bizon trăia, pe vremuri, în cirezi vagabonde în pustele Ungariei, ale Moldovei, ale Crimeei, iar în veacurile de mai tîrziu s-a refugiat în păduri. Zimbrii bătrâni se despart de colectivitate şi-şi sfîrşesc zilele singuratici.

Animal ierhivor, puternic, cântărind uneori mai mult decît o tonă, acest taur sălbatic era vînat pentru pielea şi carnea lui, pentru coarnele lui, din care se făceau buciume şi cupe.

A fost urmărit şi nimicit de-a lungul războaielor care s-au purtat în Europa centrală şi dincolo de ea, spre răsărit. Încă din veacul al cincisprezecelea se ştie că zimbrul era căutat şi folosit

pentru hrana şi nevoile oştilor teutone, poloneze sau maghiare. Cel din urmă bizon din Transilvania a fost ucis la 8 octombrie în 1762, în Munții Bărgăului.

Printr-o ciudată împrejurare, aceasta specie străveche mai trăieşte şi azi în Moldova nord-vestică, nu departe de reşedința mea de la Drăgoşeşti, botezată astfel după numele primului principe al Moldovei, voievodal Dragoş, despre care legenda spune că a venit din Maramureş, în veacul al XIII-lea, urmărind un zimbru. El ar fi dat țării descoperite denumirea de Moldova, după numele credincioasei sale cățele Molda, cu care împărțea primejdiile vânătoarei. (Fiindcă, trebuie să ştii, zimbrul e tot atît de periculos ca şi leul pe care-l vânezi tu în Africa. Nu o dată haitaşii şi înşişi visătorii au fost spintecați ca nişte simpli toreadori de coarnele acestor tauri sălbatici.)

Numeroase localități de la confinele moldavo-maghiare vorbesc despre aurochs, bison, bour sau zimbru: Bivolforras pe ungureşte, Clăbucetul Zimbrului pe romîneşte. Izvorul Zimbrului, Valea Zimbrului, Dealul Zimbrilor, Zimbroslava, Zimbreni, Zimbreasca, Zimbrovița şi multe altele.

Bourul este şi podoaba de frunte a stemei Moldovei: un cap de bivol cu o stea între coarne.

Îți scriu toate acestea ca să te înduplec a veni în țara moldavă, unde vei fi primit cum nu se poate mai bine. Îți cunosc pasiunea cinegetică şi ştiu că posibilitatea de a vîna o pradă rară te-ar putea atrage mai mult decît dorul de a-ți vedea bătrînul unchi, care te iubeşte ca un părinte şi care nu te are decît pe tine în lume.

De aceea, în loc de a pleca din nou în Africa, la vînătoarea de lei, vino mai bine în septembrie prin locurile acestea, care sînt mult mai interesante decît pustietățile Saharei. Vei cunoaşte o țară cu vegetație şi faună abundentă, cu oameni ospitalieri şi care seamănă cu noi mai mult decît orice alt popor.

Te sfătuiesc ca înainte de a pleca spre Dunărea-de-jos să obții de la guvernul francez o însărcinare oficială, care-ți va înlesni formalitățile de intrare şi petrecere în Valahia. Am scris

«Valahia» şi nu Moldavia fiindcă prinţul care domneşte la Bucureşti, George Bibescu, e un om civilizat şi amabil, prieten al ţării noastre şi din cale afară de ospitalier. Cel al Moldovei cam lasă de dorit. Din Bucureşti vei veni mai uşor la Iaşi.

Misiunea pe care o vei cere ministerului poate să fie şi onorifică. Nu vei avea nevoie decît de banii drumului, fiindcă aici vei găsi mai mult decît îţi trebuie. Eu am făcut economii frumuşele, fiindcă nu cheltuiesc mare lucru, iar averea unchiului tău îţi aparţine încă din viaţă, nu numai ca moştenire.

Te îmbrăţişez cu multă dragoste şi sper că răspunsul tău va pune mai puţin decît trei luni pînă să-l primesc.

Al tău unchi iubitor,

Henri Parrocel"

Cel care semna această scrisoare era un francez pripăşit prin Moldova după nefericita expediţie în Rusia a lui Napoleon.

Strănepot al vestitului Joseph Parrocel, care, în veacul al XVII-lea, picta bătăliile regelui Franţei Louis XIV, Henri Parrocel, fiu al revoluţiei din 1789, apoi soldat şi ofiţer în oştile triumfătoare ale lui Bonaparte, urmase cu credinţă, în mai multe campanii, stindardele republicii, apoi pe cele imperiale. Dar, după campania din Rusia, campanie pe care generalul Caulincourt şi alţi oameni cu mintea limpede sfătuiseră pe Napoleon să n-o întreprindă, Henri Parrocel, ca mulţi alţi soldaţi şi ofiţeri francezi, nu s-a mai reîntors în patrie.

Republican convins, fanatic bonapartist, Henri Parrocel, asemenea lui Beethowen, încetase să mai admire pe Napoleon de cînd se încoronase împărat, de cînd reîntronase despotismul şi fastul regilor de odinioară.

După înfrîngerea de la Moscova şi acea dezastruoasă trecere a rîului Berezina, în noiembrie 1812, după iarna cumplită care împiedica armatele napoleoniene să iasă din nesfîrşita împărăţie troienită, mulţi francezi au rămas în Rusia şi în Polonia, iar cîţiva au trecut în Moldova, unde şi-au întemeiat un cămin, şi au început o viaţă nouă.

Printre aceştia, îl găsim şi pe Henri Parrocel, om cult, care şi-a început cariera la Iaşi, ca negustător, medic, profesor de limba franceză, preceptor de odrasle boiereşti, iar în ultima vreme, în 1847, cînd începe această povestire, bibliotecar şi guvernor al duduiței Muşa Rosetească, din neamul Roseteştilor-Drăgoşeşti.

Duduița Muşa era copilul unic al boierului Arkip Rosetti, mare moşier moldovean, fost vistier la curtea domnească din Iaşi, iar acum retras în conacul de la Drăgoşeşti, unde se afla cea mai bogată colecție moldovenească de cărți rare şi de tablouri. Printre tablourile acestea figura şi o bătălie din vremea lui Ludovic al XIV-lea, de Joseph Parrocel, străbunul bibliotecarului şi profesorului de la Drăgoşeşti.

Prezența acestei opere de artă în conacul moldovenesc crease o apropiere, un fel de înrudire între boier şi oaspele francez. Peste țări şi peste veacuri, se făcuse o trăsătură de unire între cele două familii străine, atît de depărtate ca distanță în spațiu, ca moravuri, ca limbă şi ca stare socială. În pînza pictată de celebrul său strămoş, Henri Parrocel îşi regăsise patria; contemplînd-o, simțea cum îi urca în inimă un val de duioşie, de căldură, de emoționantă revedere.

Şi, în acelaşi timp, un gînd prielnic îl cutreiera. Întîi fusese un gînd fugar, apoi un întreg eşafodaj pe care-l construise, amănunt cu amănunt, în orele de reverie.

Henri Parrocel avea la Paris un nepot de douăzeci şi patru de ani, fiul fratelui său Jerôme.

Jerôme murise încă tînăr, după ce văduvise vremelnic. Micul Gaston rămăsese orfan şi fără avere la o vîrstă fragedă. Îl luase pe lîngă el un nobil francez, ducele Edgard de Montmirail, care în timpul revoluției scăpase de ghilotină şi nici nu plecase în emigrație. După restaurarea Bourbonilor, ducele îşi redobîndise averile şi, cum Gaston era un tînăr dezgheţat, îl luase pe lîngă el: nu se despărțea de el niciodată. Îl ducea în fiecare an în Algeria, la vînătoare de lei. Această pasiune prinsese pe Gaston Parrocel, care continua să vîneze

în Africa şi după moartea ducelui. Personal, n-avea mijloacele necesare unei asemenea costisitoare călătorii, dar însoțea, în calitate de cicerone, alți bogătaşi care treceau Mediterana, mînați de aceeaşi pasiune.

Ca să trăiască, Gaston Parrocel se apucase de gazetărie. Avea opinii liberale, era un spirit combativ, înclinat spre politică. Bun orator, ştia să-şi înflăcăreze camarazii, dar, cum era sărac, unchiul său de departe se gîndea că bietul băiat va avea de luptat din greu cu viața pînă să răzbească.

În visurile sale îndrăznețe, Henri Parrocel îşi vedea nepotul căsătorit cu tînăra Muşa, unica moştenitoare a unei averi imense.

Planul său era următorul: va ispiti pe nepotul său Gaston cu vînătorile extraordinare din Moldova, îl va aduce la Drăgoşeşti, îl va introduce în casa boierilor Roseteşti şi nu-i va fi greu parizianului, cu farmecul său personal, cu prestigiul poporului din care făcea parte, să cîştige inima tinerei moldovence şi consimțâmîntul marelui senior de la Drăgoşeşti. Deosebirea de clasă socială va fi compensată prin originile tînărului Parrocel, faptul de a fi francez era egal cu o boierie, iar numele celebrului pictor din veacul al XVII-lea dovedea şi el vechime şi distincție.

Rămînea, numai, ca băiatul să consimtă la o călătorie în Moldova: de rest se va îngriji el, unchiul providențial, care nu o dată vorbise duduiței Muşa despre nepotul său zugrăvindu-l în cele mai romantice culori. Guvernorul se străduia să creeze în sufletul copilei obsesia celui din urmă Parrocel. Nu scăpa nici un prilej să vorbească Rosetească despre ziaristul talentat, despre oratorul vehement, despre vânătorul iscusit, care bătea pustiurile Africii, în căutarea şi răpunerea cumplitului rege al pustiului.

— Lui Gaston i-ar fi plăcut mult să vadă cum îți stă şalul acesta persan... E un om de gust. A moştenit simțul culorilor de la străbunul nostru, pictorul Joseph Parrocel, din Avignon, şi de la fiul său Charles, acuarelist celebru şi el.

— Păcat ca nu te-a văzut şi Gaston cu cât curaj şi cu câtă grație ai sărit de pe şa cînd s-a speriat calul de ursarii țigani. Gaston e un călăreț admirabil, dar n-ar fi putut să facă saltul acesta.

— Îmi pare bine că-ți place romanul acesta. Gaston are, despre el, aceeaşi părere.

— Îmi scrie nepotul meu despre ultimul bal la care a luat parte, la ambasada Rusiei. Ce femei încântătoare, ce toalete splendide, ce risipă de diamante!...

Şi domnul guvernor citea elevei sale fragmentele cele mai poetice din corespondența nepotului.

Toate aceste lucruri, spuse în limba muzicală, pe care şi Muşa o vorbea la perfecție, împrăştiau o magie care nu se putea să n-o vrăjească pe tînăra moldavă. Prezența lui Gaston era amestecată în imaginația ei cu mirajele depărtatului Paris; el întruchipa sau trebuia să întruchipeze toată feeria Occidentului, a unei vieți de lux şi desfătări pe care o trăiesc, în inima civilizației, muritorii cei mai fericiți ai planetei.

Muşa urmărea fermecată evocarea Făt-Frumosului de departe.

Plin de tact, Henri Parrocel evita să vorbească seniorului sau domniței despre o eventuală vizită a lui Gaston la Drăgoşeşti. N-ar fi vrut în ruptul capului să-şi dea în vileag planurile, să dea ceva de bănuit. Se mulțumea să pregătească terenul, să izoleze pe Muşa de tinerii feciori de boieri care o înconjurau la Iaşi sau veneau cîteodată la conac, la Drăgoşeşti.

Cînd vedea pe vreunul dintre ei mai întreprinzător sau cînd simțea o vagă înclinare a Muşei pentru altul, vechiul „grognard”[{1}] al lui Napoleon găsea o mie şi unul de pretexte ca să-l îndepărteze. Se socotea nu numai profesorul, guvernorul domnişoarei, dar îşi lua şi atribuția de guvernantă.

De vreo logodnă nu putea fi încă vorba, dar peținorii nu vor întîrzia să se prezinte.

Lucrurile trebuiau precipitate. Dacă ispita cu vînătoarea zimbrului nu-l va hotărî pe Gaston să părăsească

Parisul, atunci el, Henri Parrocel, va scrie nepotului că e pe moarte şi-i va ordona să se grăbească să vie, ca să nu-şi piardă moştenirea. Bani nu-i trimitea la Paris; cine are ce cheltui nu pleacă de-acolo cu una cu două.

O dată înlăturați fluturii care roiau în jurul copilei, inima şi imaginația ei rămîneau libere, pregătite să primească sugestiile preceptorului.

Deocamdată, prudență! Gaston trebuia să rămînă o himeră. Un tînăr parizian, cu mare viitor politic, preocupat să trăiască şi să izbîndească în vîltoarea metropolei.

Va trebui să sosească într-o bună zi, pe negîndite, cu o misiune oficială sau imaginară, pe lîngă unul dintre voievozii principatelor. Ajungînd la Bucureşti sau la Iaşi, nu va putea ocoli pe unchiul său iubit, care-i ținea loc de părinte şi pe care nu-l văzuse decît în treacăt, în cele trei călătorii pe care le făcuse la Paris, în anii din urmă.

Henri Parrocel socotea drept cel mai mare triumf al său această căsătorie.

N-avusese nici o satisfacție de seamă în viață. Era ursit să-şi sfîrşească zilele ca profesor şi bibliotecar, în mijlocul codrilor sălbatici ai unei țări din orientul Europei, el, care, urmînd drapelul lui Napoleon, luptase în Italia, în Germania, ajunsese la piramide, străbătuse pămînturile înghețate ale Rusiei şi se crezuse vrednic să cîştige, dacă nu bastonul de mareşal, cel puțin titlul de general al împăratului.

După Berezina şi-a pierdut orice nădejde, orice încredere într-un viitor strălucit. Mai tîrziu, în vreme ce Napoleon se stingea pe Insula Sfânta Elena, fostul său ostaş bătea tîrgurile Galiției, apoi ale Moldovei, făcînd tot felul de meserii şi de negustorii, pînă a ajuns să fie prezentat boierului Arkip Rosetti, om bogat şi învățat, fericit că va avea cu cine să se perfecționeze în vorbirea curentă şi impecabilă a limbii franceze. La Iaşi mai trăiau cîțiva compatrioți ai lui Parrocel, rămăşițe răzlețe ale marii armate, oameni de treabă, care cuceriseră, prin inteligența şi purtările lor alese, protipendada capitalei Moldovei. Unii se însuraseră, se

înmulțiseră, urmaşii lor trăiesc şi azi, românizați pe deplin, păstrîndu-şi numai numele şi calitățile poporului lor.

Henri Parrocel trecuse de patruzeci, de cincizeci, de şaizeci de ani, fără să-şi fi creat un cămin.

Născut în 1783, avea şase ani cînd a izbucnit marea revoluție. Acum, în 1847, era un om de 64 de ani, încă tînăr, voinic, cu părul abia încărunțit la tîmple, îşi păstrase sprinteneala parizianului. Necontenita lui activitate, nu numai în bibliotecă, dar şi pe ogoarele şi-n pădurile lui Arkip Rosetti, al căror superadministrator devenise, îi întreținea vigoarea tinereții. Învățase graiul țării, îl învățase direct de la țărani şi îl vorbea mai bine decît ieşenii din societatea înaltă şi decît ceilalți moşieri moldo-valahi. Aceştia erau preocupați ca nu cumva să facă vreo greşeală pe franțuzeasca limbă. Greşelile pe care le comiteau vorbind moldoveneşte nu numai că nu-i stînjeneau, dar le dădeau un aer de superioritate, de distincție, pe care românii bogați au căutat să-l cucerească necontenit, exagerîndu-l, pînă în zilele noastre.

Henri Parrocel, ca, de altfel, toți francezii călători pe aceste plaiuri, era căutat, răsfățat nu numai de protipendadă, dar şi de oamenii de rînd — negustori, tîrgoveți şi țărani. Firea lui deschisă, spiritul său democratic, veselia şi verva lui îl făceau iubit de toată lumea. Adăugați, acestor daruri personale şi prestigiului epopeei napoleoniene, amintirile lui din campaniile făcute dincolo de Rin, dincolo de Alpi şi de Pirinei şi veți înțelege de ce avea atîta căutare.

Preceptorul domniței Muşa Rosetti-Drăgoşeşti reprezenta politețea, purtările alese, inteligența, limba şi spiritul francez. Această solie rodnică, aceste prestigioase iradieri au servit Franța din plin, recompensînd absența fiilor rămaşi pe străine meleaguri şi care au dus pretutindeni, spre gloria națiunii lor, ideile revoluției, progresul, umanismul, civilizația.

Printre aceşti vrednici patrioți va să-l socotim şi pe urmaşul depărtat al pictorului din vremea lui Ludovic al XlV-lea, pe Henri Parrocel.

CAPITOLUL II

Călări pe două ramuri groase cît omul, ocrotiți de frunzişul stufos, doi inşi şedeau la pîndă, cu puşca întinsă, gata să tragă în sălbăticiunea care va veni să se adape la izvorul numit al zimbrului şi care gîlgiia, rece şi cristalin, în mijlocul luminişului din pădurea de goruni.

Unul dintre aceşti oameni era profesoral şi administratorul averei Roseteştilor-Drăgoşeşti, francezul Henri Parrocel, iar celălalt — un țăran puțintel, care putea să aibă şi treizeci, şi cincizeci de ani, mic, slab şi vînjos, cu fața bătută de soare şi de vînt; acel țăran era grăjdar, pescar şi vînător la curtea boierească.

Îl chema Ilieş. Îi mai ziceau Împuşcă Vrabie. Băiat isteț, bun la inimă, dar fără noroc şi cam arțăgos. Mîndru nevoie mare, mai ales de la o vreme, de cînd îl descoperise şi-l proteja domnul guvernor al duduiței Muşa. Pîn' atunci trăsese mîța de coadă.

Poate din vina altora. Dar şi din vina lui. Nu putea sta locului, nu prea se învoia cu oamenii. Se credea mai presus de ceilalți săteni. „Am să le-arăt eu lor!". Dar nu ştia nici el prea bine ce-o să le arate şi cui. Locuia singur, fără nevastă, fără copii, fără părinți, într-un bordei de la marginea satului. Tot aştepta ziua binecuvîntată cînd lumea va afla cine este el, cel poreclit Împuşcă Vrabie.

Îl botezaseră aşa fiindcă, vînător nevoie mare, nu făcuse cine ştie ce mare ispravă. Dobora vrăbii cu praştia şi cu arcul. Vrăbii, mierle şi granguri, în preajma Sfintei Mării, cînd se îngraşă zburătoarele mîncînd mure şi dude. N-avea bani, săracul, să-şi cumpere praf de puşcă şi alice. Altminteri le arăta el lor! Îşi potolea patima trăgînd cu pietricele şi cu săgeți în păsările aproape domestice, care ciuguleau duzii sau balega din curțile oamenilor.

Cînd era la încurcătură, îşi împingea căciula sau pălăria de la ceafă pe fruntea îngustă, pe sprîncenele

stufoase. Avea ochii mici şi mustața retezată, ca domnu Parucelu sau Parogelu, cum îi spuneau țăranii domnului administrator.

Franțuzul boierului găsise în Ilieş omul de nădejde.

Într-adevăr, de cînd avea puşcă nouă, pulbere şi plumbi din belşug, Împuşcă Vrabie începuse a disprețui mierlele, grangurii, sobolii şi alte vînaturi mici.

Se încumeta la cocoşi sălbatici, cerbi, capre negre, ba şi la mistreți, lupi şi urşi. Îi simțea de departe, le adulmeca urmele ca un copoi, le ştia vizuinile, adăposturile şi izvoarele.

La vînătorile cuconului Arkip Rosetescu, cine mergea în fruntea hăitaşilor decît Ilieş al nostru?

Cine sfătuia pe oaspeții boierului cum să ție puşca şi cum să se pituleze, şi cum să aştepte cu răbdare multă, şi cum să tragă la repezeală?

Vînătorile orînduite de el ajunseseră vestite în toate împrejurimile, ba pînă la Botoşani şi Iaşi Dar lumea tot Împuşcă Vrabie îi spunea, iar el îşi împingea căciula ori pălăria din ceafă, astupîndu-şi cu ea fruntea şi ochiul stîng, pînă la nas.

— V-arăt eu vouă!

Şi nu mai vorbea moldoveneşte cu nimeni. Numai franțuzeşte întreba şi răspundea, prefăcîndu-se că a uitat limba părinților.

Cînd îl auzeau, îşi împingeau ceilalți pălăria de la ceafă pe frunte.

Cu boierul cel mare şi cu domnița tot franțuzeşte vorbea. Numai cu domnul Parrocel o mai întorcea moldoveneşte.

Domnul Parrocel era ucenicul lui Ilieş, de la care învăța graiul țării în toate tainele şi frumusețile lui.

Numai cînd umblau pe malul pâraielor, cu undița, schimbau limba şi o dădeau pe franțuzeşte, ca să nu înțeleagă păstrăvii că e vorba de ei şi să se ferească.

Pentru Ilieş, prinsul păstrăvilor era jucărie. Fie că-i căuta cu mîna, pe sub pietrele pîraielor, fie că-i agăța de vîrful

undiței, jucărie era.

Pornea cu mîna goală în josul apei, alături de domnul Paragelu, care avea o unealtă de toată frumusețea. Ilieş alegea o ramură lungă, dreaptă şi subțire, o reteza de la rădăcină cu o singură tăietură de briceag, o curăța de crenguțe şi de noduri, o făcea nuia. Apoi scotea din buzunarul nădragilor un ghem de sfoară, în inima căruia se ascundea un ac încovoiat, îl lega de sfoară, lega sfoara de băț, înfigea în vîrful acului un bob de momeală şi nu se mai sinchisea de ce se va întîmpla în apă. Cobora alături de domnul administrator, lăsînd undița să lucreze singură. Fără să se uite la ea, o smucea, deodată, şi scotea la lumină peştişorul de argint cenuşiu, stropit cu picățele roşii, îl descopcia din prinsoare şi îl vîra în tolba căptuşită cu foi de lipan. Şi iar zvîrlea vîrful undiței în pîrău şi iar o smucea şi iar culegea păstrăvul, de parcă erau învoiți cu el, să vie la poruncă.

Împuşcă Vrabie, spre marea înminunare a parizianului, prindea într-un ceas cît alții în două zile.

Era curată vrăjitorie. Vrăjitorie mai era pentru domnul Parocelu sau Parogelu sau mossieu Parrosel, cum îi spunea Ilieş, uşurința cu care învățase acel biet țăran moldovean limba franțuzească. O vorbea nu numai corect gramatical, dar cu accentul şi intonațiile cuvenite.

E drept că şi profesorul se ținea să-l învețe cît mai desăvîrşit. Poate dintr-un regret înăbuşit că-şi părăsise patria, dintr-o mustrare de cuget, dintr-o chemare de peste veacuri şi depărtări, îşi răscumpăra dezerțiunea propagîndu-şi graiul natal; Parrocel căuta orice prilej să facă prozeliți.

Nu numai boierul Arkip, duduia Muşa şi Împuşcă Vrabie îi foloseau darul de pedagog, dar şi cîțiva logofeți şi vătafi, mai răsăriți, o rupeau acum pe franțuzeşte, întrecîndu-se cu cel mai strălucit discipol al profesorului, cu pîrdalnicul musiu Ilieş. De cînd era „musiu” şi vîrîse spaima în jivinele munților, moldoveanul franțuzit voia, nici mai mult nici mai puțin, să vîneze zimbri, ca să fie pe placul domnului profesor. Acesta-l iscodea mereu, îl tot întreba dacă asemenea

sălbăticiuni se mai găsesc în părțile locului şi dacă el, Ilieş, cel mai destoinic vînător din Moldova, ar putea să-l ducă pe urmele lor.

Împuşcă Vrabie văzuse - dar nu-l credea nimeni - o asemenea dihanie. Văzuse şi alta mai mică. Odată zărise amîndouă sălbăticiunile împreună în pădurea de goruni. Mai spuneau şi unii pădurari că întîlniseră pe poteci şi prin luminişuri depărtate asemenea măreţe fiare, dar nici pe ei nu-i lua nimeni în seamă şi nimeni nu se încumeta să plece pe urmele acelui împărat al codrilor, de care povesteau bătrînii. Cînd văzuse atunci zimbrul, Ilieş nu îndrăznise să tragă, încărcătura puştii era prea uşoară pentru pielea groasă a taurului sălbatic.

Şi apoi un fel de teamă, mai mult un fel de smerenie, îl împiedicase să apese pe trăgaci la vederea neaşteptată a capului zugrăvit pe stema Moldovei.

Acum, stîrnit de domnul Parrocel, se învăţase cu gîndul că ar putea doborî şi bouri, nu numai cerbi şi urşi. Se învoiră deci să încerce marea vînătoare. Deocamdată, numai ei doi. Hăitaşii vor veni mai tîrziu, cu sape şi lopeţi, să sape gropi şi să se acopere cu frunziş, ca să prindă fiara de vie în capcană.

De cinci zile, Henri Parrocel şi cu Ilieş plecau împreună, pe la prînz, ca să ajungă la Izvorul Zimbrului, unde vin sălbăticiunile pe înserate să se adape. Ţipenie de om nu se mai abătuse, din vechimi, pe-acel munte împădurit. Cei doi vînători ajungeau în luminişul cu izvor cînd începea să se lase soarele. Atunci era ceasul adăpatului. Şedeau pînă scăpăta soarele şi se înapoiau noaptea tîrziu, uneori pe la cîntatul cocoşilor. Drumul era lung şi greu, mai greu la întors, că-l făceau pe beznă. Duceau cu ei şi merinde. Gustau ceva, sorbeau din apa rece a izvorului sau trăgeau cîte o duşcă din plosca cu şliboviţă. Apoi se căţărau pe crengile joase ale bătrînului gorun, încălecau şi aşteptau cu puşca gata. De acolo, de sus, puteau ochi mai bine fiara venită să se adape.

Înserarea îi prindea acolo, cu farmecul ei nespus, făcut din miresme de pădure, din aşteptare înfrigurată, din cîntecul

păsărilor de toate soiurile, de toate boiurile. Zborul leneş al unui uliu, gîlgîitul izvorului care suna numai el în liniştea amurgului, cînd zburătoarele amuțeau cîteva clipite, trosniturile surcelelor călcate de vreo jivină, împletirea razelor tot mai roşiatice ale amurgului sporeau vrăjile acestei singurătăți, care mirosea a tămîie stinsă într-o biserică părăsită.

În fiecare seară, în luminişul unde nu răsunase, poate, niciodată o împuşcătură, cîte o ciută se strecura tiptil şi-şi muia botul în apa rece. Coarnele unui cerb se oglindeau şi ele în valul gîlgîitor. Porumbi sălbatici se lăsau cu teamă în ocoluri potolite, se adăpau şi plecau repede să nu-i apuce noaptea.

Cei doi vînători, călări pe crengi cît balaurul de groase, erau înțeleşi să nu tragă decît în zimbru şi amîndoi deodată; aveau puşti cu două țevi, numite „carabine", şi cu glonte puternic. Patru gloanțe trebuiau să străpungă, dacă nu fruntea, măcar pielea bourului.

Aşteptînd, vorbeau. Vorbea mai ales Ilieş.

— Spun bătrînii că ținutul era plin odinioară. Drumurile dintre împărății nu treceau pe-aici. N-aveau ce căuta nici leşii, nici ungurii, nici tătarii, nici nemții!

— Spune-mi, Ilieş, îi vorbi, pe romîneşte, Henri Parrocel, dumneata te pricepi într-adevăr la vînătoarea de zimbri sau numai vrei să te lauzi? N-aş dori să-mi pierd vremea cățărat în copaci de dragul basmelor...

— Voilà, mossieu Parrocel, îi răspundea Împuşcă Vrabie în graiul lui Lamartine.

„Ca să-ți spun că am mai vînat zimbri, aş minți. Ca să-ți spun că am văzut zimbri împuşcați de alții, iar aş minți. Dar i-am văzut, asta mi-e crucea! I-am văzut prin părțile acestea... Şi nu o dată, şi nu unul singur. Mai mulți am văzut.

— Bine. Spune-mi ce ştii, ce-ai auzit din bătrîni?

— Din bătrîni ştiu că dacă umbli după zimbrul singuratic, adică dacă nu goneşti cu herghelia cireada

întreagă, la cîmp deschis, trebuie să fii sus de tot, nu la înălțimea coarnelor lui, că vine vîntul şi-i aduce miros de om şi-atuncea sălbăticiunea piere de parc-ar intra în pămînt. De-aceea te-am urcat în copac, mossieu Parrocel, nu de dragul basmelor.

— Bine, Ilieş, bine! Spune-mi, zimbrul cu ce se hrăneşte?

(Henri Parrocel voia să ştie cît mai multe despre această sălbăticiune, ca să-şi informeze nepotul de la Paris. Tot aşa, îl învățase franțuzeşte pe Ilieş ca să-l facă aghiotantul lui Gaston, cînd băiatul se va hotărî să vină să bată aceste meleaguri.)

— Cu iarbă tînără, cu vîrfuri de crenguțe, iar cînd n-are frunză moale, roade scoarță de copac ori dezgroapă rădăcini.

— Iarna ce mănîncă?

— Nu l-am întrebat, cucoane, ca să ştiu, răspunse Ilieş mucalit.

— Ai dreptate, mon ami. Dar te întreb ca să ne mai treacă de urît, nu de alta, sărise franțuzul, care, sătul de atîta aşteptare, îşi rezimă puşca de două crăci şi scoase din buzunar băşica de tutun şi luleaua. Cred că nu-i va ajunge mirosul pipei mele! adăugă conu Henri scăpătînd amnarul. După ce trase cîteva fumuri, iar mai întrebă: carne de zimbru ai mîncât vreodată?

— Nu-mi aduc aminte. Dar am cîntat, în copilărie, dintr-un bucium făcut din corn de zimbru. Spunea alde bunicul că pielea şi coarnele aveau mare preț pe vremuri: le schimbau nemții şi leşii pe grîu. Atîta ştiu. Uite c-a venit o ciută să se adape. Tragem?

— Nu. Nu trebuie să bubuie puşcă pe-aici pînă n-om da de vînatul după care umblăm! îl opri franțuzul. Altminteri se sperie şi au mai vine...

Înserarea se lăsa domoală, stîrnind miresmele pădurii, sporind cîntecul păsărilor.

În funduri de codru treceau chemări tainice, fîlfîit leneş şi, din cînd în cînd, un freamăt de aripi scuturate repede.

Era a cincea zi, a acelui sfîrşit de iunie, de cînd cei doi vînători îşi pierdeau vremea pîndind din înălțimea gorunului musafirul care întîrzia să se arate. Henri Parrociei era dezamăgit. Îi părea rău că scrisese nepotului său atîtea despre un vînat care, fără îndoială, pierise de mult din acele locuri. În tristețea înnoptării şi a dezamăgirii sale, fantoma zimbrului devenea fantoma planurilor de viitor: căsătoria fabuloasă a lui Gaston, venirea lui în Moldova, prăbuşirea celui din urmă şi celui mai mare vis al ofițerului-medic care, în tinerețe, rîvnise rangul de general în oastea lui Napoleon-împărat.

Nu i se arătase nici un semn din partea bourului. În cinci zile, ar fi putut adulmeca urmele acelui faimos „bison bonasus", „bison europeus", frate bun cu depărtatul „bison americanus". Fără îndoială, specia a existat, există şi acum prin Polonia, prin Rusia albă, pe malurile Niprului şi ale Nistrului. Era sigur că-n pădurile de la Bielovejsk trăiau peste două mii de vietăți din acestea, dar aici, in Carpații Moldovei cu cap de bour în stemă, se prăpădiseră de mult, fără îndoială.

Îi părea acuma rău că nu trăsese în căprioarele şi cerbii veniți să se adape. Nu s-ar mai fi întors, a cincea oară, cu mîna goală la conac.

— Să mergem, Ilieş!

— Să mergem, mossieu Henri!

Şi cei doi vînători, care, la un loc, puteau să aibă o sută de ani, coborîră din copac, cu sprinteneli de băiețandru, şi o luară prin pădurea deasă, care se umplea de întuneric. Pe acolo nu erau cărări bătute, că nu mai urca nimeni, cine ştie de cînd, pe înălțimile pustii, departe de orice sat şi fără legături cu lumea locuită.

Îşi căutau drumul, ajungînd în cîte un luminiş cunoscut, care le amintea că sînt pe calea cea bună şi că nu se vor rătăci printre stejari şi tufe.

Cînd ajunseră la unul din aceste luminişuri prietene, ai cărui arbori mărginaşi mai purtau, pe trunchiuri, pete

roşiatice din soare-apune, franțuzul boierului şi moldoveanul franțuzului rămaseră încremeniți: între doi copaci închipuind poarta prin care urmau ei să treacă şi să coboare pe moşie, văzură o dihanie măreață, care-i privea nemişcată.

Zimbrul!

Era mai înalt ca omul cel mai înalt, avea coarne scurte şi groase, întoarse înăuntru, purta o coamă puternică pe grumaz şi-şi arăta un piept lat şi lung, pe picioare mai scurte decît cele din spate, un piept puternic, ce-ar fi putut înfrunta o herghelie întreagă şi o sută de puşcaşi.

Nici lui Parrocel, nici lui Ilieş nu le trecu prin minte să pună mîna pe carabină. Nemişcați şi ei, ca şi bourul Moldovei, se uitau la el încremeniți. Cînd privirile celor doi vînători se deprinseră cu vedenia, iată că la spatele taurului deslușiră o altă dihanie, ceva mai scundă; era, fără îndoială, bivolița. Perechea sta încremenită, parc-ar fi fost cioplită în piatră. Nici o mişcare de teamă, nici o pornire de luptă nu o neliniştea.

Cît va fi ținut această înfruntare între doi oameni şi doi zimbri? Ce va fi trecut prin acele patru capete? Ce va fi fulgerat prin acei opt ochi, învăluiți de fumul înnoptării? Cine poate răspunde?!

Clipele păreau nesfîrşite. Sălbăticiunile nu clinteau. Se pregăteau oare să se repeadă? Vînătorii îşi lăsau binişor cureaua puştii pe umăr, apucau arma nu să tragă, ci să se apere dacă namila s-ar fi repezit. Dar fiarele nu clinteau.

Poate unde nu se războiseră cu omul niciodată şi nici măcar nu-l cunoşteau.

Poate unde-l socoteau jivină neputincioasă.

Poate unde-l priveau ca pe un oaspe rătăcit în împărăția lor.

Regele codrului, parcă ghicind că acele făpturi ciudate vor să treacă prin poarta pe care o păzea el, se dete la o parte, alene, ca să le lase drum slobod. Urmat de soața lui, se strecură printre copaci şi se pierdu în întunecimea codrului.

Iar cei doi vînători, fără să rostească un cuvînt, se uitară unul la altul, cercetători, parc-ar fi fost doi străini,

parcă nu se mai văzuseră vreodată. Hotărîți să se afunde printre stejari, ca să coboare spre casă, drum lung, în desimea şi spaima nopții, mai aruncară o privire de bun rămas bolții cereşti, care înviora luminişul. Acolo, sus, departe, se aprindea şi licurea, tremurătoare, prima stea. Celelalte s-or aprinde cînd ei vor orbecăi prin desişul fără cruțare.

— Ciudat! mormăi, într-un tîrziu, cel mai vîrstnic dintre vînători.

Iar Ilieş îşi duse mîna dreaptă la ceafă şi-şi împinse pălăria pe fruntea îngustă, acoperindu-şi sprînceana stîngă, aşa cum făcea de cîte ori se afla într-o încurcătură.

Şi n-au mai spus nimic pînă acasă...

„Drăgoşeşti, 29 iunie 1847

Iubite Gaston,

Îți scriu dominat încă de impresia, de emoția pe care am încercat-o aseară, într-o pădure virgină din Carpații moldavi, cînd mi-a ieşit în cale un orocs uriaş, împreună cu femela lui.

Acest bizon avea între trei şi patru metri lungime şi o înălțime de peste doi metri, iată, într-adevăr, un vînat cu care voi nu vă puteți lăuda în acel occident european, unde codrii nu mai au nici o taină, unde şi sufletul omenesc a ajuns stereotip, fără acel farmec de care îți scriam dăunăzi, farmecul peisajului şi omului moldav.

În această țară, femeile, în special, sînt încîntătoare. Pline de grație, ele au o timiditate orientală, o cuviință şi o puritate sufletească fără seamăn. Încep să se cultive: cu inteligența lor naivă, progresează vertiginos.

Fiica patronului meu, Arkip Rosetti, domnişoara Muşa, o copilă de şaptesprezece ani, întruneşte, pe lîngă splendoarea fizică a adolescenței un suflet ales, o gingăşie cuceritoare, un spirit evoluat.

Vorbeşte admirabil limba noastră. O țin în curent cu viața literară, artistică şi socială a Parisului. Cărțile pe care mi le-ai trimis în lunile din urmă le-a citit cu aviditate şi le judecă nu

numai cu romantismul copilăriei, dar şi cu gîndirea matură a unui intelectual.

Scrisorile pe care le primesc de la tine i le citesc regulat: o pasionează. Mai ales descripțiile recepțiilor, ale balurilor, ale spectacolelor de la operă, ale primirilor de la Tuilleries şi ambasade, le urmăreşte ca pe basmele Şeherezadei. Seniorul nostru i-a făgăduit, pentru cei optsprezece anişori ai ei, o călătorie la Paris. Iată un dar de care nu se bucură prea multe domnişoare din aceste părți ale Orientului. Îi voi însoți, desigur. Am impresia că domnul Rosetti a pus la cale acest voiaj şi pentru mine. Îmi cunoaşte nostalgia şi vrea să-mi împlinească acest dor, această supremă satisfacție.

Starea sănătății mele e destul de normală. Faptul că de vreo săptămînă escaladez munții, înfrunt desimea stejarilor şi stîncile de la margini de prăpăstii, - dovedesc că încheieturile şi arterele îmi sînt în bună stare. Dar uneori trebuie să fac apel şi la medicul care am fost odinioară şi să-l întreb ce crede. La vîrsta mea, inima începe să fie numită cord şi cordul e mai capricios, mai buclucaş decît inima.

Ar fi foarte plictisitor să te pomeneşti, într-o bună zi, cu un răvaş de-aici vestindu-ți că unchiul tău Henri a «clacat[{2}]».

Dar să sperăm că această perspectivă nu e atît de apropiată şi că voi putea merge la Paris să te mai văd o dată acolo, fiindcă aici nu prea eşti dornic să vii.

Al tău unchi iubitor,

Henri"

De rîndul acesta, Henri Parrocel nu-şi mai invita nepotul în Moldova, dar îi spusese destule lucruri care să-l ispitească. Amestecase, abil, viziunea zimbrului cu evocarea domnişoarei Rosetti, farmecul peisajului moldovenesc şi eventuala primejdie cardiacă ce-l pîndea. Aceste lucruri nu puteau să nu pună nepotul pe gînduri.

Într-adevăr, abia trimisese misiva din 29 iunie, că Henri Parrocel primi, de la Paris, o scrisoare datată la sfîrşitul lui

mai. Venise mult mai repede decît cea din martie şi era, parcă, un răspuns la rîndurile ultime ale urchiului.

Gaston îi scria că va renunța la călătoria în Africa, fiindcă evenimentele politice de la Paris îl pasionează. În aer pluteau amenințările unei revoluții.

Urmînd la tron, după căderea lui Napoleon şi restaurarea Burbonilor, regele Franței Carol al X-lea, fratele cel mai mic al decapitatului Ludovic al XVI-lea, nu învățase nimic nici el, nici cei din jurul său din lecțiile istoriei.

Urcat pe tron în 1824, Carol al X-lea făcea parte din acei emigranți care, în timpul revoluției şi lui Bonaparte, trăiseră din subsidiile puterilor străine şi se reîntorceau în Franța tot atît de reacționari ca înainte de 1789. Carol al X-lea suprimase libertățile presei, introdusese, după exemplul fratelui său Ludovic al XVIII-lea, privilegiile nobilimii şi ale clerului şi devenise nepopular. Revoluția de la 1830 îl alungase de pe tron. Bătrînul rege a fost pe vremuri tînărul şi răsfățatul conte d'Artois, cumnatul şi prietenul Mariei Antoaneta; acum părăsi Franța din nou şi se duse să moară printre străini, continuîndu-şi vechiul şi lungul exil.

Ramura Bourbon a suveranilor legitimi era dată la o parte.

Pe tronul Franței se urcă un membru al familiei Orléans, Louis-Philippe, un bărbat de cincizeci şi şapte de ani.

Experiența trecutului îi deschisese ochii. El nu trebuia, fiind rege, să domnească, asemenea lui Carol al X-lea; trebuia numai să guverneze în acord cu reprezentanții poporului.

În vreme ce vărul său Carol al X-lea, spirit strîmt, reacționar, se închidea în palatul de la Tuilleries, prințul Louis-Philippe deschidea larg porțile locuinței sale din Palais Royal oricui se bucura de un oarecare renume în politică, în literatură, în ştiință, în armată, în magistratură, în artă.

Ajuns pe tron în urma revoluției de la 1830, noul rege Louis-Philippe se înconjură de miniştri capabili, îmbunătăți

finanțele țării; în 1833 semnă legea învățămîntului gratuit şi o serie de alte reforme menite să-l facă iubit de mulțime.

O epocă de linişte şi de prosperitate se instaurase în Franța sub domnia acestui om inteligent şi bun, dar şovăitor, care, din pricina politicii lui externe şi a solidarizării cu unii miniştri reacționari, începu să-şi piardă popularitatea.

Valuri de nemulțumire se revărsau în Franța.

De altfel, întreaga Europă era cutreierată de un vînt de libertate, care în 1848 a izbucnit ca un uragan, amenințînd să dărîme ultimele citadele ale feudalismului.

Prins şi el de acest curent, Gaston Parrocel, tînăr entuziast, ziarist şi orator înaintat, ar fi vrut să fie şi el martorul revoluției viitoare, să se găsească printre cei care o pregăteau, deşi nu ştia bine ce regim va urma, ce reforme, ce libertăți vor aduce succesorii lui Louis-Philippe, beneficiarii acelei revoluții.

Ziarul la care colabora Gaston îşi încetase apariția. Băiatul se găsea fără mijloace. Oarecare aluzii la precaritatea lui şi la un eventual ajutor venit din partea unchiului se strecurau printre rîndurile epistolei de la Paris, dar unchiul se prefăcea că nu le înțelege. Cu dragă inimă ar fi trimis bani nepotului său, şi încă mai mulți decît se aştepta el, dar acest ajutor l-ar fi reținut pe băiat acolo, iar interesul familiei era altul, nu rămînerea lui Gaston în Franța.

Scrisoarea venită de la el mai cuprindea descripția unei recepții fastuoase pe care o dăduse Louis-Philippe la palatul Tuilleriilor. Era vorba de echipajuri luxoase, de candelabre strălucitoare, de bărbați decorați, de femei în rochii de vară, rochii uşoare, dar tot atît de luxoase. Fantezia croitorilor, a coafezelor, a bijutierilor se întrecuse şi de rîndul acesta. Era un bal de vară, un bal numit „de zi", cînd invitații urmau să sosească după ora 2 dimineața şi să petreacă zorile în saloanele şi grădinile palatului regal.

Tonul scrisorii lui Gaston nu era favorabil acestei serbări. Fiul şi nepotul unor oameni care îşi trăiseră copilăria în marea revoluție nu putea să participe decît sub forma unui

reporter şi a unui protestatar la această bachanală aristocratică într-o vreme cînd lipsurile poporului ar fi pretins alte preocupări din partea conducătorilor statului.

Din această scrisoare, Henri Parrocel citi boierului Arkip Rosetti numai comentariile politice, iar domnişoarei Muşa numai descripția balului, a coafurilor, a toaletelor, a diamantelor

Arkip Rosetti era un spirit liberal. Nemulțumit de felul cum fusese înlăturat de către domnitorul Mihail Sturdza, indignat, ca toți oamenii de omenie, de abuzurile acestui prinț rapace, care îşi sporea mereu moşiile, jecmănind în dreapta şi în stînga, conu Arkip lua cunoştință cu destulă satisfacție de criticile pe care nepotul administratorului său le aducea guvernării regelui: în Louis-Philippe, boierul moldovean vedea un fel de Mihail Sturdza al Franței.

Dacă monseniorul era, oarecum, ostil vieții uşuratice a păturii suprapuse din Franța, în schimb, duduița Muşa era fermecată de splendoarea balului descris de Gaston o poveste din „O mie şi una de nopți". Copila nu se gîndea decît la ziua fericită cînd va avea optsprezece ani, ca să-şi împlinească visul, făgăduiala dată de părintele ei, călătoria spre limanul fermecat - Parisul.

Ca răspuns la scrisoarea din 29 iunie 1847 a unchiului său, Gaston îi vesti, pe la sfîrşitul lui august, că s-a hotărît să părăsească Parisul şi să plece spre Bucureşti, apoi spre Iaşi.

În afară de dorul de a-şi vedea unchiul şi de a vîna zimbri în codrii Moldovei, tînărul gazetar voia să cunoască stările sociale din cele două principate, îl interesa mai ales viața celor de jos. Oligarhia Țării Romîneşti şi a Moldovei - prin reprezentanții ei: tinerii dezmățați care cheltuiau averi întregi pe cheiurile Senei, ducînd un trai somptuos, peste mijloacele lor - apoi făcînd datorii pe care nu le plăteau -, boierimea moldo-valahă, nu-l interesa din cale-afară.

Cunoscuse în metropolă odrasle de-ale latifundiarilor romîni, băieți de bani gata, care risipeau în dreapta şi în

stînga, se ținеau de tot felul de aventuri, trăiau din expediente, apoi dispăreau, lăsînd o amintire detestabilă.

„Mi-a căzut în mînă - scria Gaston - o carte, «Străinii la Paris», în care capitolul despre moldo-valahi nu este cel mai măgulitor. Autorul acelui articol, Stanislas Bellanger, a fost şi el prin Valahia. El a tipărit, în 1846 la Paris, o lucrare în două volume «Le Keroutza», în care-şi povesteşte impresiile din Bucureşti şi din restul țării, vorbind cu multă simpatie despre romîni. Pare-se că acest popor suferă mult din pricina exploatării păturii dominante.

Studiul despre care ți-am vorbit, apărut în colecția «Les étrangers à Paris», sfîrşeşte cu o vorbă bună despre tineretul venit din Bucureşti şi din Iaşi să studieze la Paris:

«Mulți dintre ei vin să se amuze şi mulți să lucreze şi nu pierd nici o ocazie să se instruiască. Toți îşi fac datoria. Va veni o zi - şi acea zi nu e departe - cînd ei vor dovedi Europei că n-au coborît în capitala lumii civilizate numai ca să studieze „Jurnalul modelor” (pag. 82).

Am căutat să mă documentez cu privire la Principatele Dunării de Jos citind relatările călătorilor străini prin acele ținuturi. Foarte interesant mi s-a părut «Voiajul doamnei Craven la Constantinopole, prin Crimeea». Volumul acesta cuprinde cîteva pagini despre Valahia şi capitala ei, Buccorest (aşa scria aristocrata londoneză).

Ca şi dumneata, unchiule dragă, călătoarea engleză admiră frumusețea şi bogăția acelor pămînturi, dar, spre deosebire de dumneata, care nu mi-ai descris țara unde trăieşti decît în culori roze, ocolind mizeria nației, acea aristocrată din Anglia care şi-a tipărit cartea în 1789, anul revoluției noastre, milady Craven îşi încheie capitolul despre «Buccorest» scriind (pag. 270):

«Această țară superbă, ale cărei sol şi climat produc bogății abundente, este, din nefericire, supusă unei puteri despotice care smulge tot, fără milă, locuitorilor. Lăcomia principilor domnitori le răpeşte ceea ce a scăpat nevoilor Constantinopolei; ea sleieşte belşugul pînă la izvoare, silind pe

bieții valahi să fugă în munte, ca să scape, măcar o vreme, de cruzimea unui guvernămînt tiranic».

Dumneata, unchiule dragă, ai avut norocul să trăieşti pe moşiile unui boier moldav care este un om cu vederi largi, un liberal - aşa mi-ai scris de cîteva ori. Probabil, pe latifundiile acestui senior, țăranii o duc mai bine ca în alte părți. Altminteri, cunoscîndu-mi părerile, aspirațiile democratice, m-ai fi informat cu sinceritate despre mizeria lor.

Îți voi da, unchiule dragă o veste care cred c-o să te bucure: peste cîteva zile pornesc spre Bucureşti... Nu cred că revoluția va izbucni aici atît de repede. Am o însărcinare a Ministerului de Externe pentru consulul nostru de acolo. Mai am şi cîteva scrisori către mai mulți francezi stabiliți în capitala Dunării de jos. Domnul Stanislas Bellanger, pe care am căutat să-l cunosc după ce i-am citit cartea, a binevoit să mă recomande acestor persoane. Le cunoşti? Iată numele lor:

Lynch, francez de origine, astăzi valah şi boier.

Doctorul Tavernier, care, ca şi dumneata, a făcut parte din vechea gardă a lui Napoleon, ca medic şi ca muşchetar, şi s-a stabilit în principate.

Xavier Willacrosse, care ocupă postul de arhitect al divanului, şi Henri de Mondonville, stabilit la Bucureşti de douăzeci şi cinci de ani.

Îmi povestea domnul Stanislas Bellanger că aceşti domni l-au primit cu mare însuflețire, că au vărsat multe lacrimi la amintirea patriei depărtate.

Sper că mă vor primi şi pe mine cu aceeaşi dragoste. Am să le duc veşti despre frumosul nostru Paris şi despre mişcarea ce se pregăteşte împotriva regelui Louis-Philippe şi a guvernului său.

Cred că nu va trece mult şi vom avea republică.

Al dumitale nepot iubitor, fericit că va putea să te îmbrățişeze în curînd.

Gaston"

O dată cu această scrisoare, publicistul parizian trimitea unchiului său şi cîteva cărți în care era vorba de

principatele danubiene:

1. „Călătoria doamnei Craven”.
2. Volumul „Străinii la Paris”.
3. Cele două volume „Le Keroutza”.
4. Cîteva broşuri ale luptătorilor revoluționari romîni din capitala Franței.
5. Ultimele romane ale unui scriitor care îşi făcea o frumoasă reputație, Honoré de Balzac.

Aceste din urmă cărți erau destinate domnişoarei Muşa Rosetti, despre care unchiul său, guvernorul copilei, îi scria minuni.

* * *

„Dragul meu Gaston,

Abia îți trimesesem cîteva pagini şi iată că, spre marea mea bucurie, primesc ultimele tale rînduri, în care îmi anunți plecarea spre aceste părți ale planetei.

Fii binevenit!

Nu ştiu dacă scrisoarea de față te va mai găsi la Paris. Îți scriu totuşi şi păstrez copia, ca să ți-o remit la sosirea ta în principatele danubiene.

Vreau să te informez că am sezisat uşoara ta ironie cu privire la puținele informații pe care ți le-am dat despre starea locuitorilor de pe moşiile familiei Rosetti.

Află că, spre deosebire de majoritatea boierilor moldoveni, senioria sa, patronul meu, e un om instruit, plin de cele mai bune intenții. Face parte din falanga de patrioți nemulțumiți cu actuala stare de lucruri din Moldova şi Valahia (acestei din urmă provincii i se mai spune Muntenia) şi care rîvnesc pentru țara lor o soartă mai bună. Cred că nu fac o indiscreție comunicîndu-ți că eu însumi, şi nu numai odată, am trimis luptătorilor romîni de la Paris subsidii importante din partea senioriei sale.

Domnul Arkip Rosetti a ocupat, pe vremuri, înalte dregătorii în divanul de la Iaşi, a fost mare vistier al Moldovei, adică ministru de finanțe.

Înlăturat de către principele Mihail Sturdza, n-a mai vrut să facă parte dintre demnitarii țării, deşi unii trimişi ai hrăpărețului hospodar au apelat în mai multe rînduri la luminile domniei sale.

N-aş putea spune că situația țăranilor de pe moşiile pe care de cîțiva ani le administrez eu însumi este ideală. Dar nici în alte părți, în împărății, regate şi ducate mai civilizate decît aceste sărmane provincii, supuse de veacuri osmanlîilor, lucrurile nu merg mai bine. E o stare generală de apăsare ce nu mai poate dăinui.

Dovadă: suflul de libertate care a cuprins întreaga Europă şi care, fără nici o îndoială, îşi are obîrşia în revoluția noastră de la 1789. Vina acestor mizerabile condiții este, incontestabil, a marilor proprietari, care se dezinteresează total de starea robilor lor. Aceşti «beati posedantes»[{3}] nu cer decît un lucru: să aibă venituri cît mai mari, cu orice preț, să trăiască în lux, să-şi întreacă semenii cu viața lor de fast şi de trîndăvie. De rest, puțin le pasă. Şi atunci interpuşii lor - arendaşi, logofeți, vechili, şefi ai autorităților locale - abuzează în mod crîncen, persecutînd țărănimea, secînd bogățiile țării de la izvoare, cum foarte bine spune milady Craven în cartea pe care mi-ai trimis-o.

Eu însumi am asistat de mai multe ori la scene penibile. Am văzut oameni bătuți, schingiuiți de către un mic satrap local fiindcă au tăiat cîteva ramuri dintr-un copac uscat ca să se încălzească în toiul cumplitelor ierni moldoveneşti.

Pînă şi femei bătrîne au fost arestate şi biciuite pentru un braț de vreascuri adunate din pădurea boierească. Bineînțeles că am intervenit de cîte ori am putut în favoarea bieților oameni, dar eu n-am atîția ochi ca să văd toate nedreptățile şi nici atîtea posibilități ca să le impiedic.

Cîtă vreme nu se va fi stabilit o solidaritate a oamenilor săraci, o manifestare violentă a nemulțumirii lor, cu greu se va putea ajunge la o schimbare fundamentală.

Pe de o parte cupiditatea magnaților, pe de alta pasivitatea mulțimilor, - iată trista realitate!

Mulți ani vor trebui să treacă pînă să ajungem la un echilibru, la ameliorarea acestor stări. Va trebui suprimată şi corupția, care începe de sus de tot. Din fericire, noua generație moldo-valahă pare să fi înțeles acest lucru. Viitorul ne va arăta pînă la ce punct va izbîndi în generoasele ei revendicări.

Încă o dată îți exprim bucuria că voi putea să te strîng în brațe. Să nu te miri dacă mă vei întîlni la Bucureşti, unde voi pleca să te întîmpin.

Domnişoara Rosetti citeşte acum cărțile semnate Honoré de Balzac. Este rudă, oare, acest domn cu autorul «Scrisorilor», cu Jean-Louis Guez Balzac, prozatorul nostru clasic?

Va ajunge oare acest Honoré să se apropie de marele său înaintaş?

Romanele lui îmi par, deocamdată, cam aspre, puțin favorabile societății franceze. Sînt de un realism cu care nu mă prea împac.

Sînt curios să ştiu cum le va aprecia domnişoara Rosetti, care, ca şi mine, este o admiratoare atît de pasionată a lui Chateaubriand şi a celorlalți romantici.

Al tău fericit unchi,

Henri”

CAPITOLUL III

Poşta imperială austriacă făcea legătura dintre ținuturile dunărene şi occidentul Europei. Ieşenii îşi trimiteau corespondența sau plecau ei înşişi spre Viena prin Botoşani, Iţcani, Lemberg, iar muntenii o luau pe Valea Prahovei în sus, pe la Braşov - cunoscut pe atunci străinilor sub numele de Kronstadt - sau, pe drumul mai greu al Văii Oltului, spre Sibiu (Hermannstadt).

Alții se lăsau în jos, la Giurgiu, în rădvane, care şi carete; acest drum, mărginit de plute uriaşe, care făceau bolți de umbră, era cel mai uşor, cel mai plăcut din țară, fiind umblat necontenit de cei ce veneau sau se duceau la Stambul: paşale, boieri, strîngători de dări, negustori şi chiar domnitorii Munteniei cu alaiul lor, mai mare la venire şi mai puțintel la plecare, că-i părăsea toată lumea.

Din loc în loc, la schimbarea cailor de poştă, erau hanuri unde se întremau drumeții; poteraşi păzeau calea Giurgiului, care din vremuri bătrîne era cutreierată zi şi noapte de călăreți, landouri, căruțe şi harabale, încărcate cu oameni, marfă şi avuții. De la Giurgiu, vapoare o luau în susul Dunării, ducînd pe călători spre Orşova, Buda şi Viena.

Dacă aceste drumuri erau destul de lesnicioase, în schimb, ca s-ajungi de la Iaşi la Bucureşti, era o poveste întreagă: diligența găsită cu greu, mofturile căpitanilor de poştă, care n-aveau niciodată cai la îndemînă, greutățile şi bacşişurile pentru scoaterea paşaportului, lupta cu arşița, cu ploile, cu viscolele. În sfîrşit, puneai mîna pe un surugiu şi pe şase cîrlani, îi înhamai şi cu Dumnezeu înainte! Călătorie bună pe drumuri cleioase, de ajungea noroiul pînă la spița roților! Plesnete de bici, bice pe spinarea bieților cai, fluierături, înjurături, poticniri, opinteli, plecări şi iar opriri, vrute şi nevrute, şi iar bice, ocări şi sudălmi, şuierături şi împroşcaturi din apa mocirlelor; cîte o roată fărîmată, cîte un cal betegit; ajungeri tîrzii la bariere, cereri de paşaport la

fiecare poartă de tîrg; vameşi posomorîţi şi somnoroşi cercetîndu-ţi actele şi calabalîcurile în luminiţa unui muc de seu, răsfoind hîrţoagele cu ochi cîrpiţi şi cu degete slinoase; crivàturile{4} tari şi împănate cu ploşniţe din odăile mucede ale hanurilor mărginaşe... Şi toate acestea împletite cu spaima de tîlhari, cu rostogolirea ameninţătoare a mogîldeţelor şi a matahalelor ce cutreierau drumurile înnoptate. Cît despre zilele de iarnă, cu vifore şi cu nămeţi, cu haite de lupi la pîndă prin zăvoaie, să nu mai vorbim!

Vara, nori de praf te acopereau, cu haraba şi cai cu tot; dintr-un pietroi săreai într-o groapă; te topeai în cuptorul amiezilor. Te mîncau puricii, te muşcau lăcustele de nas, te pişcau ţînţarii. Drumul era plăcut numai dimineaţa, pînă-n prînz, şi la scăpătatul soarelui. La ceasul acela, marginile de păduri şi buruienile încinse peste zi miroseau a iarbă mare şi a floare de migdal... De departe veneau adieri îmbălsămate, păsările cîntau, şi lumea lui Dumnezeu ţi se părea nespus de frumoasă

Frumoase erau şi nopţile împodobite cu luceferi. Iar dacă mai aveai şi tovarăşi de drum tineri şi cheflii, uitai necazurile călătoriei şi-ţi aminteai numai de răcoarea înstelată, de mesele luate pe iarbă, în desişul unui crîng, la margine de drum, cu pui fripţi, cu vin roşu şi dulce, supt din plosca de două ocale.

Dar nu puteai porunci firii să se îndure veşnic şi nici celor aflaţi cu tine în diligenţă să fie plini de snoave şi de cîntece haiduceşti.

Una peste alta, zi mai bine „ferească Cel-de-sus” şi lasă-te păgubaş! Îndrăznească alţii, dacă-i rabdă pielea, nesfîrşitul drum dintre cele două oraşe de reşedinţă domnească!

De la Bucureşti pînă la Iaşi făceai - dac-aveai noroc - cinci-şase zile.

Cine să se mai încumete?{5}

Călătoria lui Henri Parrocel de la Iaşi la Focşani, apoi, în jos, pe Bărăgan, prin Urzicenii Ialomiţei, prin Şindrilița şi Afumaţi, pînă la cetatea de scaun a hospodarilor valahi, i se

păru fostului soldat al lui Napoleon mai aprigă decît toate expedițiile în care-l urmase pe împărat. Numai la retragerea din Rusia mai îndurase el atîta vrăjmăşie şi atunci, încaltea, era tînăr, deprins cu viața ostăşească şi cu neajunsurile ei.

Cînd a cerut conului Arkip Rosetti învoirea de a-l părăsi o vreme, ca să-şi întîlnească rubedenia la Bucureşti, boierul a zîmbit, şi-a mîngîiat barba şi a dat din umeri:

— Se vede că dumneata nu cunoşti greutățile unui asemenea drum! Dacă nepotul domniei-tale a ținut să te vadă, nu era mai bine să vie, pe la Lemberg, direct în Moldova? La vîrsta noastră (fire delicată, Arkip Rosetti, care era cu cincisprezece ani mai tînăr decît guvernorul, nu voise să spună „la vîrsta dumitale"), la vîrsta noastră, domnul meu, asemenea osteneli trebuie evitate...

— Fără-ndoială că ar fi fost mai bine să vină el la mine decît să călătoresc eu însumi o săptămînă pînă să-l aflu! Dar tînărul n-a plecat din Paris pentru propriul său agrement. Ce să caute în Moldova? Numai ca să mă vadă? I-aş fi cerut prea mult! Ştie că anul viitor, dacă senioria voastră nu se va răzgîndi şi dacă providența nu se va împotrivi, se va duce bătrînul la Paris, să-l vadă... Gaston însă vine pentru treburi mai importante: are o misiune din partea guvernului francez, pe lîngă prințul George Bibescu! (Henri Parrocel vorbea aşa, pe de o parte, ca să exagereze importanța nepotului său, pe de alta ca nu cumva să dea de bănuit care era adevăratul rost al sosirii nepotului său în țările dunărene.)

— Dacă tînărul nu este prea grăbit, l-am vedea cu mare plăcere pe moşiile noastre? adăugă măria sa, spre marea bucurie a francezului, care nu se încumeta să propună el însuşi această mult dorită vizita, scopul suprem al ultimilor săi ani de viață

Henri Parrocel îşi luă rămas bun de la boier şi de la gingaşa domniță Muşa făgăduind că va îndupleca pe trimisul ministerului regal al Franței să poftească la Drăgoşeşti.

Multe drumuri bătuse oşteanul, medicul şi profesorul Parrocel în zbuciumata lui viață dar cel făcut pînă la

Bucureşti nu era să-l uite cît va trăi!

Iată-l, în sfîrşit, în capitala valahă, instalat la vestitul Han al lui Manuk - acolo unde acum este hotelul Dacia, în fața Pieții de Flori.

A doua zi porni după nişte daraveri cu care-l însărcinase boierul de la Drăgoşeşti, apoi s-a dus să facă vizite francezilor despre care scrisese nepotul său şi al căror nume e consemnat în cartea „Le Keroutza", a lui Stanislas Bellanger.

Toți aceşti compatrioți primiră cu entuziasm vestea sosirii tînărului parizian la curtea principelui Valahiei şi se oferiră, pe întrecute, să-l adăpostească la ei.

* * *

În vreme ce Henri Parrocel se ocupa de găzduirea nepotului, să vedem ce făcea acesta, ce cale luase ca s-ajungă la „Bucharest", sau la „Boccorest", cum scria milady Craven, sau la „Abukureis", cum ne botezase cetatea muezinul Ivliia Celibi. Acest nepot al paşei din Vidin, călător turc prin împărăția sultanului, pînă la Viena, a umblat de trei ori prin ținuturile noastre. Pentru el, numele oraşului Bucureşti vine de la Abu - din tribul kiureisilor, cei care s-au răsculat împotriva califului Omar şi au întemeiat Djebelul, din Asia Mică.

În cartea „Însemnarea călătoriei mele", publicată în 1826 la Buda, marele patriot şi cărturar romîn Dinicu Golescu, înalt dregător al Munteniei şi întemeietor al mai multor instituții național-culturale, scrie că, în drum spre țările apusene a luat-o pe Valea Prahovei şi a ajuns la Kronstadt, ce-i zic romîneşte Braşov. De-acolo a întins-o la poalele munților spre Făgăraş, apoi spre Avrig, apoi spre Sibiu, Săcele, Raismark şi Sassebes, apoi spre Alba Iulia (Karlsburg, Bălgrad), Cluj (Klausenburg pe nemțeşte şi Koloşvar pe ungureşte), Oradea-Mare, (Grosswardein) şi a trecut în Ungaria, la Budapesta, ca s-ajungă la Pressburg

(oraş numit astăzi Bratislava), iar de acolo la Beci (Viena) şi mai departe, spre Triest şi țările germane.

Acelaşi drum, în sens invers, l-a luat şi francezul Gaston Parrocel, plecat din Paris spre Bucureşti, pe la mijlocul lui august 1847.

Nu vom urmări peregrinările europene ale acestui îndrăzneț parizian, vînător de lei în Africa, iar acum călător spre depărtatele principate danubiene, pe urmele zimbrului.

Ajuns la Viena, cercetînd pe francezii de acolo, Gaston Pairocel află că nemulțumirile cresc în imperiul habsburgic, că naționalitățile fierb, că muncitorii, țăranii, mica burghezie şi intelectualii pregătesc ceva...

Contesele şi seniorii care se duc la bal în palatul Burgului dansează pe un vulcan, ca şi eleganții nobili şi frumoasele pariziene la Tuilleries.

La Budapesta lucrurile nu se înfățişează alt fel. Maghiarii s-au săturat de dominația Vienei.

Urmînd, la conducerea spirituală a Ungariei, marelui patriot contele Széchenyi, care, din averea lui personală, aşezase temelia Academiei maghiare, Lajos Kosuth se pune în fruntea luptătorilor pentru independența patriei sale amenințată să-şi piardă ființa națională prin apăsarea habsburgilor. „Fără naționalitate - proclamă el - viața este de prisos. Atunci cînd am pierde cuvintele limbii noastre materne, ne-am pierde şi sufletul. Libertatea pierdută se recîştigă, dar naționalitatea niciodată".

Gaston Parrocel îşi notă aceste profetice cuvinte. De la Budapesta coborî spre Cluj, apoi spre Sibiu, vechi oraş saxon, unde rămase o noapte.

În momentul cînd poştalionul, care pleca de la Sibiu spre Braşov, era să se pună în mişcare, ultimele două locuri rămase libere fură ocupate de doi tineri veniți din părți opuse şi care îi părură ziaristului francez că nu sînt străini unul de celălalt, deşi se prefăceau că nu se cunosc.

Roțile diligenței nu se rostogoliseră de cîteva sute de ori, şi cei trei tineri, îmbrăcați în haine moderne, se simțiră atraşi

unul de altul, intrară în vorbă.

Majoritatea călătorilor, printre care un preot evanghelic, erau nişte burghezi pacifici, care vorbeau un dialect german.

Spre marea mirare a lui Gaston, unul dintre cei doi tineri proaspăt sosiți, după ce îl examinase cîteva clipe, i se adresă, surîzînd, într-o franțuzească perfectă:

— Domnul e francez, nu-i aşa?

Şi gheața fu ruptă.

Cel care vorbea franțuzeşte se recomandă. Era un boiernaş valah, care călătorea spre Bucureşti, Gulian Pantazi. Fusese trimis cu o misiune secretă în Transilvania, pe lîngă un „cancelist" numit Avram Iancu. Celălalt tînăr se întîmplase să fie tocmai un aghiotant al acestui Avram Iancu. Îl chema Iosif Sterca{6}. Tînărul Sterca povestea din viața poporului ardelean, de suferințele lui şi de pregătirile lui de răscoală. Gulian Pantazi traducea călătorului francez, îl informa de starea romînilor, atît de numeroşi în împărăția habsburgică.

Paralel cu revendicările ungurilor conduşi de Lajos Kosuth, romînii din Ardeal cereau şi ei drepturi naționale şi o soartă mai omenească. Intelectualii lor se agitau alături de țărănime. Gheorghe Bariț primeşte învoirea de a scoate o foaie romînească - „Gazeta Transilvaniei". El afirmă cu tărie, în repetate rînduri, continuitatea istorică a poporului romînesc pe pămîntul Daciei şi vorbeşte de apărarea Transilvaniei nu numai de către voievodul muntean Mîhai Viteazul, dar şi de cîrmuitorii unguri, romîni de origine, Ioan şi Matei Corvin.

La rîndul lor, saşii, sîrbii şi alți slavi ridicau fruntea, alături de romîni, împotriva tendinței de asuprire a magnaților unguri, care transformau aspirațiile propriei lor eliberări în tendințe de apăsare a celorlalte naționalități conlocuitoare din Transilvania.

Măcelurile provocate în Galiția prin răscoala țăranilor (1846) împotriva nobililor pun pe gînduri curtea şi guvernul din Viena.

În Ardeal tradiția revoluționară a unui Gheorghe Doja şi Nicolae din Albac, zis Horia, se aprindea cu focuri noi.

Tînăr jurist, Avram Iancu bătea satele şi malurile apelor aurifere instigînd la răscoală pe moţii săraci, care îşi cîntă jalea în viersuri:

„Munţii noştri aur poartă
Noi cerşim din poartă-n poartă...”

— M-am despărţit deunăzi de Avram Iancu, spune călătorului francez tînărul Iosif Sterca. Pleca spre Abrud, la Zlatna, unde este cel mai mare centru aurifer. Acolo se zbat minerii iobagi, aşa cum pe moşiile grofilor sutele de mii de iobagi ai pămîntului jupoaie gîsca să facă puf moale pentru perinele şi saltelele castelanilor!

Iosif Sterca îşi informa tinerii companioni vorbindu-le de vechimea aşezărilor dacice pe aceste pămînturi, despre minele de aur care îşi rodeau fructul metalic încă din vremea lui Herodot.

Originar din Cărpiniş, localitate de lîngă Abrud, în inima căutătorilor de aur, Iosif Sterca punea pe primul plan starea grea a iobagilor minieri din împrejurimile Zlatnei.

Patruzeci de zile pe an, locuitorii Cărpinişului trebuiau să coasească fînețele fiscului, să facă grădinărit şi să scoată brazii şi fagii care pluteau pe gîrlă, în afară de alte munci. Aşa la Bucium, aşa la Poieni, la Muntari, la Cerbu, la Zoița, la Musca, aşa pe toată valea Ampoiului. Tîrgurile, satele şi văile fierbeau.

Printre țăranii din Ardeal se răspîndise vestea că răscoalele din Galiția, împotriva nobilimii, nu numai că n-au fost oprite de guvernul crăiesc de l-a Viena, dar au fost puse la cale chiar de el.

Guvernatorii, comisarii şi fişpanii[7] din Transilvania se alarmează şi fac rapoarte secrete, vorbind de vîntul de răscoală care bate amenințător, de convingerea țăranilor că în ziua ridicării lor împăratul şi ostaşii săi vor fi de partea poporului răsculat.

Ecaterina Varga, o unguroaică sărăcită, se pune în fruntea unei răzmeriţe care ține şapte ani şi rămîne în

amintirea poporului ca o eroină legendară. Nu va trece mult şi Doja, Horia şi Caterina îşi vor spune iar cuvîntul.

— Am fost acum cîteva luni, alături de Avram Iancu la o adunare a poporului. Mii şi mii de țărani veniseră de pretutindeni. Costumele lor albe fluturau sub cerul de primăvară... Ecouri lungi, nesfîrşite, trezeau cuvintele înflăcărate ale oratorilor:

„Frați romîni! Ne-am adunat să dăm de ştire celorlalte națiuni că şerbi nu mai vrem să fim, că vrem să fim liberi. Noi nu vrem să domnim peste alții, dar nici nu vom mai suferi, noi, cei mai numeroşi şi cei mai vechi locuitori ai țării, să se facă vreo lege în această a noastră țară fără ştirea noastră".

— Precum vedeți, domnul Parrocel, sentimentul revoluționar a cuprins toate provinciile romîneşti. V-ați mirat, adineauri, auzind cuvinte cu rezonanță latină printre țăranii ardeleni, vorbi Gulian Pantazi. Vă închipuiați că imperiul habsburgic e compus numai din germani, iar Transilvania numai din unguri... Precum vedeți, lucrurile stau altfel. Acest tînăr, Iosif Sterca, aghiotant al lui Avram Iancu, i-a dus scrisori de la Nicolae Bălcescu şi alți revoluționari din Țara Romînească, pentru atingerea unui țel comun... Eu am fost însărcinat să fac legătura dintre Bălcescu şi oamenii lui Avram Iancu...

* * *

Drumul de la Sibiu la Braşov fusese o încîntare. Prin satul romînesc Avrig au trecut într-o dimineață de duminică, cînd lumea, în straie de sărbătoare, intra în frumoasa biserică ortodoxă, împodobită cu vechi picturi bizantine, interioare şi exterioare.

Vizitară palatul somptuos al contelui Bruckenthal, fostul guvernator al Ardealului pe vremea Mariei Thereza, palatul cu încăperi vaste, cu grădinile în terase, cu bazine şi havuzuri, cu livezile din fundul domeniului.

La dreapta lor, paralel cu drumul, se perindau Munții Făgăraşului, iar la stîngă, departe, pe înălțimile pline de

verdeață - sate cu coperişe de țiglă roşie şi cu turnuri de biserici protestante, înalte şi ascuțite, surîdeau, idilic, în amiaza de vară.

Se opriră, pentru schimbatul cailor, la Făgăraş. Vizitară marea cetate din mijlocul oraşului.

Iosif Sterca le povesti că în acel palat fortificat fusese găzduită Doamna Stanca, a lui Mihai Viteazul, voievodul Țării Romîneşti.

Gaston Parrocel şi Gulian Pantazi, conduşi de Iosif Sterca şi doi cunoscuți făgărăşeni ai acestuia, intrară apoi într-o biserică de rit oriental, aşezată în mijlocul unei grădini-cimitir şi zidită de principele romîn Constantin Brîncoveanu, în vremea cînd ducatul Făgăraşului aparținea Valahiei.

Admirară picturile de mare artă ale meşterului Radu, zugravul brîncovenesc, cu motive biblice rareori tratate de iconografii ortodocşi ai vremii.

Tînarul călător francez trăia un entuziasm perpetuu în fața frumuseții peisajului liniştit, surîzător, dominat de Alpii carpatini, în admirația costumelor țărăneşti întîlnite-n drum. Îl impresiona prezența permanentă a romînilor, el, care se aştepta să găsească romîni numai în cele două principate danubiene, Valahia şi Moldavia...

Străbătînd pădurile care precedau Braşovul, ajungînd în preajma acestui vechi oraş, cu turnuri şi ziduri medievale, el se pregătea sufleteşte să găsească în Valahia aceleaşi peisaje muntoase, calme şi însorite, aceleaşi cîmpii bine cultivate, aceleaşi ziduri şi turnuri medievale, dacă nu şi mai bătrîne decît ale Kronstadtului, oraş care, după informațiile lui Iosif Sterca, fusese întemeiat în 1203.

Cei trei tineri petrecură împreună o seară neuitată în acel important centru comercial, cel mai însemnat între Viena şi Constantinopole. Se despărțiră, îmbrățişîndu-se frățeşte, ca şi cum s-ar fi cunoscut din copilărie.

— Eu voi rămîne cîteva zile la Braşov. Îndată ce voi ajunge la Bucureşti, te voi căuta... Cunoşti pe cineva acolo? îl întrebă Gulian Pantazi.

— Nu. Voi trage la hanul numit al lui Manuk...

— Ca hotel, este, deocamdată, cel mai bun...

Gaston Parrocel se despărți de cei doi tineri şi simpatici companioni, plin de frumoase amintiri şi de învățături.

El îşi notă în carnet aceste cîteva rînduri care, în acele momente, i se păruseră o revelație:

„Dacă în Franța nemulțumirile poporului împotriva monarhului, a celor din jurul său, a guvernanților sînt numai de ordin social, în imperiul habsburgic, aspirațiile maselor se împletesc şi cu revendicări naționale."

Tînărul călător francez coborî pe Valea Prahovei şi ajunse în capitala Valahiei pe o frumoasă înnoptare de septembrie.

În ajun plouase. Văzduhul se răcorise. Frunzişul spălat mirosea a proaspăt. Stele mari atîrnau deasupra Bucureştilor.

Păcat de frumusețea acelui mijloc de septembrie, anotimpul cel mai frumos al țării! Călătorul francez nu putu să-i guste farmecul, fiindcă la bariera Fierăstrău, unde se oprise harabaua, paznicii erau arțăgoşi. Îi scotociră calabalîcul, îi trîntiră o amendă usturătoare pentru nişte cămăşi şi haine aflate în geamantane şi, pe deasupra, îi mai luară şi bacşiş ca să nu-l țină acolo pînă la ziuă.

Ca s-ajungă la Hanul lui Manuk, ridicat lîngă vechea matcă a Dîmboviței, trebuia să lungească întregul Pod al Mogoşoaiei. Diligența, sau cum îi spuneau turcii „harabaua", o luă în goana cailor pe scîndurile care acopereau Calea Victoriei de azi. Sub apăsarea roților, apa şi noroiul țîşneau şi stropeau pe trecători. Dar nu se supăra nimeni. Lumea era, se vede, obişnuită cu asemenea neajunsuri. Cînd vedeau că s-apropie vreo trăsură, oamenii se lipeau de pereții caselor, ca să fie împroşcați mai puțin. Şedeau răstigniți de ziduri, cu ochii rugători, cu un zîmbet umilit pe buze, parcă cerîndu-şi iertare boierilor şi coconetului din droşti că le-au încurcat drumul. Caretele se întîlneau cu care şi landouri, se ciocneau, îşi amestecau roțile; surugiul zbiera, înjura şi se răzbuna pe cai plesnindu-i cu biciul, apoi trecea mai depart. Toate aceste

echipaje se vesteau urechilor prin plesnete de bici şi sudalme, iar ochilor prin cele două bobițe de lumină ale felinarelor cu lumînări de seu.

Gaston Parrocel, fără să-şi închipuie că sub acelaşi acoperiş se afla şi unchiul său, venit de cîteva zile din Moldova, trase la hanul cel mai vestit al tîrgului, clădit cu patruzeci de ani în urmă de către bogătaşul armean Manuk Simion, pe locul vechiului palat domnesc al lui Mircea Vodă Ciobanul.

Dimineața Gaston se pomeni că-i bate cineva la uşă: era Henri Parrocel. Bătrînul înştiințase pe hangiu că va sosi în curînd un tînăr franțuz, nepotul dumisale; fusese înştiințat în zori că „musiul" sosise şi-acuma iată-l, nerăbdător, în odaia băiatului. Îmbrățişări calde... rîsete... lacrimi de bucurie. Flăcăul crescuse. Sta în fața unchiului surîzător, înalt şi frumos, plin de bărbăție şi, totuşi, gingaş ca o domnişoară. Obişnuit cu oamenii aspri din Moldo-Valahia, pierzîndu-şi el însuşi vechea politețe moştenită, felul catifelat de a vorbi şi de a se purta al occidentalilor, Henri Parrocel era fermecat de înfățişarea cuceritoare a lui Gaston, înalt, subțire, cu părul lung, ondulat, cu o bărbuță blond-castanie, încadrîndu-i fața palidă, urmaşul pictorilor din vremea lui Ludovic al XIV-lea avea înfățişarea unui Alfred de Musset tînăr.

Unchiul şi nepotul nu şi mai luau ochii unul de la celălalt. Amîndoi erau din cale afară de emoționați. Gaston fiindcă-şi revăzuse, în singurătatea străinătății, unchiul, care-i ținea loc de tată, iar Henri, mai emoționat decît el, fiindcă nu se mai simțea singur şi străin. Sîngele familiei şi glasul patriei depărtate fremătau colea, în făptura tinerească a nepotului; toate legăturile, toate amintirile, toate visurile de viitor îl copleşeau. Bătrînul Vîntură Lume îşi făurea un amurg liniştit, după o viață de zbucium, o împăcare cu destinul. El îşi vedea asfințitul în apoteoza unei căsătorii care va uni țara maternă cu țara lui adoptivă, două patrii pe care le iubea deopotrivă.

Soldatul de odinioară, medicul, profesorul, negustorul, preceptorul, guvernorul, administratorul de moşie, se simțea acum slab ca o femeie, ca un copil. Uitase de mult ce este înduioşarea, aleanul, lacrimile. Căzuse într-un jilț, îşi acoperise fața cu palmele şi plîngea de fericire, cu trupul tot zguduit. Apoi se potoli. Se uită lung la Gaston, zîmbindu-i printre lacrimi, parcă cerîndu-şi iertare, ca un ştrengar prins cu vreo năzdrăvănie. Gaston îl bătu pe umeri. Începură să rîdă amindoi.

Unchiul rîdea violent, hohotind, din nevoia de a plînge.

Ca orice om tînăr, nepotul era mai puțin înduioşat. Avea înaintea lui viitorul, şi viitorul nu-ți dă răgaz să-ți pierzi vremea cu melancoliile trecutului, cu orice fel de melancolie. Făptura lui puternică îşi cerea dreptul la viața imediată.

Unchiul Henri începu să-i vorbească de buna primire pe care o pregăteau lui Gaston francezii din Bucureşti, de invitația lui Arkip Rosetti, de pitorescul patriarhal al vieții moldoveneşti, de vînătorile care îl aşteptau în Carpații împăduriți. De Muşa nu-i spuse nici un cuvînt. Va fi marea surpriză a Drăgoşeştilor, încununarea acestei călătorii.

Dar Gaston nu se lăsa furat nici de perspectivele viitorului apropiat. Prezentul îi bătea imperios la poartă. Prezentul imediat.

— Unchiule, ştii că nu m-am schimbat de cîteva zile, iar oamenii din hanul ăsta s-au uitat lung la mine cînd le-am cerut să-mi pregătească o baie.

— Nu e nimic. Te duc eu în altă parte!

Şi o luară amîndoi spre mahalaua sărăcăcioasă a Lipscanilor. Ajunseră în fața unui fel de turn scund, o casă fără uşi şi fără ferestre, cu vîrful țuguiat ca un stup. Unchiul ridică un chepeng şi începură să coboare. O treaptă, două, trei, opt. Pătrunseră într-o încăpere rotundă, podită cu marmură albă şi căptuşită cu marmură roză şi albastră. Jur împrejur ocolea un divan pe care dormeau cei ce se îmbăiaseră. O mare linişte domnea în încăpere; lumina zilei abia se strecura prin cele treizeci de geamuri înfipte în cercul

bolții, susținută de opt stîlpi de piatră. Din fiecare stîlp, curgea, din opt cişmele, apă călduță, caldă, fierbinte.

Henri Parrocel, care mai fusese pe acolo, bătu din palme. Ca din pămînt răsări un omuleț bărbos şi lat în spate, care se închină pîn' la pămînt, într-un umil „salamalek". La rîndul său, piticul bătu şi el din palme. Doi băieşi se iviră, doi vlăjgani tineri, cu pielea uscată de-atîta abur. Se repeziră amîndoi la musafiri, îi luară de gît ca nişte tîlhari şi începură să-i dezbrace la repezeală. Gaston nu ştia ce să creadă, înlemnise. Băieşii lucrau zdravăn. Cît ai clipi din ochi, unchiul şi nepotul rămaseră în pielea goală.

Cei doi vlăjgani le înconjurară mijlocul cu cîte un cearşaf, îi încălțară cu papuci de lemn, le înfăşurară capul într-un turban şi-i trecură într-o odăiță cu aburi căldicei, apoi în alta mai măricică, unde apa fierbinte înălța aburi şi mai calzi. Apoi îi repeziră în a patra încăpere, încinsă ca un cuptor. Gaston simți că se înăbuşă. Capul îi vîjîia. Picioarele i se muiară. Cît pe-aci să leşine. Dar se ținu bine. Se uita împrejur. Se aflau într-o sală mai mare decît celelalte, o sală cu bănci de scînduri, trepte suprapuse în amfiteatru pînă-n tavan, pe care şedeau oameni nemişcați, cu fața strălucitoare de mulțumire. Se uitau surîzători la noii veniți.

În mijlocul acestei săli era un bazin alimentat de opt cişmele cu țeava de alamă.

Gaston intră în apa bazinului, dar se trase repede afară: picioarele i se roşiseră ca racul fiert.

— Ce caut eu în iadul ăsta? Se întreba bietul parizian, care nu pomenise baie turcească la Paris şi nici n-auzise de aşa ceva. Dar idioții ăştia ce stau aşa? se mai întreba el uitîndu-se la oamenii înşirați pe bănci, plini de fericire, de parc-ar fi fost mîngîiați de zefirii paradisului, nu clocotiți în pîcla fierbinte a lui Belzebuth. Ce plăcere or fi găsind ăştia, unchiule?

Henri Parrocel nu-i răspunse nimic. Zîmbea. Încercase şi el, la prima baie, aceleaşi nedumeriri şi aştepta beatitudinea finalului. Neînduplecații gealați de adineauri

intrară cu cîte un lighean în mînă fiecare şi se apropiară de victime. Făcură clăbuci cu un săpun care mirosea a trandafiri, puseră mîna pe nefericiții musafiri, îi întinseră pe cîte o masă de marmură şi începură să-i frece, să-i plămădească, să-i frămînte ca pe un aluat, întinzindu-le mădularele parcă să le scoată din încheieturi. Îi ridicau şi-i lăsau, îi răsuceau şi trăgeau de ei de parcă bieții oameni ar fi fost de gumă. Gaston nu mai avea nici o putere să se împotrivească.

Se resemnase. Părea că spune:

„Mi-a sosit ziua cea de-apoi... Cel-de-sus să aibă grijă de sufletul meu! Faceți ce vreți, sînt în mîna voastră... ştiu că n-am să mai ies de aici... Dracul m-a pus să viu la Bucureşti? Asemenea barbarie n-ar fi permisă la Paris!”.

După ce-l întinseră iar, după ce îl suciră şi-l frecară de-i trosneau oasele, cei doi băieşi începură să-şi arunce unul altuia clienții ca pe o momîie, întorcîndu-i cînd pe față, cînd pe dos, trăgîndu-i de mîini şi de picioare, zgîlțîindu-le şira spinării, să le-o frîngă.

În vreme ce unchiul său era spălat la sap. Gaston se pomeni că unul din vlăjgani începe să-i rîciie tălpile cu o piatră de gresie. Apoi îi frecară scăfîrlia cu săpun, îi aruncară-n ochi cîteva găleți cu apă, trecîndu-l apoi în bazinul unde se fripsese adineauri şi care, acum, parcă nu mai era atît de fierbinte. Îl scoaseră din apă, îl răcoriră cu alte găleți, îl uscară cu cearşafuri calde, îi încinseră iarăşi capul cu turbanul, îi puseră opinci de lemn în picioare şi pestélca pe şolduri şi-l duseră în cea dintîi încăpere, aceea cu divan de-a lungul pereților rotunzi. Acum veni un al treilea vlăjgan şi-l frecă, şi-l parfumă cu apă de trandafiri, şi-l înfăşură bine cu pleduri de lînă.

Iată şi pe omulețul bărbos, cu umeri lați. Purta o tavă: o chesea de dulceață, o carafă aburită de rece ce era apa, două pahare de băut, un alt pahar cu lingurițe, al patrulea pentru pus lingurițele după ce-au fost folosite.

Cu tot felul de plecăciuni, le întinse tava, poftindu-i să guste din pelteaua de coacăze, dulce şi parfumată. Băură la repezeală, unul după altul, cîteva pahare de apă, apoi se întinseră şi adormiră ca nişte prunci scăldați, cum spune romînul.

Dormiră ei ca la un ceas, şi după un ceas gnomul îi trezi, îmbiindu-i cu două ciubuce.

— Ce zici? întrebă, surîzînd, unchiul, care mai trecuse de cîteva ori prin aceste încercări şi, asemenea nepotului, fusese revoltat la început, ca să se simtă într-al noulea cer în momentul ciubucului; paradisul lui Mohamed, după aburii infernului.

— Niciodată nu m-am simțit mai sprinten, mai vioi, răspunse Gaston cu entuziasm. Obosit de drum, după o călătorie atît de lungă, nu mi se putea oferi ceva mai delicios... Dar dulceața? Dar apa? Niciodată n-am apreciat atîta savoarea acestei licori minunate. Se vede că sudația abundentă şi pasta aceea dulce şi parfumată - dulceața, de la doulce, vechi cuvînt franțuzesc - mi-au făcut sete şi am băut cu atîta poftă.

— E şi calitatea apei. Nicăieri, răspunse unchiul, nu găseşti alta la fel. Vine din rîul Dîmbovița, cel care trece la spatele hotelului nostru. Există şi un proverb: „Dîmbovița, apă dulce, cine-o bea nu se mai duce!!”

— Să mai venim aici, unchiule, să mai venim! Ce păcat că nu s-a gîndit cineva să introducă şi la noi felul acesta de baie! Cred că ar năvăli tot Parisul...

— Pînă la urmă, cred că o să aveți şi acolo baie turcească! încheie unchiul, fericit că Gaston începe să se obişnuiască, să găsească plăcută viața Bucureştilor.

Apoi, ca orice bun francez, care prețuieşte, valorifică toate în bani, adăugă:

— Ştii cît costă, de persoană, toată afacerea asta? Un „*sfanț*”[{8}]! Cu duşuri, cu masaj, cu aburi, cu săpun de trandafiri, cu dulceață, cu ciubuc cu tot, un sfanț, adică mai

puțin de un franc al nostru... Şaptesprezece gologani de cinci centime, optzeci şi cinci de centime!

CAPITOLUL IV

Cu toate insistențele familiilor franceze stabilite la Bucureşti, Gaston Parrocel nu părăsi Hanul lui Manuk. Se simțea mai liber acolo decît în casa vreunui particular. Ş-apoi n-ar fi vrut nici el să stînjenească pe amabilii amfitrioni. Nu ştia cît îşi va prelungi şederea la Bucureşti, nu voia să mai încurce lumea.

În schimb, primea cu plăcere invitațiile la masă ale compatrioților săi şi ale bogătaşilor bucureşteni.

Contactul cu această lume ospitalieră, casele înecate în grădini - tot oraşul era o grădină uriaşă -, mesele, dansurile, plimbările în caretă la Băneasa şi la Colentina, soarelele, petreceri cu dans şi joc de cărți, cu tot felul de gustări, lume amestecată, bătrîni îmbrăcați în giubete şi anterie, junime care urma moda europeană, tot defileul acesta pitoresc de generații, costume şi preocupări era foarte plăcut tînărului francez, fermecat de amabilitatea fără pereche a unor oameni vestiți prin generozitatea, cu care primeau pe oaspeții străini.

Dulcea viață patriarhal-orientală cucerea, copleşea pe tînărul parizian, începea să-l moleşească. Oboseala unui drum de cîteva săptămîni prin țări unde nu era decît un călător străin, un număr de hotel, un voiajor ca oricare altul, grijile copilului orfan, ale adolescentului fără situație, nesiguranța prezentului, întrebările viitorului, frămîntarea cotidiană în acel Paris neîndurat pentru omul sărac -, toate acestea erau răscumpărate din plin de huzurul, calda atmosferă de prietenie şi admirație, care-l înconjurau, desfătările care-l solicitau.

După miraculoasa baie din mahalaua Lipscanilor, iată şi mesele îmbelşugate, care, asemenea masajului şi aburilor din infernul transformat în paradis, i se păreau greu de suportat la început. Curînd, însă, le-a prins gustul. Erau de o abundență şi o savoare pe care nu şi-ar fi putut-o închipui.

Aceste bunătăți începeau cu ceaiul matinal, cu mierea şi caimacul gros, cu deliciosul cataif - amestec de cremă, nuci pisate şi firicele de pastă coaptă, stropite cu sirop de trandafiri.

Iată şi masa prînzului şi cinele prelungite pînă tîrziu, ceasuri întregi, începute cu ciorbe grase şi ardeiate, ciorbe de curcă tînără sau de găină bătrînă, şi continuate cu sarmale din carne de porc şi de gîscă, mîncare de curcan îndopat cu castane şi fiert în caise uscate, acele frigărui de berbec presărate cu cimbru, numite „chebap", „locmalele" (sărmăluțe-n foi de viță cu iaurt), purceii de lapte, pilafurile de prepeliță, mielul la cuptor sau la frigare, iepurele gătit cu măsline şi arpagic, spinarea de iepure împănată cu slănină şi usturoi, înecată în smîntînă cu ciuperci, bobocul de rață pe varză călită, tuslamalele, piftiile, ardeii umpluți, musacaua, mititeii munteneşti şi pîrjoalele moldoveneşti, curelele, fleicile şi muşchiul de vacă la grătar, puii fripți cu mujdei şi, toate, ca să li se mai topească grăsimile, ajutate de murături în oțet şi saramură: gogonele, gogoşari şi castraveciori.

— „Mujdei", dragul meu Gaston, e un cuvînt de origine franceză, „mousse d'ail", spumă de usturoi. În limba romînească sînt destule cuvinte împrumutate de la noi şi transformate în aşa fel că par scoase dintr-un autentic şi vechi vocabular moldo-valah: din „dame-Jeanne" au făcut „damigeană", din „descente de lit" — „săndulie" din „pain d'Espagne" — „pandişpan", din „couverture" — „coviltir" şi aşa mai departe. Cînd vei veni la Drăgoşeşti, am să-ți arăt o colecție întreagă de asemenea cuvinte.

— Curios! răspunse Gaston muind în mujdei un picior de pui bine rumenit.

După acest pui veniră tăvi cu tot felul de plăcinte: de carne, de mere şi brînzoaice, apoi prăjituri tăvălite-n miere şi sirop: baclavale, sărailii; peltea de gutui; pistil de caise; torte cu fisticuri; acadele; curmale, smochine, felii de portocale înfipte într-un beţişug şi învelite într-o pojghiță de zahăr ars; dulcețuri de afine, de trandafiri, de prune, de chitră, de

vişine; şerbeturi de lămîie şi de zmeură şi tot felul de alte zaharicale, pregătite cu alt meşteşug de fiecare gospodină, cu ajutorul ţigăncilor-bucătărese. Şi toate aceste bunătăţi erau udate cu rachiuri, cu votcă polonezească şi cu pelinuri; vinuri şi alte băuturi, mai tari şi mai blînde, mai dulci şi mai amărui; ţuică la-nceput şi mastică pe la urmă...

În zilele de post, ce de mai pescării! Crap la proţap, lacherdă, scrumbii afumate, ţîri, caracatiţă, monatîrci! Ce de mai icre negre de morun, de nisetru şi de păstrugă; icre roşii de ştiucă; icre uscate de chefal, numite tarama; icre de crap bătute cu untdelemn, ceapă, lămîie şi piper; melci fierţi cu hrean; scordolea de raci, apoi măsline umplute; pătlăgele vinete înecate în untdelemn şi numite iaman-baildî; mazăre bătută cu ulei, fasole în ciorbă, fasole sleită, varză murată stropită cu boia de ardei; ghiveci călugăresc, cu bame şi cartofi; ardei graşi umpluţi cu orez şi midii tot cu orez umplute şi cîte şi mai cîte.

— Majoritatea acestor mîncăruri vin de la turci. În Moldova vei mînca lucruri tot atît de bune, poate mai fine: bucătărie rusească... îşi informă Henri Parrocel nepotul.

Ca orice moldovean, născut sau făcut, guvernorul duduiţei Muşa nu pierdea ocazia să arate superioritatea celor de mai sus de Milcov faţă de oamenii din cîmpia Dunării.

Era fericit bătrînul să-şi vadă nepotul răsfăţat de toată lumea. Era fericit să-l vadă frumos, inteligent şi amabil, prevenitor, cuceritor, poftit pretutindeni.

Gaston era înalt şi zvelt. Jacheta albastră, strînsă pe talie, jiletca de atlas sidefat sau de catifea purpurie, cravata petrecută în jurul gîtului, pantalonii de culoarea oului de raţă, pantoful ascuţit, dantelele mînecilor - care nu se mai purtau la Paris -, toate acestea îi veneau de minune, deşi nu erau nou-nouţe. Parul, blond-castaniu, era adus într-o undă buclată pornind de la cărarea din partea dreaptă a capului şi culcîndu-se la stînga frunţii senine; mustăcioara şi bărbuţa tînărului înconjurau o gură frumos arcuită. Era cu vreo zece, cincisprezece ani mai tînăr decît Alfred de Musset, poetul la

modă, cu fața fragedă, neatinsă de uzura anilor şi a nopților nedormite, aşa cum arăta la acea epocă autorul „Nopților”

Henri Parrocel îşi însoțea nepotul pretutindeni. La un moment dat, îşi dete seama că Gaston nu era destul de elegant pentru un trimis al guvernului regal din Franța. N-avea decît două rînduri de haine şi acelea cam ofilite. Îl duse, deci, pe-a sa cheltuială, la Nachmias Ghinsberg, croitorul la modă, cel care îmbrăca pe consulii străini şi pe boiernaşii bucureşteni şi-i porunci să-i facă, la repezeală, cîteva rînduri de haine, de toate boiurile, din materialul cel mai fin. Voia să-l vadă cît mai strălucitor pe scumpul său Gaston, nu atît pentru protipendada valahă, cît pentru aceea a Iaşilor, şi în special pentru domnița de la Drăgoşeşti. Prestigiul Parisului cerea ca parizianul rătăcit în codrii Moldovei să fie un model de eleganță, ceva ce nu s-a mai văzut pe aceste meleaguri.

Un francez nu putea fi decît marchiz sau viconte, cavaler şi spadasin, ca în romanele lui Alexandre Dumas, atît de citite de oamenii subțiri şi de coconet; parizianul nostru va fi şi el diplomat, poet, erou romantic, regalist, revoluționar, bourbon, republican, bonapartist, şi imperialist, şi orleanist, dacă nu toate la un loc, cel puțin două-trei.

Unchiul îi dădea şi bani din belşug: ludovici, napoleoni şi galbeni imperiali, pe care Gaston îi ținea în pungi împletite, dăruite de doamnele tinere şi domnişoarele din elită, şi-i vîntura cu dărnicie de nabab. Viața era dulce şi nu cerea decît să fie trăită.

Visul ținea de vreo trei saptămîni şi amenința să se prelungească. Dar oncle Henri începea să fie nerăbdător. Nu-şi aducea nepotul tocmai de pe malurile Senei ca să-l vadă fermecat de Dîmbovița, apă dulce. Domnul administrator avea treabă acasă, la Drăgoşeşti. Îi era frică să nu-şi vadă rubedenia îndrăgostită de vreo nostimă bucureşteancă, şi atunci adio planuri matrimoniale, adio mult visata înrudire! Şi-apoi Gaston însuşi se săturase de atîtea petreceri, ospețe în saloanele cele mai de vază şi primiri în toate casele înstărite. Fusese în audiență la prințul domnitor George Bi-

bescu, la înalții dregători ai țării, îşi terminase misiunea pe lîngă consulul Franței. Acum trebuia să se pună pe treabă...

Gazetarul, oratorul, luptătorul politic şi social de mîine se trezi în el cu violență. Voia să cunoască realitățile Munteniei, viața celor mulți, părerile şi activitatea intelectualilor, tineri şi bătrîni, care simpatizau cu mişcările generoase ce-şi făceau drum în occidentul Europei.

În afară de delegațiile oficiale emanate de la Ministerul de Externe al regelui Louis-Philippe, Gaston Parrocel adusese şi cîteva scrisori confidențiale trimise fruntaşilor progresişti romîni de către poetul Lamartine, unul dintre conducătorii societății secrete care pregătea revoluția.

Lamartine avea legături cu exilații de la Paris, era în curent cu stările din Moldo-Valahia.

Tot aşa şi Victor Hugo, care fusese vizitat de Eliade Rădulescu şi ştia ce se petrece în depărtatele țări surori de la gurile Dunării.

Recomandația lui Lamartine deschise lui Gaston Parrocel casa lui Costache Rosetti, unde se adunau conspiratorii, viitorul comitet revoluționar, compus din frații Golescu, Ion Ghica, maiorul Voinescu şi Rosetti însuşi. Tînărul francez începu să cunoască o altă lume decît aceea a îmbuibaților bucureşteni, în mijlocul cărora petrecuse trei săptămîni. Era purtat acum prin mahalale, prin satele din jurul capitalei şi izbuti să-şi dea seama, astfel, de sărăcia, de întunericul şi bolile care copleşeau biata țară valahă.

Îl cutremura priveliştea mohorîtă a ulițelor, cu noroiul gros de-o palmă, în zilele ploioase, cu valurile de praf, cînd se încingea pămîntul şi cerul; gardurile căzute, smulse; cocioabele dărăpănate; vitele slabe; copiii zdrențăroşi; jigodiile uscate ce rătăceau pe maidane ca nişte dezgropați. Alta părea cetatea ciobanului Bucur privită de sus, din dealul Mitropoliei, marea aceea de verdeață, din care se iveau turnurile albe ale mulțimilor de biserici clopotînd lin, înălțînd spre cer un imn de preamărire şi de slavă.

Grădini peste grădini, pînă-n zare, case, conace, palate, mori şi poduri de lemn peste apa Dîmboviței. Întorcînd capul spre depărtarea Giurgiului, iată profilul celei mai mari biserici din Muntenia, monastirea Văcăreştilor, cu turlele-i înalte, împrejmuita, înecată şi ea în verdeață.

Iar colea, în vale, chiliile călugărilor arhiepiscopali şi viile, nesfîrşitele vii cu vestitul vin de Bucureşti.

Apoi dealul Filaretului, cu stejarii şi mestecenii bătrîni, sub cerul nespus de azuriu, în lumina călduță a începutului de toamnă, cît era de frumos peisajul acesta patriarhal, dominat de colina mitropoliei! Ce țară bogată, liniştită, ce fericită țară! Şi totuşi, ce prăpastie între cele două lumi!

Nu-i venea să creadă tînărului francez că pot trăi, într-o vecinătate atît de strînsă, în acelaşi timp, două clase de oameni atît de deosebite. Ceaunul cu mămăligă mucegăită al tîrgoveților mărginaşi şi al țăranilor îi aducea aminte procesiunea infinită a tăvilor cu rațe şi curcani fripți, baclavalele din care se înfruptase el însuşi de atîtea ori, movilele de mîncări alese, cărora oaspeții nu le puteau veni de hac şi pe care gospodinele le zvîrleau cîinilor.

Cîinii...

Oraşul era plin. Haite flămînde, care lătrau şi urlau în pustietatea nopții, întrecînd zumzetul cobzelor şi țipetele clarinetelor.

Cîinii şi cerşetorii. Coaste uscate, ochi rugători, mîrîituri pe la colțuri, la răspîntii, la uşa bogaților.

Bălți şi băltoace acoperite cu lîna broaştei, în care se scăldau, în ultimele raze ale unui septembrie călduros, bivoli negri şi copii borțoşi, cu picioarele ca nişte bețe şi cu gîtul subțire, că te mirai cum de poate purta gîtul acesta firav un cap atît de mare şi de colțuros.

Şatre de țigani şi țigani fără şatră se amestecau cu țăranii şi mahalagiii. Babe cocoşate şi fete ofticoase întindeau mîna pe la uşile mustăriilor, înconjurate de stuf verde. Roiuri de muşte, îmbătate de dulceața vinului, zbîrnîiau, într-o ceață neagră, pe pămătufurile papurei. Mirosea a mititei fripți şi a

coji de struguri tescuiți, aruncate pe gunoaie, dospind în soare, în jurul acelor mustării. Cîte un hoit de cal sau de pisică putrezea alături şi nu-l ridica nimeni cu zilele şi cu săptămînile.

— N-aş fi crezut posibilă asemenea mizerie! exclamă, aproape într-un suspin, călătorul francez, care abia acum realiza cele citite în cărțile voiajorilor apuseni despre Moldo-Valahia.

— Mă mir că s-au scris lucrurile acestea, fiindcă, de obicei, străinilor nu li se arată decît belşugul ospitalității noastre. Tot ce este dincolo de zidurile conacelor boiereşti i se ascunde. Străinul trebuia să vadă numai ceea ce trebuie văzut, ceea ce slujeşte bunului renume al gospodarilor, al marilor dregători.

Cel care vorbise aşa era Gulian Pantazi, flăcăiandrul inimos, înfocat revoluționar, pe care Gaston Parrocel îl cunoscuse în diligența de la Sibiu şi care-i servea acum drept ghid. Fecior de oameni înstăriți, Gulian Pantazi, ca mulți compatrioți ai săi studenți la Paris, făcea parte din acei tineri despre care Stanislas Bellanger scrisese:

„Va veni o zi cînd moldo-valahii aceştia vor dovedi Europei că nu s-au dus în metropola lumii civilizate numai ca să studieze «Jurnalul modelor»“.

Vorbind la perfecție limba franceză, în curent cu ideologia noii generații a Parisului, Gulian Pantazi era înflăcărat de ideea unei răsturnări, a unei schimbări totale.

— Revoluțiile dumneavoastră, spunea el francezului, oricît ar părea de zguduitoare, oricît au influențat celelalte națiuni, au fost la suprafață... Dacă o mare parte a poporului francez a suferit, în anumite momente şi în anumite regiuni, de foamete, restul, de secole întregi, a trăit omeneşte, în case de piatră, mîncînd pîine de grîu şi găina fiartă pe care Henric al IV-lea o visa pentru toți supuşii săi. La noi nu s-a încumetat nimeni nici măcar să viseze o mai bună orînduire a vieții mulțimilor. Colibe acoperite cu stuf, bordeie subterane, mămăligă rîncedă, - iată cu ce s-a ales țaranul din bogățiile

fără de pereche ale acestor binecuvîntate pămînturi. Revoluția la noi trebuie să fie totală, să cutremure din temelii întregul aşezămînt al țării. Cu jumătăți de măsură nu se va putea realiza nimic!...

Ascultînd pe Gulian Pantazi, Gaston Parrocel îşi amintea frînturi din epistolele unchiului său Henri, care-i vorbea la fel despre stările din Moldo Valahia.

Revoluția totală! Cine o va face? Cu ajutorul cui? Cine va apuca taurul de coarne, cine va pune mîna în gîtul strigoiului care sugea vlaga unui întreg norod? Cine va da cu vampirul de pămînt, eliberînd acel nefericit norod, dîndu-i o haină în loc de o zdreanță, o mîngîiere în loc de bice, un cuvînt bun în loc de sudălmi?!

Printr-o stranie asociație de idei, Gaston Parrocel se gîndea la cei doi vlăjgani din casa în formă de stup, baia din ulița Lipscanilor. Îi vedea cum îl înşfacă, îl despoaie, pun stăpînire pe el şi, fără voia lui, spre binele lui, îl poartă prin încăperi pline de aburi fierbinți îl culcă pe mese de piatră, îl sucesc, îl răsucesc, îi întind mădularele, îi frămîntă muşchii, fac oasele să-i trosnească, şira spinării gata să se frîngă, ca să-l ungă apoi cu clăbuci din săpun de trandafiri, să-l parfumeze cu mirodenii alinătoare, să-l usuce cu cearşafuri calde, să-i dea dulceață de coacăze, apă rece şi ciubuc şi să-l adoarmă în somn de prunc scăldat.

Nu trebuia oare procedat la fel şi cu acest biet popor moldo-valah?

Avea nevoie, norodul acesta, de cîțiva oameni hotărîți, puternici, care să-l scoată din vechea lui toropeală, să-l frămînte ca pe un aluat, să-i dezmorțească oasele, să-i limpezească mintea, să scoată din el toate otrăvurile adunate-n sînge de atît amar de vreme.

Putea-vor românii să facă toate acestea singuri?

Dar celelalte popoare europene, toate la un loc, putea-vor să scuture jugul tiraniei, nedreptățile de tot soiul, inegalitatea socială, aburul celor atotputernici corupția, egoismul claselor conducătoare?

În vreme ce tînărul Parrocel era frămîntat de asemenea generoase gînduri, unchiul său avea cu totul alte preocupări. Se luptase destul cu viața, îşi crezuse datoria împlinită, asigurîndu-şi bătrînețele.

Acum se gîndea cum să asigure viitorul nepotului său, cum să-l facă mai plăcut boierilor Roseteşti, ca să-l adopte ca pe un membru al familiei şi ca viitor moştenitor al averii lor imense.

Îmbătat, întraripat de propriul său vis, Henri Parrocel vedea, în mintea lui, tînăra pereche: mirele înalt şi zvelt, cu ochii albaştri-verzi, alături de duduița Maria Rosetti, aproape tot cît el de înaltă, măcar că n-avea decît şaptesprezece anişori. Cu mijlocul subțire, mai subțire decît al logodnicului, cu sînul învolt, cu mîinile albe, cu degete lungi şi rotunde ca ale vestitei Monalisa, cu păr negru, împărțit pe frunte, cu fruntea netedă şi ochii negri, mari, prelungiți ca migdala sub sprîncenele frumos arcuite - scris de cărbune pe albul pieliței de trandafir -, domnişoara Muşa ar fi strălucit în cel mai strălucit palat al Parisului, ar fi fost înconjurată de droaia admiratorilor, neobişnuiți cu asemenea splendoare orientală.

Pentru duduița Muşa, nu numai pentru boierul şi stăpînul său, bătea guvernorul dughenile marelui tîrg de reşedință, să-i cumpere tot felul de mătăsuri, conduri, mirodenii, pene, podoabe de tot felul, venite, mai uşor la Bucureşti decît la Iaşi, de la Paris şi de la Viena, de la Veneția, Stambul şi Braşov. Numele acestor tîrguieli erau amestecate ca şi marfa. Nume turceşti, nemțeşti, italieneşti, franțuzeşti - cum erau toate amestecate în acea vreme, cînd influențele Orientului începeau să descrească şi să crească cele din Soare-apune.

Pe lîngă veşmintele moderne, pe care urma să le aducă seniorului. administratorul-preceptor era însărcinat să care la Drăgoşeşti cufere întregi de cumpărături pentru răsfățata măriei sale odrasle.

Urmaş al domnitorului Antonie Ruset, Arkip Rosetti, ca orice om născut înainte de 1800, se despărțea cu greu de

portul turcesc al boierilor de odinioară.

Dar n-avea încotro. Trebuia să meargă şi el cu vremea, să se modernizeze. Se dezbărase, încetul cu încetul, de brîiele, işlicele şi antiriile din vechime şi acum voia să se îmbrace europeneşte, să rămîie bărbat în floare, nu edec rămas din anii vechi.

Îşi va păstra numai barba, frumoasa lui barbă, care fusese în întregime neagră, în tinerețe, iar acum era cutreierată de fire lungi, albe.

Dar nu fir alb lîngă fir negru, nu obişnuita încărunțeală, ci smocuri întregi albe, rîurind prin negrul mustății şi al bărbii, de parcă n-ar fi fost lăsate aşa de la Dumnezeu, ci potrivite de mînă omenească. De vreo zece ani, din pricina acestei împletiri de şuvițe albe şi negre, Arkip Rosetti fusese poreclit Barbă Amestecată.

Semenii săi de la Iaşi nu-l vedeau cu ochi buni, întrucît fusese scos de la vistieria țării de către Mihai Sturdza. Iar omul înlăturat de la măriri, mai ales dacă e mîndru, disprețuitor al celorlalți, falnic de obîrşiile lui voievodale şi bogat ca un maharajah, nu se bucură de prețuirea ce i se cuvine. Cînd se va ridica iarăşi în ranguri, îl vor înconjura cu plecăciuni şi linguşiri. Deocamdată, huzurească-n pace pe cele douăzeci şi opt de moşii ale dumisale, în castelul de la Drăgoşeşti, vechi de două sute de ani, înainte de domnia lui Antonie! Rîvnească în pace la tronul răzbunicului său, că nu înfățişa nici o primejdie pentru Mihai Vodă Sturdza! Iar dacă se va întîmpla niscaiva schimbare, nu pe ursul de la Drăgoşeşti, nu pe Barbă Amestecată îl vor pofti pe scaunul lui Ştefan cel Mare! Erau atîția la rînd!

Musiu Henri Parrocel bătea prăvăliile Bueureştilor, în căutarea a tot felul de mătăsuri, blănuri, pene, şiraguri de chihlimbar, rufărie, şaluri, catifele, conduri şi giuvaeruri, spre desfătarea castelanei de la Drăgoşeşti.

Ce împletituri de lînă şi de borangic, ce şaluri, ce rufării, ce mătăsuri, ce catifele aduseseră negustorii!

Ia să cercetăm lista şi să vedem cam ce trebuia să ducă dumnealui, musiu Henri, în cuferele hărăzite domniței?!

Cititorul de astăzi nu va înțelege toate aceste cuvinte franțuzeşti şi turceşti, ba nemțeşti şi italieneşti, potrivite pe grai romînesc. Noi însă le vom scrie aşa cum le-am aflat pe lista adusă de la Drăgoşeşti, precum şi în foaia de zestre a Sultanei Gălăşescu, ce se însoțise cu haiducul pocăit Iancu Jianu, precum şi-n alte hrisoave închinate cochetăriei cucoanelor şi cuconițelor din acea vreme.

1. Stofă camelot turcesc, fermenele, melotele şi feregele.

2. Salenti de lemn, ca să-şi ferească pantofii cînd umblă prin casă.

3. Scurteică de pambriu galben, cu samur muscălesc.

4. Rochii de croaze.

5. Rochie de rips.

6. Bereton polonez.

7. Fişiu franțuzesc, spre a se înlocui paceaua de samur.

8. Botine, spre a se înlocui cipicii turceşti.

9. Scurteică de pambriu cu cacom.

10. Rochie albă cu vapeluri.

11. Rochie neagră de Florența.

12. Rochie albă de percal cu vapeluri şi rochie albă sadea.

13. Capot de bazea, cu vapeluri.

14. Trei duzine de batiste şi o duzină de fețe de perină, de batiste lino.

15. O duzină de şimizeturi cu horbote şi o duzină de mangeturi.

16. O boiama cicudie, cu bibiluri de sîrmă, alta verde cu huşiimuri, alta samanie, alta stacojie, alta ghiurghiulie, alta liliachie.

17. Şase perechi de mănuşi.

18. Şase piepieni de coadă.

19. Două duzine de ciorapi de mătase.

20. Şase corseturi.

21. Două inele de aur cu rubin şi antică.

22 Două duzine de ciorapi de tiriplic.
23. Trei perechi de calțodete.
24. O giubeluță de belacoasă[9].

Precum se vede, o garderobă întreagă din care Henri Parrocel, sfătuit de nepotul său, nu urma să aleagă decît ceea ce se putea purta şi prin 1847: moda pariziană era cu totul alta. La Bucureşti şi la Iaşi, veşmintele bărbaților şi toaletele cucoanelor erau cu zece, douăzeci de ani în urmă, iar domnişoara Muşa nu mai putea să se împopoțoneze cu rochiile şi podoabele bunicelor.

De altfel, lista acestor cumpărături i-o dăduse copilei o mătuşă a ei, dinspre mamă, o Roznoveancă ce fusese nurlie la vremea ei şi vestită pentru minunile ce le păstra în scrinuri şi dulapuri, unele cumpărate de dumneaei, altele moştenite. Marghioala Roznovan îşi închipuia că vremea s-a oprit pe loc şi voia să-şi îmbrace nepoțica la fel cum se purtau dumnealor cu treizeci de ani în urmă.

După ce vizitară toate prăvăliile, croitoresele şi negustorii de giu-vaeruri, după ce aleseră ce trebuiau s-aleagă, unchiul şi nepotul mai cumpărară trei carabine de vînătoare, proaspăt sosite de la țara nemțească, şi se pregătiră de drum. Închiriară o diligență cu şase cai, numai pentru ei, o încărcară cu geamantane şi cufere, îşi pregătiră paşapoartele şi pe la mijlocul unui octombrie uscat, călduț, o luară pe drumul Colentinei, spre Afumați, spre Şindrilița, spre Urziceni, ca s-ajungă Milcovul şi să urce către Iaşi.

— Ard de nerăbdare, unchiule, să dau cu ochii de zimbrii dumitale vestiți se bucura Gaston, în care se trezea patima vînatului.

„Zimbrul ca zimbrul, zise unchiul, în sinea lui, surîzînd. Dar dacă eşti băiat deştept, ai să vînezi cea mai frumoasă căprioară din Moldova!”

CAPITOLUL V

În zorii unei frumoase zile din a doua jumătate a lui octombrie 1847, un poştalion cu şase cai, tocmit numai pentru ei doi şi cuprinzînd o bogată încărcătură de cufere, lăzi şi geamantane, cu vestitul surugiu Năstase pe capră şi, alături de el, ajutorul său Vanghele, un fel de arnăut-pandur, om de credință, cu flinta pe umăr, cu două pistoale în brîu şi cu un iatagan mare la cingătoare, un poştalion cu şase cai ieşi pe bariera dinspre Colentina Bucureştilor, purtînd spre Afumați, apoi spre Urziceni, apoi spre Milcov şi Moldova, în sus, pe cei doi franțuzi numiți Henri şi Gaston Parrocel, unchiul şi nepotul, care se duceau la Iaşi, apoi la Drăgoşeşti, unde se afla conacul boierului Arkip Rosetti, fost mare vistier pe vremea lui Iancu Sandu Sturdza, iar acum retras pe moşie, în mijlocul vivliilor rare şi al tablourilor de preț ce-i împodobeau pereții străvechiului castel.

În lumina caldă a soarelui ce răsărea şi începea să topească răcoarea dimineții, un miros de primăvară se ridica din frunzele veştede pornite să putrezească, din iarba arsă a cîmpiilor, din praful ce-l stîrnea harabaua.

Înşelătoare primăvară, aşa cum sînt multe pe cîmpia Dunării, în cel mai frumos anotimp al țării, luna lui octombrie, muiată în miere şi azur!

— Eu zic aşa, boierilor, să țineți carabina în brațe şi una să mi-o dați mie s-o am la îndemînă.

Această precauție a surugiului puse pe gînduri perechea de călători.

— E vreo primejdie? întrebă Henri Parrocel, nelinişt it.

Şi ochii îi căzură pe maldărul de bagaje, pe cuferele şi geamantanele care ascundeau atîtea bogății; veşmintele moderne comandate la Bucureşti pentru boierul din munții Moldovei, garderoba somptuoasă a lui Gaston şi o parte din zestrea duduiței Muşa.

— Asta mi-ar mai trebui! se gîndea Henri Parrocel. Aduc pe băiat tocmai de Ia Paris ca să-l dau pe mîna hoților, pe bărăganele moldo-valahe! O să ne apărăm bine cîteşipatru şi nu le va fi uşor tîlharilor să ne răpună! Dar cred că primejdia aceasta ar putea fi o simplă născocire a unui surugiu prea zelos!

Nu ştia bietul unchi că nu va trece mult, şi tînărul parizian va cunoaşte plăcerea de a fi captivul unei cete de lotri, care nu glumeau cu prinşii lor!

Simplu, liniştit, ca şi cum ar fi fost vorba de un cîrd de potîrnichi sau de ivirea unui vînat mai mare, Năstase îi lămuri:

— Dacă s-o întîmpla să ne iasă-n cale niscaiva tîlhari, să fim gata!

— *Charmant*! exclamă, pe limba lui, Henri Parrocel, adică „nu se poate ceva mai plăcut!”.

Şi se uita la spatele lat al arnăutului de pe capră, pandurul înarmat pînă-n dinți, care, ca să-i păzească, ceruse pînă la Iaşi gajurile pe-o lună ale unui ambasador.

Fie că se temea într-adevăr, fie că voia să-şi dea importanță, surugiul continua să întrevadă perspectiva unei întîiniri neprevăzute, nedorite.

— Dacă s-o întîmpla să ne iasă-n cale acei tîlhari, repetă el, dumneavoastră să n-o dați pe romîneşte, să vadă hoții că sînteți boieri străini şi să se teamă! Să vorbiți numai nemțeşte!

— Atîta numai, zîmbi străinul cel mai vîrstnic, atîta numai că noi nu vorbim nemțeşte, că sîntem franțuzi!

— Tot aia! dădu din umeri Năstase Ce mi-e unul, ce mi-e altul!? Afară de-al nostru, noi nu desluşim decît graiul turcului. Alelante sînt nemțeşti toate. Ca şi portul. Portul țării, portul şi limba păgînului, portul şi vorba neamțului.

Gaston asculta cu un viu interes aceasta savantă discuție, din care unchiul îi traducea frînturi:

— Pentru oamenii de pe aici, nu numai germanul, dar orice e european e „neamț”, adică străin, de la cuvîntul slavon

nemeț.

— Dar carabinele de ce ne-a spus să le avem la îndemînă? întrebă Gaston, cam îngrijorat.

N-apucase bine celălalt să-i explice, că iar intră în vorbă Năstase:

— Şi cu vameşii tot nemțeşte să vorbiți, ca să n-o lungească. Străinul are mai mare trecere decît ai noştri, fie ai noştri boieri cît de mari. Obiceiul pămîntului! Cînd or vedea că nu înțeleg ce spuneți, vă dă drumul mai repede. E mai bine să-şi bată ei capul ca să-nțeleagă decît să vă turuie dumneavoastră gura de pomană!

— Ce spune surugiul, unchiule Henri?

— Moldo-valahii, fiind oameni ospitalieri, prieteni ai francezilor, nu trebuie să vorbim romîneşte cu ei. În chipul acesta vom trece mai uşor frontiera.

— Ciudate obiceiuri! replică Gaston.

Şi porniră iar, în plesnetul de bice şi strigătele vizitiului, care îşi îndemna caii cu elegantete expresii numite „de surugiu”.

Soarele era în vîrful cerului, în inima amiezii, cînd ajunseră la Urziceni, după un scurt popas la Balaci. Se opriră la un han din marginea acelui tîrg de frunte al Ialomiței, mîncară ochiuri romîneşti cu mămăliguță, o dropie întreagă friptă numai ei patru şi nişte struguri cu bobul galben şi mare cît oul de porumbel sălbatic, ba şi de bibilică, boabe grele, dulci ca mierea, pline de focul soarelui: erau vestiții struguri de Rusciuk aduşi de peste Dunăre, în ajun, de un neguțător cuțovlah, cu a cărui căruță încărcată cei doi călători se încrucişaseră dimineața ieşind din Afumați.

Gaston Parrocel nu văzuse niciodată ciorchini atît de mari, boabe atît de grele, de culoarea aurului roşcat.

Vorbărețul Năstase îi lămuri:

— Avurăm noroc că rumînul ăsta n-a luat-o pe drumul Călugărenilor şi a cotit-o pe-aici, de la Giurgiu. Sînt la Călugăreni nişte cîini de vameşi care-i iau omului jumătate din marfă. Alminterea nu vedeați şi nu gustați asemenea

razachie, care o trimite paşa din Rusciuk sultanului. Aşa ceva nu se mai găseşte în toată împărăția turcească!

Năstase, ca un surugiu de frunte ce era, se simțea dator să-şi arate cunoştințele şi vorbea drumeților, explicîndu-le toate cîte le ieşeau în cale: zborul ciorilor care duceau iarna în cîrcă, al cui era conacul din zare, pe cine au ucis tîlharii la această răspîntie, cui erau închinate acele cruci bătrîne de la marginea drumului, crucile de piatră înfloritâ cu litera slavonă, mîncată de ploi şi de praf, troițele, hanurile, carele cu ulcele care veneau din munți, din susul Dîmboviței, vitele la tîrg cu sutele, călugărul acesta care odihneşte în umbra unui salcîm pitic, fără umbră, şatra aceea de țigani adunată în jarul unei fîntîni cu găleata în văzduh, - toate îşi aveau povestea lor şi toate poveştile Năstase le ştia pe de rost, că nu degeaba bătuse el de atîtea ori drumul dintre Bucureşti şi Iaşi.

Călătoria i se păru lui Henri Parrocel mai uşoară ca la venire. Nu erau nici ploi, nici zăduf, iar tovărăşia nepotului său, pe care priveliştile cîmpiei, înfățişarea satelor, surîsul prietenesc al oamenilor îl țineau mereu treaz, mereu înviorat, această tovărăşie îi înfrumusețea şi lui drumul. De n-ar fi fost neliniştea accea care le tulbura bucuria călătoriei, teama de hoți!

Nu erau prea grăbiți s-ajungă. Toamna era caldă şi aurie. Asemenea drum nu se face în fiecare an. Oprindu-se din loc în loc, dormind prin cîte un tîrg mai mare, ajunseră pe-o amiază luminoasă la hotarul Moldovei în trei zile. Acest hotar, care pe vremea lui Ştefan cel Mare era mult mai sus, la Bacău şi la Bîrlad, coborîse la Milcov în veacurile din urma. Sub ce domnitor? Hrisoavele au pomeneau de această mărire a Moldovei în pofida Munteniei

Henri şi Gaston Parrocel erau singurii călători care urmau să fie controlați în acea zi. Formalitățile țineau, de obicei, cîteva ore. Vameşii, odihniți, aveau chef de vorbă. Prea multe prilejuri să vadă asemenea fețe simandicoase n-aveau şi-atunci îşi făceau de cap. Omul care păzeşte frontierele este

funcționarul cel mai neplăcut al unei țări. E morocănos din fire, bănuitor, pus pe harță. Mai ales în părțile acestea ale lumii, unde stăpînirea turcească a ținut atîtea veacuri, vameşii nu ştiu cum să se poarte mai aspru, cum să intimideze pe cel care trece hotarul, cum să-l sîciie, cum să-l brutalizeze. Unii fiindcă aşa le e firea, alții ca să te sperie şi ca să-ți stoarcă bacşişuri cît mai grase. Poate şi unde se strecoară mulți răufăcători, spioni sau contrabandişti şi le fac neajunsuri.

Cetățeanul paşnic trebuia să plătească toate aceste spaime, să treacă prin toate cele şapte iaduri.

Cerberii moldavi s-ar fi întins la vorbă dacă, urmînd sfatul lui Năstase surugiul, Henri Parrocel n-ar fi făcut pe omul care nu ştie boabă romînească

Surîdea cu amabilitate, desfăcea cuferele cu gesturi leale, îşi arăta hîrtiile şi, înțelegînd prea bine, el făcea tocmai pe dos din ce i se cerea. Cînd un vameş îl invita să deschidă un geamantan el afirma, dînd din cap, şi scotea din buzunar un portofel sau un briceag, iar cînd îl întreba de unde şi-a procurat carabinele, dădea iar din cap afirmativ şi ridica din nou capacul unei lăzi, care abia fusese răscolită, şi vîntura un papuc.

— *Français! Bon passeport!* repeta el, regăsind în acest joc amuzamentele omului de la sud, vesel din fire şi înclinat spre farsă.

Şi-şi bătea actele cu palma.

— *Moi français! Signor français!* şi arăta pe Gaston, care nu înțelegea mare lucru din jongleriile unchiului dar era amuzat, abia îşi ținea rîsul şi se căznea să pară demn, chiar majestuos.

— Consul! Consul! se amestecă şi Năstase în vorbă, ca să ridice prestigiul franțuzului.

— Ia cată-ți de treabă, omule! i-o tăie vameşul Ce fel de consul e dumnealui, că are paşaport moldovenesc!

— *Bon passeport!* insista mereu, surizător, Parrocel. *Moi français... Signor français!*

Iar Gaston începu şi el să vorbească în jargonul algerienilor, printre care trăise de-atîtea ori:

— Ti voir passeport, moi partir... moi bon français... partir... adio! Şi arăta nordul, ca omul care vrea să-şi vadă de drum.

Pînă la urmă, dezarmați de lipsa de conversație a acelor doi „nemți", plictisiți de dialectul lor franco-italiano-african, vameşii, învinşi, renunțară la orice polemică, îşi puseră clienții la taxele de rigoare pentru toate mărfurile noi pe care le introduceau în Moldova, încasară bacşişul reglementar - mai puțin substanțial totuşi decît cel pe care-l plătise Gaston pentru un calabalîc mult mai sărac la Bariera Fierăstrău, a Bucureştilor - şi lăsară pe cei doi străini să păşească în voie pe pămîntul sacru al Muşatinilor, urîndu-le drum bun într-un jargon moldavo-algerian:

— Bon viaj!... Ti français! Alah bim berechet versîn! Adio, consul! Ti partir! Alivoar!

Abia după ce se depărtară bine, cei doi francezi din Avignon - în care se aprindea, ca o luminiță din veacuri, spiritul de gasconadă al provinciei strămoşeşti - îşi putură da drumul în toată voia hohotelor de rîs ce-i cutremurau.

Cînd au ajuns la Focşani, Henri Parrocel spuse nepotului său, care voia să se instruiască în pregătirea unei cărți „Printre moldo-valahi", despre tot ce privea principatele danubiene:

— Ține bine minte acest nume, Focşani. Poate că într-o zi aici va fi capitala celor două provincii reunite. Bucureştii şi Iaşii sînt prea periferice ca să fie centrul țării... Orgoliul moldovenesc ar fi jignit dacă s-ar face din Bucureşti capitală, Iaşii ar decădea. Acesta e şi leit-motivul boierilor reacționari, care nu văd cu ochi buni unirea cu Valahia. Poate că au dreptate. Eu însă cred că partizanii unirii vor învinge.

Vechea Dacie va fi reconstruită. Nu cred să apuc această zi, dar tu vei trăi să vezi pe romîni la un Ioc. E prea puternic acest curent, ca să i se împotrivească cineva. Desigur, politicienii interesați să fie două țări, cu doi

domnitori, cu două guverne, ar prefera să rămîie lucrurile, aşa cum sînt, dar cei tineri, mai ales cei care şi-au făcut studiile Ia Paris, vibrează ca şi valahii pe care i-ai cunoscut îmi pare rău că nu i-ai întîlnit la Bucureşti pe cei doi fruntaşi ai culturii şi-ai renaşterii Munteniei: Ion Eliade Rădulescu şi Nicolae Bălcescu... Tînărul Gulian Pantazi, care ți-a fost cicerone pe malurile Dîmboviței, este discipolul lor. Moldovenii de care ți-am vorbit - pe unii ai să-i cunoşti la Iaşi -, un Vasile Alecsandri, Costache Negri, Alexandru Ion Cuza, Mihail Kogălniceanu şi-atîția alții, sînt gata să se sacrifice pentru ideile de libertate, de dreptate socială, de egalitate, de ridicare a poporului, de scuturare a jugului turcesc. Sînt foarte suspectați de stăpînire, şi pe drept cuvînt! Nu m-aş mira să-i văd în fruntea unei revoluții, apoi prezidînd actul care va uni cele două principate sub aceeaşi conducere!

— Cînd vom face revoluția noastră, la Paris, nu mă-ndoiesc că se vor mişca şi moldo-valahii... Domnul Lamartine m-a încredințat că foştii studenți romîni duc în țara lor ideile cele mai înaintate!

— E păcat că nu se înțeleg prea bine între ei! E păcat că unii cum este excelentul matematician şi literat Ion Ghica, nu sînt bine informați asupra persoanelor şi, în dorul unei schimbări grabnice, se adresează şi-acolo unde nu trebuie. Nu e mult de cînd domnul Ion Ghica un tînăr cu studii strălucite, făcute la Paris, a avut imprudența să propună, în numele unioniştilor bucureşteni, guvernare unică a ambelor provincii lui Mihail Sturdza, actualul hospodar al Moldovei.

Greşeală gravă! Perspectivă cu totul impopulară!

De altfel Mihail Sturdza şi-a dat seama el însuşi de imposibilitatea acestui fapt. E un bărbat inteligent, desigur, foarte abil, foarte cult, vorbind romîneşte, greceşte şi franțuzeşte la perfecție - un european -, dar e un om fals, preocupat mai mult să facă avere decît să guverneze principatul. N-am pomenit atîta avariție, atîta cupiditate! Orice document pe care-l semnează e prilejul unei afaceri. Îşi măreşte mereu moşiile, adună aur peste aur. Numiri în

slujbă, cumpărări sau vînzări de țigani, strămutarea din loc în loc a evreilor, - toate sînt prilej să stoarcă pecunii.

De la un fost secretar al hospodarului, un boiernaş care şi-a părăsit tagma ca să se facă actor, tînărul Matei Millo, ştiu că, atunci cînd îi trebuiau bani să-şi mai rotunjească o moşie, Mihail Sturdza dădea cîte un ucaz prin care pedepsea, strămutînd dintr o localitate în alta, pentru culpe imaginare, numeroase familii evreieşti.

Alarmați, nevoiți să-şi părăsească locuințele şi tot avutul, bieții oameni alergau la Iaşi, la curtea principelui, să se dezvinovățească. Domnul Moldovei sta pe scaunul lui Ştefan cel Mare, trăgînd din ciubuc, şi se uita la ei încruntîndu-se, făcîndu-i mişei, vicleni şi ticăloşi; vinovații, îngenuncheați, cu fruntea-n pămînt, subliniau fiecare injurie a stăpînitorului bătînd cu pulpana caftanului în podea, făcînd un zgomot înfundat şi foarte plăcut măriei sale, întrucît căptuşeala numitului caftan ascundea, la vîrf, pungi doldora de arginți şi de aur. Aceste bătăi ritmice în duşumea erau dovada cea mai elocventă a nevinovăției împricinaților. Bunul părinte al țării se îndura de ei, îi mai făcea o dată ticăloşi şi mişei şi le poruncea să-şi bage mințile în cap, că a doua oară nu-i mai iartă. Apoi le făcea semn să intre în camera alăturată, unde un credincios al hospodarului îi percheziționa şi aduna pungile preamăritului stăpîn: *prețul iertăciunii*[10].

Lucrurile acestea, dragul meu Gaston, sînt cunoscute de toată lumea, cupiditatea lui Mihail Sturdza, traficurile, corupția pe care o răspîndeşte-n jurul său nu mai sînt o taină pentru nimeni. Nu-ți vorbesc dintr-un sentiment de ostilitate față de acest principe abuziv, care, preluînd administrația Moldovei, a înlăturat de la vistieria țării pe omul profund onest, pe nobilul meu senior Arkip Rosetti... Nu! Le vei auzi lucrurile acestea cu propriile tale urechi la Iaşi.

* * *

Ajungînd la porțile capitalei moldave, cei doi călători răsuflară uşurați. Trăiseră o săptămînă de teroare, cu mîna

pe patul carabinei, tresărind la apropierea oricărui grup suspect, dormind iepureşte, aşteptînd mereu un atac tîlhăresc. Perspectiva unei întîlniri neplăcute, a pertractărilor, în limba lui Racine, cu cetele de tîlhari nu erau făcute să-i entuziasmeze.

Acum, simțită retrospectiv, teama aceasta devenea epică, avea ceva pitoresc, sporea plăcerea ajungerii într-un mare oraş.

Plăcere mai mult relativă, fiindcă această ajungere se întîmplase într-o seară de ploaie şi de beznă.

— Avurăm noroc! le spuse, la despărțire, Năstase, după ce încasă galbenul împărătesc, adică austriac, pe care-l primise bacşiş, peste napoleonii lucitori tocmiți la plecarea din Bucureşti.

„*Avurăm noroc*" sau „*avurăți noroc*" — repetase el de peste patruzeci de ori de-a lungul călătoriei, la bine sau la rău, la urcuşul greu al unui deal, la trecerea unul vad spumegător, în fața unui peisaj liniştit, în pragul unui han unde găsiseră culcuş bun şi hangiță durdulie, la cumpărarea unei dropii grase, în fața unor ulcele cu vin bălan şi rece...

Vangheli, arnăutul de pe capră, nu spusese nici un cuvînt pe tot drumul.

Privindu-i umerii lați, cei doi oameni din poştalion avură, nu o dată, strania şi nejustificata impresie că el era căpitanul bandei care urma să-i jefuiască... Simplă impresie, desigur!

* * *

Iaşul... Amintindu-şi lumina azurie a cerului bucureştean, serile plăcute petrecute în grădinile cu o vegetație bogată, sub stelele multe şi lampioanele atîrnate de ramurile copacilor, Gaston fu neplăcut impresionat de aspectul, în ploaie şi noroi, al marelui tîrg de reşedință.

— E o impresie trecătoare! îl încurajă unchiul. După cîteva zile, îți vei da seama de neasemuita frumusețe, față de

cetatea lui Bucur, a acestui oraş. Îl vei vedea într-un amurg de toamnă... toamnele de aur ale Moldovei...

Înconjurat de coline, cu turnuri vechi, monumente istorice şi case patriarhale, capitala Moldovei îți va evoca splendorile Florenței!

Gaston surîdea cu oarecare scepticism.

— Nu cumva vorbesc în dumneata, unchiule, strămoşii noştri gasconi? Sau ai ajuns mai patriot decît toți moldovenii la un loc?!

Unchiul îl trase de vîrful urechii, aşa cum făcuse odată, cu el, şi Napoleon.

Conăciră la marele Hotel de Petersburg, unde o forfoteală de lume pestriță îl impresiona adînc pe viitorul autor al cărții „Printre moldo-valahi": boieri bătrîni în haine orientale, tineri îmbrăcați după moda Parisului, țărani, tîrgoveți, negustori polonezi, evrei în port galițean, ofițeri ruşi, călugări veniți după treburi de la monastirea Neamțului se amestecau pe sălile hotelului zidit după arhitectura de peste Prut, aşa cum Hanul lui Manuk, de la Bucureşti, avea o înfățişare turcească.

Lui Gaston Parrocel, oamenii din Moldova îi părură mai tăcuți, mai rezervați. Să fi fost o simplă impresie?

— Ai dreptate, îl întări unchiul. Muntenii sînt mai exuberanți. Față de moldoveni, ei sînt cam ceea ce sînt gasconii noştri - adică noi, ironicul meu nepot! - față de francezii, de la nord. Cum prea bine ai spus, străbunii noştri sînt originari din Avignon... Noi doi sîntem născuți la Paris, dar sîngele apă nu se face: semănăm cu valahii. Vorbeşte-n noi Provanța ancestrală! Avem foarte multe afinități. Limba romînilor seamănă aşa de mult cu provansala! Poate de aceea n-am mai plecat eu de pe aceste meleaguri...

* * *

Şi-acum, dă-ne voie, scumpe cititorule, să facem o mică digresiune, care te-ar putea interesa:

Părerile lui Henri Parrocel erau aceleaşi pe care le avea şi Vasile Alecsandri despre munteni şi moldoveni, într-o epistolă trimisă la Besançon prietenului său poetul Edouard Grenier, bardul de la Mirceşti scria:

„Scumpul meu Grenier, îmi ceri o privire rapidă asupra diferenței de caracter şi de moravuri care există între valahi şi moldavi. Ce ți-aş putea spune? Prietenul nostru Russo a spus, într-un moment de voie-bună, că valahii sînt gasconii Romîniei şi nu s-a înşelat prea mult. Adevărul este că frații noştri de dincolo de Milcov au o aplicare foarte pronunțată spre ceea ce se cheamă vulgar «blague» (glumă, păcăleală). Toată Valahia este la Bucureşti, adică orice om care are o avere oarecare aspiră să guste deliciile acestui oraş, aşa că proprietățile sînt abandonate unor arendaşi lacomi.

Aglomerarea de bogătaşi trîndavi la Bucureşti a creat gusturi şi ambiții de un ordin meschin. «A părea» a devenit un scop, o necesitate. Fiecare se întrece să facă un cît mai mare efect prin eleganța, prin echipajele lui, prin felul de a se purta, şi, cum aceşti oameni nu sînt civilizați decît pe jumătate, îți închipui cîte excentricități caraghioase se produc în fiecare zi! Dar aceste mici cusururi nu stingheresc bunătatea şi omenia caracterului valah. În Muntenia oamenii sînt tot atît de buni, de amabili, de ospitalieri ca în Moldova. Dar sînt mai veseli, mai mucaliți, iată toată diferența. La Bucureşti se adoptă orice inovație politică, literară şi chiar socială cu o uşurință uimitoare, în vreme ce la Iaşi oamenii se gîndesc de zece ori pînă s-o primească.

Caracterul valah este mai meridional decît al nostru. La Bucureşti viața este mai în afară decît la Iaşi, lumea se plimbă mai mult şi se ruinează mai uşor. Există mai multă seriozitate, mai mult tact, mai multă «cumsecădenie» în societatea moldavă decît în cea valahă Avem femei mult mai instruite şi mai distinse şi bărbați mult mai practici. Literatura valahă a produs mai mult, dar nu mai bine decît literatura moldavă, dimpotrivă. În sfîrşit, ca să mă rezum, am să adaug că adevărata cauză a acestor uşoare diferențe care

există între locuitorii Iaşilor şi ai Bucureştilor este că noi, moldovenii, sîntem mai independenți față de guvern decît muntenii. Poporul este acelaşi în amîndouă principatele”.

Această scrisoare a lui Vasile Alecsandri, găsită printre hîrtiile lui Edouard Grenier, a fost publicată, împreună cu alte asemenea răvaşe, după moartea poetului francez, de către conservatorul bibliotecii din Besançon, Georges Gazier.

Iată că şi un francez rătăcit pe aceste meleaguri împărtăşea aceleaşi păreri ale celui mai de seamă poet romîn al vremii, păreri pe care, de altfel, în mîndria lor regionalistă, le propagă şi-n zilele noastre frații moldoveni.

Cît sînt de juste aprecierile unui popor despre altul rămîne, totuşi, un semn de întrebare. E cunoscută superficialitatea călătorilor străini, graba lor de a afirma o convingere bazată pe impresii trecătoare, pe informații eronate, care generalizează lucruri de amănunt.

De cînd se afla în Țara Românească, Gaston Parrocel avusese prilejul să constate că multe afirmații despre valahi şi patria lor cuprinse în cele două volume „Le Keroutza” ale lui Stanislas Bellanger erau profund greşite.

În primul rînd, titlul cărții, „Căruța” e de gen feminin, deci trebuie scris „La Keroutza”, nu masculinul „Le Keroutza”.

Multe fapte povestite în sutele ei de pagini îl păreau acum tînărului publicist parizian curate basme.

Unde sînt vulcanii de care vorbeşte Bellanger?

Unde este apa fierbinte, clocotitoare, a rîului Prahova?

Pentru scriitorul francez, această gîrlă din munți avea „o mie de brațe”, din care unul larg cît rîul Indre din Franța. Unde a văzut, oare, Bellanger bărci pe Prahova?... Unde a văzut măslinii, portocalii şi lămîii, pe care îi înşiră printre bogățiile țării?

Probabil măslinele, lămîile şi portocalele din coşurile unui precupeț sau din rafturile unei băcănii l-au făcut să creadă că aceste fructe meridionale cresc şi pe rîpele Carpaților!

Spirit pozitiv, Gaston Parrocel îşi impunea să studieze cu toată seriozitatea stările din Moldo-Valahia, omul şi peisajul, trecutul şi mai ales aspirațiile de viitor ale acestui popor, de care se simțea atît de legat şi-n atît de scurtă vreme.

— Fermecător! aşa numise, într-o scrisoare, unchiul său Henri peisajul şi omul valah.

Şi unchiul avea mare dreptate!

Prima decepție pe care o avusese Gaston la Iaşi, din pricina înnoptării ploioase, a băltoacelor, a noroiului şi-a întunericului ulițelor, avea să-i treacă foarte curînd şi să lase locul altor impresii, mult mai favorabile.

Nu s-ar fi aşteptat ca în mijlocul unui depărtat tîrg oriental să găsească oameni atît de civilizați, cu maniere atît de distinse, vorbind admirabil franțuzeşte, cunoscînd atît de bine istoria şi viața Parisului şi împărtăşind cele mai înaintate idei care circulau în ultimii ani de domnie a regelui Louis-Philippe.

Dar femeile? Cîtă dreptate avea Henri Parrocel cînd îi descria grația, frumusețea, cultura şi farmecul moldovencelor!

CAPITOLUL VI

„Henri Parrocel către marele boier Arkip Rosetti, la Drăgoşeşti

Iaşi, 26 octombrie 1847

Monseniore,

Permiteți-mi să vă anunț că după o lipsă îndelungată, după o călătorie care mi s-a părut nesfîrşită, am ajuns cu bine aseară la Iaşi, de unde sper să pot pleca spre Drăgoşeşti cît mai curînd. Am făcut toate comisioanele pe care ați binevoit a mă însărcina, toate cumpărăturile pentru înălțimea voastră şi pentru domnişoara noastră, pe care, cu atîta mărinimie, mi-ați îngăduit s-o consider fiica mea spirituală.

Conformîndu-mă dorinței exprimate de înălțimea voastră, am adus cu mine pe nepotul meu, Gaston Parrocel, publicist parizian, trimis de guvernul regal cu o misiune la Bucureşti. Pe lîngă însărcinarea primită de la Ministerul de Afaceri Străine al Franței, nepotul meu vrea să studieze, în vederea tipăririi unei cărți, solul, peisajul, omul, stările politice şi economice din Moldo-Valahia, precum şi preocupările sociale ale tinerei generații.

Precum am mai avut onoarea să vă informez, Gaston Parrocel profesează idei înaintate, e bine văzut de conducătorii Franței de mîine şi a adus cu sine, în afară de împuternicirile autorității, recomandări din partea marelui nostru poet Alphonse de Lamartine, a cărui poezie «Lacul» duduița Muşa o declamă cu atît talent şi cu atîta sensibilitate. Domnul de Lamartine nu este numai un scriitor de geniu, dar şi un orator de frunte, un animator de mase şi sînt încredințat, va avea de spus un cuvînt şi în politica țării sale, dacă nu şi în cea europeană.

Sînt atît de nerăbdător să mă aflu în preajma şi la ordinele înălțimii voastre, încît aş fi plecat chiar de astăzi spre

Drăgoşeşti. Dar am crezut util pentru nepotul meu să viziteze acest bătrîn şi frumos oraş şi să vadă cîteva notabilităţi ale Iaşilor. În calitate de ziarist şi călător străin va trebui să solicite o audienţă şi hospodarului Mihail Sturdza, deşi lucrul acesta ne repugnă, atît lui cît şi mie. Dar am fost sfătuiţi să o facem, fiindcă domnitorul ar fi neplăcut impresionat dacă un ambasador al Franţei l-ar ocoli.

Cu îngăduinţa înălţimii voastre, vom mai rămîne aici cîteva zile (Hotel de Petersburg).

O dată cu această scrisoare, am trimis spre Drăgoşeşti, sub pază bună, o parte din lucrurile cumpărate la Bucureşti. Ştiind cît este domnişoara noastră de nerăbdătoare să vadă ultimele noutăţi vieneze şi pariziene, n-am vrut să-i impun supliciul unei noi aşteptări şi mă grăbesc să expediez cîteva cufere, pe care le vor porni chiar astăzi oamenii noştri de încredere de aici.

Vă rog să acceptaţi, monseniore, împreună cu respectuoasele omagii ale nepotului meu, asigurarea profundului ataşament al servitorului înălţimii voastre,

Henri Parrocel”

* * *

Cel dinţii personaj din guvern care-l primi pe tînărul călător francez a fost beizadeaua Nicolae Şuţu, ministru-secretar al principelui domnitor, un om de o mare distincţie şi cultură, elen de origine, fiul lui Alexandru Şuţu, fostul hospodar al Munteniei.

Beizadeaua (titlu care pe turceşte înseamnă „fecior de prinţ”) se arătă foarte amabil, foarte ceremonios cu tînărul oaspe străin.

Într-o frumoasă limbă învăţată cu preceptorii francezi, pe malul Bosforului, Nicolae Şuţu - autorul vestitelor memorii de mai tîrziu - îl informă că se îndeletniceşte şi el cu scrisul.

— Literatura şi vînătoarea mă pasionează. Amîndouă constituie pentru mine un refugiu, o odihnă, după munca şi grijile guvernării...

Aceste pasiuni ale excelenței sale îi deschiseră imediat drumul spre inima ziaristului şi omului care împuşcase lei în Africa. Vorbiră îndelung: Gaston despre regele pustiului, beizadeaua despre urşii, mistreții, lupii, cerbii, căprioarele din munții Moldovei, din pădurile care odinioară se întindeau pînă la marginea Iaşului, înconjurînd bătrînul oraş ca o uriaşă grădină sălbatică.

Întrebat dacă a împuşcat zimbri, Nicolae Şuțu răspunse negativ:

— N-am întîlnit nici unul în toate peregrinările mele cinegetice. Nu cred să mai existe speța în munții noştri. Am fost informat că anumiți țărani de pe moşiile prietenului meu Arkip Rosetti ar fi zărit, în desişurile codrilor, asemenea specimene. Dar se prea poate ca aceste întîiniri să nu fie decît rodul imaginației pădurarilor.

Dumneata, ca vînător, cunoşti, desigur, şi fantezia vînătorilor — aceeaşi pretutindeni. Dacă n-au inventat, poate că oamenii aceştia au luat drept zimbri cine ştie ce urs sau cerb gonind prin vreun desiş. Orocsul, numit bourul Moldovei, este emblema noastră națională. În vechime existau turme întregi în munții noştri. Dar au dispărut, de cîteva decenii. Probabil au fost văzuți, pe înserate, niscaiva tauri domestici printre stejarii de la marginea pădurii.

Socotind că e inutil să contrazică pe excelența sa vorbindu-i de perechea de zimbri pe care însuşi unchiul său o văzuse, cu cîteva saptămîni înainte, Gaston replică:

— Unchiul meu, Henri Parrocel, mi-a scris, la Paris, despre voievodul Dragoş şi cățeaua lui, Molda. Această cățea s-a înecat în rîul Moldova, ce străbate Iaşul...

Beizadeaua surîse:

— Nici un rîu Moldova nu străbate Iaşul...

— Străbate Iaşul şi se varsă în Dunăre, aşa am citit...

— În cartea „Le Keroutza” a lui Stanislas Bellanger, nu-i aşa? Am citit o şi eu, rîse iarăşi Nicolae Şuțu, dar această carte e plină de informații eronate. Călătorii întrec, în fantezie, pe vînatori!

Ministrul-secretar se arătă încîntat de parizianul rătăcit printre vechile ziduri, ale cetății voievodale. Îl întrebă dacă va rămîne mai multă vreme în Moldova, îl invită la o vînătoare, îl rugă să transmită castelanului de la Drăgoşeşti salutările afectuoase ale unui vechi prieten şi-l pofti, pe a doua zi, în audiență la hospodar.

Lui Gaston i se păru că importantul dregător nu era prea entuziasmat de principele său, despre care vorbea, de altminteri, ca despre un egal, nu ca despre un stăpîn. Îl invitase direct în audiență, fără să fi cerut, în prealabil, învoirea lui Mihail Sturdza.

Chiar în acea zi, Gaston Parrocel află că nici hospodarul nu era prea încîntat, prea sigur de ministrul său. Şuțu avea o origine, o cultură şi un talent diplomatic, un prestigiu, o onestitate şi o putere de muncă pe care alt boier moldovean nu le reunea, cu atîta strălucire, în acea vreme.

— Şuțu e grec din Fanar... Acest lucru i-l aduc aminte mereu inamicii săi. Dar principele îl păstrează, fiindcă are nevoie de el.

Prin acelaşi informator, care vorbea mai mult prin insinuări decît prin afirmări, Gaston află că boierul moldovean propus în 1824 la domnie nu fusese actualul hospodar, ci hatmanul Constantin Paladi, care a murit de-o moarte suspectă, în ajunul alegerii.

Îmbrăcat în cel mai solemn şi mai strălucit costum adus din Bucureşti, Gaston Parrocel, oarecum emoționat, cu un sentiment de nelinişte, de tulburare, se ducea, a doua zi, în audiență la principele Moldovei. Unchiul său, Henri, i-l descrisese pe Mihail Sturdza în culori nu tocmai favorabile. Recentele informații - un tron cucerit printr-un asasinat - sporeau aversiunea tînărului francez împotriva acelui satrap-oriental, îmbrăcat turceşte, cu o barbă lungă, cu pumnalul în brîu, aşa cum se purtau la începutul secolului un Ali-Paşa din Ianina sau înşişi domnitorii de la Bucureşti sau de la Iaşi.

Mare-i fu surpriza cînd se văzu în fața unui bărbat îmbrăcat europeneşte, avînd aspectul unui ministru al lui

Louis-Philippe: n-avea nici haină, nici barbă de patriarh, nici nu şedea turceşte pe o sofa, cu picioarele sub el, înconjurat de eunuci şi fumînd din narghilea şi din ciubuc.

Mihail Sturdza îşi întîmpină oaspete, prevenitor, întinzindu-i mîna surîzînd şi spunindu-i într-o franțuzeasca impecabilă:

— Fii binevenit printre noi, scumpul meu domn?

În curent cu tot ce se petrecea în Franța şi pe continent, principele îi cerea informații cu afabilitate şi-l asculta cu mare atenție.

În vreme ce Mihail Sturdza îi vorbea despre reformele pe care le adusese în Moldova, despre strădaniile lui de a ridica nivelul economic şi cultural al poporului, despre instituția fondată de el şi care-i purta numele: Academia Mihăileană, lui Gaston Parrocel, încă influențat de poveştile privitoare la prinț, i se părea c-aude cum bubuie podeaua sub loviturile pungilor de aur, ascunse în caftanele evreilor prigoniți şi, printre cuvintele rostite de hospodar, în cea mai armonioasă limbă de pe cheiurile Senei, auzea cum se intercalează cîte un autohton:

— Mişeilor! Viclenilor! Ticăloşilor!

Alteța sa îi făcu onoarea de a-l reține la masă, aşezîndu-l la dreapta doamnei. Cîțiva înalți demnitari participau la acel dejun simplu, familiar, la care se serviră mîncăruri alese, stropite cu şampanie franțuzească. La plecare Mihail Sturdza spuse tînăruhiî parizian:

— Te duci la Drăgoşeşti. Te rog comunică domnului Rosetti regretul că la începutul domniei mele am fost nevoit să mă despart de el şi părerea de rău că, la numeroasele mele invitații de mai tîrziu, n-a mai primit să colaborăm!

Gaston Parrocel ieşi de la curtea Moldovei fermecat de acel om cult, inteligent, amabil, despre care auzise atîtea lucruri urîte.

Încă o dată îşi dădea seama cum se falsifică realitățile prin jocul imaginației. Raportînd la propria lui patrie aceste reflexii, se întrebă:

— Oare Louis-Philippe să fie atît de vinovat cum se spune?

* * *

O altă surpriză fu pentru el întîlnirea cu seniorul de la Drăgoşeşti, pe care şi-l închipuise cu totul alt fel.

Împreună cu unchiul său, Henri, şi o suită de zece inşi, Gaston Parrocel părăsi Iaşul pe-o mohorîtă dimineață de toamnă, cu nori vineți şi cu un vînt rece, care mirosea, vremelnic, a zăpadă. Unde e luminosul şi caldul septembrie bucureştean, unde a rămas acel octombrie de miere şi de azur care-i însoțise pînă la Iaşi?!

Ninsoarea anunțată de frigul şi corbii lui noiembrie se prefăcu într-o ploaie măruntă, care întuneca peisajul. Abia de vedeau drumul în urcuş, cîte un rîu pe care-l treceau, pădurea în care se înfundaseră cele cinci droşte, cu cinci paznici înarmați, suişul muntelui, brazii şi carpenii care mărgineau şoseaua îngustă, prăpastia care hăuia la dreapta lor…

Gaston avea impresia unui sfîrşit de lume.

De la o vreme, pe înserat, arborii începură să se răărească, accidentele terenului se netezeau. Cele cinci droşte se apropiau de Drăgoşeşti. Satul vestea conacul. Țipenie de om nu străbătea înnoptarea ploioasă. Iată-i, pe şoseaua lărgită, în fața locuinței boiereşti. Călătorului străin toate i se păreau colosale.

Un parapet înalt şi lung, cu contraforturi, cu două cişmele şi două pisanii la dreapta şi la stînga porților de intrare, înconjura parcul uriaş al castelului, purtînd cîte un turn pătrat la cele patru unghiuri de întîlnire ale zidurilor.

În față era bisericuța veche a Drăgoşeştilor, paraclis ridicat de Antonie Ruset Vodă şi care făcuse parte, pe vremuri, din cuprinsul parcului. Bunicul lui Arkip Rosetti, marele vornic Matei, dărîmînd zidul de la intrare, făcuse altul nou, în interiorul domeniului, trăgînd în față un drum larg,

pietruit, lăsînd, dincolo de el, sătenilor, împreună cu un grup de tei, folosința locaşului de închinăciune.

Liniile palatului erau simple, severe. Ceva rece, străin, se desprindea din acei pereți vopsiți în galben, un galben întristat de cenuşiul lui noiembrie. Copacii, care îngălbeniseră şi ei, se scuturau în vîntul toamnei... singurătate... apăsare... tristețe...

Reşedința boierilor Roseteşti, aşezată pe un platou înalt, de unde, în zilele frumoase, se vedeau în vale dealuri, cîmpii, sate, apa Bistriței şi drumuri şerpuitoare, n-avea nimic din pitorescul, din farmecul arhitecturii bizantino-armeneşti, care înzestrase palatele, culele şi monastirile din Muntenia cu scări de piatră, arcade, bolți, colonete, pridvoare, foişoare, arabescuri.

Peste etajul de jos, sub care se înşirau numeroase încăperi, se mai ridica la mijloc un etaj, mai mult un turn, care nu cuprindea decît a treia parte din suprafața corpului principal.

La spatele imensei clădiri pătrate, care de jur împrejur număra cel puțin o sută de ferestre, departe, printre răsadurile de zarzavat, despărțite de castel şi ascunse de stejarii uriaşi, erau risipite locuințele slujitorilor, ale bucătarilor, ale paznicilor, ale argaților, ale robilor, cuhniile, grajdurile, cotețele.

Domnul Parrocel, preceptor al duduiței Muşa şi mai mare peste logofeții care administrau moşiile numeroase ale boierului Arkip Rosetti-Drăgoşeşti, locuia un pavilion unde se aflau şi birourile gospodăriei. O perdea de brazi şi de tufişuri ascundea şi acest pavilion.

Domnului guvernor i se pusese la dispoziție patru-cinci odăi spațioase, frumos mobilate; cea mai luminoasă domnia sa o puse la dispoziția nepotului.

La spatele castelului Roseteştilor, dincolo de zidul parcului, începea Muntele Țuguiatul, acoperit de păduri seculare. În mijlocul unui luminiş din acest codru, se afla Izvorul Zimbrului, spre care cei doi Parrocel, însoțiți de Ilieş

Împuşcă Vrabie, erau să pornească la vînătoare de zimbri de cum se vor fi risipit zdrenţele de nori vineţi, care se tot împleteau şi se tot despleteau în bătaia schimbătoare a vîntului.

Gaston fu prezentat marelui senior în dimineaţa următoare sosirii. Făcu o impresie excelentă. Înalt, subţire, cu capul de poet romantic, era foarte elegant în costumul său colorat şi care nu se mai purta la Paris. Gaston Parrocel remarcase chiar la Bucureşti şi la Iaşi că veşmintele bărbaţilor de seama lui erau mai moderne, mai sobre decît ale lui.

În acelaşi timp constata cu surprindere că boierul Rosetti, despre care unchiul său îi spusese că este un om cu vederi înaintate, avea aparenţa pe care el, Gaston, o împrumutase, imaginar, hospodarului. Dar, în vreme ce Mihail Sturdza se purta ras, cu o mustaţă scurtă şi era înveşmîntat în haine europeneşti, castelanul de la Drăgoşeşti îşi primi oaspele într-un halat lung, oriental, încins cu un brîu lat de mătase vişinie. Pe cap purta o tichie rotundă, ţesută din mărgăritare, lunecînd uşor spre ceafă. O barbă lungă, asemenea lui Ali-Paşa al Ianinei, îi cădea pe piept.

Era un bărbat frumos boierul Rosetti! Avea fruntea netedă, fata palidă, uşor măslinie, ochii negri, sprîncenele groase, împreunate, nasul subţire, o gură mică, feminină, care parcă nu şi avea locul în stufăria aceea de păr, în mijlocul mustăţilor şi al bărbii negre, străbătută de şuviţe albe, care îi dădeau un aer neverosimil. Niciodată nu văzuse tînărul parizian, nici aievea, nici în vreun portret, acest amestec de alb şi negru în barba unui om.

Arkip Rosetti avea mişcări leneşe, graţioase, de odaliscă şi de paşă; îşi mîngîia, mereu, mîinile frumoase, cu degete lungi, încărcate de inele. Vorbea o franţuzească din cărţi, foarte aleasă.

— Te uiţi la mîinile mele, domnul meu?! Aceste mîini n-au furat niciodată! Averea pe care am moştenit-o de la strămoşii mei mă scuteşte să le înfig în averea statului. Mihail

Sturdza s-a despărțit de mine fiindcă eram vistier. Iar această demnitate este cea mai importantă pentru un principe care vrea să se îmbogățească pe spinarea supuşilor săi. Ştia că nu-şi va putea face din mine unealta jafurilor lui!

— Alteța sa şi-a exprimat regretul profund că i-ați refuzat colaborarea, în mai multe rînduri.

— Desigur, i-ar fi plăcut să aibă ca ministru pe un urmaş al voievodului Antonie Ruset! Mi-ar fi dat orice, afară de departamentul finanțelor. Acolo îi trebuie un complice. Iar mie, lucrul acesta îmi repugnă. Un înalt demnitar al țării trebuie să fie ireproşabil! Apoi, schimbînd vorba: unchiul dumitale m-a informat că intenționezi să scrii o carte despre țările noastre.

— Da. „Printre moldo-valahi”...

— Ideea este excelentă, mai ales că avem nevoie să fim cunoscuți favorabil în străinătate. Prieteni de-ai mei sînt acum Ia Paris pentru propaganda națională. La anul sper să mă duc şi eu acolo. Am promis Parisul scumpei mele copile, Muşa, ca un dar pentru cei optsprezece ani ai ei. Împlinesc şi eu, atunci, cincizeci de ani. N-am mai fost la Paris din vremea lui Ludovic al XVIII-lea. Cred că oraşul s-a schimbat mult.

Stau cu cea mai mare plăcere la dispoziția dumitale pentru tot ce priveşte plăcuta dumitale rămînere printre noi, cît şi pentru publicarea lucrării de care mi-ai vorbit. Te-aş ruga, însă, ca titlul cărții să nu fie „Printre moldo-valahii”, ci „Printre romîni”. Vrem să deprindem Europa cu acest cuvînt - „romîn” -, în semnul căruia vom face unirea celor două provincii. Este un vis care ne urmăreşte de secole şi pe care sper că generația noastră îl va transforma într-o realitate!

Gaston Parrocel asculta, fermecat, discursul boierului moldovean, al cărui vocabular şi înlănțuire a frazelor îi aminteau stilul cronicarilor francezi din veacul al XVI-lea.

Îi părea totuşi straniu ca aceste preocupări atît de actuale să fie ale unui om îmbrăcat într-un bogat caftan orientat, ale unui personaj desprins, parcă, dintr-o ilustrație a celor „O mie şi una de nopți”...

Aspectul fizic - de potentat persan, de rege asirian sau mare vizir - al seniorului de la Drăgoşeşti contrasta şi cu picturile italiene, olandeze şi franceze care acopereau pereții, cu biblioteca bogată, cu ediții rare legate în piele şi pecetluite cu litere de aur.

În mijlocul tablourilor, la un loc de onoare, era o bătălie din vremea lui Ludovic al XIV-lea, pictată de Joseph Parrocel, ilustrul strămoş al lui Gaston. Strănepotul contempla cu emoție această operă încercînd ca şi unchiul său, Henri, sentimentul de a se regăsi într-o familie, într-o patrie. De la înălțimea cadrei, ochii se lăsau la impozantul personaj care îl privea atît de afectuos şi pe care, totuşi, nu-l putea realiza pe deplin. Nu ştia în ce categorie de oameni să-l plaseze.

Tînărului democrat, publicist şi orator parizian îi păru ciudat că marele boier, care visa unirea celor două principate danubiene şi profesa cele mai calde sentimente patriotice, fiind în curent cu mişcarea ideilor generoase din Franța nu se arătase preocupat o singură clipă de ridicarea poporului, de eliberarea şerbilor din sclavia lor medievală. I se părea magnificului amfitrion că toate sînt definitive, că nimic nu trebuia schimbat în orînduirea socială.

Vorbea mereu de averea lui ca de un merit suprem, ca de o supremă glorie. Îşi evoca originile nobile, pe cei care în decursul veacurilor primiseră şi sporiseră această avere, cifrată acum la zeci de mii, la aproape o sută de mii de fălci. Moşii, sate vite, argați, robi. Un drept intangibil. Alcătuire hotărîtă să rămîie aşa în vecii vecilor. Şi ca boierul Arkip erau toți marii latifundiari ai Munteniei şi ai țării lui Dragoş. Numai boiernaşii tineri amestecau în revendicările lor naționale pe cele de ordin social. Uşurarea vieții muncitorilor pămîntului, împărțirea moşiilor la țărani, dezrobirea țiganilor mergeau, la tinerii aceştia, mînă în mînă cu preocuparea scuturării jugului străin, cu grăbirea unirii principatelor.

Gaston Parrocel constata cu surprindere lucrurile acestea şi se întreba cum le va putea împăca în viitoarea lui carte, cum ar putea trece cu vederea această nepăsare a

latifundiarilor, față de miile de sclavi ai pământului, cînd pe aceşti privilegiați, patrioți inimoşi, voia să-i prezinte în cele mai frumoase culori?

Două ore şezuse de vorbă tînărul revoluționar cu amfitrionul. În încăperea vastă, care servea de birou şi bibliotecă, un buştean uriaş se consuma în cămin, zvîrlind pîlpîiri roşcate pe ramele aurite ale tablourilor, pe cotorul de piele roşie al cărților.

Întregul palat era prevăzut, în afară de căminurile marilor încăperi, cu sobe zidite în perete, după sistemul rusesc, ca să încălzească două odăi în acelaşi timp.

Încă din prima zi, Gaston avu onoarea să ia masa cu stăpînii casei, cu monseniorul şi cu domnişoara Muşa, unicul lui copil.

Văduv de zece ani, Arkip Rosetti încredințase creşterea Muşei cumnatei sale, Marghioala Roznovan, văduvă şi ea, o soră cu cincisprezece ani mai mare a răposatei Smaragda Rosetti, născută Cantacuzino, mama domniței.

Cucoana Marghioala, mătuşa duduiței şi care botezase după numele ei, Maria, pe Muşa, era o femeie aprigă; fusese frumoasă la vremea ei şi avea încă pretenția să dea tonul modei, chiar la Iaşi, purtînd şi impunînd toaletele tinereții ei. Şi pentru dumneaei, cucoana Marghiolița Roznovan, ca şi pentru cumnatul ei, vremea se oprise în loc: nu trebuia schimbat nimic din patriarhala orînduire.

Această doamnă din protipendada Botoşanilor, apoi domnişoara Muşa, plus domnul Henri Parrocel şi un tînăr distins şi tăcut, care servea cu grație pe cele două femei între care fusese aşezat, erau companionii de masă ai boierului, masă servită într-o vastă sufragerie de la primul etaj, alături de bibliotecă.

Un alt cămin uriaş încălzea această încăpere, împodobită şi ea cu tablouri vechi, în rame grele.

Apariția primăvăratica a Muşei n-adusese în sala de mîncare primăvara dorită. Poate din timiditate, poate din severitate, din modestie amestecată cu orgoliu, domnița Maria

Rosetti nu căuta să atragă atenția, să se amestece prea mult în conversație, să înveselească societatea prin ciripitul celor şaptesprezece ani ai ei. Puținele cuvinte i le adresă numai lui Henri Parrocel, față de care părea că nutreşte multă stimă şi afecțiune. Pe Gaston îl primise cu politețe, dar fără nici un surîs. Era, într-adevăr, indiferență în purtarea ei sau, poate, numai simularea indiferenței, ca să-şi ascundă curiozitatea, nerăbdarea?!... Domnişoara Rosetti vorbise de atîtea ori cu preceptorul ei despre nepotul de la Paris, îi citise atîtea scrisori, primise de la el cărți, îl aprecia şi se purta, totuşi, față de el cu o mare rezervă. Din cînd în cînd, pe furiş, îşi ridica privirile spre noul musafir, ca să le piardă apoi în vag... Poate faptul că tînărul era un străin, un francez, îi impunea, o intimida. Poate acea cuviință orientală, acea rămăşiță de prejudecăți, ceva din amintirea severităților de harem, poate şi teama de mătuşa ei o împiedicau să vorbească tînărului.

La rîndul lui, Gaston se simțea şi el intimidat în această societate neobişnuită, în acest amestec de aspecte, răsăritul şi apusul, evul mediu şi actualitatea...

Domnişoara de şaptesprezece ani, care avea fruntea palidă, sprîncenele arcuite şi ochii frumoşi ai tatălui ei, înaltă, subțire, cu mîini ca ale Giocondei, cu gesturi pline de grație şi de majestate, îi părea o aratare de demult, o amintire de poveste, o prințesă din miniaturile persane.

O va mai vedea vreodată? Sau era această apariție numai un miraj, darul suprem de bun venit? După o apariție trecătoare, păpuşa nu va fi închisă din nou în dulapul ei fermecat, în care orele sună acompaniate de muzica unei gavote?

În vreme ce comesenii săreau de la un subiect la altul, Henri Parrocel n-avea decît o preocupare: ce impresie îşi vor face tinerii unul celuilalt, pînă la ce punct îşi va putea el realiza visul? Fi-va oare favorabilă proiectelor unchiului mult aşteptata întîlnire pregătită de el, în urmărirea unui plan pe care numai el îl cunoştea?

Gaston răspundea cu aceeaşi discreție rezervelor domniței. Nu căuta să se pună în evidență, asculta cu atenție tot ce spunea amfitrionul, era foarte curtenitor cu „madame Roznovan", nu vorbea decît atunci cînd era întrebat. Căuta cît mai puțin să strălucească, iar verva cu care cucerise pe bucureşteni o păstra pentru ziua cînd se va fi familiarizat cu nobilele-i gazde, cînd va vedea că această vervă nu este indiscretă, inoportună, că e aşteptată, apreciată.

Arkip Rosetti îşi anunță oaspeții că a sfîrşit de scris primul volum al amintirilor sale, pagini de memoralistică amestecate cu un letopiseț al Moldovei. Asemenea oamenilor de teapa lui, care vorbeau atît de bine franțuzeşte, ruseşte şi greceşte, el nu era obişnuit cu mînuirea limbii romîneşti, în care vechii cronicari turnaseră totuşi atîtea frumuseți; el îşi redactase literatura în graiul şi stilul oarecum emfatic al lui Chateaubriand.

Ceru îngăduința să citească un capitol - propunerea fu primită cu deplină satisfacție, dacă nu cu aplauze, de toți comesenii.

Trecură să ia cafeaua în bibliotecă, unde boierul scoase din sertarul biroului un teanc de coli mari, se înfundă într-un fotoliu şi începu să citească, pagină după pagină, amintiri familiale, care începeau din 1803, din prima lui copilărie. Muşa şedea pe un scăunel, alături de părintele ei, privindu-l cu dragoste şi admirație, ridicînd cu religiozitate şi aşezînd pe genunchi fiecare foaie citită.

Arkip ținea coala în mîna stîngă, iar cu dreapta mîngiia creştetul copilei, care se uita la el extaziată.

Flăcările din cămin luminau acest tablou idilic, înviorîndu-l cu raze aurii şi penumbre care îl reliefau ca-ntr-un tablou de Rembrandt.

Acum îşi dete seama Gaston cît de suavă era acea copilă, care părea să aibă mai mult decît şaptesprezece ani.

Un gît statuar, pe un piept cu sînii învolți, un mijloc subțire, pe şolduri împlinite, pe picioare lungi, nu ca ale orientalelor sedentare, care, stînd ziulica întreagă cu

picioarele încrucişate sub greutatea corpului, nu folosesc aceste membre, le opresc dezvoltarea.

Din copilărie, Muşa Rosetti se cățăra pe stînci ca o căprioară şi călărea băieţeşte, întrecînd pe cei mai îndrăzneți cavaleri. Acum şedea cuminte, surîzătoare, cu ochii plini de vis.

Mai apropiată ca ieri şi ca alaltăieri, în abandonul ei filial, era o ființă mai caldă, mai omenească. Se topise răceala, solemnitatea care o înfăşurase pîn-acum. Hipnotizat, Gaston nu mai vedea, în amestecul de lumini ale zilei cenuşii şi ale focului jucăuş, decît mîna albă, încărcată de inele, a seniorului lunecînd uşor, într-o mîngiiere, pe părul negru al fiicei sale adorate.

Această imagine rămase adînc întipărită în mintea oaspelui străin. Trăia în el cu puterea unei amintiri. Lucrurile frumoase, peisajele care ne cuceresc fulgerător îmbracă, în aceeaşi clipă, aureola şi intensitatea suvenirului.

„Acest peisaj e frumos ca într-o amintire".

Doi cămăraşi intrară cu cîte două sfeşnice de cîte trei lumînări aprinse şi le aşezară unul la spatele boierului, ca să-i lumineze lectura, şi alte trei pe la colțuri. Un miros de miere se răspîndi în încăpere o dată cu intrarea celor douăsprezece lumînări.

Acum pîlpîirea făcliilor de ceară lumina profilul Muşei, subliniindu-i altă frumusețe, o paloare de pictură veche, viața unei viziuni de demult, trecerea nostalgică în domeniul închipuirii.

Trosniturile mărunte şi cîte o uşoară bubuitură a buşteanului, care se consuma şi exploda în cămin, vocea monotonă şi armonioasă a lectorului se împleteau cu respirațiile celorlalți şi cu vîjîiturile vîntului în horn. O vrajă din adînc de veacuri plutea între pereții grei de cadre aurite.

Impresiile lui Gaston Parrocel erau atît de puternice, încît i se păru că le mai încercase o dată. Se pomenea absent din acel cadru aievea, ca să trăiască, aceeaşi scenă, în alte epoci.

Această ciudată evadare din realitate, devenită transpunerea aceleiaşi realităţi într-un ev îndepărtat, nu fusese numai scăpărarea unei secunde, ci persista intens în sufletul tînărului; el nu se putea smulge din jocurile imaginaţiei, în care se simţea, totuşi, atît de bine, ca-n beţia unui stupefiant.

Ce se petrecea, oare, şi-n sufletul Muşei? O enigmă. Şaptesprezece ani petrecuţi, cea mai mare parte, în singurătatea munţilor, în vecinătatea codrilor adînci, printre sălbăticiuni şi profesori, printre şerbii pletoşi ai moşiei, ţiganii cu ochii de tăciune, printre madonele şi infanţii spanioli care o priveau din ramele de aur, printre miile de tomuri ale bibliotecii părinteşti şi cărţile de curînd sosite în ţară ale unor scriitori moderni - Lamartine, Victor Hugo, Honoré de Balzac -, copilăria, adolescenţa în acest climat de legendă, ce gînduri, ce sentimente trezeau cei şaptesprezece ani în inima fecioarei moldave?

Cadrul legendar. Palatuf vechi, sobru, butucii din căminul uriaş, vîntul lui noiembrie vuind în horn. Amintirea unui roman al lui Alexandre Dumas, „Strigoiul Carpaţilor", citit de mult. Era, tot aşa, un castel misterios, cu personaje romantice, cu hrube, cu bolţi şi galerii subterane ducînd departe, în codru, cu ziduri înalte, groase, cu porţi grele de stejar, ferecate, care apărau pe boierii refugiaţi la apropierea tătarilor.

Gaston Parrocel se confunda cu unul din castelanii lui Alexandre Dumas găzduiţi de Smaragda Brancovan în vechiul palat al cnejilor, iar domnişoara Maria Rosetti îi părea reîncarnarea frumoasei poloneze Edwiga din „Strigoiul Carpaţilor"...

Ce gînduri o frămîntau, oare pe Muşa în aceste clipe emoţionante ca o amintire?

Poate că nimic din toate cîte treceau prin inima şi imaginaţia lui Gaston. Copila era, fără-ndoială, numai a tatălui ei, fericită să-i simtă mîna mîngîindu-i creştetul şi să-i audă glasul melodios evocînd, într-o limbă mai frumoasă decît

a domnului Honoré de Balzac, momente de la începutul veacului, pomenirea bunicilor ei şi jocurile micului Arkip în mijlocul aceloraşi mobile bătrîneşti, în faţa aceluiaşi cămin, care-i încălzea acuma şi pe ei.

Cîteva zile în şir, înălţimea sa citi oaspeţilor fragmente din memoriile la care lucra de trei ani. Toţi ascultau cu atenţie şi admiraţie

— Domnul Gaston de Parrocel n-are nici o obiecţie de făcut? întrebă cuconul Arkip, adăugînd numelui burghez al tînărului aristocratica particulă „de".

Oricît ar fi fost ei de democraţi, unchiul şi nepotul primiră cu satisfacţie măgulitorul adaos, care îi înălţa, deodată, în propriii lor ochi.

Mai ales unchiul era fericit să-şi vadă nepotul înnobilat la repezeală. Aceasta adăuga un titlu în plus la meritele imaginarului pretendent la mîna domniţei.

— Sînt încîntat peste măsură! răspunse Gaston. Paginile excelenţei voastre pot sta cu cinste alături de tot ce-au scris mai de seamă marii memorialişti ai Franţei!

— Simt, totuşi, o oarecare rezervă în tonul dumitale... Ai putea să ne-o comunici?

— Dacă senioria voastră îmi permite, o rog să-mi acorde o audienţă, ca să-mi pot exprima în voie, mai pe larg, nu rezervele, dar oarecare observaţii...

— Cu cea mai mare plăcere! Mîine dimineaţă! îi răspunse boierul.

A doua zi, la ora 10, Gaston fu primit în biroul-pinacotecă.

Spre marea lui surpriză, găsi acolo şi pe domnişoara Muşa, îmbrăcată după moda de la 1830, mai suavă, mai primăvăratică decît orice gravură a epocii. De rîndul acesta, copila era prevenitoare, surîzătoare, uşor emoţionată, gata să-şi asiste, poate să-şi apere, părintele de eventualele critici aduse de domnul de la Paris.

Un prestigiu nou înconjura acum pe Gaston: prestigiul judecătorului.

— Am invitat şi pe Muşa! zise boierul învăluindu-şi odrasla în priviri drăgăstoase. N-are decît de învățat din convorbirea noastră. Micuța mi-a servit de secretară. Cele mai multe pagini i le-am dictat şi mi le-a scris chiar ea! Eventualele greşeli - şi cred că sînt destule! - le vom pune pe seama domnişoarei noastre, adăugă surîzînd şi petrecîndu-şi frumoasele degete inelate pe creştetul copilei, care se lăsa mîngîiată şi se alinta cu grațiile unei pisici de Angora.

Muşa, care ținea pe genunchi un teanc de coli, i le intinse lui Gaston. Acesta, grăbindu-se să le ia, atinse degetele domniței. La contactul pieliței albe şi catifelate, el se cutremură de-o înfiorare adînca şi castă, pe care n-o cunoscuse niciodată.

În aşteptarea sentinței, de pe scăunelul de la dreapta fotoliului părintelui ei, domnişoara noastră ridică spre Gaston ochii mari, negri, tăiați în migdală, ochi umbriți de gene lungi şi-n care se citea, parcă o rugăciune, implorarea de-a nu fi prea sever.

— Ilustre domn, memoriile domniei voastre, precum am avut onoarea să vă spun aseară, sînt mai presus de orice critică.

Socotesc, însă, că materialul este prea amestecat. Paginile care descriu copilăria, adolescența, tinerețea şi bărbăția înălțimii voastre sînt fermecătoare. Dar iată rezervele mele - dacă doriți să le numiți aşa - aceste pagini trebuie despărțite de capitolele care privesc istoria Moldovei. În cronologia țării, faceți operă de erudit, în vreme ce restul e scris cu frăgezime, cu spontaneitate. Dar eu merg şi mai departe.

Valoroasa domniei voastre literatură poate servi ca material nu numai la două, dar chiar la trei cărți deosebite!

Prima: amintirile propriu-zise, atît de calde, atît de pitoreşti. A doua: istoricul țării moldave, operă savantă, hieratică. A treia: povestea familiei, a domeniului şi a averii lăsate de iluştrii strămoşi ai excelenței voastre, precum vedeți,

am avea trei cărți voluminoase, mai interesante una decît cealaltă.

Gaston tăcu. Arkip Rosetti la fel. Muşa tăcu şi ea. Un înger înghețat bătea din aripi în tavan. Boierul se ridică brusc:

— Dă-mi un răgaz de gîndire! şi-i întinse mina, fără să se uite la el.

Gaston salută adînc şi ieşi din bibliotecă, surprins, palid, tulburat, emoționat.

— Unchiule, cred c-am făcut o gafă! se spovedi el lui Henri Parrocel. care-l aşteptase, nerăbdător, în pavilion. Şi-i povesti toată scena.

— Nu cumva l-am jignit? Nu văd cum... am fost foarte politicos... Concedierea aceasta bruscă...

Henri surîse, îi puse mîna pe umăr:

— Nici o grijă! Aşa e boierul nostru cînd trebuie să ia o hotărîre importantă. Cînd e într-adevăr contrariat, îşi concediază oaspele politicos, surîzător. E un om foarte delicat. Nu vrea să dea impresia c-a fost nemulțumit: Dar atunci cînd i se propune ceva favorabil, plăcut, printr-o ciudată reacțiune, vrea să rămînă cît mai repede singur, ca să mediteze şi să ia o hotărîre. Să nu te mire purtările lui oarecum despotice. Învățați să poruncească, să fie ascultați orbeşte, marii seniori orientali nu-şi domină instinctele. Comparat cu alții, patronul e un model de educație aleasă, de delicatețe sufletească.

Într-adevăr, la ora prînzului, atît seniorul cît şi domnița, care purta acum o altă toaleta decît cea matinală, o rochiță de muselină, decoltată, mai grațioasă, mai suavă, dezvelindu-i splendoarea umerilor rotunzi şi fragezi, - tatăl şi fiica - îl primiră cu zîmbetul pe buze şi vorbiră afectuos în tot timpul mesei. Iar cînd trecură în bibliotecă, luîndu-şi, fiecare, locul obişnuit, amfitrionul se adresă cam astfel distinsei societăți:

— Dragii mei, aş dori să ştiu ce capitole să vă citesc azi? Să continui paragrafe din amintirile mele personale? Să trec la fondarea de către Antonie Vodă a paraclisului din fața

castelului sau doriți să aflăm în ce împrejurări a lăsat Ştefan cel Mare tronul fiului său Bogdan?! Facem istorie sau memorialistică? Fiindcă, dragii mei, acest teribil scriitor francez aci de față, domnul Gaston de Parrocel, socoteşte că materialul adunat aici cu atîta trudă e foarte confuz...

— Dați-mi voie, monseniore, n-am spus că e confuz, am spus că e prea amestecat..., protestă tînărul.

— E tot una! răspunse Arkip. Dar dacă dumneata, domnul meu, îți închipui că am să m-apuc să-l triez, la vîrsta mea, te înşeli amar! N-ai decît să-l iei dumneata, să-l descompui, să-l catalogheze cum vei crede de cuviință. Iarna moldovenească e lungă... în singurătatea castelului nu poate fi mai plăcută şi mai utilă distracție decît travaliul literar, de care nu oricine se poate învrednici... Aşadar, fii bun şi primeşte această povară!

În vreme ce Muşa, coana Marghioala Roznovan şi domnul cel distins, care mîncase fără să sufle un cuvint, se uitau la Gaston, cu ochii plini de fericire, invitîndu-l să primească misiunea ordonată de marele senior, felicitîndu-l pentru această însărcinare, Henri Parrocel îşi freca mîinile sub masa de care se rezema. Inima i se umfla de bucurie la gîndul că Gaston intrase în grațiile stăpînului şi că va rămîne măcar o iarnă la Drăgoşeşti.

Devenind secretarul literar al boierului, Gaston era să-l vadă zilnic cîteva ore şi, mai ales, era să aibă un contact permanent cu Muşa.

Iar doi tineri frumoşi, inteligenți, care se văd mereu, nu pot sfîrşi decît îndrăgostindu-se unul de celălalt.

„Contrariul ar fi însemnat călcarea celei mai elementare legi a firii!" - filozofa fostul soldat al lui Napoleon".

Cu fizicul său plăcut şi cu temperamentul, cu vioiciunea spiritului său, nu se putea ca nepotul să nu desăvîrşească opera unchiului: terenul era pregătit. Henri Parrocel crease, de mult, în inima fecioarei o obsesie a celui de departe.

Acuma rămînea numai ca băiatul să prefacă ispititoarea fantomă într-o realitate vie, să fructifice sămînța aruncată, cu atîta dibăcie, în sufletul unicei moştenitoare a unei averi imense şi care, mai presus de această avuție, era ea însăşi o comoară de frumusețe şi gingăşie.

Cel mai puțin încîntat de perspectiva rămînerii la Drăgoşeşti era Gaston însuşi. El venise cu alte gînduri pe depărtatele plaiuri danubiene.

Desigur, cunoscînd generozitatea lui Arkip Rosetti, era convins că funcțiunea de secretar al unui asemenea personaj însemna pentru el, publicistul sărac de pe cheiurile Senei, rezolvarea grelei probleme a existenței.

Dar nu o funcție calmă, gras retribuită, nu izolarea dăruită visase el, ci clocotul vieții, în capitala zbuciumată, lupta intensă, cu toate riscurile şi satisfacțiile ei, în acel Paris frămîntat de gînduri şi de pasiuni înalte. Tînărul exilat vibra în freamătul viitorului. Toate gîndurile îi zburau spre metropola în care se vedea strălucînd în umbra lui Alphonse de Lamartine, ridicîndu-se, ieşind din această umbră, dominînd, realizîndu-se total.

Aceasta şi nu alta era ținta lui supremă.

Toate aceste idei şi sentimente, care-l cutreierau, le exprima Gaston unchiului său coborînd în pavilionul pe care-l locuiau amîndoi.

La magnanima propunere a amfitrionului, tînărul se înclinase adînc, fără să spună un cuvînt. Nici nu ştia ce să răspundă. Să-şi arate încîntarea? Să refuze? Îi erau grele amîndouă soluțiile. Vorbea acuma unchiului, îşi dădea drumul temperamentului vulcanic, se întreba ce căuta el în pustietatea aceea montagnardă şi cît va ține acest surghiun? Cine avea dreptul să-l înlănțuie acolo, să-i fure viitorul strălucit care-l aştepta în patrie?!

— Ai toată vremea să ajungi preşedinte de republică la Paris! îi vorbi unchiul, cu oarecare ironie. Deocamdată, fii fericit să petreci aici o iarnă! N-ai să mai întîlneşti în viața ta

asemenea prilej. La capătul acestei ierni te poate aştepta o fericire pe care n-ai fi visat-o niciodată!

— Eşti enigmatic, unchiule!

— Iar tu eşti un băieţandru fără minte, care umbli cu capul în nori, care dai norocului cu piciorul!

Gaston de Parrocel îşi luă în primire funcţiile chiar a doua zi dimineaţa: între ora 10 şi 1, el lucra împreună cu patronul la descompunerea şi la recompunerea materialului literar scris de înălţimea sa. Trei cărţi diferite.

Foile se adăugau, una după alta, în ordine şi în legătură perfectă.

Revizuindu-şi textul, Arkip Rosetti încerca bucuria de a-l compune a doua oară, înalta satisfacţie a creaţiei, voluptatea cea mai pură, aceea a scriitorului. Un val de mîndrie îi încălzea inima.

Se vedea, continuînd tradiţia boierilor-cronicari de odinioară: un Dimitrie Cantemir, un Miron Costin, un Ion Neculce. Se simţea, oarecum, cu datoria împlinită faţă de un pămînt care-i dăruise atîtea: bogăţii imense, ranguri, o copilă fermecătoare şi un viitor pe care numai el însuşi şi-l destăinuia.

Un an, doi, trei, cinci... Şi visurile pe care le făurea urmaşul lui Antonie Vodă se vor împlini.

Pîn-atunci să lucrăm cu spor la letopiseţul Moldovei, în desfăşurarea căruia partea leului trebuia s-o aibă, bineînţeles, domnitorul şi străbunul său Antonie Vodă Ruset. Prea scurta lui domnie fusese plină de fapte mari, dar urmaşii săi la tron încercaseră şi izbutiseră să-i întunece măreţia.

Frumos program, fără-ndoială, dar toate aceste planuri nu-l priveau pe tînărul francez rătăcit în Moldova, oricît de favorabilă situaţie i s-ar fi creat la curtea boierească.

Unchiul îl informase de importanţa sumei cu care seniorul urma să-i recompenseze colaborarea, dar Gaston Parrocel, grăbit să se vadă la Paris, zorea terminarea lucrării, deşi...

Da. Era la mijloc un „ deşi”!...

...Deşi aştepta cu nerăbdare să vie cît mai curînd dimineața, fiindcă, o dată cu această dimineață, apărea şi domnişoara noastră în bibliotecă.

Era totdeauna altfel îmbrăcată, din zi în zi mai obişnuită, mai prietenoasă cu domnul Gaston.

Tînărul surprinsese, nu o dată, privirile copilei întîrziind pe fruntea lui, dar de cîte ori îşi purta şi el ochii spre ochii ei, Muşa nu se mai uita la el, întorcea repede capul şi pleca fruntea. Astăzi însă, în vreme ce bunul ei părinte aşternea cu mare atenție trei foi pe cele trei grupuri de manuscrise de pe birou, Gaston, simțind că e privit cu intensitate, ridică fruntea şi el, iar Muşa nu mai întoarse capul: rămase aşa, cu ochii în ochii lui, privindu-l fix, ca într-o sfidare, privindu-l lung, ca într-o mărturisire. De data aceasta, fu nevoit el să-şi plece ochii, fiindcă nu mai putea suporta acel fulger negru, prelungit, care izvora dintre genele lungi şi-l sfredelea, şi-l ardea pînă-n străfunduri.

Fulgerarea aceasta a fost un început. Îi urmă întîrzierea mînii ei într-a lui, o atingere, prelungită ca o mîngîiere, a celor două mîini care scoteau din raft aceeaşi carte, în aceeaşi căutare febrilă.

Melancolia pe care o remarcase Henri Parrocel la nepotul său, melancolie pricinuită de exilul parizianului în Carpații lui Dragoş Vodă, îşi schimbase acum izvoarele. Surse noi alimentau această melancolie, ale cărei motive unchiul, oricît era de perspicace, nu le bănuia încă. Pentru el, dragostea însemna exuberanță, o revărsare de voie bună, de rîs, de entuziasm. Aştepta această explozie de fericire din partea lui Gaston ca să fie sigur că tînărul e îndrăgostit, că planurile pe care şi le făcuse el, unchiul, porniseră pe căile luminoase ale înfăptuirii.

Dar sentimentele care cutreierau, de la o vreme, pe Gaston, departe de a corespunde dorințelor unchiului, erau pline de gravitate, de întrebări dureroase. Nu se mai recunoştea. Alt om. N-ar fi crezut niciodată că ar putea fi pradă vreodată unei asemenea stări sufleteşti.

Temperamentul său combativ era cu totul anihilat; impetuozitatea, puterea lui de ofensivă, curajul său de înfruntător al primejdiilor africane, în aşteptarea cumplitului rege al pustiului, - toate acestea îl părăsiseră, i se scurseseră din sînge, îl lăsaseră dezarmat, slab, fără voință, fără tăria de a mai gîndi, de a mai purta în suflet altceva decît imaginea suavă a domnişoarei noastre, parfumul ei feciorelnic, lucirile nocturne şi captivante ale ochilor negri, visători, dominatori.

— Ştiu de ce eşti îngîndurat, abătut! îi spuse într-o bună zi Henri Parrocel.

— A?! se mulțumi să exclame Gaston, surprins.

— Te plictiseşti la noi. Ți-e urît. Nu faci destulă mişcare. Te-am invitat la Drăgoşeşti să te duc la vînătoarea de zimbri. Nu m-am ținut de vorbă. Dar nu e vina mea. Ploile din ultima vreme sînt de vină. Acum s-a înseninat. Umezeala, noroiul codrului încep să se zvînte. Azi e sîmbălă. Luni plecăm. Am aranjat toate cu musiu Ilieş. A, nu-l cunoşti pe musiu Ilieş! Ei bine, chiar azi vei avea onoarea să-i faci cunoştința.

Numai de musiu Ilieş Împuşcă Vrabie nu-i ardea lui Gaston de Parrocel. Dar primi cu satisfacție vestea că luni vor porni spre mult lăudatul Izvor al Zimbrului.

Diminețile le va petrece lucrînd în bibliotecă, iar la prînz va urca spre desişurile Țuguiatului. Două-trei ore de mers, două-trei ore de pîndă şi coborîşul alte două ore. Seara vor fi acasă, cu plăminii plini de aerul înălțimilor, cu muşchii sprinteni, cu sîngele bătînd mai viu în artere.

A doua zi, duminică, sufrageria şi biblioteca, plus marele salon cu două căminuri erau pline de-o lume care parcă izvorîse din pămînt; în afară de oaspeții obişnuiți, alte douăzeci de persoane prînziră acolo şi rămaseră pînă seara - la cină şi după cină -, erau cîțiva proprietari din vecini, o parte din persanalul superior al administrației moşiilor, preotul din Drăgoşeşti şi starețul unei monastiri apropiate.

Dar oaspele de frunte, care venise de la Iaşi, însoțit de doi prieteni cu soțiile, era Sandulache Ghica, din marea

familie a Ghiculeştilor, domnitori în Moldova şi Muntenia, un bărbat de vreo treizeci şi cinci de ani, flăcău tomnatic, scund, adus puțin de spate, foarte blînd şi îndatoritor, cam plin de el, ca orice purtător de nume ilustru.

Toate onorurile casei erau pentru el.

În salonul cu două căminuri, salon rotund, care ocupa un întreg colț al palatului şi-n care intrai din sufragerie, focul ardea în amîndouă vetrele; sfeşnice triple luminau la colțuri, iar policandrul cu o sută de lumînări de ceară revărsa bogate raze şi fîlfîia umbre pe tavan şi pe pereți.

În afară de acest policandru uriaş, adus cu mari greutăți din Veneția, pe mare şi pe Dunăre, prin Galați, salonul mai cuprindea altă minune, tot cu grijă mare urcată pe înălțimile de la Drăgoşeşti: clavirul în lemn de trandafir al domniței Ralu, fiica lui Vodă Caragea. Acest clavir, cel dintîi care răsunase în Țările Romîneşti, fusese lăsat la Bucureşti la grabnica plecare a hospodarului Valahiei. Arkip Rosetti îl cumpărase cu şapte ani în urmă şi-l dăruise Muşei, cînd copila împlinise zece anişori. Un profesor neamț - domnul acela cărunt, cu ochelari peste nasul roşu şi cu favorite, care sta la un colț al salonului şi-şi ştergea mereu ochii cu batista, plîngînd fără nici un motiv -, un muzicant rătăcit prin Iaşi, fusese adus la Drăgoşeşti, unde se afla şi acum, ca să dea lecții de pian tinerei domnițe.

Eleva îşi întrecuse dascălul. După cina de seară, care fusese încheiată la ceasurile şapte, domnişoara Muşa se aşează la clavir, înconjurată de atenția generală, şi începu să cînte menuete, valsuri aduse de curînd de la Viena, mazurcile şi nocturnele unui pianist numit Chopin, care trăia la Paris şi ajunsese vestit în toată Europa.

Apoi, după aplauzele de rigoare, după repetarea unor bucăți triste ale lui Chopin, Muşa, din proprie inițiativă, anunță că va recita, în onoarea domnilor Henri şi Gaston de Parrocel, celebra poezie „Lacul”. Atmosfera era propice, fusese creată de muzica tristă a compozitorului polonez.

Recitind melancolicele şi muzicalele stihuri ale lui Lamartine, Muşa, la fiecare strofa nouă fixa pe cîte unul dintre oaspeți. Măguliți de această delicată atenție, toți se arătau fermecați de talentul şi grația tinerei amfitrioane.

Poate că, procedind aşa, copila nu urmărea decît să mascheze tîlcul ultimei strofe, aruncată cu o întîrziere a privirilor în ochii lui Gaston Parrocel:

„Que tout ce qu'on entend, l'on voit ou l'on respire,
Tout dise: „Ils ont aimé"[11]

Un singur om din toată acea pestrița societate începea să se lămurească şi acesta era fericitul unchi Henri Parrocel.

Cum cei mai mulți dintre oaspeții de față nu înțelegeau limba poetului, domnița, sfătuită de mătuşa ei, cucoana Marghioala Roznovan, care nu-l mai slăbea pe beizadeaua Săndulache Ghica, declamă şi versiunea romînească a „Lacului", versiune datorită acestui mare boier. În aşteptarea domniei peste Moldova, beizadeaua Săndulache scria şi versuri;

„Astfel, împinşi într-una spre noile limane
În noaptea eternelă meniți a ne sfîrşi,
Nu vom putea vreodată, pe-a vremii oceane,
Să ancorăm o zi?
O, timp, opreşte-ți zborul şi voi, oare propice,
Al vostru curs opriți!
Lăsați-ne gustarea a zilelor ferice,
Ce prea curînd goniți!"

Încîntat de întorsătura favorabilă a lucrurilor, unchiul de abia aştepta să rămînă singur cu nepotul, ca să-l descoasă şi să se bucure, împreună cu el, de minunatul început al împlinirilor viitoare.

Dar gîndurile şi preocupările lui Gaston erau prea departe de grabnicul deznodămînt pe care-l aştepta cel ce urzise toată această poveste fermecată.

Nu-i venea tînărului să creadă că purtarea oarecum îndrăzneață a unei castelane de şaptesprezece ani putea să aibă răsfrîngeri grave în existența lui. Îi ajungea, îl copleşea

îndeajuns darul acesta minunat, comoara fără de preț a abandonului idilic, în care o copilă pură dintr-o înclinare naturală, spontană, revărsase asupra lui atîta poezie feciorelnică, atît de feminină magie.

O incantațiune. Nu se mai putea smulge din vraja ei. Îl ținea legat cu mii de fire, cu mii de cătuşe, cu mii de lanțuri, invizibilă pînză de păianjen, argint de funigei, tunică a lui Nessus, cosiță mătăsoasă a Omfalei. Amintiri clasice, lecturi romantice îl cutreierau, sporeau în el beția acestui început de apoteoză - aur de auroră în mohorîtele zile de noiembrie -, cythereana călătorie a imaginației într-un sălbatic peisai carpat. Simțea o mare nevoie să se smulgă din această încătuşare.

Ca o binecuvîntare, veni propunerea unchiului: pregătirea de vînătoare, plecarea pe rîpele Țuguiatului, popasul la Izvorul Zimbrului, aşteptarea, poate marea izbîndă împotriva taurului legendar.

După ce puse în ordine, împreună cu seniorul şi cu domnița, alte două capitole ale cronicii Moldovei, Gaston, însoțit de unchiul său şi de Ilieş, îmbrăcați în haine groase de vînătoare, purtînd pe umeri cele trei carabine noi, aduse de la Bucureşti, şi trei saci cu merinde, urcară, pe-o luminoasă după amiază, potecile şi marginile de prăpăstii. Făcură un scurt popas la Stînca Trăznită, de unde se vedea, în vale, întregul peisaj al depărtărilor Bistriței şi orice ființă, om sau vită care urca spre codrul des al Țuguiatului. Apoi, urcînd mereu, cei trei vînători se afundară în desişul de stejari, înfruntară tufişurile spinoase şi ajunseră în luminiş, la izvor.

Frunzele de la marginea copacilor îngălbeniseră, căzuseră, aşter-nuseră pămîntul cu preşuri de aur verzui. Sub aceste foi, pămîntul era jilav, şi toată pădurea mirosea a frunză dospită, a mucigai tămîios.

Iată-i la locul de pîndă, iată-i cățărîndu-se, încălecînd ramuri groase de gorun, aşteptînd. O goană de mistreți trecu în prima zi. Un cerb şi o cerboaică se adăpară, a doua zi, la izvor. A treia zi, un şir de căprioare mirate, profilîndu-se,

imobile, pe o coastă, pe fondul siniliu al cerului de toamnă, îi ispiti.

Dar nu traseră nici unul. Aşa se învoiseră. Nici o bubuitură nu trebuia să înspăimînte singurătățile, să ducă de veste bourului că duşmanii erau colea.

Nici un hăitaş nu venise cu ei să ocolească împrejurimile, gonind spre luminişul cu izvor, prada rară, mult aşteptată.

Zilele se făceau tot mai mici, înserarea cădea repede. A cincea zi deslușiră, parcă, pe frunzele care începeau să se zvînte, paşi grei. Se uitară printre trunchiuri. Nimic. Mai aşteptară, mai ascultară. Nimic. Începură să coboare din copac. Ajunşi jos, la poalele gorunului, se pomeniră că, de după douăzeci de trunchiuri, răsar dintr-o dată, ca la o poruncă, douăzeci de oameni pletoşi, bărboşi, zdrențăroşi, cu puştile întinse spre ei. Îi înconjurară, îi întrebară ce caută acolo.

— Nu vedeți? sări Ilieş. Sîntem la vînat!

— Ce fel de vînat, că n-ați tras.

— În ce să tragem?

— În urs! În cerb! În mistreț! strigă, desprinzîndu-se din ceată, unul dintre lotri, un flăcău de vreo douăzeci şi cinci de ani, un țigan cu pletele în inele, cu barba neagră creață, cu ochii de tăciune aprins şi cu sprîncenele îmbinate deasupra nasului subțire. Părea să le fie căpitanul. Era încins cu un brîu lat de piele ferecată, cu două pistoale şi două junghere înfipte-n acel brîu.

Pe umeri purta o haină ungurească, în cusătura căreia şerpuiau dungi vinete. Avea cizme roşii, nădragi strîmți de postav pămîntiu. Îmbrăcămintea nu i se potrivea cu a celorlalți zdrențăroşi. Cînd vorbea, parcă rîdea. Avea o gură mică, dinți albi, strălucitori.

Zîmbet de femeie, rînjet de lup scăpărau, unul după altul, pe buzele şi-n ochii lui negri, focoşi.

Celor doi francezi li se părea că citesc o poveste din Calabria, cu apariția briganzilor lui Fra-Diavolo.

Nu le venea să creadă că se aflau în fața unor autentici hoți de codru şi că această poveste îi privea pe ei, nu era o simplă lectură sau scenă de operă comică.

— Nu cumva vei fi Stoeniță Vodă? întrebă Ilieş pe căpitan.

— Stoeniță Vodă! răspunse acesta. Am aflat şi am venit. Am venit să-l păzim pe măria sa, bourul, împăratul nostru. Voi ați venit să ne ucideți împăratul. O să vă ucidem noi pe voi!

Flăcăul țigănesc, care vorbea aşa, scurt şi răstit, nu părea în toate mințile.

Apoi, muindu-şi glasul:

— De unde mă ştii, măi creştine? întrebă el pe Ilieş, că n-am mai umblat de mult prin locurile voastre.

— Stoeniță Vodă, voievodul țiganilor! Cine dracu nu te ştie?

— Nu mai sînt voievodul țiganilor, mă, sînt păunaşul codrilor, împăratul munților, înțelesu-m-ai? Eu şi cu măria sa Bour Împărat! Bourul Moldovei, mă! Părintele nostru! Sfîntul nostru, mă! Da' tu de unde mă ştii?

— Te-am văzut acum doi ani la Iaşi, pe drumul Frumoasei, cînd te duceau să te spînzure.

— A-ha! Precum vezi, nu m-au spînzurat. Acum am să vă spînzur eu pe voi. Deocamdată, ia dați încoa sacii cu merinde, că băieților le e foame. Luați, băieți, şi mîncați! Mă, hoților, ceva parale aveți?... Frumoase puşti aleserăți pentru noi. Carabine nemțeşti, noi-nouțe. Dați-le-ncoa. Mă deşteptule, să-mi arăți cum umblu cu ele, să nu se-ntoarcă plumbu-n noi şi pe urmă vă-mpuşc, să le-ncercăm...

— Voievoade Stoeniță, las-o mai domol. Dumnealor nu sunt moldoveni, sînt oaspeți străini!

— Leşi? Muscali? Zdraski! Nemți! Guten Tag!

— Franțuzi, bade Stoeniță, de-ai lui Napaleon!

— Aha! Franțuzi! Bonjour! şi-şi scoase căciula cam în bătaie de joc.

— Bonjour! răspunseră într-un glas cei doi Parrocel, salutînd şi ei.

– Apai dacă sînt oaspeți, nu-i mai spînzurăm. Ție cum îți zice?

– Ilieş, vînător şi pescar la curtea boierului...

– O să te spînzurăm pe tine, slugă boierească... iscoadă nemțească! Tu i-ai adus aici, că de capul lor nu veneau! Bine, mă afurisitule, moldovean eşti tu de arăți străinilor unde umblă împăratul şi sfîntul nostru? Sfîntul țării, mă!

– Ce-i tot dai cu sfîntul, măi Stoeniță?! Bivol ca toți bivolii, dă-l dracului!

Voievodul îi trase lui Ilieş o palmă de-i scăpărară măselele.

Cei doi francezi urmăreau îngrijorați, dar şi amuzați de acea scenă cu dialoguri repezi, scăpărătoare.

Urmînd sfatul lui Năstase Surugiul, Henri Parrocel nu scosese vorbă romînească. Aştepta de la istețimea lui Împuşcă Vrabie să se limpezească lucrurile.

– Acuma dați carabinele încoa, țineți-vă merindele şi cale bună, că înnoptează! o reteză Ilieş, luîndu-i de sus.

Stoeniță Vodă îi repezi a doua palmă şi-i zise:

– Dumnealui, ăsta tînăru, îl ştim care e, că e găzduit la boier. Te ştim şi pe dumneata, coane vătafule, musiu Parrocelule, degeaba te faci că nu-nțelegi moldoveneşte! rînji căpetenia făcînd din coada ochiului la ceilalți lotri, care rîdeau şi chicoteau ca să-i fie voievodului pe plac.

– Dacă ştii cine sînt, ce mai întrebi? se răsti Henri Parrocel, întorcînd-o în glumă... Dumnealui e nepotul meu, a venit tocmai de la Paris să vîneze bouri!

– Da' la dumnealui acasă n-are ce vîna? Să vîneze pe tat-su şi pe mă-sa dacă n-are. Pe noi să ne lase-n pace!

Vorbind aşa, din ce în ce mai hotărît, Stoeniță Vodă nu mai părea într-o ureche. Rîzînd ca un lup, îi spuse administratorului:

– Coane vătafule, să n-o mai lungim, uite ce e: dumneata te-ntorci la conac şi ne laşi pe nepot zălog. Nici nu-

l frigem, nici nu-l mîncâm. Ai adunat parale bune pe moşiile boierului. Te duci acasă şi mîine, tot pe vremea asta, ne vedem la Piatra Fulgerată. Aduci o pungă cu 999 de galbeni. Galbeni împărăteşti, galbeni turceşti ori muscăleşti, dar să fie noi, cu zimții netociți. Şi fără tocmeală. Şi fără poteră, hai? Să nu te puie dracul să vii cu alții, că te vedem de departe şi-ți lăsăm nepotul cu scăfirlia tăiată... Ia arată-le iataganul, Şoldane!

Un găligan voinic ieşi din rînduri, trase din teacă o sabie mare şi-o răsuci deasupra capului.

– Ne-am înțeles? întrebă Stoeniță.

– Ne-am înțeles! răspunse Henri Parrocel.

– Nouă sute nouăzeci şi nouă de galbeni!

– Nouă sute nouăzeci şi nouă... Dar de ce nouă sute nouăzeci şi nouă şi nu o mie? întrebă Henri Parrocel, nedumerit.

– Fiindcă o mie s-a pus preț pe capul meu şi capul lui nu face cît al meu! răspunse Stoeniță ridicînd fruntea cu mîndrie şi scuturîndu-şi inelele pletelor, printre care scînteiau bănuți de aur, cum poartă țigăncile.

– Încuviințează, rogu-te, ca Ilieş să rămîie aici, să-i ție de urît băiatului! se rugă administratorul.

– Să rămîie!

– Dar carabinele mi le dai înapoi, nu?

– Las' că găsiți dumneavoastră altele, la Bucureşti.

– Atunci capul dumitale face mai puțin decît al nepotului meu, dacă măreşti prețul! Nouă sute nouăzeci şi nouă de galbeni şi puştile pe deasupra, vezi şi dumneata la cît se ridică, voievoade!

– Om mai vorbi mîine...! răspunse Stoeniță, încurcat.

Gaston urmărise toată această scenă cu un viu interes. N-avea nevoie de explicațiile unchiului ca să-şi dea seama că asistase la clasicul tîrg dintre briganzi şi cei căzuți în capcană.

Obişnuit cu pericolele, nu se temuse o clipă. Dimpotrivă. Emoțiile acestei întîlniri neprevăzute îl scoteau, îl

dezrobeau de marea spaimă a dragostei, îi trebuia această zguduire. Era ceva primitiv, ceva bărbătesc în neaşteptata aventură. Se putea împotrivi, se putea apăra „Dincolo”, însă, era învins dinainte, fiindcă n-avea cu cine să lupte. Nici măcar cu el însuşi. Laşitate? De ce laşitate? Ce trebuia să facă? Să ia ofensiva, să se mobilizeze ca să cucerească o cetate care se predase singură? Să culeagă prada? Dar cum? Nu va părea un ingrat, un intrus? Cum ar mai fi putut privi în ochii omului, ai părintelui care îl primise cu brațele deschise, ca pe un fiu? Îşi răsplătea bunul amfitrion prin nerecunoştință, printr-o purtare de vulgar aventurier. Profita de neexperiența unui copil, îi sucea capul rîvnind la măriri care nu erau de el. El, un biet boem parizian, să-şi ridice ochii, să amețească o odraslă voievodală, urmaşa unui mare senior, fiică unică, nădejdea supremă a unei mari familii?! Cu ce drept?

Toate aceste întrebări Gaston, rămas printre haiduci, şi le punea după plecarea unchiului. Împreună cu Ilieş, fusese dus într-o peşteră apropiată, unde o femeie trecută, o țigancă care părea să fi fost frumoasă odată, fierbea, la un foc făcut din vreascuri, ceaunul de mămăliga.

Lotrii se ospătară din merindele celor trei vînători. Gaston nu voi să guste. Surizător, prin gesturi şi cu ajutorul lui Împuşca Vrabie, arată că nu-i e foame, că e sătul de atîta cărnărie şi că va mînca bucuros din mămăliga şi din caşul tovarăşilor.

Gestul acesta, unit cu înfățişarea plăcută, cu purtările prieteneşti ale franțuzului, aduse voie bună, încredere din partea haiducilor.

Țiganca cea de lîngă foc privea cu ochi drăgăstoşi, materni, pe tînărul şi frumosul străin, care, dacă n-ar fi avut mustăți şi barbă, ar fi semănat cu o duduiță din cadre sau din poveşti.

Strînşi în jurul ceaunului care fierbea, cei douăzeci şi trei de oameni din peşteră se încălzeau la căldura, binefăcătoare şi egală pentru toți, a lemnelor subțiri şi încă

verzi. Şi iar i se păru lui Gaston Parrocel că mai trăise odată, într-o altă viaţă, cine ştie cînd şi pe ce tărîmuri, aceleaşi clipe, care îmbrăcau, de pe acum, frumuseţea unei amintiri.

Încetul cu încetul, limbile se dezlegară.

După ce le spuse cine era, cum venise în Ţara Romînească şi-n Moldova cu scrisori către cei care voiau să răstoarne stăpînirea şi să aşeze temeliile unei orînduiri mai bune pentru omul sărac, Gaston se rugă de fiecare dintre cei de faţă să-şi spună povestea.

– De ce s-a făcut haiduc? întreba el, prin Ilieş, care asculta şi rezuma istorisirea fiecăruia, amărîta lor viaţă.

Bărbaţi tineri, toţi. Nu mai puteau răbda birurile, sudalmile, bătăile. Printre ei erau şi trei ţigani, un bulgar, un arnăut şi un cazac.

Unuia îi necinstise mireasa un vataf de curte. L-a ucis. Ca să scape de spânzurătoare, a fugit în codru. Altul nu se înţelegea cu stăpînii, care voiau să le muncească pe nimica toată. Altul găzduite pe un lotru. Fiindcă nu l-a dat în vileag, a intrat şi el pe mîna poteraşilor, a fost judecat şi osîndit ca tăinuitor de hoţi. L-au trimis la ocnă, pe zece ani. După trei luni a fugit. Dus a fost. Nu i-a mai dat de urmă nimeni, fără numai stejarii codrilor, mistreţii şi izvoarele de munte.

Acum era în ceata lui Stoeniţă, care-i pregătea pe toţi pentru răzmeriţă. Se mai răzvrătise o dată voievodul ţiganilor. Fusese dat pe mîna lui Gavrilă Buzatu. A scăpat, dar gîndul tot la răscoală îi era.

Ascultîndu-i isprăvile şi năzuinţele, tînărul franţuz se gîndea:

– Aşadar, acest brigand e un revoluţionar, ca şi ilustrul meu maestru Alphonse de Lamartine, ca şi mine însumi! Dorul de libertate, de o viaţiă mai bună a popoarelor colcăie şi-n văgăunile Carpaţilor sălbatici, nu numai în atelierele subterane ale societăţilor secrete sau la tribuna parlamentului din Palais Bourbon sau în coloanele presei pariziene!

Cei trei țigani fuseseră păpuşari. Umblau prin tîrguri cu o cutie mare, în care erau vreo cincisprezece-douăzeci de momîi făcute din bețe şi cîrpă şi pe care le jucau trăgîndu-le de sfori.

Fuseseră prinşi la Tîrgul Neamțului, bătuți crunt şi întemnițați, fiindcă într-un cîntec cu Napaleonu Bunăparte, vîrîseră o blestemăție care suna aşa:

Napaleonu Bunăparte
A tăiat multe capete
De-mpârați şi de ciocoi.
Adu-l, Doamne, şi la noi!

După ce le deteră drumul din închisoare, li s-a ridicat îngăduința de a mai colinda tîrgurile cu lada de păpuşi. Se făcură haiduci în ceata lui Stoeniță Vodă.

Bun rămas lui Vasilache, Gahiței şi ibovnicei lui Vasilache, numită Ilenuța. Bun rămas ciobanului cu cojocul întors pe dos şi turcului, țiganului, oii şi mîței, şi şoarecelui. Şi-altor alte chipuri omeneşti şi dobitoceşti pe care le însuflețeau trăgîndu-le de sfori.

Fără cutie, acum, fără momîile lor, în dorul meşteşugului lor şi al rătăcirilor prin sate şi prin tîrguri, unde oamenii se prăpădeau de rîs văzindu-le comediile, cei trei păpuşari jucară în fața frîncului ceva cu Irod şi cu craii de la răsărit, ceva cu Vasilache, Gahița şi Ilencuța, doi din ei vorbind ca femeile, cu glas subțire. Un scripcar şi un cobzar le țineau hangul.

Şerpii de foc, care țîşneau de sub ceaunul în care Sălumia fierbea mămăliga, jucau văpăi roşiatice pe chipurile arămii ale haiducilor.

Gaston începea să se simtă bine printre aceşti răzvrătiți. Unul dintre ei, arnăutul, acompaniat de cîntecele, îndemnurile şi bătăile din palme ale celorlalți, dansă şi mimă un joc al iataganului, un dans al libertății, adus din munții Albaniei. Altul, cazacul, începu să cînte, împreună cu scripcarul, cobzarul şi cel cu naiul, doine jalnice şi stihuri cu blesteme şi amenințări, scrîşniri din dinți.

Vreascurile de sub ceaun trosneau şi ele, parcă învoite cu lăutarii şi cu cel ce zicea din gură.

Sau poate le aşeza în aşa fel Sălumia, încît să se aprindă şi să pocnească în clipa cînd va fi nevoie, spre întărirea amenințărilor din doina cea de obidă şi de pedeapsă.

Pe urmă veni rîndul Sălumiei. Chemă pe Gaston şi pe Ilieş lîngă dînsa, scoase o tobă mică dintr-o dăsagă şi începu să răvăşească pe ea douăzeci şi patru de boabe de porumb, care sareau şi răpăiau ca grindina pe pielea întinsă a tobei. Ghici flăcăului străin norocul. Dar nu prea era lămurit ce spuneau bobii. Nemulțumită, Sălumia mai scoase ceva din dăsagă. Un ghioc. Îl apropie de gură, vorbi ceva în el, îl puse în mîinile lui Gaston, pe inima lui, pe frunte. Apoi purtă acea scoică mare şi grea la ureche şi începu să asculte, cu sprîncenele strînse, ce spunea vuietul dinăuntru.

Şi vuietul ghioculuí prevestea străinului de-o călătorie lungă în țara unui padişah care peste un an nu va mai fi padişah. Şi în acea țară, în tîrgul cu ziduri mari de piatră mucegăită, se va cununa el cu o mîndrețe de fată, fata zimbrului, şi acea copilă dormea acum pe o saltea de puf amestecat cu galbeni împărăteşti. Dormea de o sută de ani şi se va trezi cînd o va deştepta dumnealui, cel venit să-i ucidă părintele, pe măria sa împăratul codrilor Moldovei.

Zimbrul Moldovei - mai spunea ghiocul - nu-l va ucide nimeni, fiindcă-l păzeşte Stoeniță Vodă şi toate duhurile, şi toate datinile țării.

Mai spunea ghiocul că Stoeniță şi cu frîncul trebuie să se facă frați de cruce. Le e scris să înlăture amîndoi primejdii viitoare. Vor pleca împreună la drum mare şi greu. Izbînda acelui drum nu se va vedea curînd, ci numai peste de două ori doisprezece ani. Ilieş explică frîncului ce sînt „frații de cruce".

Pe măsură ce vrăjitoarea punea să fiarbă într-un ceaun mai mic buruieni şi rachiuri verzi şi arunca prafuri care se prefăceau în flăcări şi aburi roşiatici, bolborosind descîntece deasupra fierturii, amestecînd fiertura cu un făcăleț din lemn

de corn cu trei noduri, tînărul francez, privind mai de aproape pe Sălumia, începea să fie uimit de frumusețea acelei femei, cu pletele încă negre, cu ochii ca tăciunii aprinşi, cu nările răsfrînte şi cu dinții albi şi strălucitori ca ai feciorului ei Stoeniță. N-avea încă patruzeci de ani: era puternică, mlădioasă şi dacă ar fi fost îmbrăcată mai îngrijit, dacă obrazul nu i-ar fi fost pîrlit de foc şi de bătaia vîntului, ar fi întruchipat o neasemuită arătare de țigancă din poveste.

Ce mîndră, ce fără de pereche va fi fost în tinerețea ei biata Sălumia!

Gaston Parrocel, vrăjit de îndemnul, de bunătatea, de dragostea părintească ce i-o arăta muma haiducului, răspunse că e gata să se facă frate de cruce cu cel care-l răpise în ajun şi se purta cu el atît de frățeşte.

Sfătuit de Ilieş ce trebuia să facă, el urmă întocmai ritualul. În sunetul viorii, al cobzei şi al naiului, în mijlocul unei hore încinse de cei douăzeci de lotri, străinul cel tînar îşi împunse vîna brațului drept cu un ac trecut prin flacăra de sub ceaun.

Stoeniță sorbi picătura de sînge franțuzesc spunînd formula sacramentală - care era aceeaşi cu a membrilor societății secrete revoluționare „Frăția", a carbonarilor şi a patrioților ieşeni: „Sufletul meu pentru sufletul tău, sîngele meu pentru sîngele tău".

Apoi, cu acelaşi ac, îşi înțepă şi el brațul drept. Gaston supse şi el picătura de sînge din vîna feciorului Sălumiei şi repetă, în franțuzeşte, apoi în romîneşte, lozinca.

Legămîntul se făcuse. Nu-l va mai desface nimeni, niciodată.

Sălumia, care privea acuma pe străin ca pe fiul ei, le dădu fiecăruia cîte un bănuț de aur, desprins dintr-o şuviță lungă şi neagră. Apoi îi binecuvîntă într-o limbă ciudată, din care franțuzul nu înțelese un singur cuvînt. Îi sărută pe frunte, pe amîndoi, după ce le împreunase mîinile şi le strînsese într-ale ei.

După aceea începură să treacă ploştile de vin din mînă-n mînă.

Păpuşarii jucară un vicleim:

Eu sînt Irod împărat
Care pe cal am încălecat,
Cu piciorul în pămînt am dat,
Şi pămîntul s-a cutremurat!

Şi după acest joc cu irozii, fiecare se culcă la cîte un colț.

Numai Gaston şi Stoeniță Vodă nu dormeau. Se uitau unul la celălalt surîzînd. N-aveau cum să vorbească.

Dar în acea tăcere, brăzdată de sforăitul haiducilor şi de trosnetul vreascurilor, plutea duhul unei mari prietenii, o dragoste caldă, un trainic legămînt de viitor.

În lumina flăcărilor care pîlpîiau sub ceaun şi aruncau pale de lumină asupra căpitanului de haiduci, contemplîndu-i profilul, zvelteța corpului, nobleța mîinilor, călătorul francez îşi dete seama ca se afla în fața celui mai desăvîrşit exemplar de frumusețe bărbătească pe care-l văzuse vreodată, aşa precum domnişoara Maria Rosetti îi apăruse ca frumusețea femeiască cea mai deplină. Făcînd această apropiere - imaginea copilei nu-l părăsea o clipă -, el se simțea atras spre Stoeniță Vodă; o caldă simpatie, un amestec de admirație şi de afecțiune pentru acel oaspe al codrilor îl învăluiau.

Ochii negri ai țiganului, lunguieți ca migdala, erau ochii Muşei. Gura mică, dinții strălucitori, luminînd între mustățile şi bărbuța neagră îi aminteau ceva familiar. Tot aşa parcă mai văzuse de curînd şi sprîncenele arcuite şi îmbinate ale acestui voievod al pădurilor, împărat al munților, paznic credincios al măriei sale Zimbrul!

Gaston Parrocel trăia ore de legendă. Toate erau legendă-n jurul său, de la o vreme. De bunăseamă, la el acasă n-ar fi putut niciodată să petreacă asemenea clipe, printre asemenea făpturi omeneşti.

Or să-l creadă oare cititorii cînd va istorisi toate aceste amintiri în cartea despre moldo-valahi? Numai acea întîlnire

cu tîlharii şi noaptea fără somn petrecută între ei şi numai poveştile batrînei ţigănci ar fi putut să-i dăruiască materialul unei cărţi întregi. Cum Stoeniţă şi maică-sa, Sălumia, nu sentinseră să doarmă, şezură de vorbă pînă tîrziu, în sforăilul celorlalţi.

Prin tălmăcirile lui Ilieş, francezul află multe despre bourul Moldovei, despre viaţa oamenilor şi necazurile lor şi despre tagma haiducească.

Zimbrul, pe care el venise să-l asasineze tocmai din Soare-apune, taurul şi bivolița erau cea din urmă pereche care mai trăia în codrii Moldovei. Vechile poveşti spuneau de Zorilă şi de Murgilă, cei doi bouri cu stea în frunte: luceafărul de dimineaţă şi luceafărul de seară. Zorilă ajuta soarele să iasă din neguri, Murgilă, craiul amurgului, îl impingea spre negurile nopţii. Cei doi zimbri, Zorilă şi Murgilă, erau fraţi cu marele nostru părinte al tuturora şi stăpîn al tuturor împărăţiilor, soarele. Mai află străinul călător că cei douăzeci de lotri mari, cu Stoeniţă Vodă douăzeci şi unu, nu erau tîlhari de rînd, ceată pusă pe jaf şi pe ucidere, ci haiduci de frunte, fugiţi în codru în urma prigoanelor boiereşti şi ale stăpînirii. Oamenii sărmani îi adăposteau, îi ocroteau, fiindcă şi ei, la rîndul lor, ocroteau pe cei slabi şi deznădăjduiţi.

– Frîncule, îi spunea Stoeniţă, nu căuta că femeia asta bătrînă, mumă-mea, e ţigancă. O duc mereu cu mine, că prea e singură şi părăsită şi mi-e mumă adevărată. Dar după taică-meu cel adevărat eu sînt os din os domnesc, şi nu degeaba-mi zice Stoeniţă Vodă! Ţiganii m-au ales voievod şi m-am zbătut pentru dezrobirea lor, iar poterile stăpînirii mi-au dat de urmă şi m-am ales cu spînzurătoarea, cînd m-a văzut ticălosul ăsta de Ilieş pe drumul Frumoasei. Dar ştreangul nu era de mine, că am fost răscumpărat cu bani grei. M-am lăsat de domnie... n-am mai fost voievod al ţiganilor şi m-am făcut păunaş al codrilor, împărat al munţilor, c-aşa vor măriile lor vodă şi boierii. Aşa să ştii, măi frate-meu, şi să faci bine să te laşi de colindat prin munţii

noştri, că s-ar putea să te vîneze bourii pe tine, în loc să-i vînezi tu pe ei. Aşa, măi frîncule, aşa!

Ilieş traduse ultimele cuvinte îndulcindu-le oarecum. Gaston strînse cu amîndouă mîinile mîna voievodului, punîndu-şi-o pe inimă. Gestul acesta aduse un nou val de prietenie între prizonier şi ceilalți. Căpitanul haiducilor îl întrebă pe franțuz lucruri de prin țara lui papistăşească, anume dacă au isprăvit cu bătăliile, dacă băiatul lui Napoleon s-a făcut împărat şi dacă boierii de pe acolo se poartă bine cu țiganii. Apoi se puseră pe cîntat. Căpitanul trezi cu picioarele pe Şoldan, uriaşul cu sabie turcească, şi-l puse să-i zică din frunză, că era mare meşter. Treziră şi pe ceilalți şi cîntară toți din gură. Stoeniță şi cu tovarăşii săi ştiau şi un cîntec despre Napoleon.

Îl cîntara cu bărbăție, ca să-i facă frîncului pe plac:

Napaleonu Bunăparte
Stă colo la el departe
Ochii sus a ridicat
Şi spre lume a călcat

Iese turcul din cetate
Napaleonu turcu' bate
Neder, neder, bacalîm
Evet, evet, hoş ghioldim!

Pe urmă se întinseră toți pe jos, şi dormiră somn adînc pînă dincolo de revărsarea zorilor.

CAPITOLUL VII

Henri Parrocel ajunse la conac tîrziu, după cina boierească, şi ceru să fie primit de măria sa, avînd ceva grabnic să-i vestească. Mai era în sufragerie duduița Muşa, cucoana Marghioala cu nevestele celor doi prieteni ai lui Săndulache Ghica. Săndulache, împreună cu cei doi, sta de vorbă în taină cu boierul. Oaspeții ieşeni nu se mai îndurau să plece. Pare-se că beizadeaua avea să puie la cale, împreună cu conul Arkip, multe lucruri de seamă, de se aflau încă pe la Drăgoşeşti.

Cînd a intrat preceptorul în sala de mîncare, Muşa se uită la spatele lui, ca şi cum ar fi căutat pe cineva, ca şi cum cineva trebuia să mai intre, o dată cu el. Henri Parrocel surprinse gestul copilei şi se bucură. Semn bun! Aştepta acum să vadă efectul comunicării neplăcutei veşti.

– Rog pe senioria voastră să mă ierte. Vă credeam singur!

– Spune... spune!..., insista Arkip.

– E ceva destul de serios... destul de grav..

Boierul îşi roti ochii asupra comesenilor, surîse şi zise:

– Din moment ce toată lumea e prezentă... din moment ce castelul n-a luat foc, nimic nu poate să fie atît de grav!

Codindu-se încă, uitîndu-se cu ochi rugători la patron, ca şi cum i se impunea o sarcină grea, administratorul n-avu încotro şi povesti în auzul tuturora neplăcuta întîmplare din pădure. În zgomotul furculițelor lăsate brusc pe farfurii, Parrocel văzu şi paloarea ce se lăsase pe fața Muşei: Nu mai încăpea îndoială! Mai impresionată decît toți, fata îşi trăda emoția. Din fericire, nimeni nu se uita la dînsa.

După cîteva clipe de gîndire, boierul rusetesc se ridică de la masă:

– Va trebui să-l răscumpărăm, şi cît mai grabnic. Altceva nu e de făcut! Să trecem dincolo. Vă rog să ne iertați!

Şi, lăsîndu-şi oaspeții, intră cu Parrocel în bibliotecă.

– Sînt îngrijorat de soarta bietului meu nepot. Suma cerută e destul de importantă, dar nici un sacrificiu nu-mi pare prea mare pentru libertatea lui Gaston! Va trebui să duc mîine, la Piatra Fulgerată, cei o mie de galbeni.

– Dă-mi voie, îl întrerupse marele senior. Tînărul e oaspele meu, e secretarul meu, a fost prins pe pămînturile mele. Sînt răspunzător de viaţa şi de libertatea lui. E de datoria mea, nu de a dumitale, să-i redau libertatea. Vei duce mîine punga cerută. Spune casierului să aleagă bani noi, cu zimţii netociţi. Dă ordin, de asemenea, să se coacă douăzeci şi două de pîini mari, să se frigă zece purcei şi zece curcani. Le vei duce tîlharilor în pădure, mîine, o dată cu banii şi cu zece ploşti mari de vin.

Parrocel căscă ochii. Nu înţelegea. Nu-i venea să creadă. De ce atîta bunăvoinţă faţă de tîlhari?

Calm, cu vocea lui monotonă şi muzicală, mîngîindu-şi barba mătăsoasă, cu şuviţe albe şi negre, Arkip Rosetti continua să dea instrucţiuni administratorului suprem al moşiilor:

– Te mai rog să-i comunici haiducului să vă dea carabinele înapoi. Să vie şi el la castel, o dată cu dumneata şi cu Gaston. Aşa să-i spui, din partea mea.

– Banditul? La castel? Va primi să vie? întrebă administratorul, uluit. N-o să-i fie teamă?!

– Cred că nu! răspunse Arkip Rosetti.

Şi, cu mîna pe umărul administratorului, surîzător, boierul reintră în sala de mîncare vorbind de cum trecu pragul:

– Ce credeţi că e mai amuzant în toată povestea asta? Alteţa sa serenissimă Stoeniţă Vodă a cerut pentru eliberarea lui Gaston nouă sute nouăzeci şi nouă de galbeni!

– De ce nu o mie? întrebară, într-un singur glas, comesenii.

– Fiindcă o mie de galbeni e preţul pus pe propriul cap al înălţimei sale şi înălţimea Sa voievodul ţiganilor nu înţelege să fie egal cu un prizonier ca orişicare altul!

Amfitrionul părea că ține să dea un aer de glumă întregii aventuri.

Nu era nevoie ca lucrurile să pară mai grave decît erau. Toate se rezumau, în fond, la o mie de galbeni, pe care, nu o dată, în tinerețea lui, marele latifundiar îi pierduse la Iaşi, la jocul de cărți.

Pentru Muşa, însă, răpirea lui Gaston lua proporții epice, dacă nu tragice. Dacă va fi ucis în pădure? Dacă va fi oprit de haiduci, luat cu ei şi dus cine ştie unde? Cum? Să nu-l mai vadă niciodată?

Abia acum îşi dădea seama biata copilă cît de mult îl iubeşte pe acest străin, pe care acum cîteva săptămîni nici nu-l cunoştea! De cîteva zile, ştiindu-l la vînătoare, departe de castel, în fiecare seară aştepta cu îngrijorare binecuvîntata clipă cînd, în pavilionul locuit de unchi şi nepot, se va lumina fereastra lui Gaston. Abia atunci copila respira uşurată. În sfîrşit! Mîine dimineață îl va vedea iar! Aşa fusese pînă azi, dar acum, pînă la acest nou şi cumplit „mîine", dureroase semne de întrebare sfîşiau inima copilei. Abia aştepta să se ridice masa şi să rămîie singură. Într-un colț, cu bunul ei profesor, să-l întrebe, s-o încurajeze.

În vreme ce cucoana Marghioala punea mîna pe Săndulache Ghica, iar celelalte două cucoane se duceau să se culce, în vreme ce conul Arkip lua de braț pe cei doi prieteni ai beizadelei şi-i purta prin odaie de colo pînă colo, vorbindu-le şi făcîndu-i să rîdă, Muşa căuta să afle cum se petrecuse întîmplarea din pădure, dacă Gaston nu era în primejdie, dacă va avea unde să doarmă, dacă nu va muri de foame, dacă tîlharii îi vor mai da drumul după ce vor lua galbenii.

Preceptorul o asigura că nu e nici o primejdie, că haiducii sînt oameni de cuvînt, că Stoeniță Vodă îi făcuse impresia unui cavaler şi că acest voievod al țiganilor se va prezenta în persoană la curte, a doua zi, împreună cu Gaston. Aşa a hotărît măria sa!

– Stoeniță, tîlharul, la noi la curte?

– M-am mirat şi eu, domnişoară scumpă, dar monseniorul doreşte să-i vorbească!

– Vreau să-l văd şi eu cum e... N-am văzut niciodată haiduci... Am să-i ies în drum... am să vă ies în drum.

– Atenție! îi răspunse glumind, amenințînd-o cu degetul, domnul guvernor. Ar fi în stare să te răpească şi pe dumneata şi nu ți-ar mai da drumul pentru tot aurul din lume!

A doua zi, pe înserat, după cum se învoiseră cu căpetenia haiducilor, Henri Parrocel se afla pe munte, la Piatra Fulgerată. Pe cei patru argați cu pîinile, curcanii, purceii fripți şi ploştile cu vin îi lăsase mai la vale, pitulați într-un desiş de jnepeni, ca să nu-i vadă Stoeniță şi să creadă că sînt poteraşi.

Căpetenia haiducilor pîndea de sus şi pe măsură ce vătaful cel mare al boierului urca, el cobora la vale, însoțit de nepotul frîncului, de Ilieş şi de cîțiva haiduci.

– Uite galbenii!

– Uite prinsul!

Bătură palma.

– Măria sa îți trimite ceva merinde. Să se ducă doi-trei flăcăi şi să le care. Măria sa a mai spus să ne dai carabinele înapoi.

– Dați, mă, carabinele! porunci Stoeniță celor trei inşi care le purtau pe spate.

– Măria sa a mai spus să vii la noi, la curte.

– Să viu!

Păunaşul codrilor se trase mai la o parte, cu cîțiva de-ai lui, se sfătui cu ei, le dete punga să i-o ducă Sălumiei, lăsă acolo doi şi cu alți trei coborî printre jnepeni, unde găsi încărcătura de merinde. Un haiduc rămase să păzească movila de bunătăți, iar alți doi porniră s-o care în cîrcă spre peşteră.

Apoi o luară la vale, cîteşipatru: Henri şi Gaston Parrocel, Ilieş şi Stoeniță. Cînd se înnoptase bine, ajunseră la conac. Intrară pe poarta cea mare.

Muşa îi pîndea la fereastră, din odaia ei, care se afla în catul de sus al palatului. Se repezi pe scări şi le ieşi în cale.

Cel dintîi căruia îi prinse mîna cu amîndouă rnîinile n-a fost bătrînul şi veneratul ei profesor, ci nepotul acestuia. Acea caldă strîngere a degetelor strecură, din creştetul pînă-n călcîiele celui dezrobit, un balsam binefăcător. După cele douăzeci şi patru de ceasuri, nesfîrşit de lungi, în care trecuse prin atîtea şi atîtea, nu se putea răsplată mai alinătoare pentru bietul Gaston decît prezența suavă a copilei, graba de a-i ieşi în cale, emoția cu care îl revedea.

Guvernorul şedea mai la o parte, încîntat de această nerăbdătoare şi bună primire a nepotului.

Lucrurile mergeau mai repede şi mai bine decît se aştepta el. Dar Muşa era femeie, şi femeile sînt curioase din fire. Voia să vadă şi ea pe haiduc, care sta de o parte, cu Ilieş Împuşcă Vrabie.

– Dumneata eşti Stoeniță?

– Eu, măria ta.

– Să fii sănătos! şi-i întinse mîna.

Voievodul țiganilor, ca adevăratul cavaler despre care îi vorbise domnul guvernor, îşi scoase căciula cu mîna stîngă, îngenunche şi cu dreapta prinse şi sărută frumoasa mînă albă. O ştia din auzite pe domnița Drăgoşeştilor: o vedea prima oară. Încremeni în fața ei. Nu mai scoaseră nici un cuvînt nici boieroaica, nici țiganul.

În lumina unui fanar, purtat de colo-colo de un argat, ochii domniței căzură pe inelele de aur din urechile lui Stoeniță.

– Frumoşi cercei! De unde-i ai?

– Mi i-a făcut un zlătar... țigan de-ai noştri...

– Mi-i vinzi mie?

– N-ai atîția bani să-i cumperi, măria ta. Dar ți-i dăruiesc!

– Dar de la tîlhar nu primesc!

– Primeşte-i, rogu-te! Mă socotesc eu cu boierul!

Stoeniță îşi scoase cerceii şi-i intinse Muşei.

– Nu vreau! răspunse Muşa, încruntîndu-se.

– Să vrei, măria ta! Eu în urechi nu-i mai pun!

Căpitanul de haiduci îi spuse aceasta zîmbind, dar în glasul lui era ceva poruncitor; nu puteai să nu i te supui.

Muşa zîmbi. Din degetul arătător al mîinii drepte scoase un inel subțire, cu o pietricică albă care scăpăra scîntei roşii în razele felinăraşului. I-l întinse haiducului întrebîndu-l:

– Soră ai?

Stoeniță o privi lung, ca şi cum ar fi vrut s-o întrebe ceva, ca şi cum ar fi vrut să-i mărturisească ceva. Apoi răspunse scurt:

– Nu!

– Mamă ai?

– Am. O cheamă Sălumia. A fost roabă pe moşiile măriei sale. Acum e mumă de voievod!

Dinții hoțului luminau în noapte ca rînjetul unui lup.

– Dă-i inelul aista din partea mea!

Şi iar îngenuncheă Stomiță Vodă şi-i sărută mîna, privind-o de jos, cu fruntea ridicată spre ea şi zîmbind, cu dinții lui frumoşi, de data aceasta, dulce zîmbet de femeie.

Gaston Parrocel urmărea această scenă stranie, al cărei dialog nu-l înțelegea, dar îi înțelegea sensul. Şi iar avu impresia că nu trăieşte o realitate, ci amintirea unor clipe de demult, amestecată cu evocări din „Strigoiul Carpaților” al lui Alexandre Dumas. Curtea unui castel, pe o seară friguroasă de noiembrie. Lumina unui lampion, fîlfîind pe fața unei prințese, a unui haiduc țigan, a argaților. Vîntul vuind printre ramurile desfrunzite... Un schimb de cercei şi de inel... Nu va uita niciodată această înnoptare. Poate o va descrie în cartea lui despre moldo-valahi. Cu aceste gînduri urca el, alături de ceilalți patru, treptele care duceau la bibliotecă: domnița, Stoeniță, Ilie Împuşcă Vrabie şi domnul Henri Parrocel.

Cel dintîi fu introdus Gaston.

– Dă-mi voie să te îmbrățişez! îi spuse conul Arkip, desfăcînd larg brațele şi cuprinzîndu-l la piept. Te rog să ierți neplăcerea aceasta întîmplată pe pămînturile mele.

– Monseniore, a fost o aventură neobişnuită. N-am s-o uit niciodată! Am pățit şi în Algeria ceva la fel. Dar nu atît de interesant. Noaptea aceasta îmi va folosi foarte mult. Îmi va spori experiențele de ziarist şi de vîntură-lume.

În vreme ce se desfăşura această scenă, Muşa fugise în iatacul ei. Ilieş o ştersese şi el, grăbit să ajungă printre cei de teapa lui, jos, şi să le povestească isprăvile pe care le făcuse în pădure, luptîndu-se cu haiducii şi vorbind franțuzeşte în pustietatea munților.

– Să vie Stoeniță! porunci boierul conducînd pe Gaston. Henri Parrocel îşi luă nepotul la braț şi se depărtară amîndoi.

Voievodul țiganilor intră în bibliotecă şi rămase uluit de măreția cadrelor şi a rafturilor. În viața lui nu mai pomenise aşa ceva.

Dete în genunchi şi sărută mîna dreaptă a stăpînitorului atîtor munți şi sate.

– Era vorba că n-o să-mi mai calci moşiile! îl mustră boierul ridicîndu-l.

– Aşa era vorba, măria ta, dar nevoia...

– Nevoia! Nu din vina mea te bat nevoile! Ce-ai de gînd?

Şi boierul îl privi în ochi poruncitor.

– Ce-am apucat! răspunse haiducul.

– Tîlhăriile?

– Dacă nu se poate alt fel?!

– Se poate şi alt fel. Eu am încercat în toate chipurile şi n-a fost chip. Mereu pe drumuri.

– Țigan, măria ta!

Şi, de rîndul acesta, Stoeniță fu acela care-şi înfipse ochii în ai celuilalt.

– Ştiu. Fierbe-n tine sîngele maică-ti. N-ai astîmpăr. Am vrut să te dau la învățătură, să te fac om. Dar omenia nu e de tine. De cîteva ori mi te-ai strecurat printre degete. Mereu pe drumuri!

– Țigan, măria ta!

– Ai răzvrătit satele, sălaşurile, te-ai pus rău cu stăpînirea, cît p-aci să-ți pierzi capul. Te-am scăpat de la spînzurătoare. N-a fost uşor. A doua oară o să fie mai greu!

– A doua oară n-or să mă mai prindă, măria ta! Acuma nu ne mai prigonesc. E vorba să ne dea drumul. Boierii cei tineri umblă să dezrobească țigănimea. În ziua aceea mă las şi eu de haiducie. Mă bag slugă la vreun boier. Aşa e făcută lumea: cînd slobozi pe unii, intră alții în robie.

– Bine, bine! O să vă dezrobească! Astea sînt prostii de oameni tineri!... Au mai încercat ei, cîțiva, să le dea drumul, dar s-au întors singuri la stăpîn. Pe alții i-au adunat la curțile boiereşti să le dea bordei şi unelte. Au stat ce-an stat, şi iar au luat-o razna şi nu i-a mai văzut nimeni...

– Țigani, măria ta!

– Ți-am trimis o pungă de galbeni. Împarte-o cetei tale şi dă-le drumul Am să-ți mai dau cinci sute. Adună-te de pe drumuri! Pleacă de prin locurile acestea, du-te unde nu te ştie nimeni şi fă-te om! Mai mult nu pot să spun. Intră în rîndul lumii şi-om mai vorbi!

Stoeniță Vodă nu răspunse.

Boierul se duse îa birou, trase un sertar, scoase o pungă plină şi i-o dădu:

– Umblă sănătos, băiatule!

Haiducul îngenuncheă, îi sărută mîna şi porni să iasă.

Cînd să ajungă la uşă, Arkip îl opri:

– Stoeniță!

Îl prinse-n brațe, îl strînse la piept, îl sărută pe creştet, pe frunte, pe amîndoi obrajii, întoarse capul şi-şi şterse o lacrimă.

Voievodul țiganilor ieşi agale, coborî scara, ajunse în curte, trecu pe poarta cea mare şi se pierdu în noapte...

Nu trecuse o jumătate de ceas şi iată pe Ilieş Împuşcă Vrabie, searbăd la față, tremurînd tot, abia putînd să vorbească.

Se prăvăli, aproape, dînd în genunchi în fața boierului.

– Măria ta, măria ta, ți-a furat Stoeniță pe Zmeurel!

– Ce, omule, ai căpiat? se răsti boierul.

– N-am căpiat, prea-înălțate stăpîne!... Aşa a fost! Aşa să-mi ajute dumnezeu! Veneam din sat, de la potcovar, cu şase cai potcoviți, şi numai mă pomenesc cu Stoeniță...

– Ai boierului caii ăştia?

– Ai boierului...

– Ia să-i vedem...

Şi trecu din cal în cal, le mîngîie coama, îi bătu pe şold, alese pe cel mai frumos, pe Zmeurel al măriei tale, şi, dintr-o săritură, l-a încălecat şi dus a fost.

– Cum, mă şi l-ai lăsat să plece, aşa, cu una, cu două?

– Ce era să-i fac, măria ta, că mi-o mai tras în pădure două pălmi, de mi-o mutat fălcile din loc!

Ciudat! Boierul nu părea prea mîniat că-l jefuise tîlharul. Mai mult se făcea.

Îl prinse pe Ilieş de urechi şi-l scutură bine de cîteva ori.

– Mă, tu eşti învoit cu el!

– Eu, măria ta! Cel-de-sus să mă trăznească dacă...

– Mă, pîrdalnicule, tu eşti cel de l-ai pus pe urma lui domnu' Gaston, cînd l-a prins la izvor. Bine, mă, deaceea te-am învățat noi franțuzeşte, ca să te faci iscoadă de hoți?

– Să mă trăznească maica domnului, măria ta, dacă...

Şi Ilieş căzu în genunchi şi sărută pulpana stăpînului.

– De unde era să ştie tîlharul, mă, că se duce omul în codru, pe urmele zimbrului?! Că numai tu şi cu musiu Henri ştiați locul din pădure. Doar nu l-a vîndut unchi-su? Hoțul de Stoeniță de unde era el să-l ştie?

– O fi aflat de pe la niscaiva țărani... de la careva ciobani, că ne-am dus cîteva zile în şir şi se află, înălțate stăpîne, se află!

– Măi mişelule! Ai să-mi plăteşti armăsarul, că de unde nu, dracul te-a luat! Simbria pe trei ani am să-ți opresc.

– Să mi-o opreşti, măria ta, să mi-o opreşti, dac-am fost nevrednic!

Ilieş ştia că numai una ca asta n-o să-i facă prea-luminatul.

– Să te duci la domnul Henri, să-i spui că trei ani să nu-ți mai dea simbrie...

– Trei ani, măria ta, aşa am să-i spun!

Şi Împuşcă Vrabie ieşi de-a-ndăratelea, făcînd tot felul de mătănii înălțimii-sale.

După ce ieşi Ilieş, boierul căscă adînc, îşi ridică brațele, îşi întinse oasele şi se apropie, agale, de oglindă... Se privi lung, clătină capul şi zise, zîmbindu-şi în barba-i amestecată:

– Țiganul tot țigan!

CAPITOLUL VIII

Gaston Parrocel fu emoționat de primirea pe care i-o făcuse Muşa.

Acest nou semn de afecțiune, cel mai puternic de pînacum, îi sporea atît profundul sentiment care-l domina, cît şi melancolia, îşi simțea zădărnicia visurilor. Idila se desfăşura într-un decor mohorît.

Zile grele de noiembrie - un castel rece, o viață austeră, totul îi părea o închisoare... Închisoare pînă şi acea bibliotecă, în care nu-şi putea vedea adorata decît în fața monseniorului.

Dragostea presupune primăvară, libertate, cer senin, nopți cu lună, cîntec de privighetoare, în mijlocul florilor şi al copacilor stufoşi... întîlniri pe alei, rîsete, voioşie, o strîngere de mînă fugară...

Poate că în acea caldă bogăție a firii ar fi putut să înflorească şi dragostea lor, înmugurită în soarele întunecat al toamnei.

Poate că n-ar fi fost atît de trist... Iubire tristă... Iubire încătuşată... Iubire de toamnă... Pînă cînd?

Ce sfîrşit va cunoaşte acest apăsător început?

Tînărul francez, smuls din lumea lui, era pus în fața unor împrejurări neobişnuite, într-un mediu cu totul străin. Era prea inteligent ca să nu-şi dea seama că prejudecățile de castă îl îndepărtau pentru totdeauna de odrasla unor oameni cu sînge princiar. Oricît ar fi fost el improvizat „de Parrocel", deci nobil şi încă nobil francez, nu putea lua în serios această glumă a patronului, care-l folosea şi-l plătea ca pe orice salariat de pe domeniile înălțimii sale. Nici nu putea forța nota.

Respingea ideea de a brusca lucrurile, profitînd de rătăcirea trecătoare a unei copile romantice. Nu se vedea răpind-o, ridicînd apoi pretenții, amenințînd, asemenea brigandului care-l sechestrase. Ce va spune unchiul său în eventualitatea unui fapt împlinit? Bietul om şi-ar fi pierdut

situația pe care o avea la curtea boierească, gonit ca ruda şi protectorul unui impostor.

Cine ştie ce alte complicații le-ar fi adus această nemaipomenită purtare, infracțiunea aceasta într-o țară care nu era a lor, o țară numai pe jumătate civilizată şi unde cei mari aveau dreptul de viață şi de moarte asupra supuşilor.

Sărmanul Gaston nu îndrăznea nici măcar să-i pomenească unchiului de acest lucru.

În naivitatea lui, nu i-ar fi trecut prin minte că însuşi Henri Parrocel urzise tot acest păienjeniş. În vreme ce tînărul frămînta gînduri peste gînduri, rătăcind într-un labirint fără ieşire, bătrînul provoca şi primea confesiunea Muşei.

Domnişoara noastră, temperament mai puternic, mai primitiv decît al curajosului vînător de pînă ieri din pustiurile Africii, timidul amorez de azi, mărturisea preceptorului, părintelui ei spiritual, - cum îl decretase monseniorul - tot zbuciumul sufletesc care o încerca de la o vreme. Era hotărîtă să-şi închine viața lui Gaston. Bunul ei tată şi prieten, care-i făcea toate voile, nu putea să-i refuze acest dar, cel mai frumos, pe care i l-ar fi făcut.

De altfel, nici n-avea de ce s-o refuze.

Afecțiunea, prețuirea pe care i le arăta lui Gaston erau chezăşia unui grabnic consimțămînt.

– Copila mea, e foarte grav ce mi-ai mărturisit, răspunse profesorul, făcînd pe omul căzut din cer. Nu pot să-ți dau nici un sfat. Gaston mi-e nepot, dar n-am nici un drept să mă amestec în viitorul lui... Căsătoria este unul dintre cele trei capitole fundamentale în viața unui om, celelalte două fiind naşterea şi moartea. Dacă ne naştem fără voia noastră, fără să ştim, dacă murim şi ştim că murim, dar, în majoritatea, aproape în unanimitatea cazurilor, murim împotriva dorinței, împotriva voinței noastre, cel puțin căsătoria să fie aceea pe care o dorim, pe care o alegem noi înşine. Eu, încă o dată, nu mă amestec şi n-am nici un sfat de dat. Gaston este cel care trebuie să hotărască ce mireasă

îşi va alege Şi cînd spun Gaston spun, în acelaşi timp, domnişoara noastră. Ei sînt suverani pe propria lor viaţă.

– Nu-i aşa? Nu-i aşa? se bucura Muşa.

– Nimeni n-are dreptul să se pună în calea fericirii lor!

– Nimeni! Nimeni! izbucni copila, încruntindu-se, bătînd din nicior cu autoritatea, cu despotismul moştenit din părinţi şi, în acelaşi timp, cu încăpăţînarea fetei răsfăţate, a copilului unic, căreia nu i se poate refuza nimic.

– Mai trebuie, însă, consimţămîntul monseniorului. Nu putem trece peste voinţa măriei sale. În această privinţă, mă cam îndoiesc. Nu mă îndoiesc. Sînt sigur! Va spune un „nu" categoric.

– De ce s ar opune? întrebă Muşa, plină de candoare.

– Foarte simplu! Dumneata, draga mea copilă, eşti o prinţesă, iar Gaston nu e decît fiul unui burghez. Burghezi foarte onorabili, desigur. E adevărat că numele Parrocel este ilustru, că străbunii noştri Joseph şi Pierre erau primiţi şi preţuiţi la Versailles, unde tablourile lor stîrneau admiraţia întregii curţi. Un alt mare pictor, Rubens, a fost ambasador! Noblеţea artei e mai presus de orice aristocraţie. Orice domnişoară franceză, din familiile Montmorency, La Rochefoucauld, Chambord, Noailles, ar fi fericită să ia de soţ un Parrocel. Dar în Moldova moravurile sînt altele. Vechile prejudecăţi orientale continuă să apese pe umerii acestui popor.

– Eu n-am nici o prejudecată...

– Ştiu... Dar nu atîrnă numai de dumneata. Mai e şi seniorul nostru. Mai este şi doamna Roznovanu, mai este...

– Doamna Roznovanu n-are nici un drept asupra mea...

– Ţi-e mătuşă. E sora mamei dumitale. Ţi-a ţinut loc de mamă. În Franţa, desigur, aceasta n-ar avea nici o importanţă. Lucrurile ar merge mai uşor acolo. Alte moravuri, altă civilizaţie. Dar prin aceste părţi ale lumii, prăpastia dintre marii seniori şi cei lipsiţi de avere e prea adîncă. Ştiu că ai o mare admiraţie pentru regina din „Ruy Blas", care s-a

îndrăgostit de un valet, dar aceasta este numai o frumoasă literatură romantică. Nimic mai mult decît literatură! Gaston, fireşte, nu e un valet, nici dumneata, principesa mea, nu eşti regina Spaniei. Apropierea este mult mai mare între el şi dumneata, decît între Margareta de Navarre şi sluga lui don Sallustre. Cu frumusețea, cu inteligența, cu viitorul său strălucit, cu modestia lui, nepotul meu ar fi, desigur, un soț ideal. N-ai putea găsi un tovarăş de viață mai nimerit... Ați trăi în splendoarea Parisului, în societatea cea mai aleasă, nu în Sahara aceasta muntoasă, fără soarele Saharei...

– Nu-i aşa? Nu-i aşa? se bucura copila, cu ochii strălucitori de fericire, ca şi cum, cucerind aprobarea severului ei profesor, rezolvase întreaga problemă.

– Aşa e, desigur, se retractă domnul Parrocel. Dar încă o dată, lucrurile mi se par imposibile. Cu Gaston ai vorbit ceva?

– Nu...

– Ți-a făcut vreo declarație?

– Nu. Niciodată nu mi-a arătat vreo afecțiune specială.

– În cazul acesta, să aşteptăm şi cuvîntul lui. Dar, crede-mă, scumpa mea domniță, ar fi mult mai bine să schimbi aceste gînduri copilăreşti, să renunți la asemenea visuri. Nu puteți rîvni, vai, asemenea meritată fericire!

Apoi, ca şi cum şi ar fi vorbit lui însuşi, oftă:

– Bieții copii! Bieții copii!

– Aşadar şi dumneata eşti împotriva mea? întrebă, cu un ton tragic copila, care, din tot discursul preceptorului, nu reținuse decît rezervele acestuia, părțile negative, opoziția. Tot ce era insinuare, îndemn, întărire a hotărîrii ei, îi scăpa.

Abilul francez cunoştea caracterul Muşei. A-i merge total în voie însemna a-şi trăda propriul interes şi a-şi risca autoritatea - dacă nu însăşi situația - în cazul unui refuz al boierului. Contrariind-o, îi întărea şi mai mult hoturîrea,. iar el însuşi, la o eventuală confruntare cu fiica lui spirituală, era acoperit de cuvintele: „Ai face mai bine să schimbi aceste gînduri copilăreşti, să renunți”.

Muşa se despărți de guvernorul ei, contrariată, aproape mînioasă.

Se gîndea, chiar, să se plîngă de el, ca de un inamic. Da. Îl va pîrî părintelui ei, îi va spune că domnul Parrocel se opune la fericirea ei şi că autoritatea pe care o are asupra lui Gaston l-ar putea hotărî pe acesta să n-o mai ceară de soție. Dar se răzgîndi repede. Oare Gaston voia, într-adevăr, să se căsătorească cu dînsa? N-avea, cumva, la Paris o logodnică, o iubită? Putea-va, dînsa, o biată moldoveancă de la poalele Țuguiatului să se măsoare cu o ducesă de Rochefoucauld, cu o marchiză de Montmorency, cu o contesă de Chambord, cu o vicontesă de Noailles?!...

Nu. Trebuia, întîi, să vorbească tînărului, să-i cunoască intențiile.

Îl pîndi, a doua zi dimineața, în capul scării. Muşa ținea în brațe două cărți, pe care le scosese, în ajun din raftul bibliotecii. Un pretext. O mică şiretenie copilărească, dacă nu femeiască.

– Monsieur Gaston, iată viața lui Carol al Suediei, de Voltaire şi cartea despre Petru cel Mare. Sînt contemporani cu Dimiîtrie Cantemir. Mi se pare că astăzi veți ajunge la acea epocă din istoria Moldovei.

– Dumneavoastră nu veniți? se întristă tînărul Parrocel la gîndul că Muşa va lipsi - prima oară - din biblioteca unde, cîteşitrei, puneau ordine în memoriile patronului şi-n acelaşi timp înfiripau tinerească lor idilă.

– Ba da! Dar înainte, aş dori să te întreb ceva.

– Vă rog!

Muşa deschise cartea despre Carol al Suediei şi, arătîndu-i cu degetul un pasaj (poate ar fi trecut cineva pe coridorul lung şi întunecat şi nu trebuia să-i vadă pe amîndoi vorbind decît cu o carte-n mînă, despre ceva din acea carte), îl întrebă, cu ochii pe text:

– Monsieur Gaston, ai fi dispus să te căsătoreşti cu mine?

Tînărul Parrocel încremeni. Auzise bine? Încremeni, cu capul plecat, privind paginile deschise. Era atît de surprins şi de emoționat, încît îşi rememoră întrebarea, punîndu-şi-o, ascultînd cu imaginația, vorbele rostite adineauri. Acest ecou îl asigură că auzise bine. Dar, totuşi...

– Domnişoară dragă, îi răspunse el, cu glasul tremurător (era foarte palid), iertați-mă, nu înțeleg...

Muşa repetă întrebarea.

Celălalt îngăimă:

– Nu m-am gîndit niciodată. Nu mi-aş fi închipuit niciodată. Eu? Soțul dumitale? Eu? Dar bine...

Aceste ezitări fireşti, provocate de surprinderea unei prea mari şi neaşteptate bucurii, păreau aproape un refuz.

– Ai pe cineva la Paris? O logodnică? O iubită? Ai dat vreo făgăduială? insista Muşa cu o preciziune care-l uluia. Nu mai era copila de şaptesprezece ani, ingenua timidă, cum ar fi trebuit să fie la vîrsta ei şi cu lipsa ei de experiență a vieții, a hotărîrilor grave.

Tonul Muşei era atît de firesc, în întrebările ei vibra atîta sinceritate, atîta castitate!

– Eu... nu... n-am dat... n-am dat nici o făgăduială, răspundea el, cu creierul golit dintr-o dată şi cu impresia că mai trăise o dată această scenă.

– În cazul acesta, n-ai avea nimic de obiectat la căsătoria noastră?!

Şi-i arăta, în josul paginii, un paragraf cu bătălia de la Poltava.

– Desigur... nimic... nu mi-aş fi închipuit niciodată... sînt atît de fericit... nici nu mi pot exprima fericirea... e mai presus de mine... e un sentiment insuportabil...

Găsise cuvîntul: insuportabila fericire! Nici n-ar fi putut exprima, în alt chip, bucuria care-l copleşea.

Cînd frumusețea, iubirea, fericirea îşi dau întreaga lor măsură sînt insuportabile.

– Aşadar, consimți, continua Muşa, întorcînd o filă a cărții, ținînd un deget pe text şi ridicîndu-şi ochii spre Gaston

într-un surîs, într-un abandon, într-un amestec de recunoştinţă şi de dragoste infinită. Îţi mulţumesc. Sînt fericită. Voi fi fericită. Să mergem să spunem tatei...

– Oh, domnişoară... Vă rog... N-aş îndrăzni niciodată!...

Tînărul părea înspăimîntat de acest gînd.

– Nu face nimic... am să-i vorbesc eu... poftim, ţine aceste două cărţi... du-te în bibliotecă... Începeţi lucrul... vin şi eu numaidecît...

Secretarul literar al prinţului intră la patron cu o mare teamă, ca un mare vinovat. Nu înţelegea nici el cum putea fi atît de lipsit de voinţă, de bărbăţie îşi dădea seama, fără îndoială, de gravitatea hotărîrii Muşei, căreia un lucru atît de important i se părea foarte simplu, foarte firesc.

Dar Muşa, rămasă singură, urcînd treptele care duceau în iatacul ei, din etajul superior, se trezi, brusc, din vitejie. Începu să tremure. Nu făcuse o mare greşeală? Cum îşi îngăduise să-şi ia un asemenea angajament? Uitase ce-i spusese de curînd domnul guvernor, bunul şi înţeleptul ei profesor, care măsurase toată imposibilitatea unei asemenea căsătorii? De ce-a trecut peste cuvîntul lui, de ce se grăbise să facă pasul acesta nebunesc, fără să se fi spovedit înainte părintelui ei, care-i era şi cel mai bun prieten? Trebuia să înceapă prin a-i mărturisi gîndurile, sentimentele şi numai după ce ar fi primit încuviinţarea cea de sus venită, să fi vorbit.

Acum era prea tîrziu. O pornise pe un drum, poate greşit, dar trebuia să meargă înainte, fie ce-o fi! Ridică fruntea cu mîndrie, cu îndîrjire, coborî grăbită şi intră în biroul conului Arkip, care, după obicei, o prinse-n braţe şi-i sărută creştetul.

Muşa salută cu o uşoară înclinare a capului pe Gaston.

– Bună ziua, domnule!

În salutul ei era ceva îndepărtat, străin, autoritar, o rezervă care mira şi pe Arkip Rosetti, necum pe bietul Gaston.

– Monseigneur, mon pere, tăicuţule, măria ta, aş dori să-ţi vorbesc între patru ochi. Te rog să mă ierţi, domnule

Parrocel...

Tînărul, care, la intrarea domniței, se ridicase repede, n-aşteptă să i se spună de două ori. Se îndreptă spre uşă, înclinîndu-se adînc. Arkip Rosetti era surprins, puțin contrariat, dar totuşi mîndru de această atitudine voluntară, într-adevar boierească, moştenită de Muşa de la Cantacuzina ce-i fusese mamă. Îi plăcea s-o vadă aşa hotărîtă, energică, impunîndu-şi voința, cum o admira şi cînd o vedea aruncîndu-se pe cal ca o amazoană, decapitînd florile înalte ale fînului cu o lovitură şuierătoare de cravaşa, măsurînd pe toți de la înălțimea frunții sale, netede, care era fruntea lui însuşi, înalta frunte a Roseteştilor.

– Tăicuțule, măria ta, am să-ți spun ceva foarte important, am să-ți cer ceva foarte prețios, te rog să mă asculți şi să nu mi spui nu, fiindcă dacă spui nu, nu ştiu ce s-ar întîmpla cu mine!

Copila spusese toate acestea repede, cu mare emoție, cu lacrimi în glas. Arkip îi prinse amîndouă mîinile, care i se răciseră, şi o trase la fereastră privind-o în ochi cu dragoste părintească, dar şi cu oarecare teamă.

– Spune-mi. Spune-mi repede şi fără înconjur.

– Tăicuțule, măria ta, sînt îndrăgostită de domnul Gaston Parrocel şi vreau să mă mărit cu el!

Şi Muşa izbucni în plîns, lăsîndu-şi capul pe umărul tatălui ei, care nu înțelegea.

Dacă ar fi înțeles, ar fi înlemnit, fiindcă niciodată nu i-ar fi trecut prin cap asemenea lucru. Muşa nu era pentru el decît copilița ieşită dintre păpuşi; nu-şi dădea seama că a crescut şi că, o dată cu făptura fizică, îi crescuse şi sufletul, şi mintea. Toate podoabele femeii invoalte care va fi mîine, îmbobociseră în ea de un an, doi.

Ridicîndu-i uşor capul de pe umăr, boierul îi prinse iarăşi mîinile într-ale lui, o trase spre el şi se aşează într-un jilț privind-o lung.

– Fetița taichii, n-am înțeles bine. Mai spune o dată!

Şi Muşa îi mai spuse o dată, cu aceeaşi hotărîre, dar fără lacrimi, de rîndul acesta. Uluit, Arkip nu găsea, n-avea curajul unui răspuns. Ocoli întrebarea, întrebînd el de data aceasta:

– Mătuşei Marghioala i-ai vorbit?

– Nu... De ce să-i vorbesc dumneaei?...

– Foarte bine că ai venit întîi la mine. Sau... poate... altcuiva?... N-ai spus nimănui?!

– Ba da.

– Cui?

– Domnului Parrocel şi lui Gaston.

Aceste cuvinte „lui Gaston" îl mîhniră, îl jigniră chiar. Prea repede. Prea multă familiaritate. Se încruntă la gîndul că străinul acela ar fi intrigant, sucind capul fetei. Abia îşi stăpînea mînia. Ar fi vrut să-l cheme repede, să-l dea afară, pe loc. Se stăpîni. Îşi revărsa, acuma, revolta şi ura împotriva administratorului său, care, fără îndoială, luase parte la complot, abuzînd de încrederea stăpînului.

– Şi... cea spus domnul Parrocel?

– N-a vrut s-audă! Spunea că Gaston nu e de mine... Că eu nu sînt de el... că deosebirile dintre noi sînt prea mari: el e un biet băiat sărac şi eu domniță de neam mare. Că trebuie să renunț la visurile acestea copilăreşti, că rostul meu e altul, că viitorul meu trebuie să-l hotărăşti măria ta, tăicuțule!

Muşa exagera împotrivirea preceptorului. Simțise, în vorbele părintelui ei: „şi ce-a spus domnul Parrocel?" o ostilitate, o amenințare. Cum Muşa îşi iubea dascălul, nu voia să-i aducă un neajuns, să-l micşoreze în ochii tatălui ei. Arkip se însenină. Vechea încredere în bunul administrator se restabili, unită cu un sentiment de gratitudine. Aşadar, nu era la mijloc un complot, o intrigă a celor doi francezi! (Henri Parrocel ştia bine ce face, cînd, ridicînd copilei oarecare obiecții, oarecare superficiale reticențe, îşi menaja o eventuală explicație cu patronul.)

– Perfect! exclamă Arkip, pe deplin satisfăcut de conduita excelentului său om de încredere. Domnul Parrocel are perfectă dreptate! Nu degeaba l-am numit părintele tău spiritual!

– Dar, spune-mi, ce ți-a răspuns tînărul? Gaston, cum a primit Gaston?...

– Nu mi-a spus nimic precis...

– Nu el te-a îndemnat?

– Cum era să-şi permită? Cînd l-am întrebat dacă ar vrea să se căsătorească cu mine a rămas încremenit. Spunea ca nu s-a gîndit niciodată la aşa ceva.

– Nu-ți făcuse, pîn-atunci, nici o declarație? Nu ți-a vorbit între patru ochi... vorbe frumoase... vorbe de dragoste?

– Niciodată!

– Atunci?

– Atunci?

– Atunci ce ți-a venit aşa, dintr-o dată, să iei o hotărîre atît de importantă?

– Nu va trebui să mă mărit odată?

– Fireşte, dar nu aşa, cu una-cu-două...

– Tăicuțule, doamne, căsătoria e singurul lucru pe care-l fac oamenii din voia lor, fiindcă naşterea şi moartea vin singure, fără să ne întrebe!

– Hei, dar unde ai citit tu astea?

– N-am dreptate*?*

– Fireşte că ai. Dar am şi eu dreptatea mea. Cum te-am ascultat eu pe tine, să m-asculți şi tu. Ai să te gîndeşti, ai să cumpăneşti. Ai să faci ce vei crede de cuviință. Să nu crezi că nu m-am gîndit şi eu la măritişul tău. De multă vreme mă gîndesc. E lucrul cel mai însemnat nu numai din viața ta, dar şi din viața neamului nostru. Ştii prea bine din cine te tragi. Strămoşul nostru Antonie Ruset a fost domnitorul acestei țări. Urmaşii săi n-au mai avut parte de tronul Moldovei. Aceasta, însă, nu înseamnă că au renunțat. Pe acest tron s-au perindat oameni şi familii mai puțin îndreptățite decît noi. Ai noştri, toți, se gîndeau că ne va veni odată rîndul. Rîndul

îmi venise. Cît p-aci să fiu ales. Dar am fost înlăturat prin candidatura hatmanului Paladi. Hatmanul Paladi a murit de-o moarte ciudată, În preajma alegerii de domnitor, şi, deodată, în lupta dintre Roseteşti şi Paladi, s-a ivit şi Mihail Sturdza. Cel-de-sus m-a ferit de soarta bietului hatman. Aş fi fost otrăvit eu în locul lui.

M-am dat la o parte. Vodă m-a scos şi din vistierie. Am venit aici, la Drăgoşeşti, să mă uite lumea. Şi a început să mă uite. Fecior n-am, ca să se mai teamă cineva de spița noastră. Aceasta, însă, nu însemnează că m-am resemnat. N-am să mor aşa, ca orice moşneag fără vlagă, trimis în surghiun la moşie; sîngele nostru trebuie să mai domnească. Dacă n-a fost să fie un bărbat, să fie o femeie. Şi-acea femeie vei fi tu, Muşa mea scumpă, neprețuita mea copilă!

– Eu?!

– Tu! Vreau să fii şi vei fi măria sa înalta doamnă a Moldovei, aşa cum a fost şi străbunica ta. Pentru tine sînt toate averile mele, pentru mărirea ta. Toate gîndurile şi strădaniile mele ție ți le-am închinat. Tu eşti toată bucuria mea. În afară de înălțarea şi de fericirea ta, altă grijă-n viață n-am avut. Hîrțoagele astea, pe care le mîzgălesc de atîta amar de ani, închid povestea casei noastre şi-a neamului nostru moldovenesc. Eu nu sînt decît legătura între ceea ce-a fost cu ceea ce va fi: trecutul şi cu tine. Fi-vei, oare, vrednică de tatăl tău, de visurile lui? Iată gîndurile care mă frămîntă de atîta amar de ani. Tu singură le vei da dezlegarea. Nu-ți cer acum nici un răspuns. Ai să te mai gîndeşti. Nu te văd jertflndu-te, jertfindu-ne! Ai fi în stare, oare, să schimbi tronul Moldovei ducîndu-te pe urma unui străin, părăsindu-ți bunul părinte, lăsîndu-l singur în pustietățile acestea? Tînărul acesta, Gaston, e un băiat de treabă, e frumuşel, e deştept, fără-ndoială, dar nu e de tine. Alt neam, altă lege! Nu uita că el e papistaş şi noi pravoslavnici. Peste deosebirile de rang, de avere, se ridică şi opreliştea bisericii, a credinței strămoşeşti. Tu eşti încă prea copilă ca să înțelegi toate lucrurile acestea.

Mai tîrziu vei chibzui, vei înțelege şi vei vedea cîtă dreptate am avut oprindu-te să faci pasul acesta greşit!

– Aşadar, te împotriveşti? îl întrebă Muşa palidă, cu nările fremătătoare.

Arkip plecă fruntea.

Aşa îl privea, uneori, şi răposata lui nevastă, Cantacuzina, şi el, ca să-i oprească revărsarea mîniei, nu mai răspundea nimic. Se lăsa învins, deocamdată, ca să facă mai tîrziu ceea ce credea el că este potrivit.

Aşa făcu şi acum boierul Arkip. Cedă.

– N-am spus că mă împotrivesc. Dar, înțelege, lucrul acesta mă surprinde. Prea a venit pe negîndite. Ți-am vorbit deschis, ca unui om de seama mea, nu ca unui copil. Te vei gîndi, vei cumpăni. Deocamdată, să chemăm aici pe Gaston şi să ne vedem de treabă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat!

Muşa era complet dezarmată.

Părintele ei îi spusese prea multe lucruri şi prea grele pentru căpşorul ei tînăr; oricîte tomuri citise, oricîtă istorie şi filozofie o învățase domnul Parrocel, nu putea desluşi nimic din tot frumosul discurs pe care i-l ținuse părintele ei.

Doamnă a Moldovei? Ea, Muşa? Dar cum?

Va trebui ca măria sa tăicuțul să-i explice. Dar nu acum. Iată, a intrat Gaston. Tatăl şi fiica îl privesc cu alți ochi acum. Pentru Arkip, tînărul francez nu mai e străinul de pînă adineauri. Umbra unei afecțiuni părinteşti trece acum prin sufletul boierului. Are o vagă impresie de ceva familiar. Băiatul acesta a făcut să tresară inima scumpei lui copile. Nu poate să mai fie un străin. Bineînțeles că planurile fetei sînt o nebunie.

Bineînțeles că omul acesta e un intrus.

Dar nu e mai puțin adevărat că Muşa îl iubeşte. Nu mai încape vorbă, iubirea copilei nu trebuie să fie decît un capriciu trecător. Dar tatăl nu mai poate să-l socotească drept un oaspe întîmplător, un străin.

Se va despărți de el foarte curînd, fireşte îl va răsplăti regeşte, dar îl va alunga.

Cei doi tineri nu trebuie să se mai vadă. Era şi vina lui, a Rosetesculuí, că această idilă se înfiripase sub ochii lui, şi atît de repede.

„Orb am fost? Nebun am fost de nu mi-am dat seama că apropierea acestor copii îi va duce la sentimentul firesc, la chemarea eternă, la acel imbold care sminteşte şi oameni în toată firea, necum două tinereți în plină înflorire”.

Dăduse Muşei prea multă libertate. Prejudecățile au şi ele viața lor, dreptatea lor. Prejudecățile înseamnă experiențe acumulate; ele sînt, totuşi, o frînă în calea unor hotărîri pripite. Înainte de a ne supune lor, dar şi înainte de a le ocoli, trebuie să le controlăm actualitatea, să ținem seamă de învățătura lor de la caz la caz.

Arkip Rosetti, care se credea un om modern, cu vederi înaintate, purta, totuşi, caftane turceşti şi barbă patriarhală. Neputîndu-se dezbăra el însuşi de vechile deprinderi moştenite, nu-şi putea închipui că o copilă de şaptesprezece ani poate fi scoasă din iatacurile femeieşti, din anticul gineceu, din haremul strămoşesc şi adusă într-o bibliotecă, unde să lucreze fără nici o primejdie, cîteva ore pe zi, alături de un tînar fermecător.

Fiindcă Gaston e un băiat plin de vrajă. Nu numai Muşa, dar el însuşi, boierul, se simțea schimbat de la venirea tînărului francez: era prins de farmecul lui, se simțea reînnoit prin această revoluționară prezență. Băiatul era înalt şi zvelt, iar el, Arkip Rosetti, care n-avea încă cincizeci de ani, se îngrăşase, devenea greoi. Şi apoi ce însemnau straiele acestea orientale, de paşă sau de episcop, pe care le purta încă în anul Domnului 1847? Ce bine îi şedea lui Gaston acea bărbuță blondă-castanie, redingota aceea romantică, strînsă pe talie, pălăria înaltă, cu marginile late, peste pletele buclate!

„Boierule, e vremea să întinereşti şi dumneata! Să nu-ți mai zică lumea Barbă Amestecată. Azi puțin, mîine mai mult, să începi a-ți tunde acea barbă lungă şi lată, s-o micşorezi în fiecare săptămînă, pînă va ajunge cît a lui Gaston, să-ți faci straie noi, să te-nveți cu ele, fiindcă peste trei luni Muşa

împlineşte optsprezece ani şi i-ai făgăduit c-o duci la Paris. Te vei duce şi dumneata la Paris cu dînsa, boierule! Dar nu trebuie s-o păţeşti ca marele logofăt Dinicu Golescu, cel ce-a purces la Viena îmbrăcat ca paşalele de la Ţarigrad. Cucoanele de la curtea împărătească se uitau la caftanul, la işlicul Dinicului ca la o minunăţie. Altele îi cereau să le arate frumuseţea de brîu de mătase care-i înfăşură mijlocul de trei ori. Vrei s-o păţeşti şi domnia ta la fel ca Dinicu din Goleşti?”

Iată gîndurile ciudate, fără nici o legătură cu dialogul de pîn-acum, care se rostogoleau în capul lui Arkip Rosetti. În vreme ce Muşa privea pe Gaston cu aceiaşi ochi ai dragostei, dar, în acelaşi timp, cu un fel de ciudă împotriva acestui străin, care, neputînd fi domnul Moldovei, o împiedica şi pe dînsa să stea pe tronul cuvenit neamului ei rusetesc.

Acelaşi Gaston, dar două fiinţe deosebite jucau acum în căpşorul domnitoarei noastre. Avea în faţa ei pe tînărul care-i era atît de drag, de care luni întregi înainte îi umpluse fiinţa domnul Henri, îi vorbise mereu de el, strecurîndu-i-l în fiecare clipă-n suflet. Era basmul fermecat, nepotul de la Paris, Parisul însuşi, feeria lui neasemuită, balurile, muzicile, rochiile, diamantele, reprezentaţiile de operă, recepţiile de la palatul Tuilleriilor, toate erau cuprinse în făptura acelui nepot... Bunul ei guvernor îi hrănise mereu imaginaţia cu acea nălucă de departe. Sosită, în sfirşit, în posomorîrea toamnei de la Drăgoşeşti, acea solie de departe adusese lumina, primăvara, viitorul.

Şi iată acum colea, alături de ea, aşternînd filă peste filă, iată pe al doilea Gaston. Omul care o împiedica să fie doamna Moldovei. Doamna Moldovei? Dar cum? Nu înţelegea, biata de ea, cum ar putea ajunge ea pe tronul străbun? În Rusia, ce e drept, fuseseră cîteva femei împărătese: Elisabeta, Caterina. Dar în ţara zimbrului nu domnise încă nici o Muşă. Atunci?

Părintele ei drag trebuia să ştie ceva. Era prea înţelept, prea bogat, prea puternic conul Arkip Rosetti, fostul mare vistier, ca să-i vorbească în zadar, să-i mijească nesăbuite

gînduri de mărire. Doamna Moldovei! Ce vis frumos pentru copilă, căreia toți îi spuneau „domnița”! Ce jucărie de preț, mai frumoasă decît toate - chiar decît clavirul domniței Ralu a lui Vodă Caragea - se pregătea să-i dăruiască neprețuitul ei tată! Dar aceasta mărire ea n-o înțelegea cu jertfirea dragostei pentru iubit. Şi nici iubitul nu putea s-o înalțe la acea treaptă, unde numai un boier moldovean putea s-ajungă... Cine e acest boier, căruia o hărăzise tatăl ei şi care ar putea lua locul domnitorului de azi, locul lui Mihail Sturdza? Mihail Sturdza nu era prea batrîn ca să închidă ochii şi nici amenințat să fie răsturnat de pe tron. Atunci?

Domnişoara noastră nu ştia, dar ştia prea bine măria sa taica şi mai ştia mătuşa ei, Marghioala Roznovan.

Marghioala Roznovan era o femeie de vreo şaizeci de ani, cu cincisprezece ani mai mare decît sora ei răposată, mama domniței.

Soțul Marghioalei, Sincu Roznovan, viță boierească şi el, om tare bogat în tinerețe, îşi mâncase averea la cărți, la Iaşi, voind să se arate mai falnic decît ofițerii țarului care vînturau miile de ruble în fiecare noapte, la jocul de bacara şi de faraon.

Cînd şi-a tocat ultima moşie, cînd a mîncat şi cea din urmă părticică din zestrea Cantacuzinei, Sincu Roznovan şi-a tras un glonte în tîmplă, lasînd amintirea unui mare cavaler, care n-a rămas dator nimănui şi a preferat să plece în Nirvana decît să-l arate lumea cu degetul, ca pe un om care nu mai poate străluci în saloanele şi cluburile protipendadei ieşene!

Cam în aceeaşi vreme a murit de rac{12} şi mama Muşei. Văduva Sincului s-a oploşit la Drăgoşeşti, chipurile, să ție loc de mamă orfanei.

Încetul cu încetul, a pus stăpînire pe gospodăria cumnatului, pe încrederea lui, pe copilăria fetei.

Îşi împărțea viața între Drăgoşeşti şi Iaşi, unde Arkip Rosetti avea o casă de toată frumusețea, casă mare, veche, casă boierească, pe care fostul mare vistier o lăsase în seama

cumnatei de cînd fu scos din dregătorie şi nu mai avea ce căuta în cetatea de reşedinţă.

Precum ştim, Marghioala Roznovan fusese plină de nuri la vremea ei. Nici acum nu se da bătută, măcar că trecuse de mult pragul bătrîneţii.

N-avea nici un fir alb. Negru îi era părul, negre sprincenele, neagră pînă şi mustăcioara care-i umbrea buzele cărnoase. Firicele de tiutiun puneau o pojghiţă gălbuie pe această mustăcioară: coanei Marghioala îi plăcea să tragă praf de tiutiun pe nas şi strănuta bărbăteşte, în trei caturi. Avea o mulţime de cutioare de porţelan, de argint, de aur, încrustate cu sidef şi cu mărgăritare, în care ţinea praful cel aromitor şi gîdilător al nărilor.

Avea şi multe duzine de batiste, una mai fină şi mai dantelată decît alta, cu care îşi ştergea nările cînd se afla în soţietate.

Aceste batiste erau stropite cu apă de trandafiri. Coana Marghiolița Roznovan mirosea de departe a tabac şi-a trandafiri. Săpunurile dumneaei erau numai de trandafiri. Cînd te apropiai de dumneaei, te înfăşura o aromă de tiutiun, de trandafiri şi de mătreaţă. Muşa ar fi iubit-o mai mult dacă buna şi grasa ei a doua mamă n-ar fi mirosit aşa.

De copil, îi fugea din braţe ca să nu ameţească. Îşi strîngea năsucul cu degetele şi întorcea capul să n-o vădă tuşica. Sau, cînd nu putea să-şi strîngă nările, îşi ţinea răsuflarea. Altminteri, îi dădea tot respectul şi afecţiunea ce se cuvin unei adevărate mame.

Ocupîndu-se de educaţia îngeraşului şi măgulind apucăturile de măreţie ale boierului, Marghioala Roznovan intrase pe sub pielea cumnatului ei, care se sprijinea în chip egal pe dînsa şi pe administratorul francez, încrezător în amîndoi. Amîndoi erau vrednici de încredere, deşi fiecare nutrea alte gînduri pentru viitorul Muşei: Henri Parrocel voia să şi-o facă nepoată, iar Marghioala Roznovan, nici mai mult nici mai puţin, doamnă a Moldovei. Nici unul însă nu-şi dezvăluia planurile.

Abia de vreun an-doi, Roznovanca îi destăinui lui Arkip Rosetti cum vedea dumneaei viitorul îngeraşului.

Iată cum vedea viitorul îngeraşului dumneaei: la Iaşi trăia un boier sărac, Săndulache Ghica, flăcău tomnatic, al cărui unchi, bunici şi străbunici domniseră în amîndouă principatele.

Nume mare, viitor mare.

Ghiculeştii au fost voievozi cinstiți, lăsaseră amintirea unor hospodari buni, iubitori ai norodului.

Unul chiar îşi pierduse viața pentru țară, pentru lege: Grigore Vodă Ghica, pe care, din porunca sultanului, l-a descăpățînat imbrohorul Ahmed-bei Karahighiorzade, în Iaşi, la 1777.

Strîmtoarea în care trăia, cu multă demnitate, acest urmaş al lor dovedea că Ghiculeştii nu agonisiseră averi jecmănind norodul, cum făcea acum Mihail Sturdza, a cărui lăcomie umpluse de greață pînă şi pe credincioşii săi cei mai apropiați.

Cum trebuiau bani mulți ca s-ajungi stăpînitor peste Moldo-Valahia, Săndulache Ghica, om inteligent, cult şi modest, nu se încumetase a rîvni cele două tuiuri ale hospodarului.

Iată însă că pronia cerească îi scosese-n cale pe coana Marghioala Roznovan, cumnata celui mai bogat om din Moldova, a cărui avere numai în pămînturi se apropia de una sută mii de fălci.

Iar coana Marghioala, născută Cantacuzino - Catacozin, cum spune Ion Neculce cronicarul, el însuşi „Catacozin” prin mamă, sînge domnesc şi dumneaei - voia să-şi vadă nepoata strălucind pe scaunul Muşatinilor. Rîvnă îndreptățită. Cu numele Ghiculeştilor şi al Ruseteştilor, cu avuțiile cuconului Arkip, cine-ar fi îndrăznit sa se măsoare?

Seniorul de la Drăgoşeşti nu mai era destul de tînăr ca să rîvnească pentru el însuşi această mărire. Lucrurile urmau să mai întîrzie cîțiva ani. Trebuia întemeiată o partidă sau, cum se spunea pe atunci, un „taraf” al lui Săndulache Ghica.

Trebuiau atraşi prin daruri bogate, prin măguliri neîncetate toți boierii, toți dregătorii mari şi mici ai țării; în acelaşi timp, trebuiau lățite veştile rele despre Mihail Sturdza, veşti care erau cît se poate de îndreptățite.

Arkip Rosetti avea de partea lui şi tinerimea revoluționară, pe care o ajuta cu mare generozitate şi discreție. Multe pungi cu galbeni trimisese el exilaților de la Paris! Se va duce şi el acolo, se va reîntoarce în Moldova, îşi va lua reşedința la Iaşi, de unde va conduce mişcarea pentru readucerea pe tron a Ghiculeştilor.

Numai trei ființe omeneşti cunoşteau planul acesta măreț boierul, cumnata boierului şi beizadeaua însuşi.

– Măria ta, îi spusese conul Arkip, lasă toate-n grija mea, iar domnia-ta sa n-ai altă grijă decît a te face plăcut domnişoarei noastre, a-i cîştiga inima!

Iar bietul Săndulache făcea şi el ce putea: vorbind frumos duduiței, valsînd-o, scriindu-i poezii, traducîndu-i stihuri franțuzeşti, trimițindu-i daruri nu prea scumpe, dar de mult gust.

Şi-acuma, iată că, din senin, toanele fetei pentru acel tînăr călător francez răsturnau toate planurile boierilor de la Drăgoşeşti. Nici vorbă, desigur, de-o eventuală căsătorie a Muşei cu străinul.

Dar va trebui multă diplomație, multă pierdere de vreme pînă ce voința bătrînilor să schimbe hotărîrea copilei.

La încăpățînarea ei nu trebuia opusă altă încăpățînare. Cel mai bun lucru era, deocamdată, să nu se mai vorbească nimic despre aceasta. Se instaurase un complot general al tăcerii.

Toată lumea trebuia să tacă, începînd cu însăşi Muşa. Tăicuțul ei drag nu consimțise la o căsătorie care ei i se păruse lucrul cel mai simplu din lume, o jucărie. Va trebui să tacă şi să aştepte. Îl va convinge încetul cu încetul. Nimeni şi nimic n-o zorea. Peste trei luni va avea optsprezece ani. Ehei! Altfel vorbeşte omul cînd nu mai are şaptesprezece ani şi trei sferturi, ci optsprezece ani împliniți.

Conu' Arkip şi cumnata dumisale, urmărind amîndoi acelaşi țel, gîndeau la fel. Lucrurile nu trebuiau bruscate. O vor deshotărî încetul cu încetul. Căutau fiecare prin ce mijloace. Căzură de acord asupra aceluiaşi plan de bătălie.

O simplă şi severă interdicție nu-şi avea locul. Boierul îşi iubea prea mult unica odraslă, prea era un om cu vederi moderne ca să procedeze după vechile sisteme ale despotismului părintesc.

Mai era cineva care, mai mult decît oricine, trebuia să-şi țină gura: domnul Henri Parrocel, instigatorul din umbră al întregii afaceri.

După discuția cu Muşa, din mărturisirile căreia aflase cît de cavalereşte se purtase bravul său intendent general, monseniorul îl poftise la el, în bibliotecă. Ridicîndu-se de la birou, fără să spună un cuvînt, înaintase spre uşă cu mîna întinsă şi, strîngînd cu o căldură neobişnuită mîna omului său de încredere, îi spuse un simplu şi emoționat:

– Merçi!

Administratorul guvernor nu înțelegea de ce--mulțumeşte patronul, dar surîse cu modestie şi dădu din umeri, avînd aerul că spune: „Am făcut şi eu ce-am putut!... Nu puteam face altfel!".

Boierul îl pofti - lucru destul de rar - pe un fotoliu şi-i cuvîntă cam astfel:

– Eşti părintele ei spiritual. Eu însumi nu-i puteam vorbi mai bine. Dumitale ți-e mai uşor. Ai educat-o, i-ai făcut un suflet, o minte... Ca unchi al tînărului eşti cel mai indicat să vezi prăpastia care-i desparte. Te rog să mă ajuți să-i scoatem fetei din cap această copilărie. Cu sfaturile dumitale înțelepte, vom reuşi. Deocamdată, trebuie să-i despărțim. E şi părerea doamnei Roznovan.

– Concediați pe Gaston? întrebă, nelinişstit, Henri Parrocel, stăpînindu-şi cu greu emoția, paloarea.

– Nicidecum! Gaston îmi este un colaborator prețios. După ce vom sfîrşi de pus ordine în manuscrisele mele, îl vom ajuta, îi vom impune să-şi scrie propria carte *„Printre romîni".*

Cu băiatul ăsta eu am planuri mari. Îi vom fi de folos aici, el ne va fi de folos la Paris. Urmărim acelaşi scop amîndoi*:* revoluția. Revoluția franceză, revoluția moldovenească! Tiranii nu mai au ce căuta pe tronurile lumii! proclamă, emfatic, Arkip Rosetti, pentru care revoluția însemna, în primul rînd, răsturnarea lui Mihail Sturdza. Dar, pîn-atunci, continuă el, trebuie să înlăturăm pericolul despărțind pe cei doi tineri. O apropiere, un contact permanent, o obsesie cotidiană ar agrava lucrurile. Nu putem lupta împotriva firii. Sînt tineri, frumoşi şi inteligenți amîndoi. E fatal să fie împinşi unul spre celălalt. Cum de nu ne-am gîndit mai devreme la lucrul acesta? Mi-a spus Muşa că nepotul dumitale a fost foarte rezervat, totdeauna, față de ea, că nu şi-a permis niciodată o declarație, o aluzie măcar. Lucrul acesta îl onorează. A respectat legea ospitalității, iată un cavalerism de care trebuie ținut seamă. M-a obligat pentru totdeauna. Cît voi trăi eu nu va avea nici o grijă materială. Nu va fi nevoit să lupte cu meschinăriile existenței. Vom face din el un om independent. Se va putea realiza fără umilirile pe care precaritatea le impune unui tînar capabil, dar sărac!...

Pe măsură ce patronul vorbea, lui Henri Parrocel îi mai venea inima la loc. Monologa interior: „Avem toată vremea să mai aşteptăm. Şi chiar dacă visul meu nu s-ar împlini, iată un punct cîştigat: obligația măriei sale de a se ocupa de viitorul tînărului".

– Nu-i va fi greu, o dată ajuns acolo unde i se cuvine, să facă o căsătorie strălucită cu o compatrioată, cu o franceză, aşa cum pentru Muşa, eu, tatăl ei, mă gîndesc la un moldovean de-al nostru. Amestecurile de rase nu-şi prea au rostul, nu dau totdeauna rezultate bune. Iată, de pildă, ce s-a întîmplat cu George Bibescu, actualul prinț al Valahiei. Sîngele francez, care-i curge în vine, l-a făcut să-şi exagereze într-atît dragostea pentru Franța încît a scos limba romînească din învațămînt şi a înlocuit-o cu a dumneavoastră. O mare greşeală. În aceste momente de renaştere națională, cînd toate aspirațiile noii generații merg

spre unire, spre promovarea graiului țării, cînd floarea tineretului nostru - educat, totuşi, la Paris - se străduieşte să dea o nouă vigoare, o frumusețe nouă acestui grai romînesc - fapta lui George Bibescu e privită aproape ca o trădare. Îi va aduce mari neajunsuri! Îți spun toate lucrurile acestea dumitale, care eşti francez; ți le spun acestea eu, care nu pot fi bănuit de francofobie, eu, care mi-am redactat memoriile în nobila dumneavoastră limbă, mai familiară mie decît cea a părinților mei. Am încercat să scriu romîneşte, dar mi-e greu. Mă împleticesc. Vorbeam, de curînd, cu prietenul meu, poetul Vasile Alecsandri, care promite să devină bardul nostru național... Ei bine, Alecsandri îmi spunea şi el că mult mai uşor îi vine să scrie în limba lui Lamartine şi a lui Victor Hugo decît în propria lui limbă. Într-adevăr, atît el cît şi un alt mare poet, Dimitrie Bolintineanu, scriu în franțuzeşte o proză şi o poezie mult mai precise, mai sigure decît cele pe care le compun în graiul lor natal. Explicația? Limba noastră e în formație. Regulile gramaticale nu sînt încă fixate. Vocabularul se primeneşte necontenit. Noțiunile greco-turceşti încep să dispară, o dată cu retragerea din țară sau cu asimilarea fanarioților.

Tranziția de la vechii cronicari la imperativele vieții moderne nu e atît de uşoară. O terminologie nouă se impune. Şi alfabetul cirilic va trebui schimbat într-o zi. Adaugă la toate acestea exagerările latiniste, galicismele, provincialismele, atîtea şi atîtea zăgazuri împotriva unei libere exprimări a scriitorului! Aceste impedimente nu există în limba dumneavoastră, fixată de peste două secole, imuabilă. Iată de ce nouă, celor care am învățat la Paris, ne este mai greu să scriem în romîneşte decît în franțuzeşte

În vreme ce Arkip Rosetti îşi desfăşura teoriile, foarte interesante, desgur, dar fără nici o legătură imediată cu preocupările stringente ale lui Henri Parrocel, acesta, ascultînd cu mare atenție pe patron, se întreba, în acelaşi timp, cum se va putea înlocui alfabetul cirilic prin cel latin şi

cum va putea despărți senioria sa pe cei doi tineri, din moment ce şi-a propus a reține pe Gaston la Drăgoşeşti.

– Iată la ce m-am gîndit în privința celor doi tineri! îşi întrerupse boierul disertația, ca şi cum ar fi ghicit ce se petrecea în mintea celuilalt. Vreau să trimit, pentru o vreme, pe Muşa la Iaşi. Copila se plictiseşte aici. Vine decembrie, cu zăpezile, cu viforul. N-o pot ține în pustietățile acestea. La Iaşi începe viața de iarnă, cu recepțiile, cu balurile, cu reprezentațiile de teatru şi de muzică. Se va putea distra, îşi va putea completa educația. Aici, nu e de ea. Ori Drăgoşeşti, ori monastirea, e tot una. La Iaşi va fi înconjurată de tineri din lumea cea mai bună, boieri mari, urmaşi de domnitori, şi va putea alege, în toată voia, soțul pe care i-l dorim, atît dumneata cît şi eu...

Şi boierul se ridică, surîzător, întinzînd cu o mare bunăvoință intendentului său general frumoasa mînă albă, încărcată de inele.

* * *

Aşadar, al treilea partener care trebuia să tacă, să aştepte şi să-şi continue lupta din umbră era Henri Parrocel.

Ieşi din bibliotecă înviorat, deşi ultima frază a monseniorului i se păru de o ironie profundă:

– Să căutăm Muşei soțul pe care i-l doreşti şi dumneata, şi eu.

Iată o concluzie care nu era menită să încurajeze aspirațiile matrimoniale ale binevoitorului unchi.

Plecînd de la amfitrion, fostul soldat al lui Napoleon îşi spunea, cu un zîmbet amar:

– Stăpînul meu practică vechile prejudecăți rasiale: nu trebuie amestecat sîngele a două neamuri! Dacă Gaston ar fi fost marchiz sau conte, alteța sa n-ar mai fi avut asemenea prejudecată!

Să trecem, acum, la cel mai interesat în toată această poveste, la Gaston Parrocel. Încă fericit, dar, totuşi,

melancolic în urma propunerii spontane, sincere a domnişoarei Rosetti.

Trebuia să tacă şi el, în tăcerea generală care urmase acestei declarații neobişnuite, uluitoare.

Muşa nu-i comunicase, n-avusese cum să-i comunice la şedința de lucru rezultatul convorbirii cu părintele ei. Acesta îşi primise secretarul cu aceeaşi bunăvoință obişnuită, nici mai accentuată, nici mai rezervată ca pîn-acum. Tînărul nu vedea cum se vor desfăşura lucrurile. Nu va întreba nimic, pe nimeni. Va aştepta.

Destinul aranjează toate mai bine ca noi. Orice inițiativă ar fi fost inutilă, ar fi putut compromite viitorul. Ce se va fi discutat între tată şi fiică? Ce hotărîri s-au luat? Poate că ştie unchiul ceva! Îl va întreba. El cunoaşte mai bine ascunzişurile sufleteşti ale oamenilor moldoveni, felul lor de a gîndi, de a reacționa, de a-şi ascunde gîndul.

Dar n-a fost nevoie să-l întrebe.

Henri Parrocel hotărî singur să iasă din rezerva de pînă acum.

Bineînțeles, nu-i va destăinui că ceea ce se întîmpla atît de neprevăzut astăzi era dinainte calculat. Tînărul nu trebuia să participe la acest complot solilar, urzit de omul cu atîta experiență, care bătuse atîtea țări şi cunoscuse atîtea feluri de oameni de-a lungul zbuciumatei lui vieți.

În fața focului din cămin, unde se cojeau, trosnind, lemne groase, împletind şi despletind fantasme galbene şi roşii, în încăperea spațioasă din pavilion, unchiul povesti nepotului recenta întrevedere cu patronul. Îi comunică stima şi afecțiunea pe care i-o purta acesta:

– L-a impresionat adînc cavalerismul tău, faptul că n-ai abuzat de calitățile tale, ca să calci legile ospitalității, sucind capul unei copile neştiutoare. Îți va purta de grijă toată viața. Nu vei mai bate străzile Parisului în goană după o bucată de pîine. Vei fi un om înstărit, liber să te realizezi după voia inimii tale.

– Mă mişcă adînc, unchiule, atîta generozitate! Şi, fiindcă senioria sa arată atîta interes viitoarei mele cărți, am să-i comunic chiar mîine dimineață ca am şi scris cîteva capitole, pe care le cred destul de interesante. Romînii vor vedea că n-au găzduit un ingrat, că țara lor frumoasă va avea în mine cel mai călduros prieten.

Dar aş vrea să ştiu, scumpe unchiule, dacă ți-a vorbit ceva despre...

– Dragul meu Gaston, în ceea ce priveşte începutul vostru de idilă, trebuie să-ți mărturisesc că monseniorul a fost mai puțin generos. Are cu totul alte intenții. Urmăreşte înrudirea cu un mare nume moldovenesc. Nu e fixat pînacum asupra persoanei. Depinde acum de voi, de tine şi de Muşa, să stăruiți în hotărîrea voastră, să nu renunțați unul la celălalt.

– Dinspre partea mea, dragă unchiule, izbucni Gaston cu lacrimi în glas şi strîngînd pe inimă mîna unchiului său, dinspre partea mea, orice renunțare mi s-ar părea egală cu moartea. O iubesc pe Muşa cum n-a iubit nimeni, niciodată! O iubesc pentru frumusețea, pentru grația, pentru nevinovăția ei, pentru dreptatea („*la droiture*", spusese Gaston) caracterului ei, pentru sinceritatea pe care mi-a arătat-o, pentru gîndul ei frumos, pentru toate comorile pe care le poartă în sufletul ei şi-n toata făptura ei minunată!

– Iată, într-adevăr, o declarație cuceritoare! glumi unchiul, mîngîind buclele inspiratului îndrăgostit. Dacă la prima ocazie i-o vei face personal, această declarație, în aceiaşi termeni poetici şi cu aceeaşi căldură, să ştii că domnişoara noastră va fi pe deplin cucerită şi va spune ca şi tine: „Orice renunțare mi-ar părea egală cu moartea!"

* * *

Într-o lungă convorbire cu Marghioala Roznovan, boierul puse la cale plecarea Muşei la Iaşi. Făcură un întreg program de amuzamente: începînd cu slujbele religioase de la noua mitropolie, de la Trei Ierarhi şi de la Golia şi trecînd la

sindrofiile, concertele, balurile, reprezentațiile teatrale... Orice putea distrage copila de la gîndul celui rămas la Drăgoşeşti era binevenit. Chiar vizitele la doamna lui Mihalache Sturdza îi erau îngăduite Muşei, recepțiile de la curte, unde vicleanul hospodar nu va pregeta s-o poftească: în felul acesta, dibaci, va căuta să se ia bine cu boierul surghiunit de bunăvoie la moşie. Avea destui duşmani prîmejdioşi Vodă Mihalache, ca să nu caute prietenia acelui om de treabă, pe care se grăbise să-l scoată din dregătorie şi care l-ar mai fi putut folosi.

Pentru ca plecarea Muşei să nu pară o dizgrație față de Gaston Parrocel, ca să măgulească înclinarea fetei pentru el şi să-i facă despărțirea mai uşoară, Arkip Rosetti hotărî să organizeze o mare vînătoare în munți în cinstea tînărului oaspe.

– Băiatului ăstuia i-o fi urît prin pustietățile noastre spuse el, într-o zi, Muşei, fericită că tăticul ei scump nu e supărat pe el. A venit tocmai la Drăgoşeşti să stea o zi-două, să vîneze şi să plece la casa lui, la treburile lui, iar noi l-am confiscat aici, l-am pus să răvăşească şi să potrivească hîrțoage care n-au nici un interes pentru el.

– Ba îl interesează foarte mult. A îndrăgit Moldova. I se pare că e țara lui, patria lui cea nouă.

– Cînd a avut vreme să-ți spună toate astea?

– Ți le-a spus măriei tale, tăicuțule, mai alaltăieri, nu-ți aduci aminte?

– Aşa e. Da! M-am gîndit să-i facem o surpriză plăcută.

Iar lui Gaston, monseniorul îi spuse:

– Ştiu că unul din motivele care te-au adus la noi, motivul principal - cred -, este pasiunea dumitale cinegetică. Ai venit în Moldova pe urmele unui anumit vînat. Nu ți-a reuşit. Dimpotrivă. Ai fost vînat dumneata! Ei bine, am să-ți dau o mare satisfacție. Să profităm de ultimele zile frumoase ale toamnei şi să urcăm la Izvorul Zimbrului. De rîndul acesta, nu veți fi numai trei. Vom fi de zece ori trei, treizeci de vînători, plus o sută de hăitaşi, cu sulițe. Vom invita cîțiva moşieri vecini şi vînătorii de frunte ai ținutului. Hăitaşii vor

înconjura pădurea, împingînd toate sălbăticiunile spre luminiş. De rîndul acesta nu vom cruța nici urşii, nici mistreții, nici căprioarele. Iar dreptul de a împuşca pe regele codrilor îl vei avea numai dumneata!

– Monseniore, eu nu voi trage în zimbru! Am făgăduit lui Stoeniță. Haiducul pare să aibă o venerație deosebită pentru acest falnic specimen, al cărui cap împodobeşte stema Moldovei. Am fost adînc impresionat de patosul cu care vorbea haiducul de stăpînul său bourul, puternicul, străvechiul, sfîntul împărat al munților!

Boierul zîmbi.

– Stoeniță e cam într-o ureche. Nu face el legile pe pămînturile mele. Dacă bourul există, într-adevăr...

– Unchiul meu l-a văzut...

– Se prea poate! Dacă bourul există într-adevăr şi dacă ne va ieşi în cale, îl vom împuşca.

– Ar fi păcat. Probabil e ultimul specimen...

– Tocmai de aceea! Dacă moare de moarte bună - şi trebuie să se stingă într-o zi! - însemnează că i s-a pierdut imaginea pentru totdeauna. Dacă-l ucidem noi, îl vom împăia, îl vom adăposti la Drăgoşeşti, acolo unde a descălecat primul domn al acestor ținuturi, Dragoş Vodă. Generațiile viitoare îl vor putea contempla în voie. Va fi o mărturie a trecutului. Un negustor a avut ingenioasa idee să împăieze un elefant, pe care-l admiră şi azi ieşenii. O menajerie trecuse prin Iaşi, unde elefantul circului a murit. A fost împăiat şi păstrat multă vreme în interiorul unui local care a luat numele de „La elefant", apoi „Elefantul". (În acest local a primit Alexandru Ion Cuza vestea că a fost ales domn al Moldovei.) Îl vei vedea şi dumneata. De ce n-am păstra şi bourul Moldovei, care ne este mai aproape decît numitul elefant?

Şi monseniorul încheie într-un surîs, mîngîindu-şi barba.

– Şi dacă Stoeniță Vodă al dumitale ține atît de mult să se închine sfîntului său, n-are decît să vie în pelerinaj la Drăgoşeşti să-l vadă împăiat şi să-l adore!

O dată cu pregătirile vînătoarei, începură şi preparativele pentru plecarea domnişoarei noastre la Iaşi.

Coana Marghiolița îi alegea rochiile, rufăria, condurii, blănurile, şalurile, cizmulițele, giuvaerurile şi - vai! - corseturile, pe care domnița urma să le poarte la Iaşi, la teatru, la ospețe, la soarele, la plimbări.

Cunoştea bine sufletul femeiesc coana Marghiolița!

Ştia că nu e durere pe pămînt care să nu fie consolată prin desfăşurarea unor veşminte bogate! Cîte văduve nu şi-au găsit o uşurare, un alean, punîndu-şi vălul alb şi rochia neagră, care vin atît de bine feței albe, ochilor traşi, roşiți de plîns ai inconsolabilei!

Tot aşa, Muşa se va putea mîngîia de lipsa iubitului parizian arătîndu-şi ieşencelor „tualetele" pariziene.

Numai că acele tualete erau cam trecute. Pare-se că la Iaşi ajungeau jurnale de modă cu ultimele noutăți de la Paris şi de la Viena.

„Nu face nimic! Domnişoara noastră e atît de frumoasă, încît i-ar sta bine şi rochiile de acum o sută de ani, necum cele care se purtau după căderea lui Napoleon".

Fîşîitul mătăsurilor se amesteca în iatacul Muşei cu hărmălaia care venea din curte: lătratul haitei de cîini, pe care îi asmuțea Ilieş Împuşcă Vrabie, căftănit mare căpitan al acestei vînători. Scîrțîit de care, strigăte de argați, detunături de puşti încercate ajungeau în odaia cu sofale turceşti, în care coana Marghioala deschidea şi închidea cufere, forfotind de colo pînă colo, lăsînd în urma ei o dîră de parfum de roze.

Biata Muşa simțea în nări şi pe cerul gurii un miros de praf de puşcă, amestecat cu tabac, un miros pe care ar fi vrut să-l înghită ca să scape de el, dar nu putea, fiindcă inima i se urcase în gîtlej şi o împiedica.

Nu va uita viața întreagă acel nod care i se pusese în coşul pieptului, detunăturile, lătratul cîinilor şi odoarea de păr negru, uscat, amestecată cu tutun şi trandafir, care o copleşea de cîte ori se apropia mătuşa de ea, s-o mîngîie... Avea nevoie de mîngîiere, biata Muşa!

Nu-şi amintea o asemenea sfîşiere în toată mica ei viață. Cînd i s-a prăpădit măicuța, era de-o şchioapă numai. Nu şi-a dat seama ce înseamnă moartea. Acum simțea întreaga durere a despărțirii. Îşi muşca buzele ca să-şi oprească lacrimile. Se ducea la fereastră, îşi lipea fruntea de geam să şi-o răcorească, se pierdea în zarea depărtării, se uita la norii vineți care călătoreau pe cerul lui noiembrie şi se opreau deodată în loc, ca un drumeț care s-a rătăcit şi se întreabă pe unde s-o mai ia.

Mătuşa Marghioala ieşi din iatac, ca să se reîntoarcă, numaidecît, cu Arkip, pe care-l aducea să-şi mai întremeze copila.

Boierul intră cu o față voioasă, frecîndu-şi palmele şi glumind:

– Cine pleacă şi ne lasă şi se duce să petreacă? Cine va danțui la Iaşi, în vreme ce noi ne vom război aici cu lupii şi cu urşii?

Dar tonul glumeț, părintesc, copilăresc, pe care-l luase conul Arkip. nu era făcut nici să înveselească, nici măcar să consoleze pe Muşa.

Pe fruntea ei tînără se scrisese o linie uşoară, o brazdă imperceptibilă, semnul unei contrarieri, poate al unei dureri, întîiul semn de bătrînețe, care vine la optsprezece ani, asemenea frunzei singuratice, veştejite în luna lui april. Între sprîncenele negre şi frumos arcuite, două cute se adînceau uşor.

Copila nu răspundea tatălui ei nici măcar printr-un surîs.

Aşa era şi răposata ei maică. Tăcea. La cea mai mică supărare se încrunta şi şedea bosumflată cu zilele. Lui Arkip i se părea atunci că trăieşte cu o moartă în casă şi nu ştia ce să facă s-o mai îmbuneze. Tot aşa acum şi fata.

Continua să-şi împacheteze rochiile, să caute condurilor de atlas un loc mai ferit şi să-şi acopere, pudic, cămăşuțele şi pantalonaşii cu dantele, ciorapii lungi de mătase neagră şi de ață albă. Tot din aceeaşi virginală

sfiiciune, îşi oprea în piept oftatul, care se lupta să iasă şi să-i uşureze inima.

Conul Arkip o înțelegea. Îşi dădea seama că supărarea fetei era mai îndreptățită decît toanele Cantacuzinei, că lucrurile sînt mai serioase, mai grave, chiar, decît îşi închipuise el.

– Muşa, sufleţelul meu, vin la taica să-ți spun o poveste!

Şi o trase lîngă el, pe un jilț, vrînd s-o aşeze pe genunchi, ca în copilărie. Dar Muşa presimți gestul şi îngenunchea lîngă conul Arkip lipindu-şi capul nu de el, ci de brațul fotoliului.

– A fost odată, fetița mea scumpă, a fost odată un voievod al țării moldoveneşti şi-l chema Ştefan. Ştefan cel Mare al nostru. Şi el avea o singură fată, Olena, care venise pe lume după şase cuconi. O iubea Ştefan ca pe lumina ochilor. Dar cînd domnița împlini şaisprezece ani, voievodul fu nevoit s-o trimeată la Moscova, s-o facă noră cneazului Ivan al III-lea. Ivan şi muscalii erau singurii prieteni ai Moldovei. Înconjurată de vecini duşmănoşi poloni, unguri, munteni şi tătari. Numai de acolo, din depărtatul cnezat al Moscovei, îi putea veni un ajutor, la nevoie. Îl durea inima, i se rupea inima să se despartă de Olenca lui scumpă, dar trebuia, spre binele țării, să se jertfească şi s-o jertfească. Domnița s-a măritat cu moştenitorul tronului Moscoviei, i-a dăruit un fecior, şi-acel fecior, os din osul lui Ştefan cel Mare, n-a avut parte nici să crească, necum să domnească: a fost ucis de mic de o femeie maşteră, Sofia grecoaica, a doua soție a cneazului Ivan. Această soție rîvnea tronul pentru fiul ei, Vasile. Şi, de aceea, a răpus şi pe moştenitorul tronului, şi pe băiatul Olenei. Iar pe Olena a surghiunit-o. Vasile al Sofiei a ajuns cîrmuitor al Moscoviei, iar biata domniță moldoveană, singură, oropsită, s-a prăpădit printre străini, departe de țara ei mult iubită, departe de scumpul ei părinte, Ştefan, pe care nu l-a mai văzut niciodată... Ai să mă întrebi de ce-ți spun această poveste...

– N-am să te întreb, tăicuțule, maria ta. Am înțeles. Trebuie să mă jertfesc şi eu!

– Asemenea domnițelor de odinioară, care puneau dragostea de țară mai presus de o trecătoare iubire omenească. Dar ție, Muşa mea scumpă, nu-ți cere nimeni o prea mare jertfă. Nu vei porni pe cine ştie ce meleaguri depărtate, printre străini. Îți vei alege un soț de aici, din țară, un soț care să fie în stare a te face doamna Moldovei. Şi nu vei pleca pe depărtate meleaguri. Vei fi mereu aproape de bătrînul tău părinte, care nu te are decît pe tine în lume şi care va fi fericit, mîndru să te ştie înălțată, la locul ție cuvenit, pe scaunul strămoşilor noştri! Vezi dar că ceea ce-ți cer eu nu este jertfa cerută de Ştefan Vodă domniței Olena...

Ridicîndu-se, brusc, de lîngă părintele ei, fiindcă auzise pe mătuşa Marghioala, care se vestea printr-un strănutat în trei caturi, Muşa se reîntoarse la cufărul deschis şi începu să împăture, visătoare, un şal egipțian cu flori albe, brodate pe un fond de ibrişim negru.

– Nu-mi răspunzi? o întrebă Arkip. Nu-ți spune nimic jertfa lui Ştefan cel Mare şi-a Olenei pentru țara lor?

– *Atîta numai că măria ta nu eşti Ştefan cel Mare*! îi răspunse Muşa, cu un ton pe care el nu i-l cunoştea şi fără să adauge „tăicuțule", cum îi spunea pîn-acum „Tăicuțule, măria ta!".

Era prima obrăznicie pe care boierul o auzea din gura frumoasă a copilei adorate... Nici n-a ştiut ce să-i răspundă.

Drept pedeapsă, a doua zi n-o mai luă la vînătoare, la Izvorul Zimbrului.

Ceata porni de cu noapte şi ajunse-n luminiş la răsăritul soarelui. Erau vreo treizeci de vînători, în frunte cu boierul Arkip Rosetti, cu Henri şi Gaston Parrocel. Pîrcălab al vînătoarei fusese uns Împuşcă Vrabie, mîndru, nevoie mare, de această înaltă dregătorie.

Boierul îi spusese în ajun:

– Dacă iese bine, dimone, te iert şi nu-ți mai opresc simbria pe trei ani!

Vînătoarea ieşi, într-adevăr, foarte bine... De zimbru nici vorbă. Cine ştie prin ce văgăuni rătăcea acum perechea singuratică, împăratul codrilor cu împărăția lui! Se mai găseau în Carpatii Moldovei destule locuri ferite, unde nu călcase picior de om şi unde nici un bubuit de puşcă n-ar fi îndrăznit să tulbure liniştea veacurilor, adîncul somn al culmilor şi al genunilor.

Vînătoarea organizată în cinstea oaspelui francez dăduse rod minunat.

Zeci de perechi de hăitaşi duceau pe umeri trei căprioare, doi cerbi, patru mistreți, patru lupi şi alte sălbăticiuni mai mici, cu picioarele legate cu frînghii de papură împletită şi prinse de prăjini lungi. În lumina făcliilor de răşină şi catran, alaiul cobora spre sat, după un ospăț întins în fața peşterii şi în peştera unde petrecuse o noapte Gaston Parrocel. Inima tînarului bătu cu putere în pragul acelei vizuini.

Cîțiva tăciuni stinşi, un pumn de cenuşă îi aminteau cu înduioşare de găzduirea fratelui său de cruce, Stoeniță Vodă, de vrăjile bunei Sălumia, de prietenească primire a celorlalți haiduci, care îl cinstiseră cu mămăligă, caş şi apă din Izvorul Zimbrului, cîntîndu-i:

Napaleonu Bunăparte
Stă colo la el departe
Ochii sus a ridicat
Şi spre lume a călcat...

Toate i se păreau acum îndepărtate, înfăşurate într-un zaimf de auroră, ceva primăvăratic dulce şi trist ca un cîntec de leagăn.

Îl înduioşau toate, acum, pe bietul băiat, toate sufereau în jurul său: şi sălbăticiunile împuşcate sufereau, şi frunzele care trosneau sub picior sau se desprindeau, tremurînd, de pe crenguțele negre, şi norii pe care îi chinuia vîntul în înălțimi, şi vîntul care se jeluia pe coamele gorunilor şi-n funduri de prăpăstii; sufereau acuma toate, şi bietul Gaston mai mult decît toți şi decît toate. Niciodată nu cunoscuse

asemenea apăsare. Nici sărăcia adolescenței, grija pîinii şi a somnului, îndoielile, dezamăgirile luptei cu viața, la Paris sau în pustietățile Algeriei, nimic nu-i strînsese inima cu atîta încleştare, nu-i dăduse impresia unei sclavii totale şi eterne ca acum.

Noaptea petrecută într-o vizuină de tîlhari i se părea acum un liman de libertate mai larg şi mai înalt decît captivitatea castelului şi a iubirii sale fără de ieşire. Pentru prima oară în această dimineață n-o vedea pe Muşa; crezuse că va veni şi ea la vînătoare, sprintenă ca o căprioara; crezuse că va putea să-i arunce o privire, în treacăt, s-o simtă în preajma lui, să primească un zîmbet, o vorbă, un semn de viitor, o nădejde... Dar Muşa rămăsese singură în tristul palat din vale, unde totul însemna tăcere şi renunțare.

Tăcere şi din partea ei, tăcere din partea tuturor. Nu-i venea să creadă că el, Gaston Parrocel, care cu cîteva luni înainte zburda vesel, nepăsător pe bulevardele Parisului, cu spiritul vioi, glumind cu tinerețea surîzătoare ce-i ieşea în cale, se afla acum într-o pădure desfrunzită, în munții unei țări depărtate, printre oameni a căror limbă n-o înțelegea, robit unei iubiri care nu i se potrivea, fără să mai ştie ce trebuie să facă.

Pînă cînd va dăinui această nehotărîre, acest chin căruia nu-i vedea sfîrşitul? „Ce cauți pe la noi, străinule?", de cine era acest vers pe care nu o dată şi-l spusese şi sub toridul cer african. „Ce cauți, străine, pe-aici?" Într-adevăr, nu mai avea ce să caute prin aceste pustietăți...

Va pleca! Da! Cît mai curînd va pleca, s-ajungă iar, cît mai repede, în forfoteala marelui oraş, care-l va prinde în vîrtejul lui şi-l va face să uite... Să uite? Dar a uita pe cel ce ți-e drag nu este tot una cu a-l ucide?

Să uite? Dar nu va uita niciodată! Nu voia, nu putea să uite!... Să se smulgă pentru totdeauna din preajma acestei dulci făpturi, care era totul pentru el, în afară de care nu mai exista nimic şi care-i mijise, o clipă, lumina unei fericiri

nebănuite?! Însemna s-o ucidă pe ea şi să se ucidă pe el însuşi.

Niciodată! Fie ce-o fi! Va rămîne acolo, legat în lanțuri, dar se va mulțumi să-i adulmece amintirea, să-i aştepte reîntoarcerea, să stea în umbra ei o viață-ntreagă, fără s-o vadă, fără s-o audă, dar s-o simtă aproape, acolo, dincolo de zid...

Nici conul Arkip Rosetti nu era cu inima liniştită... Umbre grele îi căzuseră pe suflet, o apăsare se amesteca în el cu înduioşarea.

Greu îi venea să se despartă de Muşa, să rămină singur în pustietățile Drăgoşeştilor, în iarna care nu coborîse încă, dar amenința din vîrful culmilor înzăpezite.

Îi era milă şi de biata lui copilă, şi de acel tînăr, care, la urma urmelor, n-avea nici o vină, nici un gînd ascuns...

Se purtase cu toată discreția cuvenită, cu toată delicatețea unui oaspe ales şi tocmai prin purtările acestea alese cîştigase inima fecioarei şi stima părintelui.

Greu îi va fi cuconului Arkip să stea despărțit cîteva luni, cîteva săptămîni numai de odorul lui neprețuit, de această primăvară care-i înflorea toamna vieții, de ciocîrlia lui dragă, lumina cerului, steaua nopților, raza soarelui...

Să se ducă la Iaşi nu putea.

Jurase să nu mai calce pe acolo cîtă vreme va fi stăpîn roşcovanul, prefăcutul, lacomul, nesătulul, necinstitul Mihalache Sturdza, care se purtase atît de urît cu el şi cu ai lui.

Din toate conacele pe care le avea pe cele douăzeci şi opt de moşii, boierul se statornicise pe cel mai depărtat de Iaşi, castelul de la Drăgoşeşti, departe nu numai de tîrgul de scaun, dar şi de pămînturile rodnice, moştenite din moşi-strămoşi... Palat cu ziduri înalte şi groase, cu porți ferecate, pentru adăpost în zile de restrişte, greu de cucerit, înfruntînd biruitor năvala vrăjmaşilor, vechea reşedință a Ruseteştilor i se părea singurul locaş vrednic de înalta şi disprețuitoarea lui izolare.

Va râmîne deci la Drăgoşeşti încă o iarnă. Dar va rămîne, de rîndul acesta, cu inima frîntă, cu sufletul întunecat.

Nu-i va fi uşor. Cum să iasă din acest întuneric, din această apăsare?

Copila trebuia să plece peste cîteva zile. Domnul Henri Parrocel însuşi, guvernorul, părintele ei sufletesc, o luase înainte, să pregătească pe cei de la Miroslăveni, de la Sandomira şi de la Iaşi pentru primirea domniței.

Drumul de la Drăgoşeşti pînă la Iaşi se putea face într-o singură zi dacă plecai din zori şi schimbai caii de trei ori, gonind nebuneşte. Dar pentru călătoria copilei nu era prea mare grabă. Va petrece o noapte la conacul din Miroslăveni, a doua noapte la Sandomira şi va ajunge a treia zi seara la Iaşi odihnită. Administratorul, însoțit de Ilieş Împuşcă Vrabie, plecase la drum să aprindă focul în sobele de la cele două conace, să pregătească masă bună şi culcuş de puf măriei sale, mătuşei şi nepoatei - coana Marghiolița şi odrasla boierească - în drum spre Iaşi.

Pe măsură ce se apropia ceasul de plecare, cel mai mohorît se făcea boierul, fiindcă de la el pornise hotărîrea. Ceilalți îşi duceau osînda, neavînd încotro.

Trebuiau să se supună. Gustau numai amarul despărțirii, dar n-aveau nici o mustrare de cuget. Mustrările de cuget le avea numai el, boierul. Era copleşit pentru cîteşitrei.

Uneori îi venea să-şi schimbe cu totul planurile. Prea mare durere, prea mare jertfă pentru o himera. Da! Va renunța la visurile de mărire. Cine-i spunea lui că Săndulache Ghica va ajunge vreodată domn al Moldovei şi Maria Rusetească doamnă? A clădi un întreg viitor pe un simplu presupus era o neiertată greşeală.

N-ar fi mai bine să curme toate aceste pregătiri de ducă, să cheme pe cei doi copii şi să le dea binecuvîntarea părintească?

Toată lumea ar fi fost fericită!

Privighetorile şi ciocîrliile ar fi ieşit din ascunzişurile lor cîntînd în acest sfîrşit de toamnă ca într-o fermecată noapte de cireşar. Inima boierului se umplea de bucuria acestui gînd. Valuri de căldură dulce îl cutreierau. Se înălța într-al noulea cer, ducînd cu el în slavă şi pe cei doi tineri îndrăgostiți.

Urîtul vis înceta... Nu va mai tînji nimeni, nu va mai plînge nimeni în vechiul castel al lui Antonie Vodă Ruset, fiindcă vrednicul urmaş al voievodului va aduce tuturora pacea sufletului şi voia bună.

Aşa va face! Cum se gîndise el măcar o clipă că s-ar putea întîmpla altminteri?

Arkip Rosetti lua, de multe ori, asemenea hotărîri generoase, dar sfîrşea totdeauna făcînd ceea ce i se părea mai înțelept, oprindu-se tot la cea dintîi hotărîre, aceia care se ivea singură într-un om deprins să poruncească, să-şi apere avutul, să-şi împlinească toate dorințele, toate voințele.

Odată, la Iaşi, în tinerețe, auzind de răscoala din Țara Romînească a lui Tudor Vladimirescu, îşi simțise mintea atît de înfierbîntată, inima atît de plină de dragoste pentru miile de țărani care îi lucrau pe moşii, încît se hotărîse să-şi împartă lor pămînturile, să-i fericească, mîntuindu-i, mîntuindu-se pe el însuşi... Dar se mulțumi cu această revărsare de bucurie a sufletului şi a doua zi parcă n-a mai fost nici obida mulțimilor năpăstuite, nici ridicarea lui Tudor, nici judecată dreaptă de făcut, nici moşii de împărțit. Boierul se făcu, la loc, boier. Oamenilor cu picioarele pe pămînt nu le strică, din cînd în cînd, să dea cu capul de nori ridicîndu-se, falnic, pe piscurile dreptății şi ale îndurării.

Cînd i-a murit, acum vreo zece ani, soția, s-a simțit atît de singur şi atît de mişel, încît îşi porunci să se ascundă de lume, să se călugărească undeva, într-un schit de munte, şi să-şi astîmpere durerea în munci grele, în rugăciuni şi dumnezeieşti extaze. Dar nu ştiu cum se făcu, ce împotriviri i se iscară în inimă, că nu s-a mai închinat sihăstriei. L-a luat viața, cu bucuriile şi necazurile ei, cu poruncile ei.

Tot aşa, acum, după ce-şi trăise o noapte tainul de fericire, fericirea lui şi a celorlalți doi, asemenea zgîrcitului ce visează că risipeşte în dreapta şi-n stînga, împlinind dorințele de viață îmbelşugată ale celor din jurul său, iar apoi, mulțumit cu darurile pe care le făcuse prin închipuire, îşi vede înainte de lăcomia şi de zgîrcenia lui, boierul Arkip Rosetti se gîndi că tot cea dintîi hotărîre este cea mai înțeleaptă. N-o fi Săndulache, o fi altul, dar tot viță de domn să fie viitorul ginere. Franțuzul era papistaş, sărac, fără nume. Aşa că să-şi vadă de treabă! Le va fi greu foarte, la început, boierului şi copiilor, dar dumnealui se va cufunda în muncă, în scrisul hronicului Moldovei. Va ridica pe Antonie Ruset Vodă la înălțimea lui Ştefan cel Mare şi-a lui Vasile Lupu: măcar prin acest letopiseț să-i rămînă numele nemuritor înviind trecutul, adîncindu-se în trecut, va afla leacul zilei de azi şi înțelepciunea viitorului, îşi va potoli întristarea singurătății. Iar ce va mai fi, vom mai vedea.

* * *

Sosirea domniței Maria Rosetti la Iaşi se petrecu întocmai cum orînduise domnul Henri Parrocel, administratorul-şef al moşiilor boierului Arkip.

Cu spiritul său de ordine, împins pînă la meticulozitate, omul de încredere al senioriei sale fixase nu numai ceremonialul cu care va fi primită unica moştenitoare a celui mai mare bogătaş din Moldova, dar şi ora, şi minutul la care trebuia să ajungă.

După cele două popasuri la conacele din Miroslăveni şi Sandomira, alaiul sosi la Iaşi într-o seară friguroasă, în cea din urmă sîmbătă a lui noiembrie.

Văzduhul mirosea a zăpadă, iar vîntul care se stîrnise de pe la amiază părea să curgă de jos în sus, cînd ar fi trebuit să fie tocmai dimpotrivă.

Curtea ieşeană a boierilor Roseteşti se afla la cîteva zeci de paşi mai sus de palatul lui Mihail Sturdza, la urcarea spre Copou.

Cea dintîi trase la scară droşca în care venise domnul Parrocel să întîmpine pe domniță la barierea Iaşilor. Administratorul sări din caretă cu sprinteneala unui flăcău şi începu să rînduiască sosirea şi primirea înalților oaspeți. A doua droşcă trase şi ea, ceva mai sus, ca să lase loc caleştii cu patru cai, a măriilor lor. În această a doua droşcă se țineau țanțoşi cei patru paznici, îmbrăcați numai în fir, cu fesuri albe şi fustanele arnăuțeşti. La un semn al domnului administrator, ei sloboziră de trei ori puştile, ca să vestească lumii luminata sosire.

La auzul detunăturilor, oamenii începură să iasă de prin case, umplură mahalaua şi se uitau la harabaua lunguiață, numită „braşoveancă", din care se cobora domnița rusetească, însoțită de mătuța ei, Marghioala Roznovan, din neamul cnejilor Cantacuzini.

Urma a doua haraba, în care erau legate zdravăn cuferele şi geamandanele tinerei boieroaice, apoi o altă droşcă, în care mai erau patru arnăuți, înarmați şi ei, şi care trebuiau să tragă cu puştile în clipa cînd cucoana Marghioala şi duduița Muşa vor pune piciorul pe prima treaptă a scării de piatră.

Cei doisprezece cai - patru înhămați la braşoveancă şi cîte doi la celelalte trăsuri - parcă erau învoiți şi ei, că începură să necheze, să-şi scuture zurgălăii şi să bată din copite, amestecîndu-şi larma cu pocniturile şuşanelelor şi strigătele argaților, repeziți să descarce calabalîcurile. Mare forfoteală şi-n încăperile conacului. Alergau slugile de colo pînă colo, zăpăcite, ca să facă ceva, fiindcă lucrurile erau din vreme bine orînduite şi nu era nevoie de atîta zăpăceală. Toată casa era luminată de făcliile de ceară ale policandrelor; sute de lumînări ardeau şi răspîndeau prin odăi mireasmă de miere.

Abia trecuse Muşa pe întîia poartă a casei, că se auzi un cor de bună primire:

Mulți ani trăiască!

O ceată de tineri boiernaşi cînta, însoțită de taraful lui Barbu.

Alături de vestitul lăutar, în fruntea tinerilor boieri, se înfățişa beizadeaua Săndulache Ghica şi coana Săftica Rosetti, sora lui Arkip.

În vreme ce mătuşa îşi prindea în brațe nepoțica şi o săruta pe amîndoi obrajii, Săndulache Ghica tuşea, îşi dregea glasul şi citea, destul de emoționat, aceste stihuri ocazionale:

Distinsă copiliță,
Ca angelii de belă,
Cu roze pe guriță,
Cu glas de filomelă,
Cu pasul de gazela,
Bine-ai venit la Ieşi!
Să stai să nu ne leşi!

Să stai mereu într-una
Lucind ca şi o astră,
Rivalizînd cu luna
Şi pasărea măiastră,
În citadela noastră
Să stai să nu ne leşi!
Bine-ai venit la Ieşi!

Muşa mulțumi, foarte mişcată de această delicată atenție, şi trecu în iatac să se îmbăieze, să se schimbe, să-şi pună întîia *tualetă,* de seară, în vreme ce fetele de casă, bucătarii şi feciorii pregăteau masa, în zumzetul cobzelor şi-n lunecarea arcuşelor pe strunele de scripcă, iar tinerii boieri, în aşteptarea ospățului, făceau o partida de bacara la repezeală.

Coana Săftica Rosetti îşi vedea nepoțica pentru prima oară. Se împăcase abia de curînd cu fratele ei Arkip, de care o despărțise, în trecut, politica.

Elisabeta sau Elisafta, de unde îi venise şi numele Săftica, fusese prima soție a lui Mihalache Sturdza înainte ca acesta să fi devenit hospodarul Moldovei.

Nunta lor a rămas de pomină; pînă la sfirşilul veacului trecut au vorbit de ea bătrînii ieşeni, rămaşi în Moldova sau risipiți prin Bucureşti.

Săftica Rosetti era tînără de tot, un copil, cînd au dat-o părinții, fără s-o întrebe, după flăcăul acela cu mustățile şi barba roşcate, Mihail, din neamul vechi al Sturzeştilor.

În paraclisul palatului domnesc, cu binecuvîntarea mitropolitului însuşi, nuni mari fiind Vodă Calimah şi doamna lui, se prăznui cununia celor doi tineri.

Apoi mireasa se urcă într-o caretă trasă de patru cai; în față şi la spate avea cîte un arnăut, care ținea în mînă o lumînare aprinsă. Mirele purta un antiriu de mătase deschisă şi pe cap un işlic cît toate zilele. Clopotele bisericilor sunau, negustorii ieşeau în pragul dughenelor, lumea se aduna de pretutindeni, tarafuri de lăutari îi aşteptau la poarta curții, toată boierimea din Iaşi se adunase în saloanele socrilor mari... Se întinse o masă ca-n poveşti, cu vin de Cotnar, cu toate bunătățile, şi alături altă masă cu daruri multe pentru mireasă.

Dar visul a ținut prea puțină vreme... Din scurta căsnicie a lui Mihalache Sturdza şi Elisaftei Rosetti s-au născut doi băieți. Dumitru şi Gligore, poreclit vițelul, cel care a clădit, mai tîrziu, la Bucureşti, palatul din Capul Podului Mogoşoaiei, unde a fost Ministerul de Externe. Mihalache Sturdza, care vîna domnia, îşi părăsi nevasta ca să se însoare cu Smaranda, fata lui Vogoride. Acesta avea mare trecere la Stambul şi putea să-l ajute pe ambițiosul tînăr să se facă hospodar.

Ambițioasă şi ea, Elisafta se mărită cu hatmanul Constandinică Paladi, un alt candidat la scaunul Moldovei.

Precum ştim, hatmanul era cît p-aci s-ajungă domn dacă, înainte de alegere, n-ar fi murit de-o moarte grabnică, ciudată.

Gurile rele spun că... Dar cine stă s-asculte gurile rele?

De două ori văduvă, Elisafta Rosetti, încă tînără şi frumoasă, îşi ducea viața de cucoană mare la Iaşi, îngrijind de

cei doi băieți, pe care îi avusese cu Mihalache, continuînd să se vadă în bună prietenie cu hospodarul, chiar după ce acesta se însurase a doua oară cu fata lui Vogoride, Smaranda Doamna, care cu toate leacurile doftoriceşti şi băbeşti, cu toate scaldele în apa Prutului, făcătoare de minuni, cu toate acatistele şi rugăciunile la Maica Domnului şi la moaştele Sfintei Paraschiva, aflate în biserica Trei Ierarhi, nu se învrednicea a dărui soțului ei şi Moldovei cocon domnesc.

Cînd l-a înlăturat Mihail Sturdza pe Arkip de la vistieria țării, Săftica nu s-a dat de partea fratelui, ci tot de partea întîiului ei bărbat a stat, de partea lui Mihalache, deşi acesta luase locul soțului ei, Constandinică pe scaunul Moldovei. Oricît ar fi fost Safta de mumă a copiilor lui Mihalache, putea să se ție mai în umbră, judeca boierul, fratele ei, precum şi celelalte rude.

Purtarea aceasta a supărat foarte pe conul Arkip. De aceea, vreme îndelungată, n-a mai vrut să ştie de dumneaei. Acum însă, anii trecînd, multe schimbîndu-se, boierul socoti că Muşa nu putea sta la Iaşi ocolindu-şi mătuşa, care ținea casa deschisă şi avea încă mare trecere. Lumea uitase de nevasta hatmanului Costandinică Paladi şi nu mai ştia decît de Elisafta Rosetească, muma beizadelelor Dumitru şi Gligore, verii primari ai domnişoarei noastre şi cam de-o seamă cu ea. Muşa se va duce la baluri, la curtea hospodarului; va fi primită ca o adevărată domniță, în vreme ce prietenii lui Arkip vor săpa din umbră pe roşcovan, lăudînd pe Ghiculeşti, pregătindu-le reîntoarcerea pe scaunul voievodal.

O cărticică scrisă în franțuzeşte şi tipărită la Paris, cu subsidiile boierului de la Drăgoşeşti, şi care începuse să treacă din mînă în mînă îşi avea şi ea rostul în viitoarea răsturnare a Sturdzului.

Oare cărțulia, neiscălită şi venită tot de la Paris, a lui George Bibescu, împotriva lui Alecu Ghica nu grăbise prăbuşirea acestuia de la conducerea Munteniei şi nu-i înlesnise lui însuşi Bibescu înălțarea pe tron?

Între cele două mătuşi, una soră cu răposata ei mamă, alta cu tăicuțul ei, Muşa va petrece o iarnă ca în vis. Bineînțeles că Marghioala Roznovanca nu spusese văduvei hatmanului ce gînduri au cu privire la Săndulache. La rîndul ei, Elisafta Rosetti, sora lui Arkip, se şi gîndise să mijlocească însoțirea Muşei cu un alt fecior de boier, tot de neam domnesc, Grigoraş Calimah. Băiat bun, acest Grigoraş! Frumuşel, deştept, dar cam bețiv şi cartofor.

Domnul Parrocel află din prima seară a sosirii la Iaşi intențiile fostei soții a hospodarului şi se bucura din cale-afară de această neaşteptată rivalitate, care îi va înlesni propriile planuri. El însuşi n-ar fi găsit o mai minunată ieşire din impas.

Din această luptă s-ar putea ca beizadeaua să cadă învins. Celălalt nu era primejdios, cunoscute fiindu-i darurile.

În orice femeie puțin trecută, oricît ar fi de sus pusă în ierarhia socială - şi mai ales dacă e pusă cît mai sus - trăieşte o pețitoare. Şi fiecare pețitoare, interesată sau nu, stăpîneşte un arsenal întreg de intrigi pentru a-şi astîmpăra vocația: capcane de lup sau fire de păianjen, năvoade şi războaie de țesut, împletituri de papură sau leagăne de borangic. Fii binecuvîntată, doamnă Săftica Rosetti-Sturdza-Paladi!

Îngerul cel bun, care-l scăpase de moarte pe Henri Parrocel în înghețurile de la Berezina, îi venise şi acum într-ajutor prin noul candidat născocit de cucoana Elisafta.

Foarte curtenitor cu amîndouă mătuşile domniței, guvernorul Muşei le aproba, misterios, proiectele, punîndu-se la dispoziția lor, ceremonios, cu surîsuri complice, dar neluîndu-şi nici un fel de angajament, prefăcîndu-se cu totul străin de aceste combinații matrimoniale.

După masa de seară, parcă chemați de-o vrăjitorie, mulțime de membri ai protipendadei ieşene se iviră la casa Roseteştilor, să-şi aducă omagiile frumoasei copile care-şi făcea intrarea în lume şi a cărei primire, admirabil regizată de preceptorul ei, luase proporțiile unei logodne, dacă nu ale unei nunți.

Muşa nu era obosită de drum. Avea chiar nevoie să nu rămînă singură, să se distreze, să nu se mai gîndească la ceea ce se gîndea mereu. Dar icoana celui lăsat în singurătatea munților şi a bibliotecii nu mai era un gînd, ci o prezentă aproape fizică, o întipărire bine reliefată. O țesătură în care fibrele ei se împleteau cu ale lui peste spații şi ore.

Furată de această sărbătoare, de lumina policandrelor, de cîntecele lăutarilor, de ciocnetul cupelor de cristal, de vîrtejul dansurilor, la care o pofteau pe rînd eleganții oaspeți, în frunte cu Săndulache Ghica şi cu Grigoraş Calimah, în această societate voioasă, în cadrul strălucit, care nu semăna deloc cu singurătatea şi tristețea palatului din munți, domnița de la Drăgoşeşti încerca să uite, ca într-o beție de vin nou, proaspăta sfîşiere a despărțirii.

Dar, asemenea bețivului care cu cît bea mai mult, cu atît îşi deschide rana, în loc s-o cicatrizeze, Muşa nu se putea smulge din durerea ei.

Zadarnice toate laudele şi danțurile, şi muzicile, şi potirele închinate ei!... Gîndul copilei era la cel lăsat acasă.

Zadarnică şi povestea feciorului de boier care va fi spînzurat mîine de Gavrilă Buzatu, gîdele Moldovei.

Acest Gavrilă ucisese un om şi, ca să fie iertat de pedeapsa morții, se făcuse omorîtor de oameni: prin mîna lui treceau toți osîndiții, acolo sus, peste cîmp, în fața bisericii numită Frumoasa, unde se ridicau spînzurătorile.

Cum nu se aflase nimeni să fie călău, stăpînirea fusese bucuroasă să găsească un ticălos care, în schimbul vieții, să ridice-n ştreang pe cei pedepsiți de lege.

Mîine va fi spînzurat un boiernaş numit Ciuciuc.

Îndrăgostit de a doua soție a tatălui său, învoit cu dînsa, flăcăiandrul îşi ucisese părintele, ca să-i ia locul, averea şi muierea. Cum boierii nu puteau fi trimişi pe lumea cealaltă la fel cu oamenii de rînd - boierilor tăindu-li-se capul, iar ceilalți fiind strînşi de gît cu funia -, au trebuit să dea pe mîna lui Gavrilă pe acest Ciuciuc, gîde cu secure negăsindu-se la Iaşi. Înainte de a fi spînzurat, boierul trebuia scos din

tagma lui. I se punea pe umeri caftanul - semnul boieriei -, care se smulgea apoi, în strigătul: „Nevrednic este !”

Luîndu-i-se de pe umeri caftanul, i se punea pe cap o căciulă țărănească şi un suman de rînd şi era dus la locul de osîndă.

Cele două mătuşi, întrecîndu-se în amănunte înfiorătoare cu alți musafiri, povesteau Muşei toate împrejurările iubirii vinovate şi ale omorului. Îi descriau şi spectacolul ispăşirii.

– Mîine vei vedea şi această privelişte rară, domniță!..., îi spuse unul dintre tinerii dănțuitori, care nu ştiau ce petrecere să mai născocească spre desfătarea domniței.

Într-adevăr, a doua zi, Muşa fu dusă la una dintre cele şaptezeci de case boiereşti care făceau pe atunci fala Iaşilor. De la fereastra acestei case putea să vadă jalnicul alai, din cap pînă-n coadă. Ferestrele şi ulițele erau pline. Niciodată nu se văzuseră atîția ieşeni la un loc. Nu-şi închipuise nimeni pînă atunci cîtă lume poate viețui în aceasta veche cetate de scaun.

Ca furnicile ieşeau, de pretutindeni, bărbați şi femei cu prunci în brațe, cu cîte doi țînci agățați de poale şi care intrau în viața cu această întunecată privelişte. Iată şi procesiunea...

Întîi mulțimea de gură-casă.

Apoi cîțiva slujitori călări, apoi o trăsură cu patru cai, în care şedea în picioare aga{13} apoi alți cîțiva slujitori călări, pe urmă o altă trăsură cu cîțiva funcționari ai divanului.

Şi iată pe Gavrilă Buzatu, un cogeamite om îmbrăcat în straie roşii, iar alături de el osînditul, un tînăr sfios ca o fată mare. Fața lui plină de blîndețe înduioşă femeile din mulțime. Îşi făceau cruce şi blestemau pe maştera care-l ademenise, îl împinsese la cel mai grozav păcat: uciderea părintelui. Ticăloasa scăpase de osînda morții, alegîndu-se numai cu închisoare pe viață.

În bătăile jalnice ale tuturor clopotelor din tîrg, în cîntecele de prohod ale preoților şi-n murmurul mulțimii, care jelea pe Ciuciuc şi blestema pe femeia vinovată, alaiul înainta

încet, spre barieră, ieşea afară din oraş şi urca spre Monastirea Frumoasa, unde ajutoarele lui Gavrilă ridicaseră spîn-zurătoarea şi unde ispăşirea se săvîrşi după datini.

Lumea se trase de la ferestre, se adună de pe uliți, ducîndu-se fiecare la treaba lui, mulțumit că văzuse ce nu se vede în fiecare zi.

După această rară petrecere, fata boierului rosetesc fu poftită la curte, unde luă masa împreună cu cele două mătuşi ale ei, cu beizadelele cu Niculaie Şuțu, de față fiind şi măriile lor Mihail Sturdza şi Smaranda Doamna.

Seara avu loc o reprezentație teatrală la celălalt palat domnesc, alături de locuința Muşei, din drumul Copoului.

Hospodarul ridicase în acel conac un teatru cu trei rînduri de loji şi cu destule alte locuri să încapă cît mai multe fețe din protipendada Iaşilor. Era o reprezentație dată în folosul bucureştenilor, loviți de focul care pustiise o parte din reşedința domnească a Țării Romîneşti. În valul de frăție care cuprinsese cele două țări surori, moldovenii se întreceau să ajute pe cei prigoniți de soartă.

Vasile Alecsandri scrisese dinadins o piesă, „Nunta țărănească", în care interpreta el însuşi pe unul dintre eroi (Alecu Leonescu). Povestitorul Constantin Negruzzi înfățişa pe Moş Trohin-Păcală, iar în grecul Chir Gaitanis apărea un tînăr boier, Matei Millo, care ținea o înaltă dregătorie pe lîngă domnul țării. Acest Matei Millo avea un haz nespus şi întrecea cu trei prăjini pe toți cei care se încumetau să se teatralicească alături de el. În rolul grecului Gaitanis, Millo vorbea cu un accent aidoma, cînta, țopăia, şi toată lumea se prăpădea de rîs. Sătui de graiul elinesc şi de maimuțăriile franțuzeşti, dornici să vadă izbîndind sufletul şi limba țării, moldovenii, ca şi muntenii, mai ales coconetul, se îmbrăcau, de la o vreme, în portul național, mîndrindu-se foarte cu el. Rîdeau cu poftă şi aplaudau să le plesnească palmele atunci cînd Matei Millo imita pe grec sau cînd Moş Trohin-Păcală, jucat de Constantin Negruzzi, iar mai tîrziu de fiul său Iacob, spunea:

Ia, de aceea merge lumea
Cu-naintea înapoi.
Căci acum cu franțuzeasca
S-a scrîntit şi mintea-n voi!

* * *

În acel început de iarnă fără zăpada, zilele treceau repede. Serile urmau unor amiezi petrecute în sînul altor familii, care se întreceau să poftească pe bogata moştenitoare. Lumea şi începuse a vorbi de lupta ce se încinsese între Calimah şi Ghiculeşti, spre cîştigarea inimii şi a mîinii frumoasei castelane de la Drăgoşeşti.

Dar inima şi mintea copilei erau aiurea.

Cînd domnul Parrocel fu deplin încredințat că-şi lasă protejata şi stăpîna pe mîini sigure, îşi luă rămas bun, grăbit să ajungă acasă şi să facă boierului un raport amănunțit asupra felului cum îşi petrecea vremea domnişoara noastră.

La plecare Muşa îl pofti într-un colț, lîngă fereastră, şi, cu fruntea uşor încruntată - unde era zburdălnicia fetiței de odinioară? -, îi spuse cu un ton aproape indiferent, cu o superioritate de viitoare doamnă a țării, dar cu un oftat adînc ce-i cutreiera toate cuvintele:

– Domnule Parrocel, vă mulțumesc pentru interesul pe care-l puneți în ocrotirea mea. (Spusese „ocrotirea" cu oarecare nuanță de ironie, cu un surîs care-i înflorea la un singur colț al buzelor, nu pe gura întreagă.) Țin să vă mărturisesc că înțeleg ostilitatea pe care ne-o purtați, lui Gaston şi mie, cu toate că ne iubiți pe amîndoi. Înțeleg că nu puteți gîndi alt fel decît la fel cu tatăl meu. Această atitudine vă onorează. Aş vrea, însă, să ştiți, domnule Parrocel, că oricît ați unelti - iertați-mi cuvîntul - dumneavoastră, mătuşa mea Roznovan şi mătuşa mea Paladi, eu nu mă gîndesc o clipă să renunț la Gaston. Orice s-ar întîmpla.

– Mă autorizați să-i comunic nepotului meu?

– Dacă nu contravine planurilor dumneavoastră, nu numai că vă autoriz, dar chiar vă rog!

Domnul Parrocel asculta cu fața atentă, severă, căutînd să-şi ascundă adevăratele sentimente. Era încîntat de felul oficios, ceremonios, în care se exprima tînăra lui elevă.

Îi răspunse şi el într-un ton tot atît de diplomatic, de oficial, deşi bucuria care-i copleşea inima l-ar fi îndemnat să aleagă expresii mai sincere, mai calde, mai populare chiar.

Lăsînd pe Ilie Împuşcă Vrabie la Iaşi, pe lîngă domniță, Henri Parrocel porni spre Drăgoşeşti pe o zi scînteietoare, cu focuri de toamnă întîrziată pe cerul începutului de decembrie.

N-a mai dormit la Sandomira. Se va opri la noapte la Miroslăveni. Mai avea nişte socoteli de luat de la vătaful acelei moşii.

După o noapte petrecută la Miroslăveni, încărcat de bani, porni, de cu zori, spre Drăgoşeşti, Era numai el în droşcă şi, pe capră, Vlad vizitiul. Vlad, singurul om din Moldova pe care-l chema aşa.

Parrocel remarcase că numele Vlad şi Mircea, atît de obişnuite în Valahia, nu le purta nimeni dincolo de Milcov, nici latifundiarii, nici țăranii moldoveni. Se vede unde nu-l chemase pe nici un voievod Vlad sau Mircea.

Se urcase soarele în creştetul cerului, cînd zări, din droşcă, venind spre el, un călăreț.

Drumul era pustiu. Numai ei doi şi-acel om călare, pe-al cărui umăr stîng răsărea țeava unei puşti. Henri Parrocel luă şi el carabina pe care-o ținea la dreapta, pe perina droştei şi o cîntări în mîini de cîteva ori, ridicînd-o s-o vadă şi călărețul. Ca s-o vadă călărețul şi mai bine, el întinse acea carabină spre capră, schimbînd-o cu puşca pe care o purta Vlad surugiul.

Cal şi trăsură se apropiau, se întîlneau, se despărțeau: călărețul spre Iaşi, omul din caretă spre Drăgoşeşti. Dar, amîndoi, după ce schimbară fulgerul unei priviri, încetiniră pasul cailor.

Parcă ar fi avut să-şi spună ceva...

Călărețul îşi întoarse armăsarul negru, sprinten, arăpesc, care administratorului i se păru foarte cunoscut: nu

mai încăpea îndoială, *era Zmeurel*...

Călărețul se apropie de droşca lui Henri Parrocel şi-i aruncă un familiar:

– Sărut mîna, unchiule!

– Da' de cînd ne înrudim? întrebă francezul, surprins.

– Nu eşti dumneata unchiul fratelui meu de cruce, al lui musiu Gaston? Atunci eşti şi unchiul meu.

– Mă rog matale, dar cine eşti? îl iscodi Henri Parrocel.

- Nu mă mai cunoşti? întrebă, rîzînd cu nişte dinți strălucitori, călărețul.

Parrocel se uită lung la el. I se păru un chip cunoscut, foarte cunoscut.

Stoeniță îşi tunsese pletele, îşi răsese mustățile şi barba şi semăna mult cu cineva... dar cu cine semăna? Preceptorul Muşei nu-şi dădea bine seama cu cine semăna acel frumos țigan.

– Cu cine să semene decît cu el însuşi !? se întreba şi-şi răspundea franțuzul, căutînd să-şi rememoreze chipul pletos şi bărbos al haiducului, care acum nu mai avea nici cercei de aur la urechi, nici inele şi galbeni în plete.

– Nu cumva vei fi Stoeniță Vodă?

– El şi nu altul!

– Da' calul boierului de ce-l furaşi, voievoade?!

Iar rîse păunaşul codrilor, de rîndul acesta rînjet de lup.

– Nu l-am furat. L-am împrumutat. După ce mă voi face hatman, i-l trimit boierului înapoi.

– Hatman?

– Hatman! Mă duc la Iaşi să mă-nchin. Mă las de haiducie. Mă duc la vodă şi-i spun că mă-nchin dacă-mi dă o mie de galbeni şi mă face hatman.

– Voievoade, mi se pare că nu eşti în toate mințile!

– Vom trăi şi vom vedea!

– Aş vrea să ştiu şi eu cum o să se-ntîmple aşa ceva?

– Apăi să vezi, musiu ciocoiule. Am auzit că se face răscoală, cu Vodă-n frunte. Dacă-mi dă mia de galbeni ce s-a

pus pe capul meu şi mă face hatman, îl ajut să întindem răscoala.

– Răscoala nu se face-n cap cu Vodă, flăcăule! Se face împotriva lui şi împotriva apăsătorilor, cînd se face!

– Atunci mă bag hatman la răscoală! Eu nu pot să stau cu mîinile-n sîn. Trebuie să fac ceva. Voievod nu, haiduc nu. Doar n-o să stau să torc la fus, ca femeile?!

– Numai să n-ajungi iar pe mîna lui Gavrilă Buzatu!

– N-ajung, că mă-nchin! M-am săturat să mă tot ascund prin codri şi prin schituri!

Tăcură o vreme fiecare, aşteptînd să spună celălalt ceva. Rupse tăcerea Henri Parrocel.

– D-apăi, voievoade, dacă te dai cu stăpînirea, cum rămîne cu haiducia?

– Să mă fac eu hatman şi vom videa! răspunse Stoeniță clipind şiret din ochiul stîng. Alt fel lucrezi cu o mînă de oameni şi alt fel cînd ai toată oastea Moldovei la îndemînă !

– Doar n-o să te apuci să răscoleşti şi pe ostaşi?

– D-apăi ce, nu sînt şi ei feciori de robi?

Şi Stoeniță tăcu deodată şi se încruntă, îi părea rău că-i scăpase destăinuirea. De la o vreme, nu mai spunea nimănui ce are de gînd să facă. Fusese vîndut în mai multe rînduri şi acum îşi ținea gura. Cum îşi dăduse drumul în fața franțuzului, nu înțelegea nici el. Poate unde-l simțea om de încredere. Poate unde era unchiul fratelui său de cruce. Musiu Gaston nu le vorbise şi el de răzmerițe, de stăpîniri nedrepte, de-o viață mai bună pentru omul amărît?

Pe măsură ce înaintau şi vorbeau - călărețul mergînd la pas, de-a lungul trăsurii - Henri Parrocel se simțea tot mai atras de acel tînăr ciudat, a cărui frunte, ai cărui ochi, al cărui zimbet i se păreau cunoscute de cînd lumea.

O mare vrajă se desprindea din toată acea făptură puternică, şi totuşi delicată, din acel faun atît de sălbatic, şi totuşi atît de blînd şi de cald, uneori. Fiul țigăncii, al roabei de odinioară, era drept, mîndru, plin de o voievodală noblețe. Iar fostul ostaş al lui Napoleon, fostul Vîntură-Lume, se vedea

pe el însuşi în călătorul care-i mergea alături, îşi vedea propria-i tinereţe vagabondă... Asemenea acestui personaj silvan, numit de popor „păunaşul codrilor", nu putuse nici el să stea „cu mîinile în sîn", în depărtata lui tinereţe, şi plecase în lume să-şi caute norocul.

Simţea că acel om, pe care îl vedea abia a doua sau a treia oară, e mai apropiat de el decît mulţi alţii, pe care îi întîlnea de ani întregi, necontenit. Simţea că acest „frate de cruce" al nepotului său va avea şi el un cuvînt de spus, o faptă de îndeplinit în viitorul lui Gaston... Şi presentimentele nu-l înşelau niciodată.

Parcă ghicindu-i gîndul, Stoeniţă îl întrebă:

– Frate-meu ce face?

– E tare mîhnit.

– Mîhnit? De ce?

– Pojarul tinereţii. Focul inimii !

– Stai că nu înţeleg!

Parrocel îşi puse degetul pe buze şi-i arătă, cu ochii, pe vizitiu.

Gestul acesta creă o nouă intimitate între cei doi călători. Aşadar, Gaston are o taină pe care unchiul nu se încumeta s-o dezvelească în faţa unui străin. Aşadar, el, Stoeniţă, nu era un străin în faţa celor doi frînci. La rîndul său, Henri Parrocel simţea o mare nevoie să se destăinuiască, să se spovedească, să împărtăşească şi altuia gîndurile care-l frămîntau. La drum se leagă frumoase tovarăşii. Doi oameni care nu s-au cunoscut pînă atunci se împrietenesc şi se încred unul într-altul; fiind drumeţi, necunoscuţi pînă atunci, străini unul de altul, n-au să-şi împartă nici averi, nici ranguri, nici inima unei femei. Le-au lăsat acasă. Nu le mai tulbură plecarea, orizonturile noi, cerul pur al depărtărilor. Orice drum e o viaţă nouă... Orice nou tovarăş de drum e un început de viaţă.

Aflînd de necazurile fratelui său de cruce, ochii Iui Stoeniţă se măriseră de întrebări. În ei Henri Parrocel citi nu o

simplă curiozitate trecătoare, ci un interes afectuos, parcă o făgăduială de a uşura, de a alina acea mîhnire.

Ciocoiul - pe vremea aceea ciocoi însemna omul de încredere al boierului -, musiu' ciocoiul îi făcu semn cu mîna să aibă răbdare, că-i va povesti el ce se întîmplă cînd n-o mai avea martor pe surugiu.

Cînd urcă soarele în vîrful cerului, vestind oamenilor că e vremea să-şi stîmpere foamea, droşca şi călăreţul se opriră lîngă fîntîna de la marginea drumului. Era vestită „*fîntîna cu sfinţi*": un puf acoperit şi înconjurat de scînduri, pe care erau zugrăvite chipuri de mucenici.

Henri Parrocel desfăcu traista cu merinde şi dădu o parte vizitiului.

Acesta, parcă înţelegînd că ceilalţi doi vor să rămînă singuri, se duse să mănince lîngă ghizdul izvorului, în vreme ce drumeţul tuciuriu la faţă descălecă şi, la poftirea domnului administrator, se urcă lîngă el, în trăsură.

Şi după ce mîncară pîine albă proaspătă cu păstrăvi afumaţi şi pui fripţi şi se ospătară cu caş de munte şi baclava cu nuci pisate şi vin de Cotnar, musiu ciocoiul îi povesti lui Stoeniţă Vodă toată supărarea băiatului şi-a fetei, dragostea lor cea mare, precum şi împotrivirea boierului.

– De ce nu-i lasă să se ia? întrebă Stoeniţă.

– Fiindcă băiatul e sărac...

– N-are dumnealui destul şi pentru el?

– Băiatul nici nu e de neam...

– Da' de unde ştie boierul de unde se trage băiatul? Dumnealui, boierul, e încredinţat că e de neam şi dumnealui? Nu l-o fi făcut maică-sa cu vreun ţigan de pe moşie, cum se obişnuieşte?!

– Să vezi, Stoeniţă dragă, băiatul mai e şi străin...

– Ce este aceea „străin"? Străin e numai turcu', păgînu', care l-a prigonit pe Marcu Săracu. Şi alta ce mai e?

– Mai e că pe fată stăpînul meu vrea s-o dea după vreo odraslă boierească... O beizadea... Vrea s-o facă doamna Moldovei...

– I-a dat vreo țigancă în bobi? I-a citit în ghioc aşa ceva?

– Nu!

– Atunci de unde ştie boierul că o s-ajungă socru de împărat?

– Străbunicul măriei sale a fost Antonie Vodă Ruset, domnul Moldovei.

– A fost! Şi eu am fost voievodul țiganilor şi nu mai sînt. Eu trăiesc, şi din Antonie n-au mai rămas decît ciolanele!

– Nu vorbi cu păcat! îl mustră Parrocel, căruia îi creştea inima să-l audă exprimindu-se aşa despre puternicii lumii.

– Cucoane, spune-mi, rogu-te, domnița ce zice? Se mai vede cu frate-meu? Oftează ori s-a răzvrătit?... I-a mustrat cumva boierul, au s-a făcut n-aude şi n-a vede? Eu vreu să aflu toate acestea, ca să ştiu ce trebuie să fac...

– Dumneata, voievoade, să-ți vezi de treabă! Aiasta trebuie să faci dumneata! se răsti franțuzul, care părea că-i spune tocmai dimpotrivă:

– Amestecă-te, Stoeniță dragă, că poate de la tine ne-o veni mîntuirea!

Pe cît părea franțuzul de mînios, pe atît era de liniştit țiganul.

– Nu schimba vorba, cucoane, şi spune-mi ce te-am întrebat!

Domnul administrator îi împlini voia.

– Bieții copii oftează de li se rupe inima, dar boierului puțin îi pasă! I-a despărțit... Aşa a găsit de cuviință.

– L-a alungat pe frate-meu? sări Stoeniță speriat.

– Nu, că are nevoie de el. L-a oprit la Drăgoşeşti. Dar a surghiunit biata copilă. A trimis-o la Ieşi cu mătuşă-sa, Marghioala Roznoveanca, să-i mai treacă de urît... şi să-l uite pe flăcău...

– Unde stă la Iaşi?

– Cine?

– Domnița...

– Nu e treaba dumitale! se răsti franțuzul. Apoi, după ce se uită împrejur:

– Unde vrei să stea? La dumnealor, la casa dumnealor de-acolo... O Ştie toată lumea... pe deal, la Copou, lîngă palatul domnesc!

Stoeniță rămase pe gînduri şi număra ceva pe degete.

De teamă să nu se schimbe vorba, istețul administrator continua să-şi înduioşeze tovarăşul de drum, exagerînd tragedia celor doi îndrăgostiți.

– Mă tem să nu se prăpădească amîndoi de inimă rea...

– Da' de ce n-o fură? întrebă, liniştit, Stoeniță.

– Cum s-o fure?

– Cum se fură ! Vorba cîntecului:

Cucule cu pana sură
Spune-mi caii cînd se fură?
Noaptea pe fulgerătură,
Cînd e ceață, cînd e bură !

Cum l-a furat unul de-ai noştri pe Cristos. Ieşiseră toate semințiile pămîntului să se ducă la Pilat cu jalbe şi cu răzmeriță să le dea pe Mîntuitor înapoi. „Ce jalbe, mă ! Ce răzmeriță - le-a spus țiganul. Las' să înnopteze, că-l fur eu de pe cruce". Şi l-a furat, de-a scos poteraşii vorba c-a înviat. Le era frică să nu le taie capul împărăția!

– Aşa o fi fost pe-atuncea. Acum e ceva mai greu, Stoeniță dragă!

– O fi greu pentru boieri, da' pentru mine nu e greu...

– Cum asta?

– O fur eu, musiu ciocoiule! Îi fur pe amîndoi şi-i duc la un schit, de nu-l ştie nici dracul, nici mitropolitul. Am eu acolo nişte maici şi-un popă de credință. Mă ocrotesc cînd sînt la ananghie. A-colo îi ascund pînă le punem pirostriile. După ce l-oi cununa cu popa de-acolo, să mai poftească boierul să-i descunune!...

La gîndul unui asemenea deznodămînt, Henri Parrocel, om al legii şi al ordinii, se cutremură.

– Cată-ți de treabă, haiducelule! Aşa ceva nici prin gînd să nu-ți treacă... Să nu te mai aud vorbind aşa ceva, că drept la aga nimeresc cu tine!

– Treaba mea, musiu ciocoiule, eu sînt frate de cruce cu dumnealui Gaston, nu sînt cu dumneata!

– Nepotul meu nu s-ar învoi la aşa ceva, în ruptul capului!

– L-ai întrebat?

– Nu l-am întrebat, dar îl cunosc... În ruptul capului !

– Atunci nu-i e dragă fata! Dacă i-ar fi, nu sar mai codi. Las' pe mine, cucoane! Tot n-am eu ce face pînă la răscoală. Eu era să-mi dau grumazul pe mîna lui Gavrilă Buzatu, pentru slobozirea țiganilor şi acum să stau cu mîinile în sîn cînd e vorba să scap alte făpturi nevinovate?

– Stoeniță, am isprăvit! se răsti Henri Parrocel, în inima şi în mintea căruia bobul semănat de păunaşul codrilor începea să încolțească.

Şi cu cît încolțea mai mult acest gînd al răpirii, cu atît se arăta mai supărat cuconul Henri. Se ridicase în picioare mînios şi aduna resturile merindelor, aruncîndu-le în traistă şi bodogănind.

Stoeniță se uita la el şi rîdea.

– La omul bătrîn dragostea n-are crezare ! Dac-ai fi mai tînăr, ehei !

– Să nu mai vorbim, proclete, auzitu-m-ai?

– Să nu mai vorbim, dar nici dumneata să nu scoți o vorbuliță, auzitu-m-ai? Nici dumnealor să nu le spui, să nu se afle. Ajunge să ştii dumneata. Dacă vei auzi, într-o bună zi, că a pierit unul de la Drăgoşeşti şi cealaltă de la Iaşi, să ştii că primejdie nu e şi că are Stoeniță Vodă grijă de ei.

– Cu calul ce faci? întrebă mai-marele moşiilor boiereşti.

– I-l trimit boierului înapoi.

– Nu te grăbi, că dumnealui şi-a mutat gîndul de la Zmeurel. Mai ține-l o vreme. De! Cine ştie?! Poate o să ai nevoie de el !

Apoi, cu un zîmbet viclean:

– O să ai nevoie de el... la răscoală! încheie musiu ciocoiul.

CAPITOLUL IX

O iarnă bogată se revărsase peste țara Moldovei. Crivățul bătuse ce bătuse, cărînd din spate, prin cele şapte vămi ale văzduhului, toată zăpada Ucrainei şi se potolise. Acum ningea domol, fulgi mari şi înstelați, care se îndesau, se lipeau, se topeau unul într-altul, acoperind case şi grădini, drumuri şi coline, păduri şi cîmpii.

Asemenea ninsoare nu se mai văzuse de ani îndelungați. Parcă nu mai era o scuturare de fulgi, ci o lunecare de troiene moi şi blînde, ce se lăsau în fîlfîiri tăcute peste celelalte troiene aşternute, preşuri albe, să le primească frățeşte.

Iaşul era plin de clinchetul zurgălăilor. Săniile ieşiseră ca din pămînt, la cele dintîi vestiri ale omătului, şi zburau ca săgeata, de colo pînă colo, încrucişîndu-se, ocolindu-se, întrecîndu-se, spre hazul cucoanelor îmblănite, care rîdeau şi țipau de bucurie şi de spaimă, înfundate sub păturile groase, pe perinele moi.

La hotelul numit „*de Petersburg*”, peste drum de reşedința domnească, picase, o dată cu zăpada, într-o sanie cu patru cai negri şi încărcată de lăzi şi cufere, un boier tînăr, pan Stanislas Zalomițchi. Purta căciulă mare de samur, blană grea din piei de sobol şi cizme lungi, pînă la genunchi, tivite şi căptuşite cu nurcă.

Era înalt şi subțire frumosul călător, dar prea oacheş ca să fie polonez.

Şi, pre a mea lege, nici că era!

Acest oaspe nou, necunoscut ieşenilor şi care cheltuia galbeni cu nemiluita, bînd vin spumos franțuzesc în tovărăşia lui Barbu Lăutaru, nu era altul decît Stoeniță Vodă al nostru, pe care-l botezase Zalomițchi pîrdalnicul de cîntăreț, văr bun cu Sălumia, muma voievodului țiganilor.

În două zile, tot oraşul nu mai vorbea decît de frumusețea şi de bogăția nobilului leah.

Se spunea anume că pan Stanislas venise la Iaşi să-şi caute mireasă.

Protipendada se grăbise să-l poftească la sindrofii, întrecîndu-se care pe care să pună mîna pe el şi să-l pețească pentru fetele nemăritate, dornice de bărbat avut şi cu nume răsunător. Dar Barbu Lăutarul spunea tuturor că măria sa e numai în trecere prin Iaşi şi că a lăsat logodnică la Krakau.

Tot el, vestitul cîntăreț, îl ferea de boiernaşii tineri, care-l pofteau la bacara, faraon, stos, otuzbir şi alte nevinovate jocuri de cărți. Nici la masa verde nu se înghesuia polonezul şi cu cît era mai singuratic cu atît avea mai multă căutare.

Vodă Mihalache Sturdza ştia tot ce se întîmplă în cetatea-i de reşedință şi, mai ales, ce se întîmplă peste drum, la hotelul de Petersburg. Din dosul perdelelor, la fereastra ce da spre poarta de intrare a acelui hotel, domnitorul vedea cine vine şi cine pleacă. Aşa dăduse el de urma unei urzeli menite să-l răstoarne de pe scaun; văzuse pe conspiratori intrînd şi ieşind, forfotind în hanul cel mare al Iaşilor. Printre aceşti conspiratori era şi franțuzul Vaillant, precum şi cîțiva juni feciori de neam, care umblau îmbrăcați țărăneşte, cu suman, căciulă şi opinci.

Ca să-i împrăştie şi să-i facă de ocară, Vodă îmbrăcase la fel cîteva zeci de ocnaşi şi-i pusese să măture ulițele. În felul acesta, lumea va lua drept puşcăriaşi pe cei ce se împotrivesc stăpînirii şi le va trece cheful să mai umble în port național şi să tulbure tîrgul. Pe Vaillant l-a trimis peste hotare, şi răsturnarea de domn nu s-a mai întîmplat.

Acum, vicleanul hospodar voia să ştie ce este cu acel străin, care împrăştia atît bănet, şi înălțimii sale nu-i trimisese încă nici un plocon. Se gîndea Vodă să trimeată pe aga şi alte iscoade, dar n-a fost nevoie; la o nuntă, tînărul secretar al prințului fu întîmpinat de Barbu Lăutarul, care-i spuse, între două mazurci:

– Coane Mafteiaş, pan Zalomițchi ar dori să se înfățişeze măriei sale cu plecăciunile cuvenite...

Zis şi făcut. A doua zi, chiar, străinul cu straie bogate şi zîmbet de femeie fu poftit la curte. Vodă îl aştepta pe la aprinsul lumînărilor.

Cînd ajunse Stoeniță în marea încăpere unde înaltul hospodar îşi primea musafirii, îl găsi roşu de mînie, tremurînd tot.

Ce se întîmplase? Să vă povestească, aşa cum mi-a povestit şi mie, bătrînul scriitor Iacob Negruzzi, care şi-a petrecut copilăria la Iaşi, pe vremea lui Mihalache Sturdza:

Doi boieri se judecau pentru hotarul moşiilor lipite. În fața divanului domnesc, a cîştigat unul dintre ei, cel care avea mai puțină dreptate. Dar pentru ca această hotărîre a divanului să aibă putere trebuia să fie întărită de Vodă. Celălalt boier, cel care pierduse judecata, căzu la înțelegere cu Petrache Asachi, secretarul intim al domnitorului, tocmiră prețul dreptății şi numitul boier fu poftit la hospodar, în marele salon de audiențe, pe înserate, ca să nu prea fie văzut. În mijlocul încăperii erau aşezate două măsuțe. Pe una sta anaforaua - decizia domnească -, iar cealaltă măsuță era goală, în aşteptarea pungii pe care, după datină, urma s-o pună acolo omul cu jalba. La ceasul şi minutul hotărît, pe o uşă trebuia să intre în aceeaşi clipă Mihalache Sturdza, iar pe cealaltă moşierul cu pricina. Lucrurile se petrecură întocmai. Boierul se închină adînc, sărută mîna lui Vodă, îi mărturisi cum stau lucrurile şi-l rugă să se milostivească a-i face cuvenita parte. În acelaşi timp, scoase din buzunarul de la spate al surtucului punga de galbeni şi o puse pe masă.

Vodă, cu ochii pe actul de judecată se făcea că nu vede peşcheşul. Citea mereu, iar cînd isprăvi de citit rosti:

– Cîtă vreme voi domni eu peste această țară, dreptatea va fi dreptate pentru toți ! Am aflat cuprinsul jalbei dumitale. Hotarul cerut ți se cuvine!

Şi măria sa iscăli actul, îl întinse împricinatului. Acesta se plecă adînc, sărută din nou mîna voievodului şi dete să iasă. Dar n-apucase să facă trei paşi, că se pomeni pocnit cu ceva greu în cap şi auzi pe domnitor strigînd:

– Tîlharule, m-ai înşelat!

Pasămite, măria sa, obişnuit cu cîntăritul banilor, luase punga de pe masă şi văzînd că n-are greutatea cuvenită, o aruncase în capul vicleanului moşier, care o luă la fugă pe scări şi dus a fost, cu prețioasa anaforă în mînă.

În starea aceasta de mînie îl găsi Stoeniță Vodă pe celălalt voievod. Amîndoi şedeau acum față-n față, în lumina sfeşnicelor pe care le puneau în cele patru colțuri ale încăperii slujitorii palatului.

Oaspele nu văzuse pîn-atunci față împărătească. Credea că i se va arăta un voievod asemenea celor zugrăviți pe zidurile de biserică, un domn cu barbă, cu anteriu lung, cu coroana pe cap şi purtînd pe brațe un chivot{14} de aur. Cînd colo, dădu peste un tîrgoveț ca oricare altul, cu mustața răsucită şi cu bărbuța roşcată, sub bărbia şi fața rasă.

În schimb, Mihail Sturdza fu uluit de înfățişarea polonezului, care era îmbrăcat într-o haină de catifea vişinie, strînsă pe mijlocul subțire. Împodobită cu brandenburguri de aur. Avea cizme lungi, roşii, îmblănite, iar la cingătoare purta sabie turcească încovoiată, cu mînerul bătut în pietre scumpe.

Sub brațul stîng ținea o căciulă uşoară, cu pană de cocor înfiptă într-o copcă de smarald, aşa cum purtau în vechime voievozii.

Pan Stanislas Zalomițchi se ținea țanțoş, cu fruntea mîndră, cu capul puțin lăsat pe spate. Întreaga lui făptură aducea aminte cîrmuitoruluî Moldovei, om umblat prin țări şi prin muzee străine, de cavalerii şi baronii, de prinții pictați în tablouri mari, cu rame late de aur. Văzuse unul aidoma la Cracovia, întinse mîna alesului musafir şi-i spuse cîteva cuvinte de bun venit în limba polonă.

Şi pe cînd vorbea, se gîndea:

– Asta o să mă despăgubească de păcăleala tîlharului de adineauri!

Dar musafirul îi tăie vorba, spunîndu-i într-o moldovenească neaoşă:

– Nu te mai osteni, măria ta, că nu sînt leah. Nu mă cheamă pan Stanislas Zalomițchi, ci Stoian Asălumiei, după numele mumă-mii, țiganca Sălumia! Eu sînt vestitul Stoeniță, voievodul țiganilor, iar acuma căpitan de haiduci.

Mihalache Sturdza rămase năucit. Cel din fața lui fulgera din ochii negri şi din dinții albi de lup.

– Şi ce pofteşti? îl întrebă scurt hospodarul.

– Am venit să mă-nchin.

– Te laşi de tîlhării?

– De-aceea am şi venit, ca să mă las!

– Cînd a fost să te spînzure, te-am iertat.

– Iertat, măria ta, că m-au răscumpărat țiganii pe două mii de galbeni.

– Acum cît ai adus?...

– Nimic, că nu le mai sînt voievod.

– Atunci cum vrei să te iert?

– Cum se iartă haiducului care vine să se-nchine...

– Ce-ai de gînd?

– Să-mi dai, măria ta, anaforaua de slobozenie şi-om vedea.

Ochii lui Mihalache jucau pe sabia turcească, pe pietrele scumpe ce străluceau pe mînerul săbiei lui Stoeniță.

– Am să-ți dau. Numai să te juri că te laşi de blestemății.

– Nu mă jur, dar mă las !

Vodă bătu din palme. Intră un boiernaş tînăr, cel cu care se înțelesese Barbu la o nuntă.

– Musiu Milule, îi porunci Vodă. Ai să-mi faci un firman de iertare pentru închinatul hoț de codru Stoian Asălumiei.

Matei Millo se plecă adînc şi ieşi să întocmească hrisovul haiducului.

– Atîta numai, măria ta, că trebuie să-mi dai şi mia de galbeni ! zise acesta.

– Care mie, mă? se răsti Vodă.

– Care s-a pus pe capul meu, pentru cel ce mă va aduce viu sau mort în fața măriei tale. Uite că m-am adus singur. Să-mi dai mia!

– Băiatule, tu nu eşti în toate minţile!

– Legământ domnesc, măria ta!

– Ascultă, ţigan obraznic! izbucni Vodă, în care clocotea mînia şi nu se mai putea stăpîni. Au nu ştii în faţa cui te afli? Aşa se vorbeşte domnului Moldovei?! Eşti în mîna mea, tîlhare! O dată dau poruncă să te lege şi să te spînzure!

– Aiasta n-ai s-o faci, măria ta!

– Şi de ce n-aş face-o?

– Află ţiganii şi-şi pierd încrederea în cuvîntul domnului Moldovei! Eu am călcat slobod pragul acestei case şi slobod am să ies, măria ta, altminteri nu mai e lege şi dreptate în ţara Moldovei!

Iar rămase încremenit, neştiind ce să răspundă, hospodarul.

Om umblat prin lume, precum v-am mai spus, el nu numai că văzuse muzee străine, dar citise şi auzise multe. Şi-aşa precum flăcăul chipeş din faţa lui îi amintea de prinţii şi baronii din vechile cadre aurite, purtarea lui Stoeniţă îi aducea aminte de acei cavaleri răzvrătiţi, de nobilii care luau calea codrului şi înfruntau pe regi, pe episcopi şi pe judecători, în numele dreptăţii şi al libertăţii. Nu era Vodă obişnuit cu asemenea înfăţişare mîndră. Înconjurat de sfetnici şi dregători slugarnici, se simţea copleşit de acest tînăr ţigan, care nici măcar nu-i sărutase mîna, cum i-o săruta oricine-i trecea pragul, fie cel mai mare şi mai bătrîn boier.

Stoeniţă îl lămuri:

– Nu pentru mine îţi cer mia de galbeni, ci pentru cei douăzeci de tovarăşi ai mei. Capul lor n-a fost pus la preţ. De închinat n-au venit să se închine. Slobozi sînt să facă tot ce le-o spune inima. Eu vreau să le dau cîte cincizeci de galbeni şi să se ducă fiecare la casa lui, că nu de bine au plecat de la vatra şi de la şatra lor !

Ochii hospodarului nu se mai dezlipeau de sabia turcească. De-atîtea nestemate ce-i împodobeau minerul, măria sa începu să vadă stele verzi:

– De unde-o ai? întrebă el.

– Mi-a dat-o la un praznic Sofultea, voievodul țiganilor din Țara Romînească. O avea de la un paşă turcesc, pe care l-a învoit pe drumul Giurgiului.

– Cum vine asta „l-a învoit”?

– S-au înțeles aşa, ca să-i dea turcul sabia şi să-l lase Sofultea slobod spre Bucureşti.

– Nu prea-nțeleg...

– Nici eu n-am înțeles bine, dar aşa a fost!

– Era singur paşa?

– Nu era singur, dar Sofultea era cu mai mulți!

– Lua-v-ar muma dracului de blestemați ! zise Vodă rîzînd cu poftă.

Şi iar bătu din palme şi iar intră, plecîndu-se adînc, secretarul lui Vodă, însoțit de altul.

– Să cereți la agie cei o mie de galbeni puşi pe capul haiducului Stoeniță, să-i dăm cui l-a adus !

Cei doi grămătici ai lui Vodă ieşiră de-a-ndaratelea, cam nedumeriți.

– Stoeniță, îi zise Vodă, îmi pari om de omenie, viteaz şi iscusit, flăcău de credință. N-ai vrea să intri în slujba mea?

– Hatman răspunse scurt Stoeniță, rînjind ca lupul.

– Hatman? se miră Vodă. E cam mult ! Slujba asta e pentru boierii de neam!

– Măriei tale îi trebuie boieri sau oameni de credință, aşa precum ai spus, viteji şi iscusiți?

– Te iau întîi *porujic*[{15}], pe urmă, cu vremea, te înalț în *cin*[{16}].

– Ori hatman, ori nimic! Mă-ntorc voievod al țiganilor!

– Cum ți-e voia! îi răspunse Mihai.

Apoi, cu ochii surizători şi cu glasul mieros:

– Cînd un hatman e prins de altul şi i se-nchină, e datina să-şi scoată sabia din teacă şi să i-o dea celui ce l-a

răpus!

Fără să-i spună un cuvînt, dar străpungîndu-l cu priviri disprețuitoare, Stoeniță începu să-şi desprindă cureaua.

– Poftim şi teaca, nu numai sabia... că dacă-ți dau numai sabia, se cheamă că m-ai răpus. Şi pe Stoeniță Vodă nici Vodă nu-l poate răpune!

Şi-i întinse prețioasa armă.

Hospodarul puse mîna repede pe ea, dar, ca să nu pară prea lacom, o aşează pe măsuța care-l despărțea, ca şi cum nu era cine ştie ce mare lucru.

Mai vorbiră cei doi voievozi cît vorbiră, pînă intră un slujbaş cu anaforaua şi Asache cu punga.

– O mie de galbeni, boierule? întrebă Stoeniță Vodă.

– O mie! răspunse Asache.

– O mie, că dacă nu, nu mă țiu de legămînt! mai zise pan Stanislas.

Îşi luă de pe măsuță căciula cu pană de cocor, se plecă în fața domnitorului, dar nu tot atît de adînc cum se pleca în fața conului Arkip, şi, aruncînd săbiei o ultimă, privire, mai cîntări o dată punga-n mîna dreaptă, uitîndu-se cînd la pungă, cînd la sabie, arătă cu sprînceana sabia lui Mihalache Sturdza şi-i spuse clipind şiret din ochi:

– Face mai mult !

Şi ieşi mîndru, cu fruntea sus, pe buze cu un zîmbet batjocoritor, disprețuitor.

Şi-n gîndul lui, în inima rănită de tăişul de care se despărțise, trecu o fulgerare: „Să fii sănătos, Stoeniță, că vine ea vremea s-o pui înapoi, la cingătoare!”.

* * *

De la Vodă, Vodă Stoeniță nimeri glonț peste drum, la hotelul de Petersburg, unde-l aştepta, în față, sania cu patru cai şi, ceva mai departe, la spate, alte două sănii cu cîte doi cai şi cu cîte trei oameni de-ai săi în fiecare.

Îşi strînse calabalîcurile, le încarcă, le legă la spatele săniei, împărți cu dărnicie de paşă pumni de sfanți celor ce-l

slujiseră şi porni la vale, urmat de celelalte două sănii, spunind că o ia spre Roman. La un colț de uliță, însă, surugiul întoarse caii şi porni pe drumuri înfundate, urcă iar spre Copou şi ajunse dincolo de al doilea palat al lui Mihail Sturdza, în fața casei Roseteştilor.

Se opriră cîțiva paşi mai sus, şi unul dintre cei şase oameni ai lui Stoeniță urcă cele trei trepte ale conacului boieresc, bătu la poarta cea mare, stîrnind un lătrat de cîini care vestea pe cei din casă că a sosit cineva şi că trebuie să fie cu băgare de seamă.

Acea ştafetă spuse că a venit de la Drăgoşeşti, trimisă de măria sa, şi că are o poruncă de dus domniței Mărioara.

I se răspunse că domnița e plecată la nişte neamuri din Tătăraşi, împreună cu mătuşa dumneaei, coana Marghioala Roznoveanca, şi că nu va întîrzia să sosească pentru cină.

Într-adevăr, nu trecu jumătate de ceas, şi un clinchet de zurgălăi răsună din vale; cele două lumini roşii ale felinarelor licăriră în noaptea grea, sub cerul încărcat de nori, dar fără ninsoare, iar sania sosi, urcînd uşor, în fața casei.

Cîteva mogîldețe se iviră din umbră. Doi inşi puseră mîna pe hățurile cailor şi alți doi se apropiară de cele două femei, gata să coboare.

Unul dintre ei zise aşa:

– Domnița rămîne în sanie, iar luminăția ta, coană Marghioală, îi vei aduce din casă cele de trebuință pentru drum. Avem poruncă de la conu' Arkip s-o ducem la Sandomira, unde are să-i spună ceva... Aşa ne-a poruncit măria sa, aşa facem, sărut mîna!

Omul care ieşise întru întîmpinare îşi ținea căciula în mînă şi vorbea cuviincios cu duduile, ca nu cumva să le sperie.

– Mata, surugiule, nu te da jos! se răsti al doilea vizitiului, căruia treaba aceasta nu i se parea curată şi începuse a se mişca. Ar fi vrut să spună ceva, să strige, să scoată pistolul de sub zeghe, dar i se păru că zăreşte,

nălucind în umbră, alte mogîldețe. Nu crîcni. Rămase înghețat pe capră.

Coana Marghioala tremura toată.

Ajutată de cei doi inşi cu capul descoperit, coborî din sanie spunînd că va face cum a hotărît fratele dumisale, boierul. Intră în casă. Cei şase oameni din sănii, cu Stoeniță şapte şi cu surugiii zece, şedeau la pîndă, cu ochii în patru.

Nu trecu mult, şi unul dintre ei văzu cum sare gardul din fundul curții o arătare şi cum se strecoară pe lîngă ziduri să coboare spre tîrg.

Înțelegînd că e vorba de o iscoadă, Stoeniță o luă spre el, îl ajunse din urmă - cît ai clipi din ochi - şi-i spuse:

– Dă fuga la agie şi dă-le veste că au venit tîlharii s-o fure pe domnița Rosetească!

– La agie mă duceam şi eu...

– Te-a trimis coana Marghioala?

– Dumneaei m-a trimis !

– Bine. Ia dă-te mai încoa!

Îl trase lîngă un copac, îi vîrî în gură un mototol, îl legă bine de mîini şi de picioare şi-l pironi de trunchiul copacului, înfofolindu-l cu o frînghie subțire şi lungă, parcă pregătită dinadins. Îl lăsă acolo, apoi trimise pe cei mai crunți dintre haiduci, pe Lepră şi pe Anagnoste, să intre în casă cu pistoalele întinse şi să spuie coanei Marghioala a se grăbi cu făcutul lăzii, că altminteri îi zboară scăfîrlia şi dumneaei, şi slujitoarelor. Aşa făcură cei doi haiduci şi ajunseră la slujitoare, care dîrdîiau de frică sprijinind pe boieroaică de subțiori.

Coana Marghioala strănută fără să fi tras praf de tiutiun pe nas, atîta spaimă o cutreiera.

– Faceți lada, fetelor, nu v-am spus?... strigă ea zîmbind dulce lotrilor şi încruntîndu-se la slugi.

– Să pofteşti şi dumneata cu noi, grăi unul dintre lotri. Aşa e porunca măriei sale. Vei dormi în sanie, iar în zori te vom culca la Sandomira, în pat moale şi cald!

– Ba eu... încercă să se împotrivească Roznoveanca, dar îngheță cînd văzu pe unul dintre tîlhari jucîndu-se cu pistolul, aruncîndu-l în mai multe rînduri spre tavan şi prinzîndu-l cînd de coadă, cînd de vîrful țevii.

În vremea aceasta, afară, Muşa, ghemuită în fundul săniei, sta şi nu se dumirea. Nu-i era fricã. Dimpotrivă.

Întîmplarea aceasta o scutura din plictisul vieții de toate zilele, o înviora.

Îşi dădea bine seama că nu putea fi vorba de o poruncă a tatălui ei. Nu era s-o ridice conul Arkip aşa, tam-nesam, în toiul nopții, însărcinînd cu treaba aceasta gingaşă nişte slujitori pe care dînsa nu-i cunoştea, nu-i văzuse niciodată.

Trebuia să fie altceva la mijloc şi nu-şi dădea seama ce. Dar parcă simțea că e ceva spre binele ei, şi dacă nu era să fie ceva spre binele ei şi era să fie rău, de pildă să fie ucisă, nu e nimic! O să moară şi o să scape de paza mătuşilor ei şi de viața aceasta, care nu-i dăruia ce-avea mai scump pe lume: bucuria dragostei. I se părea Muşei că, dacă va muri, va muri numai cu viața aceasta de azi şi că, după această moarte, va începe viața ei cea adevărată, cea lîngă omul iubit şi care era departe acum. Pînă să moară, însă, îi era frig şi-i era foame. Şi coana Marghioala nu mai sosea.

Trei slujitori necunoscuți de Muşa veneau acum spre sania unde era copila, o pofteau în cealaltă sanie, cea cu patru cai, o urcau şi-o-nveleau bine.

Unul dintre ei, care părea a le fi căpitan, se apropie, scoase din felinar o lumînare aprinsă şi la flăcăruia ei arătă domniței un inel pe care-l purta în degetul mic al mîinii stîngi.

Focul galben al boțului de seu scăpăra scîntei albastre şi roşcate în piatra scumpă. Era inelul ei, inelul pe care duduița Rosetească îl dăruise într-o seara de toamnă haiducului Stoeniță. În schimbul cerceilor de aur pe care îi purta şi acum. Ca un răspuns tăcut la acel semn de recunoaştere, Muşa îşi duse mîna la cele două inele subțiri care îi străpungeau urechiuşile.

Mica nelinişte pe care o încercase pînă atunci se potoli.

– Nu-ți fie teamă, măria ta! îi spuse acel tînăr boier, pe care nu-l cunoscu, fiindcă nu mai purta nici pletele, nici bărbuța neagră a păunaşului codrilor. Am venit să te furăm spre binele măriei tale...

Apoi, în şoaptă:

– Şi-al lui musiu Gaston !

La auzul numelui drag, Muşa deschise nişte ochi mari, mirați, înecați de fericire. O cuprinse un amestec de teamă şi de bucurie. O dulce teamă, o bucurie întunecată îi învăluiau inima tînără şi neîncercată de primejdii, de spaime şi de întraripări. Pentru ea, toate erau proaspete şi minunate.

Nu ştia însă ce e bine şi ce e rău pe această lume, ce trebuie să facă şi ce nu trebuie. Deocamdată simțea că porneşte pe calea unei dezrobiri şi că i-e foame.

– Boierule dumneata, se rugă dînsa de Stoeniță, spune să ne aducă şi ceva de mîncare...

Pan Stanislas Zalomițchi, ca un adevărat pan ce era, se plecă adînc, cu mîna dreaptă pe inimă, şi intra singur în casă, spre a îndeplini voia şi porunca măriei sale.

Urcînd treptele, se încrucişa cu slujitoarele care purtau lada cu veşminte de drum ale domniței, precum şi un coş cu de-ale mîncării.

– Să plecăm, boierule ! se rugă Muşa.

– Aşteptăm pe coana Marghioala! răspunse omul cu căciulă domnească de samur şi cu şubă lungă din piei de sobol.

– Ce să mai vie şi dumneaei? se alintă domnița - un alintat care era şi o tînguire.

– Cum porunceşte măria ta, aşa va fi !

Stoeniță zîmbi din umbră, clătină capul, înveli bine pe Muşa cu un pled blănit şi se urcă pe capră, lîngă surugiu. Muşei îi păru bine că acel boier, oricît era el de boier, nu se aşezase lîngă dînsa, în sanie, ci se alăturase vizitiului. Acesta dete bice cailor tocmai în clipa cînd cucoana Marghioala se ivea pe uşă, însoțită de două femei de casă, care o sprijineau din greu.

Cînd văzu că sania porneşte fără dumneaei, Roznovanca oftă un „valeu de mine, maică prea curată!” - un strigăt poate de spaimă, poate de bucurie -, dădu în genunchi şi, fără să mai aştepte să ajungă la icoana Maicii Preacurate din iatac, începu să facă nişte cruci mari cît o jumătate de om, rugîndu-se Precistei, poate căutînd s-o îndure, poate mulțumindu-i că nu fusese răpită şi dumneaei.

Cele trei sănii porniră, fulger de iarnă, prin nămeții înalți: una cu tîlharul şi domnița răpită, celelalte două cu cîte trei vlăjgani cu puştile pe umăr.

Cît a ținut drumul, pe unde trecea acel drum Muşa nu-şi dădea seama; şi-a înfundat năsucul în traista de merinde, a mîncat un pui întreg fript, a sorbit de trei ori din plosca cu vin negru şi dulce, pe urmă a adormit şi a dormit somn de prunc scăldat, visînd zboruri de lupi albi întraripați şi auzind plesnete de bice: un arhanghel de argint gonea o ceată de heruvimi, care rîdeau şi se dădeau peste cap în livada plină de flori a unui paradis înzăpezit.

S-a pomenit, apoi, domnița într-un schit de maici. Umbre negre, purtînd în mîini făclii de ceară, se îmbulzeau în jurul ei, care de care mai grăbite.

O stareță blîndă şi cîteva călugărițe au primit-o cu alintări, au dezbrăcat-o şi au culcat-o într-un pat moale, din arhondărie. Pe boierul cel tînăr, care o adusese aici, nu l-a mai văzut. Poate nu-l văzuse nici pe el aievea, ci numai în visul cu lupii zburători şi cu serafimii bucălați din paradis. Toate se desfăşuraseră ca într-o vălmăşeală de vise; povestea se depăna încă…

CAPITOLUL X

Ajungînd la Drăgoşeşti, domnul preceptor Henri Parrocel povesti boierului Arkip Rosetti ce frumos fusese primită la Iaşi domnişoara noastră, cum îşi petrecea vremea în mijlocul protipendadei, din sindrofie în sindrofie, din soareà în soareà, din biserică la concert, la teatru, înconjurată de cele două mătuşi, de cîțiva tineri bine crescuți şi de dragostea părintească a feluritelor rude aflate în capitala Moldovei.

Pe boier domnul Parrocel îl găsi întinerit şi nu pregetă să i-o spuie: în lipsa bunului său administrator şi sub influența lui Gaston, monseniorul îşi tunsese, jur împrejur, barba amestecată şi cîştigase zece ani înapoi.

Îşi mîngîia cam nedumerit această podoabă a chipului; degetele-i nu erau obişnuite cu lipsa mătăsii stufoase ce se revărsase pînă atunci printre ele, ani îndelungați, pe pieptul măriei sale. Privindu-se în oglindă, conul Arkip nu-şi mai întîlnea înfățişarea impozantă de paşă sau de episcop. Un costum modern, adus de Parrocel de la Iaşi şi tăiat la fel cu al domnitorului Mihail Sturdza, de însuşi croitorul acestuia, desăvîrşi transformarea în contemporan al seniorului de la Drăgoşeşti, care, în adîncimea codrilor Moldovei, îşi pregătea înfățişarea de viitor parizian.

Cel care-şi meremetisise[17] astfel stăpînul era meşterul Avedik Cricorian, un armean din Botoşani. Boierul îl adusese la curte să tundă şi să radă țepii din obrazul oamenilor şi să le scoată măselele găunoase.

Avedik se mai pricepea şi la reparatul covoarelor, lipea cioburile vaselor sparte şi ale geamurilor, dregea scîndurile scorojite ale bibliotecii şi mai avea grija broaştelor de la toate uşile şi porțile conacului. Om de casă, el locuia în fundul grădinii, printre ceilalți slujitori, şi venea o dată pe săptămînă în iatacul măriei sale să-i taie şi să-i poleiască unghiile, să-i netezească barba şi pletele şi să-i curețe părul din urechi.

De cîte ori ieşea meşterul Cricorian din iatac, conul Arkip avea un an mai puțin.

Dacă patronul întinerea, nu se petrecea acelaşi lucru cu secretarul său literar, Gaston Parrocel, care, în mijlocul atîtor cronici din vechime, în vechiul şi tristul palat pătrat şi vopsit galben, începea să se ofilească.

Băiatul se simțea prizonier între zidurile înalte, încărcate cu tablouri şi rafturi de bibliotecă.

În prezența domnişoarei Maria Rosetti, aceste ziduri, aceste portrete, aceste peisaje, aceste cărți legate în piele roşie, cu litere aurite, îi păreau pline de primăvară şi cîntau ca un stol de privighetori şi de ciocîrlii. Acum toate erau mohorîte. Cea care le dădea raze de soare şi ciripit de zori plecase din mijlocul lor, ducînd cu ea lumina şi cîntecul.

Oare la Iaşi ningea tot atît de greu ca la poalele Țuguiatului?

Prinsă în vîrtejul distracțiilor, se mai gîndea, oare, la el frumoasa castelană de la Drăgoşeşti?

Sau, din roiul fluturilor care îl dădeau tîrcoale, se va fi găsit vreunul, cu aripile poleite, care s-o facă a-şi uita rătăcirea de o clipă?

Mare fu bucuria tînărului cînd unchiul său îi repetă cuvintele Muşei, acea reînnoire a legămîntului de veşnică iubire.

Henri Parrocel se crezu dator să comunice acest lucru şi monseniorului. Om cinstit, el nu putea să ascundă părintelui simțămintele nezdruncinate ale copilei. Arkip Rosetti îşi încruntă sprîncenele la această veste. Fruntea i se înnoră şi atunci cînd guvernorul Muşei îl informă de indiferența pe care domnişoara noastră o arăta curtezanilor ei de la Iaşi.

Calimahul era frumuşel, deştept, plin de farmec, dar, din păcate, îi plăcea prea mult vinul şi vodca şi, mai mult decît vinul roşu şi vodca albă, îi plăcea masa verde.

Ocrotitoarea şi pețitoarea lui, Săftica Paladi, sora boierului Arkip, căuta în zadar să-l apere, să-l laude, să-l

înfofolească; i se punea în cale, mereu, apriga cumnată a fratelui ei. Coana Marghioala Roznoveanca strica doar cu o vorbă ce dregea într-o zi cuscra domniei sale. Voia cu orice chip să-l înlăture pe urmaşul foştilor domnitori calimahi, ca să scoată la preț pe Săndulache Ghica.

Săndulache Ghica era într-adevăr mai potolit decît celălalt vlăstar domnesc; băiat serios, modest, cinstit, trăgîndu-se dintr-un şir întreg de voievozi, ar fi fost un soț potrivit şi un hospodar cuminte. Unde pui că mai era cărturar şi stihuitor ! Lucrul acesta, în acea vreme, era ceva de fală, nu de ocară, ca mai tîrziu.

Oare Dumitraşcu Vodă Cantemir nu fusese şi el om al condeiului? Însuşi craiul polon Ioan Sobieschi nu stihuia şi el?

Şi încă stihuri romîneşti, pe care vestitul rege le făcea aflîndu-se în gazdă la nişte boieri moldoveni:

Nice casă, nice masă,
Nice dragă jupîneasă!

Poet, poet bietul Săndulache, dar avea zece ani mai mult decît celălalt pretendent şi încă o dată vîrsta Muşei. Nici frumos nu prea era sărmanul. Mărunțel, adus din spate, cu un cap prea mare pentru făptura lui firavă, cu salba ceea de barbă neagră sub fața rasă - cum se purta şi Mihail Sturdza -, n-avea nimic care să farmece o copilă romanțioasă. Chiar dacă n-ar fi fost Gaston la mijloc - şi unchiul sublinia cu tărie că de Gaston nu poate fi vorba -, suava, unica odraslă a Roseteştilor n-ar fi putut să-şi consacre tînăra şi minunata ei viață unui exemplar redus de umanitate. Henri Parrocel vorbea ca din cărți, şi tonul său savant impresiona adînc pe Arkip Rosetti ce-şi prindea frumosul cap între degetele inelate şi-şi cufunda privirea în călimară, ca şi cum ar fi vrut să scoată din fundul ei înțelept răspunsul la întrebările ce-l îngîndurau şi cărora el singur nu le putea găsi răspuns.

Ca un trăsnet din cerul senin al iernii căzu vestea că domnița a fost răpită la Iaşi, pe înnoptate.

Coana Marghioala Roznovan, mătuşa, prin mamă, a Muşei, trimise, chiar în noaptea aceea de pomină, trei oameni de credință - unul dintre ei era argatul care fusese legat de tîlhari - să încunoştinţeze pe boier de cumplita întîmplare, iar al treilea, Ilieş Împuşcă Vrabie, rămas la Iaşi după plecarea domnului administrator.

Cei trei slujitori nu ştiau decît atît: o sanie cu patru cai, două sănii cu doi cai şi cu vreo zece inşi se opriseră în fața casei dinspre Copou, ridicaseră pe măria sa duduița, lăsînd în prag pe coana Marghioala, care tocmai voia şi dumneaei să plece, nevrînd în ruptul capului să lase copila singură în mîna hoților.

Nu trecu mult de la venirea celor trei soli cu vestea rea şi iată sosind la Drăgoşeşti alte două sănii, cu patru paznici înarmați, care o aduceau pe coana Marghioala. Caii fumegau de atîta goană.

Cumnata povesti boierului cum se întîmplaseră lucrurile, şi cei de la agie bănuiau că răpitorul era un tînăr boier leah, pan Stanislas Zalomițchi.

Polonezul acela venise de cîteva zile la Iaşi, trăsese la hotel de Petersburg. Era frumos şi bogat, zvîrlea bani cu nemiluita, petrecea cu lăutari şi bea vin spumos franțuzesc. Avea mulțime de cufere şi de lăzi, trei sănii, opt cai şi speriase tîrgul cu avuțiile lui.

Spunea lumea că a venit în cetatea de reşedință să-şi caute mireasă.

Un ceas mai înainte de a fi răpit pe Muşa, fusese primit cu mare alai de către domnitor, căruia îi dăruise o sabie turcească încovoiată, cu mînerul bătut în pietre scumpe.

Plecase de la hotel spunînd că va coborî spre Roman, dar s-au pomenit cu el sus, pe deal, şi-a luat prada şi dus a fost.

Arkip Rosetti rămase năucit. La aşa ceva nu s-ar fi aşteptat în vecii-vecilor. Gînduri negre îl ciuguleau ca nişte corbi.

Nu ştia ce să mai creadă, nu-şi mai putea închipui nimic. Chemă pe Henri, pe Gaston şi, cîteşi patru, cu Roznoveanca, se sfătuiră pînă noaptea tîrziu. Nici o lumină nu se arăta. Nici o veste nouă nu venea.

Cine era acel boier leah? De unde ştia de tinerețea, de frumusețea, de avuțiile Muşei ? Unde va fi dus-o? De ce nu venise el însuşi, la Drăgoşeşti, s-o ceară?

Aşa se frâmîntau cei patru, în biblioteca boierului, tot aşteptînd să audă clinchet de zurgălăi, să mai sosească o sanie cu veste nouă, veste bună. Dar noaptea era întunecată, tăcută şi pustie. Toate ferestrele satului din vale erau stinse. Alteori mai tremura cîte un opaiț. Acum nimic. Singurătate şi tăcere ca la un început, ca la un sfîrşit de lume.

În vreme ce Arkip, Marghioala şi Gaston îşi frămîntau sufletul, îşi tot storceau mintea ca pe-o cîrpă udă, doar va izvorî ceva, musiu Henri clătina din cap şi-şi spunea în sinea lui:

– Straşnic cavaler, acest Stoeniță! S-a ținut de vorbă! Acum trebuie să fie la schitul despre care mi-a vorbit, dacă nu cumva e pe cale să-l fure şi pe Gaston! Providența să-i lumineze cărările!

– Nu, această situație este intolerabilă! încheie boierul pe franțuzeşte, aşa cum, de altminteri, vorbiseră toată seara. Va trebui să plec eu însumi! Da! Ştiu că mă voi umili ducîndu-mă la Iaşi, dar n-am încotro! E vorba de viața celui din urmă vlăstar rosetesc! Mă voi înfățişa la palat, lui Mihalache Sturdza, să-i cer fata înapoi, să puie toate străjile, toate poterile să mi-o aducă! El e răspunzător! Sub ochii lui a fost răpită copila! Să-mi răspundă el cine este acel polonez care i-a dăruit o sabie de paşă? Cum de l-a lăsat să facă asemenea faptă alături, chiar, de palatul domnesc? Ce fel de pază are Moldova?

Boierul se preumbla de colo pînă colo, mînios, strigînd, bătînd cu piciorul în podea.

– Nu monseniore! îl întrerupse Henri Parrocel. Nu este de demnitatea excelenței voastre să se umilească în fața

hospodarului, nici măcar să plece la Iaşi. Mă voi duce eu! Nu uitați, monseniore, că eu am făcut parte din armatele lui Napoleon, l-am urmat în mai multe campanii. M-am luptat mai crunt cu viața decît înălțimea voastră şi, fără să mă laud, cred că am dus la bun sfîrşit toate însărcinările pe care mi le-ați dat!

Tonul cu care vorbise administratorul era atît de ferm, încît stîrni încrederea şi recunoştința boierului. Un val de nădejde îi încălzea inima şi i-o răcorea.

Minunat om, acel Parrocel, care-l scosese din atîtea încurcături ! Ce s-ar fi făcut fără el? Cine i-ar fi administrat şi sporit averea înlocuind vechilii necinstiți sau incapabili, vînzînd la prețul cel mai ridicat grînele şi vitele numeroaselor sale moşii!

Unde va fi găsit un dascăl, un preceptor mai minunat ca el, care să înfrumusețeze mintea şi sufletul adoratei copile?

Admirației şi gratitudinii pe care o purta de ani îndelungați boierul omului său de încredere, se adăuga acum o mare afecțiune, şi afecțiunea aceasta se revărsa şi asupra tînărului secretar, nepotul admirabilului său administrator, guvernorul, părintele spiritual al Muşei... Bietul om trebuie să fi fost tot atît de îndurerat ca şi el de această stranie dispariție! E drept, nu părea înfrînt, copleşit ca tatăl insuşi, dar un fost „grognard” al lui Bonaparte n-avea dreptul să se arate copleşit! Cu atît mai mult creştea Parrocel în stima şi dragostea patronului său.

Aşadar, domnul administrator va porni chiar a cloua zi spre Iaşi, făgăduind că va trimite cîte doi emisari pe zi, la Drăgoşeşti, cu informații noi, cu rezultatul demersurilor făcute pe lîngă Vodă. Va cere o grabnică întrevedere principelui domnitor. Se va interesa de originile şi situația acelui Stanislas Zalomițchi. Îl va căuta pînă în gaură de şarpe! Îl va găsi! Îi va smulge prada! Monseniorul să nu aibă nici o grijă!

Cel care n-ar fi ştiut ce ştia musiu ciocoiul ar fi bănuit - şi cu drept cuvînt - că acele asigurări elocvente porneau din

firea lui de om de la sud, din fanfaronada gasconului, care nu-l părăseşte nici în anii bătrîneții.

În fond, „părintele spiritual al Muşei” nu vedea limpede ce urma să facă, dar ştia un lucru, şi acesta era cel mai important: copila fusese răpită de Stoeniță şi se găsea acum în adăpostul unei monastiri.

În aşteptarea unui alt eveniment - ridicarea lui Gaston de către haiduc (şi acest eveniment nu trebuia să-l găsească pe el, pe Henri Parrocel, la Drăgoşeşti) - va pleca la Iaşi, va face anchetele făgăduite, va trimite veşti de două ori pe zi şi va întreține speranțele stăpînului. Deocamdată, la drum! Porni cu trei sănii şi şase puşcaşi. Primejdia lupilor pîndea la fiecare cotitură, la fiecare deschizătură a cîmpurilor troienite.

Luase cu el şi pe Ilieş. Nu atît ca să-i fie într-ajutor. Iscusitul vînător Împuşcă Vrabie şi Prinde Păstrăv nu trebuia să se afle pe moşie, să-i miroasă ceva, cînd oamenii lui Stoeniță vor răpi pe Gaston.

Bine înfăşurat în şuba lungă, cu picioarele în cizme blănite, înfipte adînc în paiele ce acopereau fundul săniei, domnul administrator porni de cu zori spre Iaşi, urmînd să schimbe caii o dată la Miroslăveni şi a doua oară la Sandomira.

Tăind zăpada pe urmele lăsate de şinele care o mai călcaseră în ajun, el închise ochii şi se gîndi, cu oarecare remuşcări, dacă jocul, prefăcătoria aceasta erau treabă curată, îşi înşela stăpînul, care avea atîta încredere în el şi n-ar fi bănuit niciodată că toate fuseseră puse la cale de credinciosul său atotîmputernicit.

Dar mustrările de cuget îl mai părăseau cînd îşi cumpănea vina:

– La urma urmei, ce este rău în fapta mea? Fireşte, m-am gîndit, în primul rînd, la fericirea nepotului meu. Dar de această fericire se va împărtăşi şi copila dragă tuturor. Gaston e un băiat bun, inteligent. Va pregăti tovarăşei lui de viață un viitor strălucit în metropola lumii. Nici un ghiculesc, nici un calimah nu va putea s-o facă fericită în aceeaşi

măsură. Pînă la ce punct avea boierul drept de a-şi jertfi copila pentru un tron imaginar? Faptul că-i era părinte şi o înzestra împărăteşte n-ajungea s-o mărite cu sila cu un om care n-ar fi izbutit niciodată să-i cîştige inima. Cîtă dreptate avea Stoeniță cînd i-a spus că bătrînii nu pot înțelege dragostea dintre cei tineri!

N-are nimeni dreptul să se împotrivească unui elan al sufletului, să zdrobească visul şi viitorul unei perechi făcute, parcă, înadins, să ducă povara şi bucuriile vieții laolaltă. Nu. Henri Parrocel făcea bine ce făcea. Va veni o zi cînd însuşi boierul îndărătnic va vedea că e mult mai bine aşa. Va fi şi el fericit, împreună cu Muşa !

Înseninat de aceste gînduri, împăcat cu sine însuşi, guvernorul domnişoarei noastre se pomeni căzînd în alte gînduri, de rîndul acesta ceva mai negre.

Oare acel Stoeniță Vodă, hoț de codru şi, pe deasupra, țigan, acel Stanislas Zalomițchi (fiindcă răpitorul nu putea fi altul!), era el cinstit făcînd ce făcuse? Nu furase, oare, pe fata boierului pentru el însuşi? Nu va cere preț îmbelşugat pentru răscumpărarea ei? Nu va merge şi mai departe; să şi-o facă soție, de voie de nevoie, ca să moştenească uriaşa avere a Roseteştilor?! Nu, nu se poate! Ar fi prea mare ticăloşia! Inima şi adînca lui cunoaştere de oameni îi spuneau bătrînului oştean că acel primitiv, acel păunaş al codrilor, care pusese atîta căldură, atîta mistică transfigurare apărînd pe măria sa Zimbrul, împăratul Moldovei, acel semizeu silvestru, pe care el însuşi, Henri Parrocel îl proclamase un cavaler, Stoeniță Vodă, nu era în stare să-şi trădeze fratele de cruce şi să rîvnească atît de sus şi pe asemenea căi. Aşa se frămînta, în zborul săniei, omul de încredere al boierului.

Goana cailor, vîntul rece care-i biciuia obrajii îl scoaseră, încetul cu încetul, din acea funingine de gînduri. Se opri numai cîteva clipe la Miroslăveni, ca să îmbuce ceva, în vreme ce se schimbau caii. Apoi o luă iar la drum.

Ajuns la Sandomira pe înnoptate, petrecu acolo o noapte, iar în zori, cu alți cai, porni spre Iaşi.

La Iaşi n-avea nimic de aflat, nici o ştire, bună, rea, de dat celor de la Drăgoşeşti.

Trimise om la conac cu o scrisoare lungă, în care povestea tot ce se ştia în tîrg despre acel nobil polon, de care nu auzise nimeni pînă atunci. Vesti pe boier că a obținut o audiență, pe a doua zi, la hospodar, căruia îi va cere amănunte despre leahul care-i dăruise o sabie turcească. Va ruga pe măria sa să poruncească urmărirea şi găsirea fugarului şi a gingaşei prăzi. Henri Parrocel avusese grijă să ia de la Sandomira o blană de samur, cumpărată, cu vreo cinci ani în urmă, de la un negustor grec care călătorea spre Lemberg. Blană de preț, vrednică de un domnitor. I o va duce lui Mihalache Sturdza plocon din partea fostului vistier, strănepotul lui Antonie Vodă Ruset.

În seara cînd vrednicul administrator scria monseniorului acel lung răvaş, la Drăgoşeşti se petrecea altă ciudățenie: cîțiva țărani de la curte povestiră buimăciți boierului că au văzut nişte străini cu fetele acoperite, care intraseră nu se ştie pe unde, în grădina boierească, care apoi au pătruns în pavilionul în care locuia domnul Parrocelu tînărul, pe care, scoțîndu-l din casă, l-au dus pe sus, şi duşi au fost cu el printr-o portiță din zid care nu se mai deschisese de ani de zile. Străinii aceia țineau pistolul întins şi strigaseră aşa:

– Smirnă![18] Să nu se mişte unul, să nu scotă unul o vorbuliță, că-i zbor scăfîrlia!

Şi duşi au fost, cu pradă cu tot.

Cînd află boierul aceasta, se apucă iar cu miinile de cap. Coana Marghioala parcă-şi pierduse minții: cădea în genunchi în fața tablourilor din bibliotecă, luîndu-le drept icoana Maicii Domnului, şi se ruga lor, se ruga reginelor, cavalerilor în zale şi episcopilor zugrăviți numindu-i Precistă şi Sfinte Niculaie.

– Şi domnul Gaston nu s-a împotrivit, întrebă boierul, n-a căutat să scape?

Unul dintre argați, uitîndu-se la ceilalți, îndrăzni să răspundă.

– Domnul Gaston, săracu', se zbătea, se smucea, dar n-avea ce să facă: îl legaseră bine, îi vîrîseră în gură un şomoiog şi l-au tîrît în zăpadă, ca berbecele la tăiere!...

Toate erau adevărate, fireşte, dar acei oameni ai curții care povestiseră boierului întîmplarea nu i-au spus - fiindcă nu ştiau nici ei - că hoțul de Stoeniță era în fruntea năvălitorilor, că el pătrunsese cel dintîi în casă şi-i arătase frîncului celui tînăr o hîrtiuță pe care scria:

„*Vino!*

Muşa"

Conul Arkip nu mai ştia ce să facă, pe cine să dea vina, pe cine să pedepsească. Nu s-ar fi mirat dacă l-ar fi răpit cineva pe el însuşi, din iatac, noaptea sau ziua în amiaza mare, din bibliotecă. Intrase spaima în măria sa... Îi fierbea sîngele în vine, îi golea inima, i-o umplea, i-o îneca şi iar se trăgea, cînd împurpurîndu-i fruntea netedă şi cînd lăsîndu-i chipul alb ca al unui adormit întru Domnul.

În sfirşit, găsi cine era vinovatul în toată întîmplarea aceasta.

Trimise să i se aducă din fundul grădinii pe Avedik Cricorian, bărbierul şi meşterul lăcătuş al conacului. Acesta sosi îngrijorat foarte, neştiind ce se întîmplă, fiindcă nu era zi de sîmbătă, obişnuita zi cînd venea să reteze din barba stăpînului şi să-i tundă părul din urechi.

Rămas singur cu armeanul, conul Arkip, din dosul biroului, îl străfulgera cu privirea:

– Cum se face că portița din zid s-a putut deschide?

Avedik nu înțelegea.

– Ți-am lăsat-o-n grijă! Nu ți-am dat pe mînă toate porțile, toate uşile, toate clanțele, toate zăvoarele, toate cheile, toate broaştele, toate țițînile şi toate descuitoarele? Cum se face că portița din zid, care era zăvorită şi astupată de zece ani, de nu se mai gîndea nimeni la ea, cum a putut fi deschisă şi a lăsat să treacă hoții? Cine a deschis-o?

Pe măsură ce vorbea, boierul îşi scotea unul cîte unul pe îndelete, inelele din degete şi le punea pe masă. Acest ritual, bine cunoscut de supuşii măriei sale, era semn de bătaie. Pălmuindu-şi supuşii, măria sa nu voia să-şi zdrelească degetele lungi şi albe, cu piele subțire.

Bietul Avedik mai gustase de cîteva ori din asemenea papară şi se pregătea să-şi ia tainul şi de rîndul acesta, cu smerenia cuvenita.

Într-adevăr, nu-şi scosese bine conul Arkip cel din urmă inel, din degetul cel mic al mîinii stîngi, că începură să plouă palmele pe obrajii lui Cricorian şi să duduie pumnii pe sub fălcile bietului meşter. Boierul îl plesnea şi-l înghiontea stîmpărîndu-şi, în felul acesta, năduful, iar Avedik înghițea şi tăcea. Îşi cunoştea stăpînul. Ştia că după ce pedepsea oamenii cu bătaia, măria sa avea mustrări de cuget şi-i despăgubea. Se vor împăca peste două-trei zile, cînd meşterul bărbier va veni să-i țăcănească din foarfeci, în jurul urechilor, şi să-l măgulească vorbindu-i de tinerețe.

Răcorindu-se şi suflînd greu după chelfăneala trasă armeanului, conul Arkip Rosetti îl dădu afară, încunoştințîndu-l că va pune gealați să-i taie capul şi să i-l trimită la Erzerum. Apoi se cufundă într-un jilț, îşi prinse tîmplele în palme şi porni să gîndească, să facă legătură între răpirea Muşei şi a lui Gaston.

Arkip Rosetti era încredințat ca hoțul de Stoeniță nu era străin de toată tărăşenia aceasta.

– Cît o să-mi ceară? Cînd dracu' o să se astîmpere acest țigan afurisit? se întreba strănepotul lui Antonie Vodă Ruset.

Şi nu găsea răspuns.

În vremea aceasta, la schitul din munții de lîngă satul Ciupercani, unde şase maici şi o stareță îşi trăiau anii din urmă într-o mare singurătate şi uitare, sosirea măriei sale Marioara Rosetti, fiica stăpînului moşiei Ciupercanilor şi a celor învecinate, a fost o nemaipomenită sărbătoare.

A adus-o, în zori de zi, ocrotitul şi ocrotitorul lor, Stoeniță Vodă, căpitanul de haiduci, pe care de atîtea ori îl ascunsese, ferindu-l de potere, părintele Gligore, bătrînul duhovnic al monastirii... Stoeniță Vodă aducea maicilor şi preotului saci de mălai, burdufuri de untdelemn şi de caş, pungi mari de măsline, lăzi cu peşte sărat şi pîini albe. Le dăruia bani şi postav şi toate de cîte avea schitul de trebuință. Totdeauna căpitanul de haiduci se vestea cu dăsaga plină şi nu cerea decît adăpost în hrubele străvechi şi necercetate.

Cînd le-a adus-o pe domnița Mărioara, a spus maicilor să încălzească bine arhondăria, să îngrijească şi să păzească pe fata boierului, să-i facă foc bun, să-i fiarbă apă în cazane şi să-i potrivească scalda, s-o ferească de frig, nu cumva să răcească. Să nu mai bată toaca noaptea. S-o lase pe duduița a dormi în pace. La fiecare din aceste porunci ale lui Stoeniță Vodă, maica stareță Epifania, cu mîna dreaptă pe piept, pleca fruntea, în semn că aşa va fi, şi aşa a fost. Apoi, după două zile, cînd le-a adus pe tînărul frînc numit Gaston, se rugă de părintele Gligore să-l găzduiască la sfinția sa. Duhovnicul schitului fu bucuros de oaspeți. Îi făcu foc bun în odaia cea mare, îi aşternu pat cu cearşafuri albe şi uşoare, de care nu se atinsese de la moartea preotesei.

Cei doi tineri se văzură în iatacul arhondăriei, de față fiind şi maica stareță Epifania. Prezența severă a cuvioşiei sale împiedică pe cei doi îndrăgostiți să se arunce unul în brațele celuilalt, aşa cum îi îndemna inima de-atîta vreme. În calea dragostei lor trebuia să se ivească mereu oprelişti!

Ciudată întîlnire! O monastire din munți, pe-o iarnă care înecase tot pămîntul în potopul alb, scînteietor şi rece al zăpezii!... Aduşi acolo fără voia lor, în goana săniilor, de un haiduc care le voia binele. Într-un chip la care ei nu s-ar fi gîndit niciodată, băiatul şi fata se uitau, sfioşi, unul la celălalt.

Gaston, foarte palid, se aplecase adînc, în fața Muşei, îi sărutase mînuța. Muşa era emoționată şi ea, dar nu voia s-

arate. Îşi înghiţea mereu omuşorul şi, fiindcă nu găsea nici un cuvînt de spus tînărului, ca să-şi ascundă tulburarea, vorbi Epifaniei:

– Să ne ierți, maică stareță, că vorbim franțuzeşte, dar dumnealui moldoveneşte nu ştie...

Încurcat, Gaston se uita la icoanele şi crucile atîrnate de pereți, la candelele ce scînteiau sub iconostase, la țesăturile ce acopereau scaunele, masa şi crivatul.

Le va descrie în amintirile lui aşa cum pomenea de toate împrejurările pe care le trăise de la plecarea din Paris. Într-un caiet gros, lăsat la Drăgoşeşti, el umpluse pagini despre călătoria în principate, impresiile de drum, peisajele, omul, stările din Moldo-Valahia - lucruri care vor fi cuprinse în cartea „Printre romîni". În alt caiet, el îşi spovedea toate stările sufleteşti pe care le încercase de la prima întîlnire cu Muşa. Era numai ai lui şi numai pentru el acel caiet cu însemnări prețioase. Poate că într-o zi i-l va încredința şi miresei, dacă-i va fi dat vreodată să-şi împlinească visul acesta.

I se părea ciudat lui însuşi că se gîndeşte la proiecte literare în clipa mult dorită, neaşteptată, minunată, pe care o trăia: întîlnirea cu ființa adorată în singurătate, fără paznici, ci între ei, liberi să-şi împărtăşească tot clocotul inimii, tot dorul sufletului, toată bucuria de a fi împreună, nedespărțiți. Nedespărțiți?

Nu. Îi despărțea, mai mult decît prezența stareței, propria lor conştiință. Între ei doi se ridicau toate constrîngerile, toate prejudecățile, toate mustrările întruchipate prin prezența aproape materială a seniorului de la Drăgoşeşti. Amîndoi se temeau de el, ca şi cum Arkip ar fi fost de față şi le-ar fi cerut socoteală.

Deşi nu se ştiau vinovați ei înşişi de această fugă, încercau, totuşi, vina unei acceptări, a unei complicități.

Toate elanurile înghețaseră în ei. Parcă şi-ar fi epuizat, în marele dor ce le umpluse despărțirea, întreaga lor dragoste,

dulcea nebunie a tinereții, puterea de a înfrunta oricare forță ce li s-ar fi pus în cale.

Nu mai găseau avîntul ce-i înaripa în meditațiile singurătății, potopul de foc al cuvintelor, lava care trebuia să se reverse din pieptul lor, ca dintr-un vulcan. Zăgazuri necunoscute îi împiedicau să-şi dezlănțuie îndemnurile, poruncile, puhoaiele, cataractele care, atunci cînd erau departe, îi împingeau unul spre altul, furtunos, fără nici o oprelişte.

Vor mai sta oare multă vreme aşa, muți şi nemişcați, ca două făpturi de ceară?

Ce păcat că în locul călugăriței posomorîte, care îi priveghea, severă, nu era acolo hoțul de Stoeniță, omul fără prejudecăți, voința hotărîtă, păunaşul codrilor, căruia puțin îi păsa de legile făcute de oameni! Haiducul cunoştea numai legea firii, care e mai presus decît toate orînduirile născocite de muritori.

I-ar fi apucat de umeri, Stoeniță, i-ar fi împins unul în brațele celuilalt şi le-ar fi strigat, rîzînd cu dinții lui de fiară tînără şi nebiruită.

– Hai, copii! Iubiți-vă în voie, că a voastră e dragostea şi viața, al vostru e pămîntul!

Dar bunul prieten nu era acolo. Şi cineva trebuia să vorbească.

Cea dintîi rupse gheața Muşa, surîzînd:

– Frumoasă aventură, nu-i aşa? Cine şi-ar fi închipuit un asemenea deznodămînt?!

– E un deznodămînt? întrebă Gaston, cu sfială.

– Să sperăm!... răspunse copila în al cărei ton, în al cărei zîmbet, în a cărei privire se aprindea din nou marea făgăduială.

Acest scurt dialog, rostit în grai franțuzesc, starețа şi-l traducea cam aşa:

– Mult o să mai stea bătrîna asta aici?

– Cred c-a venit vremea să ne lase în pace!

Şi maica Epifania, înclinîndu-se, cu mîna dreaptă pe inimă, ieşi, de-a-ndaratelea, părînd că spune:

– Poftiți, vă rog!... Eu sînt la poruncile înălțimii voastre!

Rămaşi singuri, cei doi tineri se înfruntară cu privirile. Gaston, neputînd îndura enigmatica privire a Muşei, îşi plecă ochii în pămînt.

– N-ai nimic să-mi spui? îl întrebă dînsa, cu glasul mustrător, dar plin de calde inflexiuni, de făgăduieli, de aşteptări înfrigurate.

Domnişoara noastră se aşezase într-un jilț şi, din fundul lui, îşi iscodea, ispititoare, oaspele. Gaston căzu în genunchi, prinse mînuța cu degetele lungi, albe, fine, cu gropițe deasupra încheieturilor şi, neîndrăznind să i-o sărute, îşi lipi fruntea de pielea mătăsoasă. Muşa îşi petrecu mîna stîngă în buclele tînărului, pe care le răsfira, le mîngîia... Fericit, Gaston ar fi vrut să încremenească aşa, în veşnicie. Cu deprinderea pe care-o avea de a transforma toate în literatură, îşi aminti şi recită, în gînd, versurile maestrului său:

O, timp, opreşte-ți zborul...

Vraja poeziei lui Lamartine se propagă în sufletul tînărului său discipol, îl inspiră, îl însufleți...

– Sînt cele mai frumoase clipe pe care le-am trăit pînă azi. Aş vrea să nu se mai sfîrşească... Ce-mi poate da mai frumos ziua de mîine? Eşti colea şi nu-mi vine să cred. Cum te-am dorit!... Cum te vedeam, pretutindeni! Şi ce pustii îmi păreau toate! Întuneric, pretutindeni... Parcă se stinsese pămîntul... Nopțile nu mai aveau sfîrşit... Aşteptam zorile, s-ajung mai repede în mijlocul cărților, unde am fost de-atîtea ori împreună. Fiecare colț al încăperii, fiecare tablou, fiecare fotoliu mi te aminteau. Pe tatăl dumitale îl adoram, fiindcă-ți semăna. Toate îți purtau amintirea. Într-o zi, ți-ai lipit fruntea de fereastră, privind departe, în fundul zărilor pline de melancolia toamnei. Şi pe geamul de care ți-ai rezemat fruntea a rămas întipărită o urmă, un abur uşor... O ceață fină... ca un gînd materializat. Poate mai e şi acum, pe geam,

acel semn al domnişoarei noastre, care, într-o bună zi, a plecat departe... Acum nu mai este departe... Iată-te colea... Să fie adevărat că nu mai eşti departe, că eşti lîngă mine?!

Şi Gaston prinse mîna copilei, o privi, îşi ridică ochii spre ochii Muşei, apoi întorcînd uşor acea mînuță parcă sculptată în alabastru, îi sărută lung, într-un suspin de fericire, palma trandafirie.

Iar Muşa închise ochii şi, cu nările fremătătoare, îşi strînse degetele în jurul gurii lui Gaston, ca şi cum i-ar fi înapoiat acea sărutare...

Începea să se lase noaptea, şi ei erau tot acolo; în soba albă de cărămidă şi de var, a arhondăriei, lemnele încetaseră să mai trosnească. Se făcuse o mare linişte, pe care o sporea, parcă, ninsoarea potolită ce se străvedea prin geamul vînăt.

Fulgi de zăpadă cădeau, încet, şi învăluiau înserarea.

La rîndul ei, copila vorbi...

Cu capul pe genunchii Muşei, Gaston o asculta vrăjit. Feeria cuvintelor copilei se țesea în decorul monahal, aşa cum plasa de omăt se țesea afară, aşa precum cenuşa din vatră, caldă şi roză acoperea, ca într-un văl de borangic, amurgul tăciunilor...

– Gaston, eu te-am iubit înainte de-a te cunoaşte... te-am cunoscut înainte de-a te vedea. Închipuirea mea îți dădea un alt chip decît cel pe care-l ai acum. Dar chipul acela l-am uitat. Mi-au trebuit cîteva zile să-l uit, după ce-l aşteptasem atîta vreme. M-am obişnuit cu chipul dumitale de azi şi mi-e drag. De unde te cunoşteam, înainte de-a te vedea? Da - da! Te cunoşteam din scrisorile pe care le trimiteai de la Paris unchiului dumitale. Te cunoşteam din cîte îmi vorbea el însuşi despre dumneata. „Lui Gaston i-ar fi plăcut să te vadă, sărind călare, ca o amazoană, şanțul larg cît o prăpastie...” „Gaston are aceeaşi părere ca dumneata, domnişoară Muşa, în privința libertății tinerilor față de tirania părinților”... „I-am scris lui Gaston despre convorbirea noastră de-aseară şi l-am întrebat ce crede despre romanele domnului Honoré de Balzac”... „Gaston trebuie să fie acum la bal, la Palais-Royal...

E un dansator fără pereche”... Aşa-mi vorbea. Mereu şi-n fiecare zi prezența dumitale se făcea tot mai vie, tot mai cuceritoare. Gaston, nu crezi că este o nebunie de copil sălbatic, trăit în pustietatea munților, nu e o nebunie să iubeşti pe cineva pe care nu-l cunoşti, pe cineva care e atît de departe? O nebunie, da!... Dar e cea mai frumoasă nebunie... N-a mai încercat-o nimeni, niciodată... Eu n-am citit în nici o carte o dragoste la fel cu a noastră... Am trăit-o ca o poveste fermecată, în singurătatea casei părinteşti. N-aş fi crezut niciodată că, într-o zi, povestea se va înfăptui aievea, întreagă, sporită, o realitate mai frumoasă decît însuşi visul. Spune-mi, Gaston, dumneata n-ai încercat acelaşi lucru, acolo, departe, în Parisul acela minunat cînd îți scria unchiul dumitale despre ciudata domnişoară de la Drăgoşeşti?

– Nu, domnița mea, de ce te-aş minți? După ce închideam scrisorile unchiului, nu mă mai gîndeam la dumneata! Erai un amănunt grațios în decorul Carpaților - şi atît. Eu, la Paris, n-aveam răgazul reveriilor. Acolo viața e atît de plină de ea însăşi, încît visul n-are cum să se strecoare în împărăția vieții... Noi, francezii, ca şi italienii, de altfel, avem cele mai puține legende, fiindcă realitatea însăşi, peisajul şi existența omului sînt atît de pline, atît de vibrante, atît de surprinzătoare, încît îşi trăiesc propria legendă, vie şi cotidiană, mai presus de orice joc al închipuirii. Aici, pe aceste plaiuri patriarhale, imaginația țese în voie, se aprinde şi se revarsă într-o aureolă de ceață, în brumele pe care le populează năluci fugare... Eu n-am încercat această fantasmagorie... Te-am iubit abia după ce te-am cunoscut... Frumusețea, gingăşia dumitale au un farmec care-ți aparține. Sînt atît de copleşitoare, încît n-am nevoie să le adaug podoabele închipuirii mele, reminiscențe din cărțile citite odinioară.

Realitatea dumitale depăşeşte orice vis şi orice literatură. Nu te voi asemăna cu principesele din basmul celor o mie şi una de nopți, fiindcă le întreci pe toate... Nu-ți voi cînta fruntea palidă şi ochii negri, prelungiți ca migdala, sub

sprîncenele îmbinate, şi aceste mîini pe care la strîng în mîinile mele, ca să nu se înalțe în zbor ca două columbe şi să mă lase numai cu amintirea lor... N-adaug nimic grației, spiritului şi sufletului dumitale înalt, fiindcă n-au nevoie de nici un adaos. Muza poeziei n-are ce căuta între noi... Nici un cîntec nu te va putea cînta, nici un fîlfîit de aripi nu se va putea ridica atît de sus, încît să te ajungă!

– Gaston, nu realizez perfect toate cîte-mi spui, dar cuvintele dumitale curg şi răsună în mine ca o muzică diafană, mă îmbată ca o licoare divină, ca un balsam binefăcător... Toate cîte ni le spunem, noi acum, nu şi le-a mai spus nimeni, niciodată, fiindcă nici povestea noastră n-a mai trăit-o cineva. Cine sîntpm noi? Doi străini... Nici limba, nici credința noastră nu sînt la fel... Dumneata, parizian, eu, fată de boier moldav... De ce-a trebuit să ne întîlnim? Iată-ne, din depărtările noastre, amindoi laolaltă, răpiți de un hoț de codru... Iată-ne într-un schit uitat de dumnezeu şi de oameni, aduşi fără voia noastră şi totuşi, ca şi cum *o* zînă bună ne-ar fi ghicit gîndurile şi ne-a apropiat... Cine este acest haiduc, care s-a improvizat în zîna noastră protectoare şi ce urmăreşte?... Cum se va sfîrşi basmul acesta minunat? Cît vom mai sta aici? Cînd va trebui oare să plecăm şi ce vom face după ce vom pleca?... Aş vrea să nu mai vină acea zi... mă tem de ea... nu ştiu ce-ar putea aduce...

– Ce-ar putea, într-adevăr, s-aducă ziua de mîine mai frumos decît această fără de pereche seară? Domnița mea, ascultă cum suna un clopot de lemn, în ninsoarea care nu se mai sfîrşeşte... Eşti colea, îți simt mînuța într-a mea... ți-aud respirarea uşoară, îți simt inima cum bate, ca un răspuns clipelor ce bat la poarta vieții... Uită-te pe geamul care s-a întunecat: fulgii se apropie de noi, se îngrămădesc la fereastră; ar vrea parcă să ne dea lumină, dar noaptea se face tot mai grea, cu toată palpitarea lor de licurici în agonie... Au înghețat înainte de a muri... Se topesc unul într-altul... De unde vin şi ce ursită i-a împreunat, pe drumul albelor eternități?!

– Gaston, aş vrea să te ascult o viaţă întreagă...

– O viaţă întreagă... O viaţă-ntreagă, domniţa mea!

Şi cei doi tineri, într-un extaz unic, se abandonau reveriei lor, care nu s-ar mai fi sfîrşit, dacă nu s-ar fi auzit, afară, glasuri femeieşti, zgomot de porţi care se închid, paşi care se apropie.

În odaia cea mare a arhondăriei, candelele din faţa iconostaselor fîlfîiau şi trosneau mărunt...

Intră maica Epifania, însoţită de două tinere surori, pe care ei nu le mai văzuseră pînă acum. Tustrele călugăriţele purtau cîte un sfeşnic de alamă, în care era înfiptă o lumînare galbenă.

Flăcăruia făcliilor era ocrotită de un glob de sticlă. Stareţa îi întrebă dacă poate să aştearnă masa. Cele două surori ieşiră pe vîrful picioarelor şi se înapoiară, sfioase, călcînd cu paşi uşori, fantome negre şi prieteneşti, slujind cina, maicii stareţe şi celor doi oaspeţi.

Şi seara trecu, şi noaptea trecu...

În iatacul părintelui Gligore, culcat între cearşafurile albe, proaspete şi uşoare, Gaston retrăia în amintire clipele, orele petrecute pe înserat alături de Muşa. Şi erau atît de magice acele ore, încît îi păreau că fuseseră de mult într-o altă viaţă şi-acum îl străbăteau din nou, ca într-o incantaţiune.

CAPITOLUL XI

Se apropiau sărbătorile Crăciunului.

Cele mai triste care fuseseră vreodată la Drăgoşeşti. Nici la moartea boieroaicei nu se lăsase atîta doliu în marile încăperi, pe coamele înalte ale copacilor, desfrunziți şi ninşi.

Domnul Henri Parrocel se întorsese de la Iaşi, fără să fi făcut cine ştie ce ispravă. E drept, domnitorul Mihalache Sturdza îi făgăduise că va pune potere pe urma leahului care furase pe domnița Roseteştilor, că va păzi granițele de sus, pe cele de jos, pe cele dinspre Ardeal, ca nu cumva tîlharul să treacă, nesupărat, la vecini. Spunîndu-i acestea toate, făgăduindu-i cîte-n soare şi-n lună, hospodarul pipăia cu degete pricepute lunga blană de samur dăruită de Arkip Rosetti.

– Iată o chezăşie a prieteniei noastre viitoare! spunea, arătînd blonda şi greaua mantie, lacomul stăpînitor al Moldovei... La rîndul meu, îi voi face boierului Ruset darul cel mai de preț: pe dulcea dumisale copilă, pe copila dragă nouă, tuturor!

Vicleanul hospodar mințea.

Henri Parrocel ştia că minte. Faptul că nu-i suflase vorbă despre identitatea reală a lui Pan Stanislas Zalomițchi, mărturisea nesinceritatea lui Mihalache Sturdza.

„Dar eu, se întreba, mustrîndu-se, guvernorul Muşei, au de ce am făcut neghiobia să-i dau scumpetea de blană, cînd ştiu prea bine cine a răpit fata?!”. Hospodarul nu poate şi, ştiind că nu poate, nici nu se gîndeşte să-l prindă pe Stoeniță.

Minte. A mințit şi atunci cînd a umplut tîrgul, răspîndind, prin secretarii săi, zvonul că acel nobil polon venise la Iaşi cu o misiune secretă, din partea împăratului Austriei şi că sabia, pe care o trimisese prin Zalomițchi, fusese luată de Sobiesky, regele Poloniei, lui Kara Mustafa Paşa, la asediul Vienei.

Nu era prima scornitură a lui Sturdza, ca să-şi întărească tronul şubred. Henri Parrocel comunică toate acestea patronului său, bineînțeles, fără să-l informeze cine era, într-adevăr, acel straniu ambasador al împăratului Austriei.

Aflînd de dispariția nepotului său, domnul administrator se arătă consternat. Dar nu-şi exagera durerea. În acest joc al minciunilor, Henri Parrocel apărea ca un om leal; stima şi încrederea pe care i le purta monseniorul sporiră -, dacă mai era nevoie să sporească. Arkip Rosetti îl chema mereu, se consultau mereu. Optimismul omului său de încredere îl mai învioră, dar zilele treceau greu, nesfîrşit de lungi, întunecate de cele două absențe şi de lipsa oricărei ştiri. Parcă se înfundaseră toate drumurile pămîntului şi a!e văzduhului. Corbii mari şi ciorile certărețe înlocuiau porumbeii călători, despre care se spunea că duc veşti dintr-un loc într-altul. Nici o pasăre albă nu se lăsa pe coperişul vechiului palat, cufundat în troiene şi jale. Nici o veste bună nu venea. Va mai veni vreodată? Cine s-o aducă? Din partea cui? Unde era acum draga lui Muşă, pe ce mîini străine încăpuse, cine-i va duce grija, cine-i va consola amarul surghiunului, în cine ştie ce peşteră de tîlhari?

Arkip Rosetti nu-şi mai scotea capul dintre mîini, încerca zadarnic să mîzgălească două cuvinte pe hîrtia cu istoricul Moldovei.

Ofta adînc, se uita pe fereastră, clătina capul şi iar îşi prindea tîmplele în palme.

* * *

În sîmbăta dinaintea Crăciunului, cînd veni să-l ferchezuiască, meşterul Avedik Cricorian fu impresionat de mulțimea firelor albe care năvăliseră în părul şi-n barba măriei sale. Dar nu îndrăzni să spună aceasta boierului, ca să nu se pomenească iar că prea-înălțatul îşi scoate, unul cîte unul, inelele grele, din degetele lungi şi albe. Iată, însă, că a doua zi, duminică, un slujitor vesti boierului că-n fața curții

s-a oprit o sanie cu patru cai şi că omul din sanie cere să vorbească măriei sale.

– Îl cheamă Pan Samuilă... şi nu mai ştiu cum, un nume de papistaş !...

Conul Arkip tresări. Nu-i venea să creadă. Inima i se umplu de bucurie şi de teamă.

– N-a spus că e Pan Stanislas Zalomițchi?

– Cam aşa ceva, înălțate stapîne!

– Poftiți-l! Poftiți-l numaidecît!

Şi argatul ieşi repede, gata-gata să vie peste cap. Uşa cu două canaturi se deschise.

În bibliotecă intră o frumusețe de flăcău, înalt, subțire, cu umerii lați, cu ochii negri, lucioşi. Era îmbrăcat într-o şubă grea din piei de sobol, iar pe dedesubt, purta bogate haine de magnat şi cizme roşii, căptuşite cu blană. La subsuoară ținea o căciulă mare de samur.

Boierul îl cunoscu. Îl cunoştea prea bine, măcar că oaspele nu mai purta barbă şi plete lungi, în inele. Îl întrebă, năucit:

– Tu mi-ai fost?!

– Eu şi nu altul, măria ta! zise Stoeniță, după ce căzu în genunchi şi sărută mîna boierului.

– Aşa ne-a fost vorba?

– N-a fost nici o vorbă, mărita ta!

– Unde e?

– La adăpost. Nici o grijă!

– De ce mi-ai făcut asta?

– Fiindcă aici tînjea.

– Da' de unde ştii tu că tînjea?

– Am iscoade peste tot.

– Pe băiat tot tu l-ai furat?

– Tot.

– De ce?

– Fiindcă tînjea şi el...

– Asta nu e treaba ta! Cît?

– Ce „cît"?

– Cîți galbeni îmi ceri să Ie dai drumul?

– Nimic. N-a fost prădăcitme. M-am lăsat de tîlhării. Am fost la Vodă şi m-am închinat. Uite carte de la domnie!

Şi Stoeniță arătă conului Arkip hrisovul de iertare al lui Vodă Sturdza.

– L-ai văzut?

– Cum te văd şi cum mă vezi. Mi-a luat şi sabia, pîrdalnicul! Sabie turcească, bătută-n nestemate. Mi-a dat o mie de galbeni. Da' face mai mult.

– Şi ce-ai de gînd?

– Ce-ai de gînd şi mărita ta!

– Ce-am eu de gînd, mă priveşte.

– Şi ce-am eu de gînd mă priveşte !

– Adică?

– Adică să-i laşi să se ia !...

– N-ai auzit că nu e treaba ta?!

– Atunci să avem iertare, mărita ta, şi te las cu bine! Sărutăm dreapta!

Voievodul țiganilor dădu să plece.

– Stai ! îi strigă boierul.

Şi începu să-şi scoată inelele, unul cîte unul şi să le puie pe masă.

– Nu-mi trebuie ! rîse Stoeniță. Am eu destule scule d-astea, că nu degeaba am haiducit din Focşani în Botoşani !

– Nu le-am scos ca să ți le dau ! Le-am scos ca să nu-mi zdrelesc degetele cînd te-oi lua la bătaie!

Iarăşi rîse Stoeniță.

– Bate-mă, mărita ta, taie-mi capul, dar eu de-aici, nu ies pînă nu-mi dai învoirea.

– Ce învoire, afurisitule?

– De nuntă. Am fost la un popă şi n-a vrut. Zicea că el nu calcă legea, că nu cunună o fată fără voia părinților, mai ales cînd a aflat a cui e fata. Cînd a mai aflat şi de băiat că e papistaş, şi-a făcut trei perechi de cruci şi a scuipat în barbă, zicînd: „Piei, satano!"

– Stoeniță, tu nu eşti în toate mințile?

– Nu, că dacă eram, ajungeam hatman. Aşa, măria ta! Dă copiilor învoiala de a se lua. Cunună-i cu toată cinstea la Iaşi, la mitropolie, să se ducă pomina. Altminteri, găsesc eu alt popă; îi pun pistolul în piept şi n-o să aibă încotro, le pune pirostriile în cap. Dar păcat ar fi pentru asemenea fețe luminate să le slujim cununia într-o biserică de țară !

– Eşti nebun, Stoeniță !

– Nebun, măria ta, dar asta e, şi alta nu e.

Arkip se apropie de el, îl apucă de gît şi-l zgudui, dar nu prea tare. Părinteşte.

– Spune-mi, omule, ce face fata?

– Îți sărută mîna, e bine sănătoasă !

Boierul oftă uşurat, îşi luă miinile de la gîtul haiducului şi, de rîndul acesta, îl întrebă sfios, cu glasul scăzut şi uitîndu-se împrejur să nu-l audă careva.

– Sînt... la un loc... amîndoi?

– La un loc. Dar n-avea gvijă, măria ta, că se văd numai ziua şi cu martori. Le-am pus de pază o zmeoaică, nu alta... O zmeoaică-n straie negre.

– Mărioara plînge, nu? Oftează? Cînd a văzut că o răpeşti, nu s-a repezit să-ți scoată ochii?

– Nicicum! Dimpotrivă. S-a bucurat c-am scos-o dintre beizadele. Ascultă de mine ca o mieluşea... E tare mulțumită !

– Aşadar, eu nu mai sînt nimic pentru ea? întrebă conul Arkip, cu glasul tremurător, plin de lacrimi.

– S-ar putea una ca asta, boierule?! I-e tare dor de măria ta... Uite, mi-a dat şi o scrisoare!

– Spune mai repede, omule ! strigă Arkip, repezindu-se la el, fericit, arzînd de nerăbdare.

Stoeniță începu să caute hîrtia, fără să se grăbească. Pe cît fierbea conul Rosetescu, pe-atît era el de liniştit. În sfirşit, scoase răvaşul din buzunarul hainei şi-l întinse boierului.

Cu mîini tremurătoare desfăcu Arkip zapisul copilei mult iubite... Se trase la fereastră şi începu să-l citească, în lumina searbădă ce cădea din cerul mohorît al sfîrşitului de an. Mîinile îi tremurau, ochii îi erau împăienjeniți:

„Tăticule scump, mi-e tare dor de măria ta. Te rog să mă ierți de supărarea ce ți-am adus-o, dar n-am plecat de bunăvoie de la Iaşi.

M-a furat Stoeniță haiducul, cînd am ajuns acasă, şi m-a dus într-un loc, pe care m-a oprit să ți-l destăinuiesc, ca nu cumva să-mi dai de urmă. După două zile l-a adus şi pe domnul Gaston Parrocel, furîndu-l şi pe dumneasa, fără voia dumisale, tot ca pe mine, dar spre binele nostru.

Precum ți-am mai spus, prea-scumpul meu tată adorat, cu îl iubesc pe Gaston şi vreau să mă căsătoresc cu el. Măria ta ai vrea să mă dai după o beizadea, ca să fiu doamnă a Moldovei. Eu nu cred că vreunul din cei pe care i-am cunoscut la Iaşi ar putea să ajungă aşa ceva. Mi-ai cere o prea mare jertfă dîndu-mă unuia dintre ei, tăticule, măria ta, mai ales că nu mi-a plăcut nici unul.

Măria ta, tăticule drag, eu mă gîndesc mereu la scumpul meu părinte şi mă rog zi şi noapte Domnului Dumnezeului nostru pentru sănătatea şi bunăvoința măriei tale.

Prea supusă şi dornică fiică,

Muşa”.

Conul Arkip se întoarse cu spatele la Stoeniță, ca să nu fie văzut sărutînd scrisoarea şi ştergîndu-şi ochii.

Apoi începu să se preumble de colo pînă colo, în marea încăpere a bibliotecii, căptuşită cu rafturi pline de cărți şi cu tablouri în cadre aurite. Era mulțumit? Cine ştie ! După ce făcu o duzină de paşi, se opri în fața lui Stoeniță şi-i spuse, ca unui vechi prieten, ca unui om de seama lui:

– Aprig copil, voievoade! N-o scoate nimeni din ce i s-a năzărit. Seamănă cu maică-sa, cnejina cantacuzină!

– Seamănă şi cu măria ta! rîse, cu dinți de lup, Stoeniță.

Şi iar se preumblă boierul, cu mîinile la spate, vînturînd nişte mătănii pe care le scosese din buzunarul halatului.

– Ce e de făcut, trîlharule?

– Nimic alta decît ce ți-am spus, boierule ! Să le facem voia !

– Ți-am spus eu că nu eşti în toate mințile ! Ai să-mi plăteşti asta ! Am să te leg şi am să te îngrop în fundul beciurilor, fecior de dimon ce-mi eşti !

Stoeniță se înclină adînc, cu un zîmbet ironic pe buze.

– Îngroapă-mă în beci, boierule! Atîta numai că rămîne domnița fără răspuns, şi măria ta fără domniță!

– Muşa e o copilă. Abia a împlinit şaptesprezece ani. Ce ştie ea? Franțuzul e mai cuminte. El ce-a spus?

– Ce să spuie? Nimic, că nu-l întreabă nimeni. N-a spus nimic nici cînd l-am luat pe sus, iar în fața domniței stă sfios ca o fată mare ! Mi-a dat şi el o scrisoare!

– De ce nu spui mai repede, omule?

Stoeniță îşi vîrî mîna în sîn şi, din alt buzunar, scoase, alene, al doilea răvaş.

„Monseniore,

Vă rog să primiți omagiile adîncului meu respect şi devotament. Precum veți fi aflat, am fost răpit din castel de către fratele meu de cruce... („fratele meu de cruce" era scris romîneşte)..."

Conul Arkip îşi ridică ochii de pe scrisoare şi întrebă:

– De cînd sînteți frați de cruce?

– De cînd l-am furat în pădure. Am stat împreună în peşteră, toată noaptea şi am povestit. Maica mea, țiganca, i-a citit în bobi, i-a descîntat în ghioc şi l-a binecuvintat. De atunci, ne-am făcut frați de cruce şi am jurat să murim unul pentru celălalt, aşa cum spune legămîntul: „Viața mea e viața ta, sufletul meu e sufletul tău". Jurămîntul ni l-au întărit douăzeci de frați, haiduci şi măria sa, bourul Moldovei, stăpînul şi împăratul nostru!

Glasul lui Stoeniță vibra, ochii lui mari şi negri, tăiați ca migdala, sub sprîncenele împreunate, aveau tainice licăriri, focuri înalte, scăpărări voievodale. Îşi lăsase capul pe spate şi rămăsese aşa, cu privirile în tavan şi cu un zîmbet feciorelnic pe buze.

O stranie emoție cuprinsese inima strănepotului de domn, neobişnuit cu asemenea primitive şi nobile elanuri. Era

atîta convingere, atîta lealitate, atîta căldură în extazul haiducului!

Rosetesculuí îi venea să se repeadă la el, să-l ia în braţe, să-l strîngă, să-l sărute.

Dar se stăpîni. Ca să-şi ascundă tulburarea, reluă lectura scrisorii lui Gaston.

„...fratele meu de cruce Stoeniţă, căruia eu nu i-am cerut aceasta, m-a dus în adînc de codru, unde am avut neaşteptata onoare şi bucurie de a întîlni pe domnişoara noastră, care n-are decît o dorinţă, o arzătoare dorinţă: să-şi revadă părintele adorat... Sînt şi eu nerăbdător să-mi depun omagiile la picioarele ilustrului meu protector, căruia, fără voia mea, i-am adus această supărare.

Gaston Parrocel”

Boierul frămînta scrisoarea în mînă, se uita în tavan, în podele, dădea din umeri.

– Nu înţeleg nimic... nu-mi vorbeşte de căsătorie... nu-mi cere nimic... nu mă ameninţă...

– De ce să te ameninţe, măria ta? Cum o să-ţi ceară un lucru, care ştie că i-l vei da de bunăvoie?

– Ticălosule, tu le-ai făcut pe toate! strigă conu Arkip, scos din fire.

– Ticălos, măria ta ! Eu le-am făcut pe toate, dar spre binele lor şi-al măriei tale. Hotărăşte-te, cît mai degrabă, că alta nu e de făcut. Dă-mi dezlegare să le duc vestea cea bună... să le slujească Vlădica de la Iaşi, cununia în sfînta Mitropolie.

– Mişelule, tîlharule !

– Mişel, măria ta! Tîlhar, măria ta, dar altă cale nu-i! N-am ce-ţi face şi pace!

Seniorul de la Drăgoşeşti, roşu de mînie, înainta, cu mîinile la spate, cu pieptul înainte şi se apropie ameninţător de haiduc, care-şi încrucişase mîinile pe piept şi aştepta.

Boierul ajunse în fata lui şi începu să strige, aproape urlînd:

– Ascultă, proclete ! Ascultă, țigan blestemat ! Hoț de codru, ce-mi eşti! Ce te amesteci tu în treburile casei mele, mişelule? Cu ce drept orînduieşti tu viitorul copilei mele, ticălosule?

Stoeniță ridică fruntea şi, străpungînd pe boier cu privirea, îi răspunse dîrz:.

– Cu dreptul fratelui mai mare !

Iar conul Arkip Rosetti, strănepotul lui Antonie Vodă Ruset, neputînd îndura fulgerul din privirea tîlharului, îşi lăsă ochii în pămînt şi nu mai răspunse nimic.

CAPITOLUL XII

Rămas singur, pe mohorîta zi de iarnă, Arkip Rosetti-Drăgoşeşti se cufundă într-un jilț adînc, cu spatele la fereastră şi-şi prinse capul între palme.

Purtarea, vorbele lui Stoeniță îl răscolise pînă-n străfunduri, mai mult chiar decît răpirea Muşei. Niciodată nu fusese mai tulburat. Se simțea slab, umilit, vinovat, şi această nevolnicie îl împingea spre pocăință şi smerenie.

Ar fi vrut să se spovedească unui mare duhovnic, dar nu vedea cui. Boierul se afla la o răscruce a sufletului, la acea opreliște din vertiginosul mers înainte al vieții, cînd trebuie să mai stai, să mai cumpăneşti, să-ți revizuieşti trecutul, să-i afli greşelile, să cauți leacul, îndreptarea.

Iată că i se ridica în față, ca un judecător şi aproape ca un stăpîn, flăcăul acela chipeş, primul său născut, plămădit cu roaba Sălumia, copila cea mai frumoasă dintre țigăncile boiereşti. I se păruse tînărului urmaş al lui Antonie Ruset că dacă o înzestrează şi o mărită cu un vătaf de pe moşie, Irod, țigan şi acela, ridicat din rîndul potcovarilor, îşi făcuse datoria cu vîrf şi îndesat. Puțin îi mai păsa de biata roabă şi de plodul ei, care creştea frumos şi deştept, puternic, isteț şi îndrăzneț, la casa lui Irod şi-a Sălumiei. Cînd Stoeniță împlini zece ani, taică-su, Irod, închise ochii. Băiatul trebuia să ducă de-aci înainte grija Sălumiei. Era acum bărbatul, şeful familiei. În răstimp, boierul se însurase cu o cnejină cantacuzină, care-i dăruise o fată, pe Măria, care din Mărioara, din mîngîiere în mîngîiere, devenise Muşa. Tot mai rar se abătea boierul prin satul unde îi trăia feciorul. Îi mîngîia obrazul tuciuriu, îl mai trăgea de părul negru şi creț, îi dădea cîte un galben, îi mai dădea şi Sălumiei un pumn de galbeni şi le trimitea multă sănătate, din cînd în cînd, amîndurora, împreună cu o traistă de merinde şi o lădiță de țoale. Şi-atît.

Cînd împlini Stoeniță şaisprezece ani, Sălumia căzu greu bolnavă şi era cît p-aci să se prăpădească. Îşi chemă feciorul la căpătîi şi se spovedi, spunîndu-i al cui era.

Stoeniță încruntă sprîncenele, scrîşni din dinți; nu-l încercă nici o bucurie că era odraslă boierească. Inima lui purta o mare dragoste bietului Irod, care-l iubise ca un adevărat părinte. O ciudă aprigă îl cutreiera împotriva acelui stăpîn bogat şi străin şi o mare milă pentru biata maică-sa, scoasă din rîndul roabelor, înălțată o clipă, apoi zvîrlilă iar, cu plod cu tot, țigănimii disprețuite. Toate acestea le ghicise conul Arkip, din felul crunt cu care îl privea, de la o vreme, băiatul Sălumiei. Pînă la şaisprezece ani, Stoeniță era bucuros şi mîndru să fie privit cu ochii buni ai boierului şi mîngîiat pe creştet de măria sa. Dar de cînd aflase taina, îl ocolea, îşi lăsa privirile în pămînt, se smulgea uşor din mîna care-şi petrecea degetele albe pline de inele prin inelele negre din părul frumosului țigănuş. Băiatul creştea înalt şi subțire, creştea în voie, fără nici o oprelişte, fără nici o îndrumare. Nu se gîndise nimeni să-l dea la vreo meserie. Plin de dragoste pentru copilița zămislită, după toate canoanele bisericii şi ale legii, cu soția lui de neam falnic, Arkip Rosetti credea că face destul pentru primul său născut, trimițind Sălumiei cîte un ajutor.

Lăsat de capul lui, Stoeniță hoinărea pe pămînturile roseteşti şi pe moşiile vecine şi aduna băieți de seama lui. Inima îl trăgea spre adîncimea codrilor, spre adulmecarea potecilor.

De mic se hotărîse căpitan de haiduci. Îi plăceau flintele noi, cu țeava lucioasă, pistoalele ferecate, paloşele cu mîner de argint. Cît a fost micuț, haiducia era numai o joacă. La şaptesprezece ani s-a întovărăşit cu nişte lotri mai bătrîni şi a început să prade mai un conac, mai o arhondărie, mai pe cîte un bogătaş care mergea cu harabaua spre Iaşi sau spre Piatra Neamț. La douăzeci de ani trecu în Țara Romînească, unde cunoscu pe Sofultea, voievodul țiganilor munteni. Lui Sofultea îi plăcu mult acel băiat chipeş, semeț, deştept. Îl măsură din cap pînă-n picioare, îl întrebă una-alta, îl descusu, apoi, bătîndu-l pe umeri, îi sfătui să se lase de jafuri, că are alte rosturi, mai mari, alte gînduri, mai mărețe, pentru el. Plecară

împreună în Moldova şi umblînd din şatră în şatră, din moşie în moşie, nu lăsară sălaş necercetat. Se învoira cu toți țiganii de prin sate şi județele de prin lunci şi monastiri şi aleseră voievod al lor peste Moldova pe Stoeniță al Sălumiei, numit din acea zi Stoeniță Vodă. Flăcăul ura de moarte pe boieri şi pe vătafi, pe oamenii stăpînirii, pe juzi şi pe poteraşi şi toate cozile de topor aflate în rîndurile obidiților şi-şi iubea din toate măruntaiele neamul maică-şi. Îşi pusese în gînd nici mai mult nici mai puțin să-l scoată din robie. Se auzise că la Bucureşti şi la Iaşi cărturarii tineri veniți de la învățătură, de prin cele străinătăți, luptă şi ei pentru dezrobirea țiganilor. Stoeniță Vodă umbla să le-o ia înainte şi propovăduia răzmerița nu numai printre ai săi, dar şi printre vecinii moldoveni, robi şi ei moşierilor şi arendaşilor. A stîrnit multe răzmerițe, a dat foc multor conace, şi stoguri de paie, şi lanuri coapte, şi păduri încinse de dogoarea lui cuptor. I se dusese vestea. Intrase spaima în ciocoime. Curînd, însă, poterele lui Mihai Sturdza puseră mîna pe răzvrătit. Îl vînduse o hangiță.

O poveste întreagă. Cîți n-o mai pățiră ca acel păunaş al codrilor, ademeniți de cîte-o crîşmăriță cu ochii de foc, cu inima de lupoaică şi cu viclenie de vulpe!

Căzu şi flăcăul nostru în mrejele uneia. Fu osîndit la spînzurătoare. Urma să-i pună ştreangul de gît Gavrilă Buzatu, țigan şi el, un ucigaş care fusese iertat dacă se face gîde şi care-a fost cel din urmă călău al Moldovei.

Stoeniță era să cunoască şi el funia călăului. Dar două mii de galbeni trimişi plocon domnitorului Mihalache Sturdza aduseră iertare celui ce luase, cu mare şi jalnic alai, drumul bisericii Frumoasa, unde se ridicau, de obicei, spînzurătorile.

De unde ieşiseră, ca din pămînt, acei două mii de galbeni? Toată lumea credea că fuseseră adunați de la țigani, supuşii lui Stoeniță Vodă, dornici să-şi scape voievodul. Dar bieții oameni n-aveau atîta bănet şi nici vreme nu mai rămînea să strîngă acele pungi pînă în ziua de osîndă. Banii îi dăduse conul Arkip, la care se dusese în mare taină Sălumia, povestindu-i, cu inima sfîşiată de durere, cum vor să-i

sugrume odorul. Nu-i ceruse nimic, niciodată boierului, dar acum nu mai era vorba de semeție. Îşi călcă pe inimă şi se duse la curtea din Drăgoşeşti, ca să scoată galbenii. Boierul nu s-a lăsat greu. Ba, dimpotrivă, se grăbi s-o ia înaintea Sălumiei spunîndu-i să n-aibă nici o grijă că-i va scăpa băiatul dumnealui, că atîta putere mai are la Iaşi. Numai atît îi ceru: să spună că banii au fost strînşi de pe la robii țigani, iar Stoeniță să nu mai haiducească pe moşiile Roseteştilor.

Printr-un om de încredere, fostul vistier trimise hospodarului de la Iaşi cele două pungi doldora; băiatul fu iertat de moarte, dar trebui să meargă, ca toți osîndiții, pînă la Frumoasa şi numai cînd îi petrecu Gavrilă funia de gît fu citită anaforaua de iertare.

„De ce nu l-am chemat măcar atunci la mine? se întreba acum, conul Arkip Rosetti, strîngîndu-şi fruntea-n palme, aşa cum sta, ferindu-se de lumină, în jilțul adînc.

De ce nu m-am îngrijit de el, de mic? Trebuia să-l adun de pe drumuri, să-l trimit la învățătură, dacă nu la Iaşi, la Bucureşti, unde nu-l ştia nimeni ! Să fi spus că-i un fin sau un nepot de-al meu, să-l cresc omeneşte, să scot ceva din el. De ce m-am purtat cîineşte cu bietul meu vlăstar? Doar e sînge din sîngele meu! E primul meu născut şi e falnic, viteaz, drept la suflet, cu dor de a se ridica, vrednic de strămoşii lui şi-ai mei.

Din vina mea a ajuns ce-a ajuns - hoț de codru şi hatman de răzvrătiți! Acum mă înfruntă şi pe mine şi are dreptate să mă înfrunte.

Eu îmbătrînesc. Nu mai sînt în stare să domnesc pe moşiile mele şi-n casa mea... Uite că se ridică el, cel tînăr şi puternic, împotriva mea şi nu mai am nici o putere! Sînt în mîna lui; trebuie să mă supun lui... Aşa mi-a trebuit !”

Arkip Rosetti se afla în acele clipe de slăbiciune cînd omul e gata să facă tot ce n-a fost în stare să împlinească pînă atunci, pornit să se jertfească pînă la capăt... Se simțea bine în acea pocăință, în acea smerenie creştină, care, ce e

drept, nu-l ținea prea mult, dar în care se învăluia ca într-o scaldă călduță şi binefăcătoare.

„Băiatul e aci, în casa mea. Am să-l chem. Am să fac tot ce va vrea... E fratele mai mare al Muşei. Are şi el dreptul să se îngrijească de viitorul fetei. Hotărască el! El este adevăratul stăpîn aici!" îşi spunea boierul, ajuns în culmea umilinței, a lepădării de sine.

Fu smuls din acele bune gînduri de cîteva bătăi sfioase în uşă.

– Ce este? Nu v-am spus să mă lăsați în pace? Hai, intră!

Pe uşă se strecură Ilieş Împuşcă Vrabie, care-i căzu în genunchi, sărută pulpana stăpînului şi începu să bîiguie ceva pe franțuzeşte, dragă doamne, să nu înțeleagă alții despre ce e vorba. Dar în odaie nu era decît conul Arkip, care nu înțelegea nici el.

– Vorbeşte dracului inoldoveneşte! strigă măria sa.

– Măria ta, îngăduie, iartă-mă c-am îndrăznit... Da' umblă Stoeniță să dărîme poarta...

– Ce poartă, ma proclete, ce poartă? strigă boierul.

Şi începu să-şi scoată inelele din degete, pregătindu-se să-l ia la bătaie pe vătaful vînătorilor.

– Care-a poruncit măria ta să-l închidem pe Stoeniță!

Conul Arkip, trezit din buimăceală, îşi aduse aminte că dăduse nesăbuita poruncă să-l ducă pe lotru într-una din odăile palatului, să-i dea mîncare bună şi tot ce va cere, dar să nu-l lase a ieşi de acolo. Îi pusese la uşă trei străjeri, care umblau de colo pînă colo, cu ochii la clanță.

– Şi de ce să spargă poarta, mişelule?

– A spus aşa ca el e om de capul lui, că nu e robit nimănui şi că nu va pleca de aici cu una, cu două. A mai strigat că dacă nu-i ridicăm gealații şi dacă nu-i lăsăm uşa slobodă, zboară pe fereastră. „Zbor pe fereastra - a strigat - şi nu mă mai vede boierul nici pe mine, nici pe cine ştie dumnealui! Du-te de-i spune măriei sale ce ți-am poruncit !"

– Cum îndrăzneşte să poruncească la casa mea? se mînie conul Arkip, regăsindu-şi autoritatea, de care se lepădase cîteva clipe înainte.

Dar această măreție era mai mult pentru Ilieş decît pentru el însuşi, căci tot slab se simțea.

Umbla mînios prin marea încăpere a bibliotecii. Se uita la cărți, la tablouri, întristate toate de lumina vînătă a iernii ce se cernea pe ferestre şi se aduna în marea oglindă aurită, ce străjuia căminul. Un buştean trosnea în vatră, răspîndind miros de fum şi de cenuşă.

Toate erau fumurii şi cenuşii, nehotărîte şi amestecate, cum îi era boierului şi sufletul.

Cu mîinile la spate, bătîndu-le una de alta, făcînd să ciocnească mărunt inelele multe ale degetelor, Arkip Rosetti se gîndea că porunca ce-o dăduse de a-l închide pe Stoeniță n-avea nici un rost.

Flăcăul venise de bună-voie; nu-l adusese nimeni cu sila. De ce să fugă? Ce nevoie era să-i pună paznici?

Ilieş îndrăzni iar:

– Şi-a mai întrebat Stoeniță că multă vreme o să-l mai ținem aici fără răspuns?

– Bine, bine! Să-i ridici paznicii şi-om mai vorbi! Ieşi!

Ilieş ieşi aproape de-a buşilea, cu ochii holbați la boier, fără să-i întoarcă spatele, ci umblînd de-a-ndaratelea.

Iar boierul se gîndea că odată şi odată - şi cît mai curînd - trebuia luată o hotărîre.

Nu putea să mai meargă aşa. Era şi el om ca toți oamenii. Nu era de cîrpă, dar nici de piatră şi de oțel nu era. În inima-l durea ceva. Îl străpungea chipul dragei sale copile, de-al cărei dor slăbise.

N-o mai putea şti departe de el.

Fie ce-o fi, Muşa trebuie să se întoarcă. Îi vedea chipul pălit, înspăimîntat, ochii care îl priveau rugător.

– Scapă-mă! Scapă-mă! părea că-i spune copila, cu mîinile împreunate.

Dar această nălucire era fugară.

În ochii sufletului, o vedea iarăşi, dar acum era voioasă, rumenă la față, fericită, departe de el, alături de tînărul acela străin. Vedenia nouă îl durea mai mult decît gîndul unei Muşe întristate, amenințate, pierdute.

Trimise pe Ilieş să poftească degrabă în bibliotecă pe coana Marghioala şi pe domnul administrator.

Într-un sfert de ceas, cîteşitrei: boierul, cumnata dumisale şi Henri Parrocel se aflau împreună.

– V-am chemat să ne sfătuim. A venit Stoeniță haiducul şi mi-a spus că el a răpit-o pe Muşa şi pe Gaston. Da, ticălosul ! I-a furat pe amîndoi şi i-a ascuns undeva, în munți, şi acuma vrea, nici una nici alta, să le dau învoirea să se căsătorească. Altminteri, puiul de țigan m-a amenințat că-i cunună el, cu voie şi fără voie, şi le duce el de grijă! Aşa mi-a spus.

– Ce neobrăzare!... strigă văduva Roznoveanului bătînd cu piciorul în podea. Pălise şi-i fremătau nările.

– Țiganul e tot aici? întrebă ea.

– Aici ! răspunse Arkip.

– Pune să-l spînzure numaidecît!

– Păi nu merge aşa, cu una, cu două, zîmbi conul Arkip. Dacă-l spînzur, nu mai dăm de urma fetei. E-n mîna lui... Cine ştie în ce văgăună o ascunde? Trebuie să fim cu multă băgare de seamă...

– Ce-ai de gînd? întrebă Marghioala, în vreme ce domnul Henri, în picioare, la un colț, tăcea şi asculta cu mare atenție convorbirea dintre cei doi cumnați.

– Tocmai de aceea v-am poftit, să ne sfătuim. Ce ziceți?

Nici coana Marghioala, nici administratorul nu răspunseră. Ce erau să răspundă? Ce sfat puteau să-i dea?

Cînd cere stăpînul un sfat, trebuie să-i cînți în strună.

Altminteri, ține-ți gura!

Or, cum nici Henri Parrocel, nici coana Marghioala nu cunoşteau planurile, gîndurile, hotărîrile conului Arkip, nu-şi luau nici unul răspunderea unei îndrumări. Aşteptau să le spună el însuşi ce binevoieşte să dorească şi atunci va vorbi

şi el. Dar boierul nu se dezvălui. Se uită țintă în ochii omului său de încredere şi-l iscodi:

– Ce zice domnul Parrocel?

– Monseniore, ceea ce va hotărî senioria voastră va fi bine hotărît! răspunse francezul înclinîndu-se.

– Nu e vorba de ce voi hotărî eu. E vorba să-mi dați un sfat, să vedem cum putem ieşi mai bine din încurcătură. Vedeți în ce grea situație mă aflu. Stoeniță nu pleacă de aici fără consimțămîntul meu. Credeți, dumneavoastră, că pot aproba această căsătorie?

– Niciodată! strigă coana Marghioala, pălind din nou şi lovind podeaua cu piciorul. Se gîndea pe bună dreptate la viitorul mire, la odrasla domnească pe care o lăsase la Iaşi. Se gîndea la Săndulache Ghica, la curtea căruia se şi vedea stăpînă, tăind şi spînzurînd, punînd la locul lor pe toate cucoanele din protipendada Iaşilor, dînd slujbe unora, scoțînd pe alții din slujbă şi arătîndu-le tuturor cine este dumneaei, coana Marghioala Roznoveanca din neamul cnejilor Cantacuzini.

O să pună la locul ei şi pe Săftica Paladi, care umbla să-i fure stăpînirea Moldovei pentru stricatul acela de Calimah, bețiv şi cartofor.

Ce-şi închipuia dumneaei, Elisafta, sora lui Arkip, că dacă s-a măritat cu doi candidați la domnie, cu Mihalache Sturdza şi apoi cu Constandinică Paladi, a şi fost doamnă de două ori?

– Niciodată ! mai bătu cu piciorul mătuşa viitoarei stăpîne a Moldovei.

Şi, ca să-i treacă supărarea, mai trase nişte praf de tutun, cules de pe buricul degetului mare al mîinii drepte, şi strănută de trei ori, după obicei.

Monseniorul n-aştepta atîta sfatul cumnată-si, cît al înțeleptului său administrator, părintele spiritual al scumpei sale Muşa.

– Domnul guvernor ce ne spune?

– Monseniore, eu mă aflu într-o situație foarte delicată. Prin opoziția mea recentă, prin sfaturile părinteşti pe care le-am dat domnişoarei noastre, am înstrăinat-o total de mine. Toată afecțiunea pe care credeam că mi-o dăruise de atîția ani s-a spulberat într-o clipă. Ştiu că, împotrivindu-mă din nou la căsătoria domniei sale cu nepotul meu Gaston, m-ar îndepărta total şi pentru totdeauna de inima ei. Ştiu, de asemenea, că e foarte încăpățînată în sentimentul ei copilăresc, că ne va trebui multă voință calmă, multă diplomație şi multă răbdare să-i scoatem din cap această idee. Dar, cu inima frîntă de durere, sînt nevoit să repet: Gaston e un băiat excelent, plin de calități. Ar fi un soț admirabil. Aceea care va fi sortită, într-o zi, să-i fie soție, va fi cea mai fericită femeie din lume. Averea pe care, grație mărinimiei senioriei voastre, am agonisit-o în Moldova le va putea procura un trai fără griji, aş putea spune un trai luxos. Dar această fericită femeie nu poate fi ilustra urmaşă a unor principi moldavi. Oricare alta, dar nu domnița Muşa! Ar fi un vis prea îndrăzneț pentru bietul meu nepot, un vis pe care, sînt încredințat, nu şi l-a făcut, nu şi-l face nici el însuşi!... încheie, cu lacrimi în glas, bravul om de încredere al monseniorului.

– Aşadar, nu? întrebă acesta.

– Categoric nu ! răspunse preceptorul Muşei, spre deplina, spre entuziasta aprobare a coanei Marghioala, căreia abilul om de încredere al monseniorului îi întreținea mereu iluzia că este partizanul cel mai fervent al lui Săndulache Ghica.

Henri Parrocel, care simțise slăbiciunea, izolarea, şovăiala, impasul greu în care se afla prințul, era sigur că această opoziție fermă va stîrni în sufletul îndureratului părinte reacția contrarie. Ascultîndu-l vorbind, conul Arkip se transpunea în inima copilei sale şi simțea un început de antipatie pentru acel unchi intransigent, pentru acel tată spiritual al domnişoarei noastre, omul neîndurat care se opunea fericirii ei.

În sufletul conului Arkip Rosetti trăiau şi se luptau acum doi oameni: cel dintîi, el însuşi, tatăl şi stăpînul, cel care era cu totul de părerea administratorului său general şi nu admitea în ruptul capului să i se nesocotească voința, iar al doilea, părintele iubitor al copilei persecutate, cel care dorea s-o vadă fericită, cu orice chip, cu orice jertfe. Care din ei va învinge?

O clipă de tăcere grea se lăsase în vasta încăpere a bibliotecii.

Sub ei, într-o odaie a palatului, simțeau cîteşitrei cum se oțeleşte voința dirză a celui mai puternic decît ei, haiducul, care ținea strîns în pumnul lui destinul întregului neam rusetesc.

– Nu mai sînt eu stăpîn aici!... scrîşnea, în el însuşi, boierul.

Umbla cu paşi grei, de colo pînă colo, şi-şi bătea mîinile la spate, din ce în ce mai nervos.

Henri Parrocel aştepta. Aştepta foarte calm efectul discursului său abil, replica la intransigența, la interdicția lui categorică.

Şi monseniorul vorbi exact cum prevăzuse subordonatul său:

– Desigur... desigur... A respinge pretențiile haiducului e soluția cea mai justă, cea mai logică. Dar, din nefericire, nu depinde numai de voința noastră. Exista o altă voință, o altă forță, mai puternică decît a mea şi a domniilor voastre. E acel blestemat hoț de codru, care-i ține prizonieri pe amîndoi şi nu le va da drumul pentru tot aurul din lume. Şi mai este, vai, încăpățînarea Muşei, care seamănă atîta cu maică-sa... Ți-aduci aminte, coană Marghioliț0?

– D-apăi, cum să nu-mi aduc aminte? Doar mi-a fost soră! E vorba, boierule, ce ne facem? Dacă fata nu-l ia pe Săndulache, cum rămîne cu visurile noastre de domnie?

– Da !... Cum rămîne cu tronul Moldovei? oftă urmaşul lui Antonie Ruset...

Henri Parrocel simți că a sosit momentul să-şi desfăşoare planul de bătaie, să dea asaltul pe care-l calculase în cele mai mici amănunte, în ultima vreme.

Părăsind tonul supus, afabil, aproape umilit, pe care-l avea totdeauna cînd era față-n față cu patronul, el dete drumul, cu mare amploare şi vehemență, tiradei învățate pe de rost:

– Tronul Moldovei, orice s-ar întîmpla, trebuie să aparțină ilustrei familii a Ruseteştilor ! El nu este al nimănui altuia! Sîntem în preajma unor mari evenimente. Revoluția se apropie. Michel Sturdza nu mai poate rămîne acolo unde se află acum. În acest post înalt trebuie aşezat un om cinstit, cu răspundere, un om cu o autoritate incontestabilă. Şi va fi pus ! strigă, îmbujorat de entuziasm şi de fermitate, Henri Parrocel, în care se trezea soldatul lui Napoleon, Napoleon însuşi, cel care detrona şi făcea regi. Împăratul însuşi vorbea prin glasul fostului său *grognard*, care se simțea, în acel moment, aureolat de gloria învingătorului de la Austerlitz, puternic ca şi el. Cuprins de demonul elocvenței, Henri Parrocel vorbea. Nu mai era administratorul supus, de pînă acum, servitorul onctuos care aştepta şi executa cu obediență ordinele patronului, ci un profet, un conducător de popoare, un om peste a cărui voință nu se putea trece.

– Să mă iertați, monseniore, că-mi iau libertatea de a va vorbi, de a vă mustra, chiar! Dar vă întreb: cu ce drept a renunțat excelența voastră la tronul marelui Antonie Ruset? Cui altuia decît înălțimii voastre i se cuvine acest rang? Vi se pare că vine prea tîrziu? De ce să fie prea tîrziu? Un om la cincizeci de ani e în puterea vîrstei. Sînteți latifundiarul cel mai bogat din Moldova. Dați-mi mînă liberă şi vă sporesc avuțiile, ca să facem față cheltuielilor, fără să ne atingem de patrimoniul ancestral. Sînteți o minte luminată, o voință dîrză, o forță a naturii şi pe deasupra, lucru rar în aceste părți ale lumii, un senior de o mare cultură, de-o aleasă intelectualitate, şi mai presus de toate, un om al vremii, un democrat. În demnitatea de mare vistier al Moldovei, ați

dovedit o strălucire, o onestitate, o purtare ireproşabilă, un spirit de previziune, de gospodărie, o energie pe care alții nu le posedă în egală măsură.

Doriți să luptați şi să pregătiți cu o generozitate fără pereche pe altul, să investiți pe altul cu puterea supremă!

Dar unde veți găsi o personalitate de talia magnificienței voastre? Cine ar avea un prestigiu egal? Poate că-mi veți vorbi din nou de acei cincizeci de ani pe care, cu atîta grație, îi purtați pe umerii vînjoşi... Dar nu uitați că vestitul Ion Vodă cel Cumplit trecuse de aceasfă vîrstă cînd a luat tronul Moldovei. Alții au fost unşi voievozi după şaizeci de ani şi au guvernat, slavă Domnului, vreme îndelungată.

De aceea, monseniore, dați-i voie unui bătrîn ostaş al lui Napoleon, unui francez care-a bătătorit toată Europa, pînă departe, în ghețurile moscovite, dați-i voie unui om cu o vastă experiență a vieții să vă consacre, încă de pe acum, în numele libertății, al egalității şi al fraternității, voievod şi hospodar al principatului moldav !

Verbul inspirat al lui Henri Parrocel îşi făcuse efectul, crease o atmosferă de altitudini.

Răpirea Muşei, căsătoria ci cu o simplă beizadea sau cu Gaston trecuse pe al doilea plan. Era vorba acum de ceva mult mai important. Porunca din veacuri trebuia să se împlinească!

Omul care, alungat de la vistieria tării, îşi pierduse încrederea în el însuşi şi se gîndea să fericească pe alții, îşi recapătă, dintr-o dată, mîndria şi ambiția, curajul mobilizator. Cum de nu reflectase el însuşi la lucrurile pe care le proclama acum admirabilul său administrator?

Ce însemnase oare acea eclipsă a orgoliului, care-i întunecase cîțiva ani? De ce să se străduiască şi să cheltuiască averi pentru ridicarea altora?

Cît de mărunt, cît de şters i se părea acum acel Săndulache Ghica, pe care voia să şi-l facă ginere şi domn al Moldovei!...

Conul Arkip se ridică din jilț, înalt, drept, cu fruntea sus... Paşii îl purtau, fără voia lui, spre marea oglindă aşezată deasupra căminului. Se privi în luciul verzui, care răsfrîngea lumina iernii de afară. Se contemplă. Era într-adevăr superb, voievodal. Da! Da! Se va urca pe scaunul țării moldoveneşti, pe care strălucise strămoşul său Antonie!

Socotind că momentul de exaltare atinsese culmea şi ca sublimul nu trebuia prelungit niciodată, ca să nu-i urmeze o prăvălire în gol. Henri Parrocel păşi pe drumul realităților. Cu luciditatea şi precizia gospodarului admirabil care era, el desfăşură planul de luptă, posibilitățile de succes, certitudinea acestui succes. Nu mai era nevoie să folosească tonul emfatic, cu care vorbise pînă acum, ton, care oricît ar fi fost de adecvat sentimentelor exprimate, oricît ar fi îmbrăcat perspective plăcute monseniorului, totuşi oarecum nelalocul lui, cam strident, pentru un subordonat al măriei sale.

Îşi plecă, deci, fruntea şi, reluîndu-şi obişnuita onctuozitate, vorbi înainte ca să se fi răcit puternica impresie a discursului.

– Pare-se că Providența însăşi a pregătit înălțarea înălțimei voastre pe tronul străbun. Să judecăm. Avem, pe de o parte, cupiditatea actualului hospodar, care a dezgustat pînă şi pe cei mai apropiați de el; pe de altă parte generozitatea senioriei voastre, generozitate exercitată pe contul propriei sale averi, nu pe a statului, o avere moştenită, nu răpită altora. Țăranii de pe moşiile înălțimei voastre se bucura de cele mai mari libertăți posibile în actuala stare de fapt a principatului moldav. Vederile democratice ale măriei voastre sînt îndeobşte cunoscute. Fără să va fi solicitat nimeni, fără să fi urmărit vreun interes personal, ați subvenționat cu sume importante - numai eu ştiu cîți bani s-au trimis revoluționarilor aflați la Bucureşti, la Paris şi aiurea! - ați subvenționat mişcarea de independență, de îndreptare socială, precum şi curentul unionist. Tot tineretul Moldovei şi al Țării Romîneşti vă cunoaşte dărnicia... Vom repeta, vom spori aceste trimiteri. Vom tipări cărți şi reviste.

Vom publica articole în presa parizianã, broşuri, ziare chiar. Articolele vor fi semnate de tineri revoluționari romîni. Vom avea sprijinul guvernului de mîine al Franței.

Şeful revoluționarilor francezi, Alphonse de Lamartine, ne va ajuta. Precum ştie senioria voastrã, nepotul meu, Gaston Parrocel, e secretarul marelui poet. El a venit cu scrisori ale lui Lamartine cãtre C.A. Rosetti, Ion Ghica şi alți animatori ai spiritului nou moldo-valah. Prin Gaston Paorrocel vom avea cu noi presa parizianã şi guvernul de mîine. Trebuie începutã cît de curînd, de astãzi, chiar, o puternicã mişcare printre intelectualii din Iaşi. Nu va bãnui nimeni cine a stîrnit-o.

Acoliții lui Michel Sturdza vã cred uitat la Drãgoşeşti. Un om sfîrşit. O mare renunțare.

Nimeni nu se mai teme de înãlțimea voastrã... Vom lucra cu atît mai temeinic.

Ceea ce ne pregãteam sã facem pentru familia Ghiculeştilor, a Calimahilor şi a altor pretendenți la tronul Moldovei, o vom face în favoarea celui de drept, celui incontestabil, celui sigur de succes!

Amintesc senioriei voastre cã peste o lunã domnişoara noastrã împlineşte optsprezece ani. I-ați fãgãduit, ca un dar suprem, Parisul. Iatã un prilej sã fim acolo cu toții şi sã dinamizãm prin toate mijloacele pe tinerii care pregãtesc revoluția. Aceastã revoluție nu poate sã mai întîrzie. Socotesc anul 1848 anul hotãrîtor pentru schimbarea la față a întregii Europe.

„Nu putem sta cu mînile legate!
Ne cheamã datoria, monseniore!
Vã cheamã ordinul venit de dincolo de vremuri!”

Henri Parrocel socotea cã nu putea gãsi o frazã care sã-i încheie mai elocvent partea a doua a discursului.

Tãcu brusc şi se înclinã adînc.

Monseniorul pãlise în jilțul unde asculta ca vrãjit pe companionul lui Napoleon Bonaparte. Inima i se umfla şi se dezumfla, îl apãsa, voia parcã sã-i țîşneascã din piept. Simțea

o mare nevoie să rămînă singur, să se reculeagă. Coana Marghioala era entuziasmată şi dumneaei: se vedea cu un steag în mînă, mergînd în fruntea unui batalion de ieşence, luînd cu asalt palatul lui Mihalache Sturdza, prinzîndu-l şi tăindu-i cu mîna ei capul, cum făcuse nişte vivandiere cu Maria Antoaneta şi cu mototolul ei de bărbat, regele Ludovic al XVI-lea.

– Vă rog să mă lăsaţi singur! zise Arkip Rosetti, însoţindu-şi rugămintea, mai mult poruncă, cu un gest august, voievodal.

Ceilalţi doi se ridicară. Boierul îi conduse pînă la uşă. Acolo le prinse mîinile într-ale sale şi le strînse cu putere, mulţumindu-le pentru calda lor participare la grijile şi la viitorul său şi al Moldovei.

Le recomandă cea mai deplină discreţie. Nu de administrator se temea, ci de gura Marghioalei, femeie ca toate femeile.

Rămas singur, se gîndea s-o aresteze în locul lui Stoeniţă. Trei străjeri la uşă vor împiedica orice indiscreţie a boieroaicei. Nemaifiind în contact cu lumea, nu va avea cui să vorbească. Dar, pe măsură ce se gîndea cum să pună lacăt gurii cumnatei sale, un alt sentiment, mai puternic decît teama de indiscreţia coanei Marghioala, îi năvăli în suflet: orgoliul, bucuria de a fi stapînitoru! Moldovei. Toate celelalte preocupări nu-şi mai aveau loc.

Perspectiva de a pregăti altuia scaunul de la Iaşi cădea. O dată cu ea cădea şi obligaţia de a-şi mărita copila cu vreo beizadea oarecare. În definitiv, beizadea nu era nici unul dintre pretendenţii Muşei. Acest titlu se dă primului născut al unui domnitor, iar la Iaşi nu se găsea nici unul, afară de Nicolaie Suţu, om bătrîn şi însurat. Săndulache Ghica şi Calimahul fiind înlăturaţi, rămînea loc liber pentru alesul domniţei. Va avea el inimă, boierul, să se împotrivească unirii dorite de copila lui adorată? Ce motive va mai găsi?

Fata îl iubea pe Gaston. Gaston era un băiat excelent. Viitoarea lui soţie va fi cea mai fericită femeie din lume.

Gaston era secretarul lui Alphonse de Lamartine. Marele poet va fi favorabil influențat pentru cauza viitorului principe al Moldovei. Cuvîntul unui important bărbat din Apus începea să cîntărească greu şi prin părțile noastre; va cîntări şi mai greu, dacă împrejurările politice se vor schimba în Franța, dacă revoluția va fi proclamată în toată Europa. O dată continentul scos din Evul Mediu, care se prelungea şi după 1789, prejudecățile nobilitare nu mai aveau ce căuta în lumea nouă.

Nu! Nu-i va fi ruşine marelui senior să aibă drept ginere un tînăr de origini modeste. Şi dacă, totuşi, revoluția nu va izbucni şi vechile prejudecăți vor continua, îi va fi foarte uşor boierului moldovean să cumpere băiatului un titlu papal. Îl va face marchiz. Marchizul Gaston de Parrocel. Va merge şi mai departe. Cum presa pariziană îi va sta la dispoziție, nu-i va fi greu să strecoare în diferite cotidiane şi hebdomadare cîteva cronici din care va reieşi că urmaşii pictorului Parrocel, celebru prin tablourile care reprezentau bătălii din epoca lui Ludovic al XIV-lea, coborau din însuşi Regele-Soare. Şi iată cum:

Ioseph Parrocel avea o soție tînără, încîntătoare, care a atras atenția ilustrului monarh Don-Juan, celebru prin aventurile sale amoroase, tatăl atîtor copii, legitimi şi nelegitimi, dăruise frumoasei soții şi pictorului însuşi un Parrocel, prin vinele căruia curgea sînge burbon. Articolele care dezvăluiau acest mister vor fi traduse şi trimise la Iaşi. Boierimea moldoveană va afla pe cine are de ginere Arkip Rosetti-Drăgoşeşti: un marchiz autentic, un strănepot al regelui Franței.

În acest joc al bastarzilor unii reali, alții imaginari, castelanul amesteca şi pe propria-i odraslă, pe Stoeniță, feciorul țigăncii. Flăcăul era frumos, deştept, isteț, cu gînduri de mărire. O dată ajuns domn, conul Arkip îl va înfia. După aceea-l va trimite o vreme prin străinătate, ca să-l şlefuiască. Îl va face hatman.

Oare nu fusese voievod al Moldovei şi alt haiduc, Răzvan, care era ţigan sadea, nu băiatul unui mare boier? Dar Petru Rareş? Nu era oare Petru Vodă copilul din flori al lui Ştefan cel Mare făcut cu Răreşoaia, pescărița?

Dar Alexandru Lăpuşneanu? Nu era şi el fecior de pripas, plămădit de Petru Rareş cu o muiere din Lăpuşna? Ion Vodă Armeanul, poreclit cel cumplit, nu era şi el odraslă de mîna stîngă a lui Ştefăniță Vodă?

Dar Petru Cercel, domnul Țării Romîneşti, nu era o zvîrlitură piezişă a lui Pătraşcu Vodă cel Bun? Dar pe Mihai Viteazul nu l-a făcut acelaşi Vodă Pătraşcu cu o crîşmăriță din Ialomița, frumoasa Tudora, care şi-a încheiat zilele ca monahă pe malul Oltului, la mănăstirea Cozia, unde a şi fost îngropată?

Puțini au fost domnii Moldovei şi ai Munteniei născuți în palatul domnesc, din legiuita cununie. Nu le spunea, oare, turcul „Cîrc-bablîc", adică patruzeci de tați, pui-de-lele? Chiar la această curte de mare boier moldovean se afla în clipa de față un copil din flori care fusese ieri voievod al țiganilor şi putea fi mîine domn al Moldovei.

Flăcău mîndru, vrednic să domnească, plămădit din aluatul celor cutezători şi biruitori, acesta era Stoeniță Vodă, care aştepta în catul de jos al palatului. Băiatul crescuse mult în ochii lui taică-său. Voința lui dîrză, care pusese stăpînire şi pe măria sa boierul, şi pe măria sa domnița, şi pe marchizul Gaston de Parrocel, îl ridicase din rîndul haiducilor şi-l pusese pe treapta căpeteniilor de neamuri.

Remuşcările părintelui, care abia acum îşi dădea seama că se purtase cu vitregie față de acest întîi-născut al său, n-ajungeau. Răul trebuia îndreptat. Stoeniță va fi pus la locul ce i se cuvine. Dreptate trebuia să se facă şi lui, şi altora! Muşa va fi soția tînărului franțuz. Vor pleca la Paris cu toții, boierul, mirii, credinciosul domn administrator Henri Parrocel.

Nunta va fi prăznuită acolo, în metropolă, după ce Gaston va fi fost făcut marchiz papal şi după ce va fi trecut la

ortodoxie. Măcar atîta să jertfească datinelor strămoşeşti ale celor pe care îi va moşteni!

Conul Arkip înota acum în plin entuziasm, într-un ocean de generozitate. Aşa era dumnealui cîteodată, dar se răzgîndea repede, precum ştim.

Trimițînd un slujitor să i-l aducă pe Stoeniță, căruia urma să-i dea răspunsul cel bun, avîntul începu să-i păleasca şi toate planurile de fericire cu care îşi dăruise, în închipuire, odraslele, se iveau cu fiecare treaptă pe care o cobora slujitorul şi cu fiecare treaptă pe care o urca voievodul țiganilor. Stoeniță Vodă se înfățişă cu semeție, parcă el şi nu celălalt era stăpînul Drăgoşeştilor.

Sărută dreapta cinstitului boier, care-l sărută şi el pe frunte.

– Ia stai, băiatule, ia stai colea! îi vorbi, părinteşte, măria sa, arătînd haiducului un scaun şi încercînd să-l îmbuneze, să-l cumpere. Fostul vistier voia să scape, cu cîteva pungi, de toată beleaua ce-i căzuse pe cap.

– Măi, Stoeniță, băiatule, tu trebuie să fi cheltuit mult cu săniile, cu oamenii, cu găzduirea copiilor. Ia spune cît trebuie să-ți dau pentru toate acestea şi să isprăvim odată?!

– Un galben, măria ta!

– Cum un galben, omule?

– Păi mi-ai mai dat nouă sute nouăzeci şi nouă pentru capul lui musiu Gaston. De cînd l-am cunoscut şi m-am făcut frate de cruce cu el, am băgat de seamă că şi capul Iui musiu Gaston face cît al meu: o mie. Aşa că dacă-mi mai dai un galben, socoteala e cum se poate mai dreaptă.

– Eu ziceam aşa, stărui celălalt, să-ți dau cît am dat lui Mihalache Sturdza să te scape de ştreang, adică două mii. Să-ți mai dau pe deasupra şi două mii pentru cheltuielile ce le-ai făcut cu răpirea fetei şi cu găzduirea lor şi să ne vedem de treabă fiecare.

– Uite ce, boierule, măria ta. Eu am venit aici pentrn alt răspuns, nu pentru tocmeli! răspunse Stoeniță fulgerînd cu ochii pe conul Arkip.

– Şi pentru ce treburi ai venit, băiatule?

– Parcă ți-am mai spus? Am venit să iau învoirea măriei tale.

– Învoire pentru ce?

– Pentru cununia domniței cu frate-meu de cruce, cu musiu Gaston, franțuzul măriei tale.

– Să mai vedem, băiatule, să ne mai gîndim! Să mai cumpănim. Deocamdată dă-le drumul să vie acasă şi-om vedea, că nu vin tătarii.

– Uite ce e, măria ta! Eu fără învoiala cununiei nu plec. Dacă vrei, mai stau aici o zi-două, să mai vezi, să te mai gîndeşti, să mai cumpăneşti. Dar eu nu mai am nimic de gîndit şi de cumpănit şi nici la tătari nu mă gîndesc.

– Măi, Stoeniță, altminteri nu se poate?

– Cum altminteri? Eu poate că m-aş răzgîndi, dar nu se răzgîndeşte dumneaei, domnița, fata măriei tale, Mărioara Florioara, de-i zice Muşa. Dumneaei nu se răzgîndeşte.

– Zău, mă?

– Zău!

Boierul porni să umble prin casă nehotărît. Apoi mai încercă:

– Eu zic aşa, să te duci şi să le spui să poftească dumnealor acasă şi să mai stăm de vorbă, că nici aşa, cu una, cu două, nu poate să meargă! Cît despre tine, băiatule, m-am gîndit să te țiu pe lîngă mine, să te cresc.

– Am crescut destul! răspunse Stoeniță, rînjind amar, cu dinții lui de lup. Trebuia să mă creşti de cînd eram mic, să nu mă laşi în grija bietei măicuțe, cu lingurarii, cu căldărarii şi cu hoții de cai...

Conul Arkip roşi, îşi plecă fruntea.

– Totuşi, trebuie sa facem ceva şi pentru tine! Am gîndit aşa...

Stoeniță Vodă îl opri cu un deget al mîinii şi cu tristețe în glas:

– Să nu mai vorbim de mine, măria ta, că eu mi-am făcut rosturile pe pămînt şi mi-am tras norocul. Nu-mi mai

duce de grijă. Că mi-au dus-o alții. E vorba cu ce răspuns plec? Vremea trece şi dumnealor m-aşteaptă!

– Spune-le să vie acasă! Adu-i acasă, Stoeniță, se rugă Arkip, cu ochii înlăcrimați, cu o făgăduială licărind printre lacrimi.

Haiducul, însă, om hotărît, oricît era de tînăr, cunoştea lumea şi vicleniile oamenilor... Voia să ştie lămurit dacă e „da" ori „ba".

– Am să le spun, am să-i aduc, dar întîi să le duc vestea cea bună. Da ori ba?

Încolțit, strîns cu uşa, boierul n-avu încotro:

– Ține galbenul, împietățatule, şi du-le vestea cea bună! Şi conul Arkip, parcă scăpat de o grea povară, oftă uşurat. Stoeniță zîmbi, mulțumit, lăsă un genunchi în pămînt şi sărută mîna viitorului domn al Moldovei.

– Atîta, numai, te-aş ruga, voievoade, să nu-i aduci o dată pe amîndoi. Să nu s-audă c-au fost împreună! Ia-l pe Ilieş şi du-l cu tine să-i ție de urît băiatului cît o sta singur, în vizuina unde l-ai ascuns. Unde zici că i-ai dus?

– În vizuină, precum ai spus!... răspunse Stoeniță, şiret, ocolind răspunsul, ca să nu işte greutăți maicii Epifania.

Părintele Muşei voia să-şi vadă copila singură, să fie numai a lui, fără o prezență străină în castel, măcar o zi-doua înainte de ceasul logodnei, s-o mai ştie cu tot sufletul a lui şi numai a lui.

Pe urmă va veni şi marea despărțire. Pasărea îşi va lua zborul alături de un alt tovarăş de drum...

Stoeniță, însă, nu înțelegea de ce să nu-i aducă pe amîndoi deodată.

Bănuia o viclenie a boierului, o capcană: „Vrea să-i aduc fata, pe urmă, cînd o fi să vie şi băiatul, să-i scoată în cale cine ştie ce gealați şi să-i vină de petrecanie, să scape de el, sub cuvînt că l-au răpus tîlharii... Dar Stoeniță e colea!... Stau de veghe!".

Răspunse boierului:

– Aşa să fie, cum ai poruncit măria ta! Plec chiar acum. Pe Ilieş îl las cu frate-meu în vizuină.

– Pe domnița cine o aduce?

– Poate că vrei să vii chiar măria ta să ți-o dau.

– Nu, băiatule. Nu putem fi toți pe drumuri. Astăzi căile sînt primejdioase. Eu o aştept aici. Să pleci azi cu domnul Henri, s-o aducă dumnealui, s-o aduceți amîndoi.

– Dacă vine dumnealui, ce să mai vin eu?

– Să vii şi tu, băiatule, să ne bucurăm cu toții. Eu am gînduri mari cu tine. Nu te mai las pe drumuri. Ai să stai cu noi aici... în palat... pe urma o să călătoreşti să vezi lumea... să-ți schimbi firea. Ce zici?...

– Prea bine zic! Dar cu măicuța ce facem?

– A, da. Cu Sălumia. Am eu şi grija ei. M-am gîndit aşa, s-o facem stareță la vreun schit, cum a fost şi Tudora, muma lui Mihai Viteazul al Țării Romîneşti.

Stoeniță rînji:

– Unde s-a mai văzut țigancă stareță?

– Isprăveşte o dată cu țigănia! strigă boierul. Una-două şi-i tot dai zor cu neamul maică-ti! Nu mai e nimeni țigan în casa mea! Tu eşti odraslă boierească... Sîngele după tată se judecă. Să nu te mai aud vorbind aşa!... De maică-ta, am eu grijă!... Țineți galbenul şi mai ține şi punga asta!

– Galbenul îl iau, dar punga nu! Mi-a rămas destul din sabia vîndută lui Mihalache de la Iaşi. Sabie de preț, măria ta. Numai pietre scumpe. Mi-a luat-o pe nimica toată. Dar nu mă las pînă nu i-o iau înapoi!

Arkip Rosetti nu prea înțelegea de ce sabie e vorba. Gîndurile îi erau aiurea.

Acum că i se smulsese consimțămîntul era nerăbdător să-şi vadă copila, s-o strîngă cît mai curînd la piept, să-i dea toate fericirile, numai s-o vadă fericită.

– Du-mi-te, Stoeniță, băiatule, şi să vii sănătos cît mai curînd!

– Mîine nu, măria ta, dar poimîine sînt aici cu frate-meu...

– De soru-ta nu spui nimic?...

– Domnița Mărioara e prea sus să fie soră cu un lotru, răspunse feciorul țigăncii.

Şi-n ochii lui, în glasul lui, tremura o caldă şi înaltă alintare, o cuviință adîncă; boierul fu mulțumit foarte de această mărturisire a haiducului şi de smerenia lui. Îndrăzneț şi mîndru cînd vorbea cu taică-său, Stoeniță nu îndrăznea să se învețe cu gîndul că-i putea fi soră fata cnejinei cantacuzineşti, domnița de care-i era plină inima.

O înfăşurase în dragostea de frate mai mare din seara cînd o văzuse întîia oară, acolo, în curtea conacului boieresc, şi primise de la dînsa inelul cu piatră scumpă, dăruit măicuței Sălumia.

Din acea clipă, haiducul se simțea robit copilei, rob de bunăvoie, slugă plecată şi arhanghel păzitor. O va ocroti întreaga viață. Fecioara aceea frumoasă şi bună, care-i dăruise inel de preț pentru biata lui mamă - țiganca înşelată, nesocotită, aproape izgonită - răscumpăra vina boierului, împăca cele două case: palatul stăpînului atotputernic cu bordeiul şi cu peştera din pădure ale neamului hoinar. Singurei ființe pe care o iubea mai presus de orice pe lume, Sălumiei, se adăugase acum, în tainițele inimii haiduceşti, acea domniță din poveste, a cărei fericire tîlharul o urmărea acum ca pe prada lui cea mai bogată. Voia ca surioara lui să fie mîndră într-o zi de fratele ei mai mare, haiducul Stoeniță. Fugărit, prigonit, asuprit, trimis la spînzurătoare, acel păunaş al codrilor, care se ascundea de oameni împrăştiind printre ei spaima numelui său, simțea în suflet comori de duioşie şi de bunătate. Puțină dragoste, puțină înțelegere de i s-ar fi dat, rînjetul acela de lup s-ar fi prefăcut în zîmbet cald, de frate al omului. Mîna ce răsucea hangerul, zvîrlea pistolul în văzduh şi-l prindea din zbor, mîna haiducului n-ar fi fost pentru toți decît mîngîiere şi binecuvîntare!...

Dîndu-şi seama că e pe cale să se înduioşeze, voievodul țiganilor rînji, scrişni din dinți şi, lăsînd să vorbească pe feciorul năpăstuitei Sălumia, cuprinse tot pămîntul cu

privirea şi aruncă - nici el nu ştia cui - un îndîrjit „Muma voastră de tîlhari!”

CAPITOLUL XIII

Două sănii încărcate cu merinde, pături groase şi blănuri scumpe ieşiră pe poarta mare a curții domneşti.

În cea dintîi stă domnul Henri Parrocel, avînd la stîngă lui pe Stoeniță Vodă, iar în a doua, Ilieş Împuşcă Vrabie, cu doi arnăuți înarmați pînă-n dinți. Cea dintîi era sania cu patru cai a boierului. A doua, tot cu patru cai şi parcă mai bogată decît cealaltă, era a preacinstitului magnat leah pan Stanislas Zalomițchi, cel care mai acum cîteva zile speriase Iaşii cu cheltuielile lui.

Porneau pe drum de seară cele două sănii spre Ciupercani, la schitul ce se afla cale de trei poşte de Drăgoşeşti, trecînd pe la Miroslăveni.

Musiu Henri tăcea. Stoeniță tot aşa. Izbîndiseră! Ce-ar mai fi putut vorbi? Se înțeleseră fără vorbe, se înțelegeau şi acum. Erau plini de bucurie amîndoi. Şi bucuria trebuie gustată în tăcere.

Henri Parrocel trăia cea mai deplină zi a vieții lui zbuciumate.

În sfirşit i se împlinise visul cel mai mare!

Nepotul său iubit se va însoți cu o moldoveancă de neam înalt, bogată, frumoasă ca o poveste din cele o mie şi una de nopți, frumoasă şi bogată ca prințesele din basmele Şeherezadei. În acelaşi timp, copila sufletului şi spiritului său, Muşa, pe care o crescuse şi o iubise cu devotamentul unui părinte adevărat, va fi şi ea fericită.

N-ar fi putut găsi un mire mai vrednic. Alături de Gaston va duce o viață pe care n-ar fi putut-o visa în acea lume provincială, aproape rustică şi atît de pretențioasă, viața boierimii ieşene. Nici acel băiat cumsecade, bătrîn înainte de vreme, care era Săndulache Ghica, nici zvăpăiata odraslă a Calimahilor nu-i puteau oferi traiul de feerie occidentală - plină de surprize, de sărbători ale inimii, de evenimente, de învățături şi de înalte divertismente - care o aştepta în Parisul

tuturor devenirilor, alături de un tînăr frumos, inteligent, activ, plin de viitor.

Ştiindu-şi copila fericită, bunul său patron, omul generos şi delicat, căruia îi datora atît, va fi el însuşi fericit. Se va smulge şi el din singurătatea castelului mohorît al Drăgoşeştilor, va evada încetul cu încetul din monotonia vieții de nabab inutil, bogat, din atmosfera de renunțare, de orientalism steril, şi se va consacra unei activități publice, care, dacă nu-i va aduce suprema învestitură, titlul de principe domnitor, va servi, totuşi, ideile de libertate şi progres ale lumii noi şi va da propriei sale vieți o preocupare dinamică, un ideal mai înalt decît acela de a număra pungi pline de aur austriac, turcesc, rusesc sau franțuzesc, cu chipul Ludovicilor, al Mariei Tereza sau al lui Napoleon, rodul metalic al imenselor sale pămînturi grase şi atît de fecunde, gospodărite cu atîta pricepere de fostul oştean al lui Bonaparte.

Cu sufletul liniştit şi purificat prin succesul dobîndit, prin himeneul apropiat al celor doi copii dragi, Henri Parrocel îşi făcea examenul de conştiință şi găsea că, poate, nu ajunsese la acea izbîndă prin mijloacele cele mai elegante.

Jocul său fusese dublu: folosise procedeuri diabolice; îşi ajunsese scopul abuzînd de încrederea omului care-l primise, de la început, cu atîta lealitate. Dar nu putuse face alt fel. Din lunga lui experiență a vieții, din numeroasele lui lecturi, Henri Parrocel învățase că, nu o dată, interesele noastre proprii coincid cu ale altora; servindu-ne pe noi înşine, putem fi folositori unei cauze înalte; egoismul nostru se poate integra într-o acțiune de interes obştesc, generoasă.

E regretabil că un scop onorabil trebuie să fie atins, uneori, prin abilități şi prefăcătorie. Dar, din moment ce intenția e pură, iar finalitatea favorabilă şi altora, păcatul poate fi absolvit cu cea mai deplină seninătate.

Henri Parrocel îşi judeca procedeele, poate că le condamna, dar se scuza spunîndu-şi că n-avusese încotro, că nu putuse face alt fel. Chiar fericirea nepotului său iubit,

Gaston, el o pregătise fără ştirea acestuia, atrăgîndu-l şi pe el într-o cursă, nedezvăluindu-i nici lui toate ițele împletite în vederea scopului final.

Monseniorului îi arătase acelaşi devotament.

În administrarea domeniilor dăduse dovadă de mare pricepere şi onestitate. Sporise simțitor averea Roseteştilor. Prin arendări, prin cumpărări şi vînzări de pămînturi, de vite, de produse ale ogoarelor şi ale pădurilor, adusese cîştiguri fabuloase patronului său şi nu-şi tăiase niciodată singur partea, cum făceau cei mai mulți dintre administratorii de moşii. Nu speculase pentru propriul său beneficiu. Cunoscîndu-i capacitatea şi corectitudinea, boierul îl răsplătise la fiecare tranzacție, făcîndu-i o parte largă, pe care Parrocel însuşi n-o sperase. Pe urma activității sale fructuoase şi pe urma generozității boierului, francezul îşi agonisise o mare avere de care, pînă la urmă, avea să beneficieze, prin căsătoria cu Gaston, tot domnişoara noastră, moştenitoarea unică a unor imense avuții.

Pledînd în fața monseniorului cauza cuceririi pentru eminența sa însăşi a tronului Moldovei, Henri Parrocel nu făcea un discurs de formă, menit numai să abată pe urmaşul lui Antonie Ruset de la gîndul înscăunării lui Săndulache Ghica: era sincer convins că această supremă învestitură se cuvine domnului Arkip Rosetti. Parrocel îşi lua față de el însuşi angajamentul de a lupta pentru triumful revendicărilor neamului rusetesc, pentru izbînda patronului său.

Şi dacă tonul său fusese oarecum declamator, emfatic, aceasta se datora, să nu uităm, originilor sudice ale urmaşului pictorului din Avignon.

Împăcat cu sine însuşi, Henri Parrocel savura, alături de Stoeniță Vodă, voluptatea succesului.

Stoeniță!...

Administratorul îi cunoştea povestea. Întîi o bănuise. De cîteva zile era încredințat că acel flăcăiandru neastîmparat, devenit căpitan de haiduci, apoi voievod al zecilor de mii de țigani moldoveni, nu era străin de sîngele

monseniorului. Asemănarea cu Muşa, faptul că boierul îi trimitea ajutoare, lui şi maică-si - roaba Sălumia - deschiseră foarte curînd ochii perspicacelui francez. Băiatul îi devenise drag de cînd se înfrăţise cu Gaston şi mai ales de cînd făptuise îndoita răpire, menită deznodămîntului fericit de azi. Cu obişnuita lui discreţie, Henri Parrocel îşi spusese abia lui însuşi originile Iui Stoeniţă.

Într-o zi, însă, va trebui să mărturisească lui Gaston cine era acel providenţial frate de cruce, cel căruia îi datora nu numai fericirea de azi, dar şi o jumătate din averea pe care Muşa o va moşteni mîine. Poate că boierul însuşi va destăinui domnişoarei noastre că purtarea frăţească a haiducului era purtarea unui frate adevărat. Dintr-un ciudat şi totuşi firesc sentiment de supunere, Henri Parrocel se devota, în acele clipe, omului care era la stînga lui, binefăcătorul nepotului, dar şi fiul stăpînului său.

În pan Stanislas Zalomiţchi-Rosetti, administratorul simţea pe boierul de mîine şi regreta că-l aşezase la stînga lui, în loc să-i stea el la stînga: la prima coborîre şi urcare în sanie, va restabili rangurile.

Dormiră o noapte la Miroslăveni, schimbară caii şi-n faptul cenuşiu al unei zile care se pregătea de ninsoare o luară spre schitul Ciupercanilor.

Cînd să urce în sanie, Henri Parrocel pofti pe Stoeniţă să se aşeze la dreapta lui.

– Lasă, musiu Henri, că mi-e bine şi aşa...

– Să vezi, pan Stoeniţă... Mie-mi vine mai bine la stînga, că mi-e inima mai liberă... Cînd îmi stă cineva la stînga, nu respir în voie... parcă m-apasă ceva pe inimă...

Şi Stoeniţă Rosetti îşi luă locul de onoare, cu administratorul la stînga.

Pe la prînz, cele două sănii urcară dîmbul care ducea la schit şi se opriră în faţa vechii porţi de stejar acoperite cu şindrilă.

Mare fu bucuria Muşei şi a lui Gaston auzind clinchetul argintiu al zurgălăilor, nechezatul cailor şi recunoscînd în

călătorii sosiți pe cei doi mesageri ai bunei-vestiri: musiu Henri, pan Stanislas Zalomițchi şi, pe deasupra, musiu Ilieş Împuşcă Vrabie cel franțuzit.

Consimțământul măriei sale umplu de fericire inima tuturor. Şi-n vreme ce Stoeniță Vodă îşi găsea de lucru descărcînd darurile aduse maicii Epifania şi întregului schit: merinde, postavuri, scurteici îmblănite, pături, cizme pentru părintele Gligore şi alte lucruri de trebuință sărmanelor monahe, Henri Parrocel punea în curent pe cei doi îndrăgostiți de felul cum se scurseseră zilele la castel în lipsa lor, de frămintările, de ezitările boierului şi, pînă la urmă, de hotărîrea dumisale binevoitoare. Despre el însuşi, bunul unchi nu prea vorbea. Nu părea să fi avut un amestec hotărîtor în această poveste. Un martor, şi atîta tot. E nevoie să se ştie de îndelungata lui activitate subterană? Le vorbi mai mult de intervenția decisivă a lui Stoeniță decît de propriile sale demersuri.

Nici Gaston nu trebuia să cunoască partea activă pe care o desfăşura de atîta vreme fratele tatălui său spre realizarea acelei căsătorii plănuite înainte chiar ca tinerii să se fi cunoscut A atribui altora propriile tale merite este o voluptate delicată. Tot aşa, a trece cu discreție asupra unei binefaceri, a nu provoca obligația gratitudinei este o însuşire pe care numai sufletele alese o posedă.

Urmînd dorinței conului Arkip. Muşa pleca spre Drăgoşeşti fără Gaston. Această despărțire făcu să i se strîngă inima. O mai nelinişstea şi sosirea, la porțile monastirei, a unei cete de vreo zece călăreți posomorîți, care umblau de colo pînă colo. De unde veneau? Ce căutau? Stoeniță Vodă o linişti: erau oameni de-ai lui. Trimisese după ei de la Miroslaveni. Oameni de credință. Vor însoți pe domnița şi pe domnul Henri Parrocel pînă la curte. Îl vor păzi de lupi şi de alte lighioane. Dintre aceşti însoțitori vor pleca numai patru, care vor călări cîte doi, înainte şi în urma săniei. Cei doi arnăuți vor sta pe capră lîngă vizitiu. Aveau destul loc. Sania

boierească era încăpătoare. Ceilalți şase oameni ai Iui Stoeniță vor păzi mîine, la plecare, pe domnul Gaston.

– Fiindcă şi în calea dumnealui ar putea ieşi careva lighioane, în afară de lupi! zîmbi Stoeniță, cu gîndul la vreo năzbîtie a boierului.

O masă îmbelşugată, ospăț de bun rămas, pregăti maica stareță Epifania. Şi-n jurul cucerniciei sale, se aşezară domnița Muşa, domnul administrator Henri, domnişorul de la Paris, Stoeniță, Ilieş Împuşcă Vrabie şi părintele Gligore, duhovnicul schitului. Sfinția sa rosti „Tatăl nostru", în picioare, ascultat de ceilalți, tot în picioare, apoi binecuvîntă pîinea şi vinul. Mîncară toți şi se ospătară. Apoi domnița, însoțită de domnul administrator, se pregăti de plecare. Trebuiau să pornească devreme ca să ajungă înainte de a înnopta la Miroslăveni, iar de acolo spre Drăgoşeşti. Copila boierului, înduioşată, îşi luă rămas bun sărutînd mîna stareței şi îmbrățişînd pe celelalte pustnice.

O petrecură pînă la poartă maicile şi surorile cîntînd un psalm şi bătînd toaca, în vreme ce suna clopotul, tras de două monahe.

Muşa simți o lacrimă strecurîndu-i-se între pleoape. Orice despărțire e tristă.

Această părăsire a bunului adăpost, unde petrecuse atîtea ceasuri fermecate, îi muiase inima. Nu-i spusese, oare, Gaston, nu mai departe, azi dimineață:

– Domnița mea, nu ştiu ce ne rezervă ziua de mîine. Dar oricît de frumos, oricît de strălucitor sau oricît de amar ne-ar fi viitorul, eu, cel puțin, nu voi uita niciodată zilele petrecute în cuibul acesta cald, în izolarea aceasta monahală, în singurătatea munților, plină de icoana voastră suavă, principesă! În amintirile mele, capitolul cel mai frumos va fi poate cel pe care îl voi numi „Insula de zăpadă"... Izolarea noastră în acest peisaj de feerie iernatică!...

Sania cu patru cai porni într-un zvon triumfal de zurgălăi, în bubuitul a cincisprezece puşti descărcate-n slavă... Nu numai cei zece haiduci şi cei doi arnăuți, dar şi

monsieur Henri, şi Stoeniță Vodă, şi Ilieş Împuşcă Vrabie purtau carabine pe umăr şi împuşcau văzduhul acum, împreună cu străjerii. Un semn cu mîna, o fluturare aibă închinată lui Gaston fu cea din urmă întruchipare a copilei, care se pierdea acum în cenuşiul drumului, în zborul telegarilor…

CAPITOLUL XIV

Conul Arkip aştepta nerăbdător în castel, care, de la plecarea Muşei, se posomorîse mai mult decît oricînd. Parcă mai trecuse un veac peste mohorîta zidire. Boierul îşi va revedea odrasla adorată! Îl cutreierau bucuria amestecată cu teamă, mulțumirea că împlinise voia fetei, că o va face fericită. Şi îl mai umilea mîhnirea că în această luptă fusese învins. Întîia oară i se trecea peste voință, lui, marelui boier şi stăpîn atotputernic. Învins, umilit!... Cum se putuse aşa ceva?

Toate se adunaseră împotriva lui. Îi era ciudă. Şi în ciuda aceasta nu se putea bucura pe deplin de reîntoarcerea apropiată a odorului.

Mîndria îi fusese îngenuncheată. Simțea în el o sfîrşeală. Poate unde nici nu se hrănise destul din ziua în care aflase de răpirea fetei. În acea seară, îndurerat din cale-afară, nu mîncase nimic. Simțise toată noaptea gheara foamei răscolindu-i măruntaiele. Dar în această suferință trecea, parcă, şi un fel de mulțumire, bucuria trupului de a se simți mai uşor.

A doua zi dimineața, uitîndu-se în oglindă, se găsi tras la față, palid, cu nasul parcă mai subțire.

Îi păru chiar că îmbătrînise. I se făcu milă de el însuşi. Şi parcă-i plăcea să simtă această milă de sine. Fiecare, oricît am fi de mari şi de temuți, purtăm în noi gustul calvarului, voluptatea martiriului, nevoia de a fi compătimiți, mîngîiați. Slăbiciunea celui puternic îl apropie de ceilalți oameni.

Arkip Rosetti se pregătea să apară în fața Muşei ca o victimă. Va căuta să slăbească tot mai mult mîncînd cît mai puțin.

Va pune pe Avedik Cricorian să-i micşoreze barba care de jur împrejur era neagră. O dată suprimat acel chenar negru al bărbii lui amestecate, vor rămîne mai multe şuvițe albe. Poruncind meşterului bărbier să-i tundă şi părul din jurul urechilor, îndureratul părinte va părea şi mai slab, şi

mai de plîns. Slab şi îmbătrînit va putea să-l găsească Muşa! Îmbătrînit şi slab din pricina ei. Da! Iată cum răsplătesc capiii jertfa părinților, neasemuita lor dragoste! „Vai, tăticule, dar ce-ai pățit de te-ai schimbat aşa?” va întreba Muşa, speriată de înfățişarea sărmanului ei părinte.

Arkip nu va răspunde nimic, va clătina capul cu durere şi va ofta adînc, dar nu prea mult, întorcînd privirile, părînd că vrea să-şi ascundă oftatul şi lacrimile.

Aşa gîndea boierul. Aşa vor trebui să se petreacă lucrurile.

Iată însă că în clipa cînd zurgălăii mult aşteptați zvoniră clinchet argintiu în drum, în fața porților, cînd Muşa, sprintenă, sări din sanie şi alerga voioasă ca o ciocîrlie să i se arunce în brațe, pare-se că o minune se făcu, o mare schimbare în toată înfățişarea boierului, fiindcă cele dintîi cuvinte ale copilei fură:

– Vai, tăticule, măria ta, cum ai întinerit! Te-ai făcut mai frumos ca înainte.

Se vede că rumeneala care, de emoție, la vederea copilei dragi, se urcase-n obrajii conului Arkip, precum şi faptul însuşi că slăbise puțin îl întineriseră, în pofida şuvițelor albe care îi năpădiseră barba amestecată.

Ca să se împlinească voia măriei sale, Gaston şi Stoeniță mai rămaseră o noapte şi o zi la Ciupercani, stînd de vorbă multe şi mărunte.

Ce-şi vor fi spus, ce va fi întrebat căpetenia de haiduci şi ce va fi răspuns frîncul cel tînăr să vă povestească tălmaciul lor, Ilieş Împuşcă Vrabie.

În cartea sa de amintiri, Gaston Parrocel va închina un capitol lung celor douăzeci şi patru de ore petrecute, împreună cu voievodul țiganilor, într-o mică şi uitată monastire bizantină din munții Moldovei.

Capitolul acesta va fi o replică la noaptea din peşteră, cînd prinsul străin, prin blîndețea şi farmecul său, cucerise întreaga ceată de lotri, în cap cu Sălumia - muma căpitanului.

Tot aşa îi ajutase atunci să se descurce Ilieş Împuşcă Vrabie, a cărui limbă franţuzească, eliptică şi plină de pitoresc, dar mai puţin primitivă decît a algerienilor, mai bogată în vocabular şi, uneori, de-o corectitudine impresionantă - se vedea şcoala unchiului Henri -, Gaston şi-o notă în memorie ca s-o consemneze în opul viitor.

Însoţiţi de cei şase paznici călări, cu puştile gata să tragă în haita ce le-ar fi ieşit în drum, cei doi tineri şi cu Ilieş ajunseră la Miroslăveni. Petrecură noaptea acolo. Dimineaţa mai sosiră opt ortaci de-ai lui Stoeniţă. Căpetenia de haiduci avea oamenii lui prin toate satele, prin toate conacele. Putea ridica oricînd sute şi sute. Îndrăzneţ şi darnic, îşi păstrase toate legăturile cu tinereţea de pe pămînturile boierului Rosetti şi ale altor moşieri. La cea dintîi chemare erau gata să-l urmeze cete mari şi multe. Le trimitea vorbă prin tot felul de pristavi tăinuiţi.

Cu patrusprezece păzitori, care puteau înfrunta orice poteră, orice vrăjmaşi trimişi cu gînd rău împotriva fratelui său de cruce, porni Stoeniţă Voda spre Drăgoşeşti.

Urmărit mereu de slujitorii stăpînirii, temîndu-se de vînzări, de capcane, de viclenia oamenilor, feciorul Sălumiei îşi închipuise că şi taică-său, boierul, uneltea ceva: umbla să se dezbare de ginerele nedorit, trimiţîndu-i cîţiva plumbi din umbră.

De aceea, fără îndoială, îl despărţise de domniţa Mărioara să n-o nimerească şi pe dumneaei, cumva, vreun glonte slobozit la încăierare sau trimis din desişurile înzăpezite.

Har Domnului, însă, nu se întîmptă aşa ceva! Drumeţii ajunseră, cu bine la Drăgoşeşti, către amiază.

Se întinse masă mare, cu boierul în frunte, cu domnişoara noastră, cu Marghioala Roznoveanca, cu domnul Henri, cu domnul Gaston, cu Stoeniţă Vodă.

Conul Arkip era voios. Bătu din palme şi strigă glumind:

– Să poftească şi marele dragoman al curții, prea-cinstitul Ilieş Împuşcă Vrabie!...

Ilieş se aşează şi el, cu mare smerenie, cam pe la coada mesei, şi petrecură de minune toți. Coana Marghioala se bucura şi nu prea de sfîrşitul acesta bun al întîmplărilor: gîndul dumneaei tot la Săndulache şi-l purta şi nu-şi dădea seama că ospățul acela era un adevărat praznic de logodnă...

După masă, boierul, în loc să se culce, cum îi era tabietul, chemă la el, în bibliotecă, rînd pe rînd, pe administrator, apoi perechea Gaston-Muşa, apoi pe Stoeniță.

Pe Henri Parrocel îl ținu puțin.

Îi strînse mîinile, îl îmbrățişă ca pe o rudă ce era să-i fie - aproape cuscru -, apoi, reluîndu-şi rangul, sporit de acela de viitor principe al Moldovei, comunică administratorului dispozițiile ce urmau a fi luate. Henri Parrocel, în picioare, parcă mai modest ca pînă azi, asculta şi îşi nota.

– Ne vom pregăti de plecare spre Paris. Mîine te vei duce la Iaşi să iei contact cu tineretul nemulțumit. Pune-le la dispoziție orice sumă de care va fi nevoie. Vei spune surorii mele, Săftica Paladi, că domnişoara e bine sănătoasă la Drăgoşeşti şi că în curînd va pleca să se logodească acolo cu un tînăr din cea mai înaltă aristocrație franceză. Nu e nevoie să se ştie, încă, numele tînărului. Îmi vei comanda la croitorul hospodarului cîteva rînduri de haine după ultima modă; tot aşa spune-i Săfiicăi să-i croiască meşteriţele doamnei Smaranda toaletele de care va avea nevoie Muşa la Paris, pînă-şi va face acolo altele. Cum vom lipsi o lună-două, poate trei, dă ordinele necesare vătafiior de la Miroslăveni şi de la alte conace din drum.

Administratorul general al domeniilor roseteşti se înclină, ieşi şi trimise în bibliotecă pe Muşa şi pe Gaston, care intrară împreună. Fără să spună un cuvînt, cei doi tineri îngenunchează în fața monseniorului, îi prinseră fiecare cîte o mînă, i-o sărutară.

Conul Arkip îi ridică şi, zîmbind printre lacrimi, le sărută creştetele...

– Dragii mei copii, în curînd Muşa împlineşte optsprezece ani. Pentru acest eveniment, i-am făgăduit Parisul. Îmi voi ține făgăduiala. Vom face nunta acolo. Citesc în ochii voştri fericirea. Şi eu sînt fericit, dragii mei. Făgăduiți-mi, însă, de pe acum, că veți îndeplini anumite lucruri pe care am să vi le cer acolo, spre binele vostru şi al viitorului familiei noastre!

Cei doi tineri ridicară ochii spre el surîzînd şi înclinară capul, în acelaşi timp, în semnul unei supuneri totale.

– Şi-acum, mai e ceva. Să ştiți că fericirea voastră o datorați, în primul rînd, lui Stoeniță Vodă, care a fost prinț domnitor peste zeci de mii de paria ai Moldovei. Prin curajul lui, prin dragostea pe care v-o poartă, el a grăbit această logodnă, dorită cu atîta înflăcărare. Să-i fiți recunoscători. Să-l iubiți ca pe un frate adevărat. Eu îl voi socoti de azi încolo ca pe al treilea copil al meu. Aşa să-l socotiți şi voi. E un cavaler şi un gentilom. Să nu vă ruşinați de originile lui umile şi de trecutul său, oarecum romantic! surîse monseniorul. Dar acest voievod al țiganilor poartă-n vinele lui sînge voievodal. Să nu vă mirați dacă, într-o bună zi, va avea un mare rang în principatul Moldovei!

Iarăşi înclinară fruntea, surîzînd fermecător, cei doi îndrăgostiți, care n-aveau nevoie de recomandările bunului lor părinte ca să-l iubească pe haiduc ca pe un frate adevărat şi să-i fie recunoscători pînă la capătul zilelor…

* * *

Celui din urmă îi veni rîndul haiducului.

– Mi-o făcuşi, măi Stoeniță!
– O făcurăm, măria ta!
– Numai să fie într-un ceas bun, băiatule!
– Într-un ceas bun va fi, măria ta!
– Dar fără tîlhărie nu s-ar fi putut, omule?
– Nu s-ar fi putut, măria ta!
– Cui i-ai semănat tu, diavoie, de eşti aşa de aprig?

– Cui îi semănăm toți, măria ta, zimbrului Moldovei, împaratului nostru!

Şi păunaşul codrilor străfulgera cu privirea pe boier, pe care-l cutreieră un fior din creştetul capului pînă în genunchi. Se simțea înflăcărat şi mîndru. Veacuri lungi treceau prin el şi-l înălțau.

– Fiule, să fii vrednic de bourul Moldovei şi de Moldova ta şi de neamul tău rusetesc! Al vostru e viitorul! Eu voi pleca, împreună cu frații tăi Gaston şi Mărioara. Ne ducem să-i cununăm în țara frîncului. Tu vei rămîne aici, de pază. Nu vei mai duce nici o grijă. Vei avea bani destui. Repede-te la Bucureşti să-ți schimbi cinul, obiceiurile şi portul. Îți voi da scrisori către tinerii de acolo care pregătesc răzmerița. Vei sta în rîndurile lor şi-n rîndurile celor de la Iaşi care vor să răstoarne stăpînirea nemilostivă şi s-aducă dreptate celcr obidiți.

Te vei chema pan Stanislas Zalomițchi-Rosetti. Aşa te vor şti toți de azi încolo! Dar să te laşi de haiducie! Tovarăşii ți-i păstrează, dar pregăteşte-i pentru mai înalte isprăvi! Spune-le că le dau pâmînt la toți! Să-şi ascundă flintele şi pistoalele, să le scoată numai cînd va fi nevoie, cînd le vei porunci tu, hatman al răscoalei, îmi fagăduieşti?

– Îți făgăduiesc, măria ta, dar numai una să mai fac, să mă răcoresc. Pe urmă mă las de prădăciuni.

– Spune!

– Nu mă pot arăta lui Sofultea, voievodul din Țara Romînească, fără sabie. Sabia pe care mi-a încins-o la brîu cînd m-au făcut şi pe mine voievod peste Moldova. Sabie turcească, măria ta, bătută-n pietre scumpe. Se învoise cu un paşă să i-o dea. Mi-a luat-o Mihalache Vodă, de la Iaşi, cînd mi-a dat carte de iertare. N-aveam încotro. Eram în mîna lui. Dar nu mă las cu una, cu două. Am să ard eu palatul domnesc şi am să i-o iau. Aceasta făcînd-o, alta nu mai fac!

– Nu. Aceasta să n-o faci, Stoeniță! Vom răscumpăra sabia! Vodă e lacom. Îi vom da cîte pungi va cere. Dar nu te mai primejdui. Ține pungile astea. Am să-ți mai dau şi altele

înainte de plecare. Îngrijeşte-te de maică-ta. Fă-i adăpost bun, unde vei crede de cuviință, pe moşiile mele. Spune-i să mă ierte. Să te duci la dumneaei şi să-i spui că boierul îi sărută mîna şi o roagă să-l ierte.

Amîndoi, conul Arkip Rosetti şi păunaşul codrilor, aveau ochii plini de lacrimi.

CAPITOLUL XV

A doua zi, lucrurile se petrecură ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat... Erau iarăşi cîteşîtrei la lucrul lor, întrerupt prin plecarea domnişoarei noastre.

În vasta încăpere a bibliotecii, în lumina searbădă a dimieții pline de ninsoare, în pîlpîirea buşteanului din cămin, care arunca văpăi roşiatice pe cadrele aurite şi pe legătura de piele roşie, cu litere săpate-n aur, a cărților din rafturi, conul Arkip, Gaston şi Muşa continuau punerea în ordine a letopisețului Moldovei, în care boierul amestecase povestea Drăgoşeştilor, amintirile şi reflecțiile sale personale.

Cei doi tineri lucrau cu spor, într-aripați de idila care luase o întorsătură atît de prielnică lor.

Nu-i mai frămînta neliniştea iubirii nemărturisite şi îndoielile viitorului, care li se înfățişa acum senin, luminos, plin de toate bucuriile...

Îşi treceau o foaie după alta surîzîndu-şi cu drag, înfiorîndu-se de cîte o atingere, voită sau nevoită, a mîinilor care purtau manuscrisele monseniorului. Acesta, aşezat la birou, conducea lucrările, împăcat, în sfîrşit, cu desfăşurarea evenimentelor, cu perspectiva zilei de mîine.

Gîndul că va fi hospodar al Moldovei îi întrecea toate preocupările de pînă acum. Tot mai mult se cufunda în această hieratică beție, reluînd argumentele excelentului său administrator, în care, şi de rîndul acesta, îşi punea toată încrederea. Va izbîndi şi acum, bravul domn Henri, aşa precum îi reuşiseră toate întreprinderile pînă azi.

Viitorul îşi desfăşură cele mai optimiste privelişti. Călătoria la Paris lua o nouă însemnătate, o mare însemnătate politică. Cu ajutorul revoluționarilor francezi şi romîni din metropolă se va realiza răsturnarea lui Mihail Sturdza. Urmaşul lui Antonie Ruset îi va lua locul.

Dacă se vedea voievod pe el însuşi, boierul nostru urca în grad şi pe cei ce-l înconjurau. Liniştit de prezența Muşei,

după o atît de dureroasă absență, îşi putea da drumul fanteziei. Trăia o euforie necunoscută pînă acum. Era magnanim cu toată lumea. Îşi organizase şi viitoarea curte. Henri Parrocel va fi primul consilier. Din Stoeniță va face căpetenia oştirii, marele hatman al Moldovei. Pe Ilîeş Împuşcă Vrabie îl va numi mare maestru al vînătorilor domneşti. Toți şi toate erau mari. Marchizul Gaston de Parrocel îşi va adăuga la numele patronimic şi pe acela de Bourbon, devenind astfel Gaston de Parrocel-Bourbon. Dacă va fi nevoie de acea dinastie străină pe care o cereau unii entuziaşti moldo-valahi, sătui de atîtea competiții autohtone, burbonul lui Arkip Rosetti era la îndemînă. Curentul era favorabil, şi la Iaşi, şi la Bucureşti, unui suveran francez. În ruptul capului nu trebuia adus cine ştie ce prințişor german dintre aceia care se îmbulzesc să acapareze tronurile micilor țări europene şi să-şi scape familia de sărăcie prin exploatarea acestor țărişoare.

Ca majoritatea boierilor moldoveni şi munteni. Arkip Rosetti era pentru o dinastie franceză. Țările vecine Ungaria şi Polonia fuseseră şi ele spornic guvernate de urmaşii regilor Franței. O dată cele două principate reunite sub auspiciile domnitorului Arkip Rosetti, acesta va face gestul mărinimos al abdicării, lăsînd tronul ginerelui său, strănepot al lui Ludovic al XIV-lea.

Dacă unirea nu se va putea înfăptui, şi Gaston de Bourbon va fi chemat la posturi înalte în propria-i țară, măria sa avea la îndemînă pentru voievodatul Moldovei pe întîiul său născut, marele hatman Stoeniță. Înfiat, crescut cîțiva ani în străinătate şi bine educat, feciorul Sălumiei va face să i se uite originile materne şi zbuciumata-i tinerețe. Prin curajul, inteligența şi fascinația pe care o exercita asupra oricui îl apropia, beizadea veritabilă, moştenitor al uneia dintre cele mai mari averi moldoveneşti, cumnat cu un ministru puternic al republicii franceze, cel care strălucea la Iaşi ca pan Stanislas Zalomițchi va străluci şi ca hospodar şi voievod al țării lui Ştefan, a lui Răzvan şi a lui Antonie Ruset!

Muşa, draga copilă, cel din urmă vlăstar al unui neam străvechi, va fi soția unui ambasador francez sau prima doamnă a Principatelor Unite.

Dar domnişoara noastră, deocamdată, nu se gîndea la asemenea măriri. Era fericită să fie logodnica omului iubit, fericită că va vedea şi va călători cu trenul şi că va ajunge în acel Paris, pe care-l cunoştea atît de bine din cărțile cu patimă citite, din romanele lui Alexandre Dumas şi ale lui Honoré de Balzac. Va vizita pensiunea de familie unde era găzduit Père Goriot şi va admira palatele luxoase ale fiicelor lui. Era fericită Muşa să vadă măcar o dată, chiar de la distanță, pe poetul „Lacului", protectorul dragului ei Gaston, pe Alphonse de Lamartine şi pe Victor Hugo, şi pe Balzac, şi pe Alexandre Dumas, şi pe Alfred de Musset. Nu-i venea să creadă că oamenii aceştia trăiau aievea, că umblau pe bulevardele şi-n restaurantele cetății ca toți muritorii şi că i-ar putea cunoaşte vreodată, ea însăşi. Se gîndea să le ducă, pentru soțiile sau fetele lor, o ladă întreagă de cămăşi țărăneşti din pînză topită, înflorate cu arnici roşu, cu ibrişin galben, şi cu mînecile lungi şi grele de atîtea cusături şi înfloriturі verzi, vişinii şi portocalii, marame de borangic înstelate cu scînteioare de aur, fote şi opinci - aduse toate, domnişoarei noastre, tocmai din Țara Romînească, din Muscel -, veşminte pe care Muşa le-ar fi dăruit lor cu mare drag, ca o mulțumire pentru desfătarea, pentru clipele de încîntare pe care aceşti poeți şi povestitori i le dăruiseră, la rîndul lor, în pustietatea plină de vise şi de doruri a Drăgoşeştilor.

Va călători cu trenul!

Nu-şi închipuia cum arată această născocire a vremurilor noi... Cum pot acele căruțe cu roțile de fier să lunece pe şine, fără să cadă şi fără să fie trase de cai, numai prin puterea focului, cărbunelui şi aburului! În sfirşit, va vedea şi ea această minune a veacului!

Ştia, de pe acum, fiecare loc pe unde vor trece în drumul spre Paris...

Vor ieşi cu săniile prin bariera Păcurari, vor ajunge la Botoşani, apoi la Mihăileni, apoi la vama din Sinăuți, unde e hotarul dintre Moldova şi împărăția austriacă.

Acolo se vor da jos din săniile lor şi se vor urca în harabalele nemțeşti, care îi vor duce la Cernăuți, apoi la Colomeea, la Stanislau, la Sambor, pe urmă se vor opri ia Przemysl, unde încep stîlpii înalți, legați între ei cu sîrmă şi prin care sîrmă oamenii puteau vorbi între ei, prin semne, la mari depărtări... Va cunoaşte astfel Muşa o altă mare născocire a minții omeneşti, de care, ca şi de tren, încă nu se pomenea în Moldova: telegraful.

De la Przemysl vor trece prin laroslau, Przevorsk, Rzessow, Tarnow, Bohnia, de unde îi adusese o mătuşă nişte pahare de sticlă coloratã, cu reliefuri de îngeri şi de păsări şi pe care scria, la mijloc, într-o ghirlandă de trandafiri M.R., adică Mărioara Rosetti.

Apoi se vor opri la Cracovia, unde se află vestitul Wavel, cu mormintele regilor poloni. Din acea înălțime vor vedea minunata privelişte din vale, tăiată de apele Vistulei.

Acolo, la Cracovia se vor urca în tren!... De-acolo, trecînd prin Breslau, străbătînd Germania, vor ajunge, în sfîrşit, în Parisul visurilor ei!

Şi-n vreme ce Muşa se minuna de telegraf şi de locomotive, Gaston se gîndea că va revedea Parisul, mai fericit de cum era cînd îl părăsise... Va fi mîndru să arate prietenilor săi frumusețea de mireasă pe care o aducea din Țara Zimbrilor... Ca un învingător se reîntorcea în marele oraş, unde-şi petrecuse adolescența şi primii ani ai tinereții, băiat sărac, în goană după pîinea cea de toate zilele... Nu va mai alerga din redacție în redacție, nu va mai vîna bogătaşi pe care să-i însoțească la vînătoarea de lei, în Africa. Va putea să-şi vadă linişti de munca lui scriitoricească şi de activitatea politică în umbra marelui său patron Alphonse de Lamartine. Nemaiavînd grija zilei de mîine, îi va fi mai uşor să se consacre acestor chemări, să-şi facă un loc de frunte în lumea luptătorilor pentru libertate şi, în acelaşi timp, să arate soției

lui adorate minunile vieții pariziene, muzeele, monumentele, reprezentațiile de operă, de teatru, de balet, magia prestidigitatorilor, focurile de artificii, jocul de ape de la Versailles. O va duce la cele mai fastuoase recepții, întrecîndu-se s-o uimească, s-o incinte, într-un cuvînt, să-i dea fericirea de care era vrednică acea copilă bună şi cuminte, pe care o smulsese din pustietățile Carpaților...

Zilele începeau să le pară nesfîrşite... Monseniorul, Muşa, Gaston şi unchiul Henri erau la fel de nerăbdători să plece cît mai degrabă, fiecare împins de alte năzuințe, tot mai calde, tot mai înalte; Parisul de departe îi chema, îi vrăjea, îi dinamiza.

Henri Parrocel se reîntoarse de la Iaşi cu toate comisioanele făcute. Trecură sărbătorile Crăciunului. Viscolul se potolise. Iată şi Anul Nou 1848... Va îndeplini acest an speranțele tuturor celor ce rîvneau, de-a lungul şi de-a latul Europei, o lume nouă şi mai bună, o schimbare din temelii a societății, o prăbuşire a vechilor aşezăminte? Va mai rămîne pe tronul său regele Louis-Philippe, prințul Metternich şi despotul de la Iaşi, Mihalache Sturdza? Sau va trece şi acest an şi toate nădejdile se vor amîna pentru 1849!

Mari şi neprevăzute sînt tainele vieții!

Deocamdată, să ne pregătim de plecare, să plecăm!

Fu trimisă vorbă tuturor arendaşilor şi vătafilor de moşii că în lipsa domnului Henri Parrocel socotelile vor fi date lui pan Stanislas, cunoscut oamenilor sub numele de Stoeniță Vodă, care se împăcase cu stăpînirea şi cu măria sa boierul.

Şi, pe o frumoasă zi de iarnă, la 8 ianuarie 1848, a doua zi de Sfîntul Ion, a treia zi de Bobotează, porniră cele două sănii cu patru cai, urmate de alta mare, țărănească, în care erau merinde pentru boierii călători şi pentru cei douăzeci de paznici călări, oamenii lui Stoeniță Vodă, care însoțeau pe măriile lor pînă la Sinăuți, unde se afla granița Moldovei cu împărăția.

În dimineața senină de ianuar, sub cerul albastru, sticlos, în soarele care făcea să scînteie miriadele de steluțe

din troienile nesfîrşite ale cîmpiilor şi ale pădurilor de brad, în zvonul zurgălăilor. care împroşcau clinchete de argint pe argintul nămeților, cele trei sănii mari şi cei douăzeci şi unu de călăreți tăiau nesfîrşitele întinsuri, albe pînă-n zarea viorie. Aburi calzi şi nechezări voioase se înălțau din caii care scormoneau şi spulberau zăpada cu copitele.

În fruntea călărilor săi, Stoeniță Vodă se alătura cînd unei sănii, cînd alteia, vorbind cu cei dinăuntru, arătîndu-le o muche de deal, o clopotniță depărtată, fumurile unui sat în care se petrecuse, cîndva, o poveste de haiducie.

În cea dintîi sanie se afla conul Arkip Rosetti, împreună cu Gaston Parrocel.

La plecare, boierul se codise mult gîndindu-se pe cine să ia lîngă el. Cel dintîi gînd fusese, bineînțeles, să stea alături de iubita sa copilă, Muşa, lăsînd în a doua sanie pe administrator împreună cu nepotul său.

Dar i se păru că ar da dovadă de oarecare asprime despărțind iar pe bieții copii, care se iubeau şi se doreau atît şi care ar fi fost atît de fericiți să fie împreună pe aceste drumuri înzăpezite, sub azurul de cleştar înghețat al zilei de iarnă, în minunata lor plecare spre marele liman al vieții.

Pe de altă parte orientalul care mai dăinuia în sufletul boierului, omul prejudecăților religioase şi sociale, nu admitea să lase singuri, în văzul tuturor, doi tineri pe care nici preotul, nici autoritatea laică nu-i binecuvîntase încă.

Nu erau depărtate nici vremurile, nici locurile unde mirii nu se cunoşteau, nu se vedeau pînă-n ziua cununiei!

A sta însă, el, părintele, cu logodnica tînărului, lăsînd pe acesta cu unchiul, i se părea omului delicat, care era, totuşi, monseniorul, că şi-ar mîhni oaspeții socotindu-i încă nişte străini, nişte subalterni.

„Eu, stăpînul, sînt cu fiica mea, iar voi, subalternilor şi străinilor, stați voi între voi !”

Nu! Aşa ceva nu se putea! Şi-atunci conul Arkip socoti că lucrul cel mai bun, care ar împăca pe toată lumea, măgulind în acelaşi timp pe ceilalți trei, era să aşeze pe

Gaston la stînga lui, iar Muşa să călătorească alături de dragul ei profesor, unchiul iubitului ei.

Porniră săniile, deci, pe minunata zi de ianuar, în plesnete de bice, în nechezat de cai şi clinchete de zurgălăi, umplînd liniştitul peisaj moldovenesc cu un mare zvon de sărbătoare.

Erau fericiți cu toții. Înviorat de aerul pur al dimineții, învelit în şuba lungă şi grea, cu căciula de samur înfiptă bine pe urechi, boierul se simțea mai tînăr şi mai mulțumit decît toți. Pieptul i se umfla de bucurie, de ceva nou, necunoscut. I se părea că are douăzeci de ani şi că porneşte în haiducie.

Pe măsură ce se depărta de posomorîtul castel de la Drăgoşeşti, inima îi zburda, sîngele îi bătea mai repede în vine. Răsufla uşurat... De ce povară scăpase? Nu ştia nici el. Cine-l împiedicase pînă atunci să se simtă liber? Doar el era stăpînul! Nu trebuia să asculte de porunca nimănui! Nu-l putea împiedica nimeni să facă tot ce doreşte. Atunci de ce se simțea descătuşat, mai voios ca nici-odată?

Poate unde era înconjurat numai de tinerețe... Toți cei din jurul său, afară de administratorul Parrocel, aveau mai puțin de treizeci de ani, iar freamătul lor năvalnic îl cuprindea şi pe el.

Plesnete de bice. Cătune şi păduri lăsate în urmă.

Cînd trecură pe sub dîmbul care urca spre schitul Ciupercanilor, Stoeniță trase de căpăstru pe Zmeurel, armăsarul cel negru furat boierului, şi-l apropie de sania unde era conul Arkip şi cu Gaston.

– Măria ta, zise Stoeniță rîzînd şiret şi arătînd spre pădurea ce ascundea turlele clopotniței... Măria ta, spune-i lui frate-meu de cruce că acolo, la schit, la Ciupercani, l-am ținut eu zălog pe dumnealui cîteva zile!

– Afurisitule! îi răspunse conul Arkip rîzînd şi el. Tîlhar afurisit !... Nici sfintele locaşuri nu le laşi în pace!

Stoeniță trecu la sania unde era domnița cu guvernorul dumneaei şi-i spuse acestuia:

– Musiu ciocoiule, spune domniței că acolo, la schit, la Ciupercani, am ținut-o zălog pe dumneaei cîteva zile!

Muşa surîse, mulțumită, înduioşată să revadă, măcar de departe, prin amintire, locaşul unde trăise atîtea ceasuri fermecătoare... Îi era dor de maica Epifania, de călugărițe, de surori, de aşternutul alb, de liniştea schinoviei, de mirosul gutuilor şi al levănțicăi ce plutea în odăile calde, proaspăt văruite, îi era dor de pîlpîitul candelei ce licărea sub iconostase... Va mai veni, da! Va mai veni pe aceste locuri!

* * *

Înnoptase bine cînd au ajuns la Pricazna, un alt conac boieresc, unde urmau să petreacă noaptea.

Era o zidire veche, care aduna, pe vremuri, pe vînătorii oaspeți.

O încăpere largă, boltită, cu un cămin uriaş, primi la masa întinsă pe cei mai bine de treizeci de drumeți.

O ştafetă pornită din ajun vestise pe logofătul Pricaznei să pregătească ospăț de sărbătoare, că vine boierul cu mare alai.

În lumina făcliilor se aşezară toți, în frunte cu măria sa, la masa încovoiată în chip de potcoavă.

Toate bunătățile pămîntului veneau şi plecau pe tăvi de argint: pîini mari, albe, calde, purcei copți, curcani îndopați cu castane, şolduri de mistreț sărate şi afumate, rațe fripte, caş moldovenesc în suluri din coji de brad, plăcinte cu mere, cozonaci moldoveneşti înalți cît trei căuce de mare dregător...

Se desfundau ploşti şi butoiaşe cu vin arămiu de Cotnari şi cu vin negru de Nicoreşti, turnat din căni mari de argint înflorat în potire de argint înalte şi cu fundul aurit... Un singur oaspe nu se înfruptă, la început, din bunătățile revărsate şi acest nedreptățit era marele hatman al vînătorilor, bietul Ilieş.

În vreme ce se perindau sub ochii celorlalți şi le treceau prin mîini şi măsele hălcile de carne friptă, lui Ilieş îi puseră înainte un taler de lemn, mare cît roata carului, iar pe acest

taler, mai să n-o vezi, o păsărică friptă, o vrabie sfrijită, la care mai-marele vînătorilor rămase cu ochii holbați. Dar îşi dădu seama foarte curînd că nu este decît o glumă a boierului şi atunci, ca să prelungească gluma, făcu înainte pe prepelicarul încremenit în fața pitpalacului din mirişte. Şedea aşa, cumătrul, bleojdit, în vreme ce oaspeții ceilalți, cărora conul Arkip le făcea semn să se uite la talerul cu pricina şi la Ilieş, se puseră să rîdă pe seama vînătorului semeț, care începuse a-şi uita porecla „Împuşcă Vrabie", şi voiau să i-o aducă aminte prin acea păsărică friptă.

Hoțul de Ilieş se bucura în sinea lui de acest semn şugubăț al boierului şi, ca să-i fie pe plac, se schimonosea înainte, spre hazul întregii adunări.

Aşa făcea şi cînd îl bătea ori numai ridica măria sa mîna să-l lovească: îi tremurau genunchii, îşi holba ochii, prins de o spaimă nebună, prefăcută.

Ştia că mînia boierului va trece curînd, că se va preface în iertare şi în voie bună.

– Da' nouă nu ne dai din friptura dumitale, jupîn mare, dragomane? îl întrebă, din capul mesei, conul Arkip, a cărui veselie cuprinse pe toți.

– V-aş da măria ta, cum să nu vă dau? Numai să-mi dați şi măriile voastre să gust oleacă din cele bunătăți!

Şi, la un semn al stăpînului, trei bucătari se repeziră la Ilieş ca tăvile întinse, de nu mai ştia pîrdalnicul ce copan şi ce aripă să mai aleagă.

Cam aşa se petrecură toate în acea seară, spre încîntarea Muşei, singura femeie din tot acel ospăț, spre a cărei desfătare măria sa orînduise glumele şi cîntecele tovarăşilor lui Stoeniță.

Cîntară haiducii tot felul de doine. Unul zise din caval, iar trei jucară o comedie, cu Galița, cu turcul şi cu ovreiul, din vremea cînd făceau pe păpuşarii prin tîrgurile moldoveneşti.

Gaston îşi amintea peştera de la Izvorul Zimbrului, recunoştea în însoțitorii de azi pe cei în mijlocul cărora

petrecuse o noapte neuitată, cînd fusese prins de ceata lui Stoeniță şi dus în acea scorbură de piatră.

Acum, pe chipurile arse de soare şi de vînturi ale haiducilor, în ochii lor adînci, cutreierați de flăcări negre, jucau aceleaşi văpăi roşiatice, aceiaşi şerpi de foc care țîşneau, în peşteră, de sub ceaunul vrăjitoarei Sălumia.

Cîte lucruri frumoase, despre drumuri depărtate şi o nuntă de poveste şi înălțări pe altare şi amvoane. Îi descîntase în ghioc buna țigancă, muma voievodului, a fratelui său de cruce!

Iată-l acum din nou în mijlocul aceloraşi oameni, de rîndul aceşti tovarăşi de drum, paznici credincioşi pînă la moarte.

Cu aceleaşi gînduri bune se uita la ei şi boierul rusetesc. La plecare, le spusese fiecăruia cît pămînt le dăruieşte şi unde. Încălzit de Cotnarul arămiu şi de sîngele negru al viilor de la Nicoreşti, el îi înfăşură cu priviri părinteşti, se gîndea să-i adune de pe drumuri şi să-i facă oşteni de pază ai palatului domnesc. Oameni dîrzi, călițI în foc, oameni de credință, ridicați din rîndul mulțimii obidite, aceştia îi trebuiau lui cînd va cîrmui Moldova după o lege nouă, mai omenească.

Acei lotri, care nu de bine se făcuseră lotri, creşteau în mintea lui ca nişte căpitani de oaste. Căpitani de oaste îl va face. În mijlocul lor se simțea întinerit, oțelit. Îşi arunca, o dată cu poverile trecutului, cele nouă cojoace ale babei Dochia. Cîtă deosebire între această tinerețe înfloritâ şi marii dregători, îmbătrîniți înainte de vreme, ai divanului de la Iaşi! Moşnegi prefăcuți, lacomi de măriri şi de bănet, neavînd altă grijă decît să-şi sporească sau să-şi mănînce moşiile, să se îmbrace cu blanuri, antirie şi brîuri cît mai împopoțonate, să-şi aducă din Damasc şi din Stamhul dresuri şi mirodenii, ca muierile, să-şi parfumeze bărbile, să-şi ascundă zbîrciturile sub alifii, să se laude, să se linguşească între ei, ținînd ascuns sub cartan junghiul cu care îşi vor lovi, la nevoie, prietenul cel mai bun.

Ploconeli şi pupături, îmbrăţişări şi lacrimi de dragoste, jurăminte de credinţă, botezuri, încuscriri, - toate acestea nu-i împiedicau să se pîrască unii pe alţii, să-şi ia pămînturile cu japca, să se jefuiască la jocul de cărţi şi să pună mîna pe slujba rîvnită de altul cînd îi era celuilalt lumea mai dragă.

De toate acestea îşi aducea aminte fostul mare vistiernic şi se scutura de scîrbâ... Lucrurile vor trebui să se schimbe! Cu ajutorul cărturarilor, sprijinit de mulţime, va pune rînduială nouă, va tăia şi va arde putregaiul care copleşea Moldova şi vor pregăti, cu toţii laolaltă, o ţară bogată şi curată, pentru marea zi a unirii cu fraţii de peste Milcov.

Noaptea se făcea tîrzie. Buştenii din cămin se prăbuşeau, se stingeau, împrăştiind mireasmă de pădure tînără. Fumul adia ca un zaimf de răşină. Oamenii erau obosiţi. Înainte de a-i trimite la culcare, boierul voia să le dea tuturor un semn de dragoste, să le arate dărnicia măriei sale.

– Flăcăilor! strigă el din capul mesei, de la mijlocul potcoavei, ridicîndu-se în picioare. Toţi ceilalţi se ridicară în picioare şi ei.

– Flăcăilor! Am mîncat, ara băut şi ne-am veselit. Acum să ne hodinim, că mîine dimineaţă pornim iar la drum. M-am gîndit să vă las cîte o amintire fiecăruia dintre voi. Voievoade Stoeniţă, primeşte această cană de preţ şi aceste două potire de argint, să bei din ele vin roşu, cu maică-ta, Sălumia. Fîrtaţilor acestora ai tăi, care au pornit să mă însoţească şi să mă păzească pînă la hotarul Moldovei, dăruiesc fiecăruia cîte un potir, care se va chema „potirul de argint al căpitanilor”... Că-i voi face căpitani pe toţi, la înapoierea mea din cele străinătăţi... Dă-mi o pungă de galbeni, domnule administrator. Daţi-vă-ncoa, băieţi! Iată, vă pun fiecăruia cîte zece galbeni în potir. Să-i luaţi şi să-i cheltuiţi sănătoşi!

Să-l ascultaţi şi să-l urmaţi pe Stoeniţă, că e vrednic sa vă fie căpitan. Să staţi de veghe toţi, să vă răspîndiţi prin sate şi să spuneţi tuturor să fie gata pentru ziua de mîine!... Aşa, băieţi ! Să-mi trăiţi !

Un cocoş cîntă în curte, puternic ca o trîmbiță şi acel cucurigu străpunse noaptea ca o chemare şi ca un răspuns adus boierului, din depărtări, de lume necăjită.

Cei douăzeci şi unu de haiduci luară cupele de argint şi banii de aur, chiuind şi zvîrlindu-şi căciulile în tavanul boltit. Căciula unuia se prinse într-un corn bătut în perete, printre alte căpățîni de cerbi şi de mistreți. Toată lumea se bucura, afară numai de domnul Henri Parrocel, care, de ciudă şi de supărare, îşi muşca mustața căruntă şi tunsă.

Dărnicia boierului îl năucise. Nu de bani îi părea rău, că senioria sa avea destui. Dar i se rupea inima să vadă risipindu-se comoara Pricaznei, acel serviciu cu trei căni şi douăzeci şi patru de pocale de argint aurit la fund, cu reliefuri de ghirlande de trandafiri şi capete de serafimi, cumpărat, pe vremuri, de el însuşi, domnul Parrocel, de 1a un negustor levantin, care venea din Vilno şi spunea că acele cupe şi căni slujiseră la masa regelui Poniatowsky, al Poloniei. Îl tocmise mult, că era vechi şi greu acel tacîm, se răsfățase la ospețe împărăteşti. Îl plătise cu bani grei domnul administrator. Se mîndrea cu el, neprețuit tezaur, care va spori patrimoniul familiei Rosetti... Şi-acum, iată-l aruncat la cele patru vînturi, printr-un gest uşuratic al stăpînului! Cum se putuse una ca asta?... De ce să dea lotrilor tocmai cupele rare, al căror preț nu-l puteau şti, a căror frumusețe n-o puteau mărturisi?!

Se consola, însă, domnul Parrocel la gîndul că la reîntoarcerea din Paris va putea răscumpăra de la fiecare dintre oamenii lui Stoeniță, potir cu potir, plătindu-le oricît şi dăruind fiecăruia, în schimb, cîte douăsprezece pahare de cristal colorat, cu vederi de catedrale şi vulcani, aduse din Boemia sau, de mai aproape, de la Bohnia.

Mîhnirii, supărării, durerii domnului administrator se adăuga, poate, faptul că acel neprețuit, acel princiar serviciu de argint va lipsi din zestrea nepotului său Gaston, din patrimoniul viitoarei familii Parrocel, al nepoților şi al strănepoților... Îndoită îi era, deci, supărarea. Dar va căuta să

îndrepte răul! Nu se putea să nu-l îndrepte! Ar fi fost prima înfrîngere a omului iscusit, care era acel vîntură-lume!

Mai supărat decît domnul Henri, începu să fie domnul Rosetti însuşi... Fumul generozității şi al vinului risipindu-se, conul Arkip se răsucea în pat şi nu putea să doarmă, poate din pricina ospățului prea îmbelşugat - se dezvățase de aceste mese bogate seara - şi, mai mult, poate, la gîndul daniei necumpănite, pe care o făcuse lotrilor.

„Te-ai prostit, boierule! Te-ai năucit!" - îşi spunea el, întorcîndu-se cînd pe o parte, cînd pe alta.

Adormi într-un tîrziu, oftînd din greu, făgăduindu-şi că nu se va mai lăsa tîrît, în vecii-vecilor, de asemenea nechibzuite risipe...

CAPITOLUL XVI

A doua zi dimineața porniră la drum, cam mahmuri, cu toții. Ajunseră, după două zile, la hotarul Moldovei, la Sinăuți. Acolo, în hanul lui jupîn Herşcu, zis Litvanul, boierul porunci să se reînnoiască ospățul de la Pricazna.

De data aceasta, însă, nu mai erau bunătățile, tăvile şi potirele de argint de la conacul de vînătoare. Mîncară mai mult peşte sărat şi cărnuri afumate, din merindele aduse de la Drăgoşeşti, ceea ce le spori o sete straşnică.

Jupîn Herşcu avea vin bun, cam acrişor, dar după atîta sărătură şi afumătură luneca pe gît ca mustul cel dulce al toamnei.

În zori, conul Arkip şi însoțitorii săi se despărțiră de Stoeniță şi de cei douăzeci de tovarăşi ai acestuia, precum şi de Ilieş Împuşcă Vrabie şi de ceilalți slujitori.

Cele trei sănii luară drumul întors, şi călătoria pe străine meleaguri începu în diligența închiriată numai pentru ei patru şi pentru calabalîcurile lor.

Acolo, aflîndu-se laolaltă, vorbiră în voie de cîte şi mai cîte. Noroc că nu erau zăpezi mari şi putură să-şi vadă liniştiți de drum, oprindu-se în popasuri dinainte hotărîte şi schimbind poştalionul.

Din tîrg în tîrg, ajunseră cu bine la Cracovia, vechi oraş cu biserici multe, cu monumente şi cu amintiri sacre neamului polon. Se siliră pe dealul Vavelului, unde e palatul şi catedrala străveche, cu mormintele falnicilor regi de odinioară.

– Cracovia zace sub călcîi austriac, zise boierul, dar va veni curînd ziua dezrobirii!

Cîteşipatru călători închinară, în inimile lor, un imn Poloniei eliberate şi unite. Sufletul le era plin de-o înaltă emoție. Muşa nu văzuse ceva mai măreț, în tînăra ei viață.

Mănăstirea Trei Ierarhi, Golia, mitropolia cea nouă, ridicată de înalt prea sfințitul Veniamin Costache, erau

frumoase şi ele, dar nu într-atîta. Şi-apoi, nu erau clădite pe înălțimi şi n-aveau la poale minunata privelişte a ținutului tăiat de apele late ale Vistulei.

Acolo, la Cracovia, îi fu dat copilei şi părintelui ei să vadă, prima oară, o locomotivă şi vagoane de tren.

Ciudată namilă, vărsînd foc şi fum şi funingine!

– Ce nevoie de atîta fierărie? De ce să călătorească omul cu alții la un loc? se întreba conul Arkip, căruia această jucărie uriaşă, ca orice jucărie, nu i se părea treabă temeinică. Poştalionul ajunge. Nu poate să-l întreacă nici o altă născocire. Te opreşti unde vrei, te dai jos cînd vrei, schimbi caii cînd vrei...

– Progresul, monseniore!

– Dacă drumul de fier şi puterea aburului vor însemna într-adevăr un progres, atunci mă închin pînă la pămînt!

Şi, cu toată asprimea frigului, castelanul de la Drăgoşeşti îşi scoase de pe cap măreața căciulă din blană de samur şi se închină adînc, cu un surîs ironic în barba amestecată.

Domnişoarei noastre i se părea că este încă la schit la Ciupercani şi visează cîte-n lună şi în soare.

Pe măsură ce înaintau spre inima Europei, zăpezile se potoleau.

Ajunseră la Paris pe-o luminoasă amiază de iarnă, fără pic de omăt, în adierea unui vînt călduț, care aducea de undeva, de departe, miros de viorele.

Acest zvon de primăvară umplea de bucurie inima celor doi tineri, care n-avuseseră parte, pînă acum, decît de ploile şi vîntul toamnei, de viscolele şi înghețul iernii. Dragostea lor înflorise sub un cer mohorît, sîngele proaspăt care le colcăia în vine trebuise pînă atunci să tacă, să se ascundă..

Iubirea lor o țesea numai sufletul, plin de îndoieli şi de melancolie, în aşteptare.

Dar nu mai e mult şi vor sosi frumoasele zile, cerul plin de soare şi de stele, grădinile pline de flori şi de păsări cîntătoare.

E plin de lumină azurul senin
Alunecă-n zare un nor efemer.
Fereastra e plină de cer,
Şi cerul de păsări e plin,
De cîntece sînt păsările pline,
Şi toate cîntecele lor
În freamătul văzduhului sonor
Sînt pline
De tine!

Ale cui erau aceste stihuri pe care i le spusese cîndva Gaston? Ale vreunui mare poet sau ale lui însuşi? Dacă erau ale lui, însemna că le scrisese pentru alta, fiindcă, împreună, ei nu văzuseră niciodată un cer sub care treceau cîntăreții înaripați ai primăverii...

Şi viermele geloziei pişcă, prima oară, inima plină de dragoste a copilei, aşa cum într-o zi de toamnă zărise, între sprîncene, adîncindu-se prima cută a bătrîneții.

Dragostea nu merge fără gelozie. De multe ori, dragostea e întărită, dacă nu începe prin a geloziei pişcătură...

Fereastra e plină de cer...

Nu! Să nu ne mai gîndim la trecut... Prezentul e colea, în acest Paris zgomotos, uluitor, unde casele se strivesc una de alta, unde tropotul cailor şi huruitul roților fac să răsune lemnul cu care sînt podite bulevardele, unde mii şi mii de oameni forfotă sub ferestrele marelui hotel, la care au tras şi unde nababul moldav a reținut întreaga jumătate a unui etaj.

Era cel mai nou hotel parizian, pe bulevardul Montmartre, numit „*Grand Hotel de la Terrasse Jouffroy*", acolo unde, cu un an înainte, se tăiase pasajul Jouffroy, după numele proprietarului terenului...

Ce mult se schimbase Parisul din tinerețea lui Arkip Rosetti! Cu douăzeci şi cinci de ani înainte pe locul unde se ridica acum măreața clădire a hotelului, era o casă locuită de artişti şi de compozitori.

Nu o dată, tînărul student moldovean văzuse intrînd, la numărul 10 al bulevardului Montmartre, pe celebrul compozitor Rossini, răsfățatul parizienilor. Bulevarde, străzi şi „pasaje” se tăiau pe dărîmăturile vechilor şiruri de case, fiecare cu povestea ei, unele rămase din vremea regilor medievali.

Se ridicaseră monumente, palate şi statui... Sub Ludovic al XVIII-lea, Carol al X-lea şi urmaşul lor nelegitim, Louis Philippe, regele uzurpator de azi, oraşul crescuse, se reînnoise, se înfrumusețase. Dar domnul Arkip Rosetti şi domnul Henri Parrocel găseau mai pitoresc Parisul tinereții lor.

Avea mai mult farmec. Parizienii erau mai politicoşi, în bătrîna Luteție de altădată. Acum, oraşul se moderniza vertiginos. Pînă cînd? Pînă unde?

Trotuarele nu mai încăpeau de pietoni, străzile nu mai încăpeau de trăsuri, de care, de echipaje, de călăreți. Era o înghesuială şi un zgomot, un amestec cosmopolit pe care nu-l cunoscuseră cu un sfert de veac în urmă, pe vremea lui Ludovic al XVIII-lea, regele burghez, bătrînul frate al celui decapitat în 1792.

Gaston şi Muşa ascultau cu mare atenție. Evocările celor doi companioni mai vîrstnici îi interesau, desigur, dar amintirile nu impresionează decît pe bătrîni. Cei tineri îşi trăiesc viața cu intensitate; va veni şi vremea cînd, la rîndul lor, o vor preface în suvenire. Deocamdată, erau extaziați ne aspectele metropolei, înfrumusețată de iubirea lor fără amintiri, prezentă, biruitoare, cu infinite zboruri în viitor.

După un pătrar de veac, li se va părea şi lor poate, Parisul, un oraş care se modernizează din cale-afară, îşi pierde misterul şi farmecul, nu mai este patriarhala cetate de odinioară. Acuma, însă, ritmul unanim li se părea divin, iar locuitorii erau fermecători, plini de politețe, de spirit de curtoazie de acea „gentilezza” de care vorbesc italienii...

Cu o mîndrie de vechi parizieni, monseniorul şi domnul Parrocel purtau pe tinerii logodnici prin cartierele rămase

neschimbate şi evocau peisajul de acum un sfert de veac, înlocuit de noile artere, de scuaruri, de clădiri monumentale.

Cînd vedeau un zid mucegăif, ros de vremuri, se opreau, înduioşați. Intrau în cîte o curte..., admirau o scară cu piatra roasă de miile şi miile de paşi care o călcaseră şi se pierduseră în eternitate...

Sub podurile vechi, curgea molcom aceeaşi Senă verzuie a tinereții lor..

Neclintite se ridicau catedrala Notre-Dame, turnul Saint-Jacques, domul Invalizilor, palatul Louvre şi noul arc de triumf, din Piața Etoile, spitalul Val-de-Grâce, biserica Sfintei Geneviève, numită mai tirziu Pantheonul, minunata capelă din curtea Palatului de justiție, turnul Concièrgerie, greu de atîtea rememorări sinistre.

În mijiocul Pieței Vendôme se ridica, strălucitoare, înconjurată de reliefuri glorioase, coloana care purta pe creştet statuia lui Napoleon. În amintirea împăratului său, primul drum pe care-l făcu în Paris Henri Parrocel fu pelerinajul la mormîntul impunător de sub cupola invalizilor, unde odihneau rămăşițele pămînteşti ale prizonierului de la Sfînta Elena.

Fostul soldat al lui Bonaparte nu văzuse încă acel mauzoleu, ridicat cu şapte ani în urmă. Cu adîncă emoție ocoli el locaşul de veci al omului pe care-l urmase în atîtea expediții glorioase, pînă la dezastrul de la Berezina. Dacă ar fi fost singur, ar fi îngenuncheat, s-ar fi rugat, într-o pioasă reculegere.

Dar încăperea funerară era plină de curioşi care comentau, cu glas tare, arhitectura monumentului şi povesteau întîmplări din viața învingătorului de la Arcole, a învinsului de la Waterloo. Tocmai ca să evite orice fel de reflecții, ca să ia singur contact cu fostul său general nu adusese Henri Parrocel aici pe companionii din Moldova. Voia ca întîlnirea postumă cu împăratul său să se întîmple într-o augustă solitudine.

Dar această întîlnire de dincolo de viață, în afară de-o emoție adîncă, îl copleşea şi de remuşcări... Iată, colea, în mauzoleul uriaş, dormea omul pe care el îl părăsise, aproape-l trădase, după campania din Rusia. Ca atîția alții, atunci şi mai tîrzîu, îşi abandonase şi el idolul, ca să-şi facă o altă viață, într-o țară care nu era a lui. Eterna ingratitudine...

Fireşte, dacă s-ar fi dus în Franța, ar fi trăit prăbuşirea marelui împărat, ar fi fost nevoit să se pună în slujba burbonilor, el, fiu al revoluției de la 1789.

Poate că e mai bine că a rămas în Moldova.

Perspectiva de a servi monarhia restaurată sau pe Louis Philippe îl făcea să-şi uite, îl consola, întrucîtva, de acea dezerțiune după înfrîngerea din stepele împărăției moscovite.

Părăsind mormîntul lui Napoleon, el vizită sălile Domului Invalizilor, pe ai cărui pereți erau atîrnate tablourile lui Joseph Parrocel din Avignon reprezentînd bătălii de-ale lui Ludovic al XIV-lea.

În mijlocul atîtor pînze glorioase, era mîndru acum strănepotul, să se simtă la el acasă... Amintirea, mai depărtată, a strămoşului său şi a marelui secol îl consolă, îl fortifică, oarecum, îl făcu să uite părăsirea celuilalt mare suveran al Franței.

Pelerinajul la Domul Invalizilor fusese, pentru francezul romînizat, o sărbătoare solemnă. Chiar a doua zi va aduce aici pe monsenior şi pe Muşa să admire tablourile marelui strămoş, să vadă din cine se trage Gaston!

Eliberat de emoția firească a acestei vizite aproape religioase, omul de acțiune care era Henri Parrocel se aruncă din plin în viața Parisului, începînd prin a duce la croitor pe viitorul socru, pe viitorul ginere: costumele făcute la Iaşi şi pe care ei le crezuseră cele mai moderne erau întîrziate cu doi-trei ani. Tot aşa toaletele domniței. Comandară alte haine, alte rochii, la cei mai scumpi meşteri parizieni. Veşminte de iarnă, precum şi cele ce se vor purta la primăvară. Ce elegant, ce modern era acum boierul de la Drăgoşeşti, gentilomul

european, care abia îşi părăsise tichia şi caftanul de paşă turcesc!

Zvelt, în redingotele colorate, cu pantalonii de culoarea oului de rață, bine strînşi pe pulpe, cu pantofii de lac ascuțiți, cu pălăria înaltă, cu borurile largi, purtînd mănuşi şi baston cu măciulia de argint, conul Arkip Rosetti parcă era de cînd lumea arbitrul elegantelor pariziene. Îşi micşorase barba amestecată şi semăna, acum, cu regele Franței şi al Navarei, Henric al IV-lea.

Contemplîndu-i monumentul, pe cheiul Senei, boierul moldovean, viitorul domnitor al țării lui Ştefan cel Bun, dacă nu şi al Principatelor Unite, se şi vedea statuificat, în viitor, pe malul Bahluiului sau al Dîmboviței. Păcat că-i furase hoțul de Stoeniță pe Zmeurel! I-ar fi plăcut să fie trecut în nemurire pe acest falnic armăsar negru.

Cam acestea erau gîndurile şi preocupările monseniorului, paralel cu sincera dorință de a vedea revoluția învingînd şi țările romîneşti pornite pe un drum de libertate şi belşug.

În plină înflorire a tinereții, a dragostei şi a fericirii, Muşa strălucea în rochiile de seară, în cele de peste zi, în halatele de interior, ultrapariziană ca înfățişare vestimentară şi prințesă din o mie şi una de nopți ca splendoare a chipului şi a mîinilor. Toate privirile se întorceau, într-un murmur linguşitor, să admire silueta grațioasă a acelei tinere străine bogate, ovalul pur al obrazului, paloarea uşor măslinie, față de tenul roz al blondelor pariziene, sprîncenele negre şi groase, împreunate, deasupra unor ochi languroşi, cu gene lungi, prelungiți ca migdala, nasul drept şi subțire, gura mică, buzele cărnoase, roşii, acoperind dinții albi şi strălucitori, gîtul arcuit, sînul învolt, bustul feciorelnic, mlădiindu-se pe picioruşele mici şi înalte.

O dată scurse primele zile de încîntare, vizitarea muzeelor şi a monumentelor celebre, reprezentațiile de teatru, muzică şi balet, restaurantele şi confiseriile la modă, monseniorul găsi că e momentul să se pună pe lucru. Începu

să caute, să se întîlnească şi să petreacă ore întregi, poftindu-i la masă, ajutîndu-i cu bani, pierzîndu-şi uneori şi nopțile, în discuții aprinse, cu tinerii romîni afiliați societăților secrete revoluționare. Vorbeau de viitorul patriei, al amînduror principate romîneşti. Luă contact şi cu exilații ruşi, polonezi, cehi, croați, unguri, italieni, cu toți cei ce voiau să se scuture de jugul țarist sau habsburgic.

În vremea aceasta, Gaston activa şi el. Tot mai mult începea să-şi lase logodnica în compania unchiului şi să-şi reia activitatea publicistică şi politică.

Văzuse, din primele zile, pe Lamartine. Îl găsise oarecum îmbătrînit, preocupat de evenimentele care păreau că se apropie.

Marele poet şi animator avea, în acel ianuarie 1848, cincizeci şi opt de ani, dar zbuciumul zilelor şi nopțile nedormite îl făceau să pară mai trecut.

Cel puțin aceasta fu impresia lui Gaston.

– Am primit scrisorile dumitale cu impresiile din Viena, Ungaria şi principatele danubiene. Îți mulțumesc. În ultima vreme nu prea mi-ai scris! îi spuse Lamartine.

– Să mă iertați, ilustrul meu maestru, dar mi s-au întîmplat o mulțime de aventuri, în Carpații moldavi. Am fost răpit în două rînduri de un şef de bandă, care mi-a devenit apoi arhanghelul protector. Apoi m-am logodit cu o copilă fermecătoare, o mare admiratoare a geniului dv., fiica unui nobil şi colosal de bogat principe moldav, Arkip Rosetti, urmaş al domnitorului Ruset. Monseniorul solicită onoarea de a vă fi prezentat.

– Cu cea mai mare plăcere. E un boier de tipul retrograd?

– Dimpotrivă, ilustre maestre! Este un om cu vederi largi, un democrat în adevăratul sens al cuvîntului. A subvenționat şi subvenționează copios tineretul revoluționar din Moldova şi Valahia. E gata să subvenționeze şi mişcarea noastră.

– Perfect ! Dar dumneata, ca ginere al unui asemenea nabab, surîse Lamartine, vei mai putea fi aghiotantul meu?

– E visul meu cel mai frumos şi aş fi fericit chiar din acest moment să stau la dispoziția dv.! exclamă, plin de entuziasm, Gaston Parrocel.

– Ei bine, chiar de mîine vei fi secretarul meu oficial. Comunică, rogu-te, monseniorului socrul dumitale, precum şi adorabilei dumitale logodnice, că le stau la dispoziție. Sînt gata să-i primesc şi să-i servesc! Romînii, cel puțin cei pe care i-am cunoscut, sînt foarte inteligenți şi amabili. Să vedem dacă vor şti să fie tot atît de patrioți.

Gaston Parrocel aleargă într-un suflet să comunice rezultatul acestei convorbiri domnului Rosetti şi Muşei, emoționată că va vedea, în sfirşit, pe autorul atîtor poeme care o fermecaseră în singurătatea de la Drăgoşeşti.

Tatăl şi fiica făcură o impresie excelentă asupra lui Lamartine care, extrem de politicos şi de amabil, păru, totuşi, Muşei cam bătrîn şi cam sever pentru autorul unor atît de tinereşti şi de înflăcărate poeme.

Bătrînul acela solemn, cu nasul drept, energic, cu gura crispată într-un surîs amar, cu părul şi barbeții care începeau să încărunțească, să fie oare acelaşi om care scrisese „Meditațiunile poetice”, „Armoniile poetice şi religioase”, din care tînăra moldavă cunoştea atîtea pe de rost?

Domnița de la Drăgoşeşti nu şi-i închipuia pe poeții francezi decît sub chipul tineresc, cu bărbuța castanie a dragului ei Gaston. Lamartine o decepționase, îi impunea, fără îndoială, dar nu ca un liric, ca un sentimental, ci ca un om important, creator de istorie.

Îi recită, „Lacul”... Ascultînd-o, poetul se transfigura, întinerea. În ochi îi treceau calde efluvii de visare, aceleaşi, poate, care îi învăluiseră privirile în orele de inspirație, de creație a acestui poem celebru.

– Aveți un accent fermecător, o sensibilitate aleasă, o dicțiune impecabilă! o complimentă amfitrionul, uşor

emoționat şi el. Fost-au oare traduse aceste strofe în romîneşte?

– Da! răspunse Muşa, prinzînd curaj. Dacă-mi dați voie…

Şi-i declamă versiunea moldovenească datorită lui Săndulache Ghica:

O, timp, opreşte-ți zborul şi voi, oare propice
Al vostru curs opriți.
Lăsați-ne gustarea a zilelor ferice
Ce prea curînd goniți!

– Merçi! exclamă ilustrul maestru, aplaudînd din vîrful degetelor. E de-o muzicalitate latină cuceritoare! Talentul şi grația dv., principesă, dau bietelor mele versuri o poezie şi o savoare inedită!

Asemenea lui Gaston, Muşa era într-al noulea cer.

Se împăcase cu noua imagine a bardului favorit. La plecare îi oferi, învelită într-o hîrtie de mătase roşie, o cămaşă țărănească de la Cîmpulungul muntean, brodată toată cu ajururi albe, de o mare frumusețe şi distincție.

Cămaşa brodată cu roşu, domnişoara noastră o ținea pentru Alfred de Musset. Cea cu înfloriturі galbene era destinată lui Honoré de Balzac.

Un costum național (maramă, ie cu scîntei de aur şi tivituri albastre, împreună cu fota) era pentru doamna Victor Hugo. Lui Alexandre Dumas îi adusese două pistoale arnăuțeşti, cu mînerul încrustat cu sidef.

Aşa-l vedea Muşa pe autorul celor trei muşchetari: Cu pistoale-n brîu şi cu iatagan turcesc la cingătoare.

Lamartine desfăcu pachetul, admiră superba țesătură şi aruncă o privire de gratitudine domniței moldovene, căreia i se păru că-n ochii venerabilului poet perlează o lacrimă.

* * *

Gaston se ducea în fiecare zi la locuința maestrului, unde şedea cîteva ore. Apoi pleca fericit să-şi regăsească mireasa, pe nobilul său viitor părinte şi pe scumpul unchi

Henri de Parrocel, care bătea Parisul în lung şi în lat, grăbit să execute dispoziţiile patronului şi propriile sale iniţiative. Luase contact cu tinerii romîni care frecventau cercurile revoluţionare şi care se grupaseră în jurul marelui poet şi luptător polonez Adam Mickiewicz. La foaia acestuia „*Tribune des nations*" colaborau şi cîţiva dintre ai noştri, printre care Nicolae Bălcescu.

Din păcate, atît printre emigranţii polonezi, cît şi printre cei romîni, existau neînţelegeri. Rareori, oamenii din exil merg totdeauna mînă-n mînă.

Polonezii se certau pe forma de guvernămînt ce va fi dată patriei liberate. Unii o voiau republică, alţii se gîndeau la un regat, în fruntea căruia să fie pus un descendent al dinastiei Sobieski.

Arkip Rosetti se amestecă şi el printre revoluţionarii străini, căutînd să-i împace. Prin marea lui avere, prin noblețea înfăţişării sale, prin înţelepciunea sfaturilor pe care le dădea, părinteşte, tuturor, reuşi, nu o dată, să aducă unire acolo unde era dezbinare.

În acelaşi timp, căuta să-şi organizeze propria familie.

– Domnul Parrocel, spuse el într-o zi administratorului, avem mai multe puncte de îndeplinit şi cît mai curînd. Te rog să nu-mi răspunzi decît mîine, după ce vei fi reflectat:

1. Cumpărarea de la Roma a unui titlu de marchiz pentru nepotul dumitale.

2. Trecerea lui Gaston la ritul ortodox.

3. Publicitatea, despre care ţi-am mai vorbit, în jurul originilor regale ale urmaşilor pictorului Joseph Parrocel, deci şi a viitorului meu ginere.

Seara, preceptorul Muşei (Muşa nu trebuia să ştie, încă, nimic), sfătuindu-se cu Gaston, găsi că cele trei probleme nu erau uşor de rezolvat. Toată noaptea se gîndi cum să prezinte, cu mai multă diplomaţie, monseniorului rezultatul convorbirii cu nepotul sau.

– Monseniore, am vorbit şi am meditat îndelung, aseară, cu scumpul nostru Gaston, care nu doreşte decît să

îndeplinească cele mai mici dorințe ale excelenței voastre. Sînt, însă, oarecare impedimente.

– De pildă,...

– De pildă: în ceea ce priveşte cumpărarea unui titlu de marchiz papal, spiritul democratic şi anticlerical al nepotului meu îl împiedică să facă, deocamdată, acest pas. Sîntem în preajma unor evenimente revoluționare. El socoteşte că gestul acesta, această înnobilare de la Roma, nu cadrează cu principiile unui om al progresului, ale unui luptător pentru popor. I-ar compromite viitorul, ascensiunea în postul la care ar putea rîvni în republica de mîine.

Cunoscîndu-l bine, am crezut de cuviință că n-ar primi nici onoarea de a se trage dintr-un bastard al lui Ludovic al XIV-lea şi-atunci nu i-am mai propus să facem publicitate în jurul idilei pe care străbuna noastră ar fi avut-o cu Regele-Soare. Dar această publicitate o putem întreține fără ca Gaston să ştie. M-am gîndit la o monografie a pictorului Joseph Parrocel, cu reproduceri ale tablourilor sale.

Acest album l-ar scoate din uitare. Cu acest prilej, vom lansa şi povestea idilei regale, cu doamna Parrocel. Pentru această faptă pioasă, cred că venerata umbră a străbunului nostru ne va ierta... gloria casnică pe care i-o vom atribui postum!... încheie Henri Parrocel, întorcînd în glumă toată povestea şi provocînd rîsul monseniorului, sensibil la orice cuvînt de spirit.

– Cum rămîne cu conversiunea tînărului?

– Gaston este un liber cugetător. Nefiind un practicant, un catolic fervent, nu vede nici un impediment ca să îmbrățişeze religia bizantină!

Refuzul lui Gaston de a deveni marchiz papal avusese darul să contrarieze pe boierul rosetesc. Dar se răzgîndi, spunîndu-şi:

– Poate că tînărul are dreptate. Faptul că nu vrea să se laude cu o noblețe imaginară dovedeşte că e un băiat serios. O să-l facem bourbon fără ştirea lui. E bine, foarte bine, că va trece la ortodoxie.

Măcar atît. Eu nu mă mai pot împotrivi. Sînt în mîna lor. Iar dacă m-aş împotrivi, nu m-aş mira să mă pomenesc la „*Grand Hotel de la Terrasse Jouffroy*” cu pîrdalnicul de Stoeniță, să-mi facă altă şotie, în inima Parisului! Foarte bine, domnul Parrocel. Faptul că tînărul va trece la ortodoxie e cel mai important. Înțelege şi dumneata că nu pot să-mi dau fata de soție unui catolic, eu, urmaşul lui Antonie Ruset, care a fost un domn pios şi a fondat atîtea aşezăminte pravoslavnice. Celelalte chestiuni le vom discuta mai tîrziu. Cred că şi copiii, ca şi noi, sînt nerăbdători să facem această cununie. Deci, să ne grăbim!

Gaston şi Muşa primiră cu mare bucurie vestea cea bună. Unchiul Henri purcese la facerea formelor şi, după două săptămîni, după ce, printr-un ceremonial simplu şi discret, Gaston Parrocel trecuse la ritul ortodox, se oficiă, cu mare fast, la capela rusă din Paris, unul din martori fiind marele poet Alphonse de Lamartine, căsătoria religioasă a cetățeanului Gaston Parrocel cu domnişoara Maria Rosetti-Drăgoşeşti, principesă moldavă şi pasionata admiratoare a literaților francezi.

* * *

Februarie 1848. Cu toată asprimea iernii, Parisul petrece. Foarte puțini îşi dau seama că ceva foarte grav se va întîmpla în curînd. De ce n-ar petrece şi cei patru oameni veniți din Moldova depărtată, ca să sărbătorească în oraşul lumină cei optsprezece ani împliniți ai domnişoarei noastre? Acum, domnişoara noastră e doamna Gaston de Parrocel şi-şi trăieşte luna de miere într-un extaz copilăresc, alături de tînărul ei soț adorat, sub privirile înlăcrimate de fericire ale monseniorului şi ale bunului ei preceptor, monsieur Henri, care, de la o vreme, începe să dispară, ca să hoinărească singur, cîteva ore, în Parisul adolescenței sale.

Seara cîteşipatru se reunesc şi se duc la spectacole, fie la teatrul de muzică, unde se joacă „Lucia de Lamermoor” sau „Jérusalem”. Operă în patru acte de un tînăr compozitor

italian, Giuseppe Verdi, fie la comedia franceză, unde, printre altele, au văzut şi o noutate, un act fermecător de Alfred de Musset – „Un caprice”.

După spectacol aveau masă rezervată în localurile de lux...

Nu departe de hotelul unde locuiau ei, pe-aceeaşi linie cu „*Grand Hotel de la Terrasse Jouffroy*”, pe „*Boulevard des Italiens*”, colț cu rue Taithout, se afla vestitul restaurant „*Café de Paris*”, instalat în fostul palat al prințului Demidoff.

Saloanele somptuase, cabinetele particulare, eleganța serviciului, priceperea bucătarilor, raritatea vinurilor şi distincția clientelei făceau din „*Café de Paris*” primul restaurant nu numai al metropolei, dar şi al întregii Europe.

Veneau acolo figurile cele mai cunoscute ale epocii: scriitori, ziarişti şi artişti celebri, oameni politici, diplomați, străini bogați, fericiți să se amestece printre celebritățile Parisului.

Iată-le, făcîndu-şi apariția, după spectacol, încă îmbujorate de beția aplauzelor, celebra artistă Dejazet sau vestita M-lle Georges... Iată pe cel mai mare comedian al vremii, Frederic Lemaître, urmaşul lui Talma... Dar omul acesta înalt, uscățiv, sobru, cu nas acvilin şi cu părul vîlvoi, cine e? E Hector Berlioz, compozitorul discutat, contestat, despre care unii spun că posteritatea îl va consacra drept cel mai de seamă muzician al Franței...

Gaston Parrocel arăta tinerei sale soții fiecare dintre aceste celebrități, pe care, cu un an-doi înainte, le mai văzuse pe stradă, prin redacții, la concerte, dar aici, în acest local luxos, niciodată, fiindcă bietul băiat n-avusese nici bani personali, nici vreun prieten bogat care să-l invite la un supeu de nabab, printre oameni ajunşi.

Trecea prin fața lui „*Café de Paris*” ca prin fața unui univers interzis... Dar fără mîhnire, fără melancolie, fără o prea arzătoare dorință. Reconstituia, cu imaginația, viața dinăuntrul localului şi aştepta, cu demnitate, ziua cînd va putea întra şi el acolo, cu fruntea sus.

– Dragul meu! îi spunea Muşa, mîngîindu-i mîna cu dragoste şi compătimire, neputîndu-şi închipui cum poate cineva să fie atît de sărac încît să nu-şi permită măcar atîta lucru... Dragul meu micuț!

Muşa era, fireşte, uimită, încîntată să petreacă unele seri, după reprezentațiile de teatru, de operă sau de concert, la „*Café de Paris*" sau în alte restaurante la fel... Vinul spumegător, care-i înțepa limba şi nările, acea şampanie gustată din cupele înalte şi subțiri, numite „flaute", mîncările fine cu care nu era obişnuită, acordurile discrete ale unei orchestre disimulate, toaletele elegante, efluviile de parfumuri, bijuteriile scînteietoare, - toate acestea o îmbătau, o fermecau. Dar conştiința averii ei, posibilitatea de a-şi permite orice fantezie, bijuterii, toalete, echipaje o făceau să privească numai cu admirație, nu şi cu rîvnă, toată acea desfăşurare de bogății. Întrucît priveşte tinerețea şi frumusețea, n-avea nimic de invidiat nici uneia dintre splendorile care o înconjurau. Toate privirile, chiar ale femeilor, în primul rînd ale femeilor, lunecau într-un surîs de admirație pe fruntea pală şi pe umerii fragezi, pe mîinile aristocratice ale suavei străine.

Şi nici lui Gaston, atît de distins, atît de elegant, cu ochii plini de vrajă şi de vis, toată acea societate aleasă n-avea ce tînăr să-i opună... Era fericită domnița Mărioara lîngă el, măgulită de ocheadele pe care le aruncau dragului ei, de la mesele vecine, unele actrițe sau străinele însoțite de diplomați, care veneau la „*Café de Paris*" sau aiurea. Într-o seară l-a privit mai insistent - şi Gaston a întors capul contrariat - o femeie de o frumusețe stranie, cam arogantă.

– O cunoşti pe această doamnă? îl întrebă Muşa.

– Personal nu. Dar o ştiu din vedere şi din reputație. E vestita Lola Montes. O călăreață... sau dansatoare. O aventurieră. A sucit multe capete. A făcut multe victime... Acum e metresa ducelui de Morny...

Şi Gaston, ca şi cum Lola Montes nu l-ar fi interesat în mod special, continuă arătînd pe alta:

– Iată şi pe biata M-lle Georges. A îmbătrînit... Nu mai are căutare... Talent mare de actriță n-a avut niciodată. Dar a avut noroc, acum vreo treizeci şi cinci de ani, să-i placă lui Napoleon...

Fiecare oaspe al restaurantului „*Café de Paris*" avea o poveste.

Muşa ar fi vrut să întîlnească acolo, în primul rînd, pe Lamartine, pe Victor Hugo, pe Alfred de Musset, pe Honoré de Balzac, al cărui ultim roman - „Rudele sărace" - îl cumpărase, peste zi, la o librărie din pasajul Jouffroy... Dar ca romancier nu zări, într-o seara, decît pe Paul de Kock, autor de cărți cu crime şi cu polițişti, şi pe doi critici, Jules Janin şi Arsène Houssaye, de care auzea prima oară. N-o interesau. I-ar fi plăcut să vadă alți oameni, s-ar fi simțit mai bine în alte peisaje ale metropolei; mai mult decît viața de noapte o interesau vechile monumente, podurile Senei, edificiile istorice, care se oglindeau în apele verzui ale fluviului... Muzeul „Louvre", despre care auzise atîtea, acel vechi palat al regilor Franței, unde erau adăpostite comori de artă, a însemnat pentru Muşa o mare decepție... Lăsat în părăsire, cu vestita galerie a lui Appollon, devenită o sală năruită, acoperită de scînduri, cu celelalte săli reci, întunecoase, mucegăite, împăienjenite, îi umplu inima de tristețe. În schimb, o emoționă adînc catedrala „Notre-Dame", despre care află că fusese clădită vreme de două secole... O emoționă, mai ales, acea fără de pereche bijuterie gotică, Sfînta capelă, din curtea Palatului de justiție.

De cîte ori nu-i vorbise despre această sfînta capelă mătuşa ei, coana Marghioala Roznoveanca:

– Fericită eşti, maică, că te duci şi ai să vezi asemenea minune! Eu aş face drumul de la Ieşi pînă la Paris pe jos numai să pipăi cutia cu ramura de spini a Mîntuitorului!

– Cum? întrebase Muşa, înminunată... Cununa de spini a Mîntuitorului se află la Paris?

– Da. Şi vîrful lancei cu care a fost împuns în coastă e tot acolo, în Sfînta capelă. Ramura de spini e închisă în trei

cutii: una de aur, a doua de argint, a treia de aramă.

– Zău, tanti?

– Zău! Le-a încuiat însuşi regele Franței, Ludovic cel Sfînt, după ce le-a arătat poporului... Le-a dus el singur la biserică, le-a purtat cu smerenie, îmbrăcat în haină călugărească şi desculț...

Desculță m-aş duce şi eu, maică, în genunchi m-aş tîrî pîn-acolo, să pipăi şi lădița unde se află vîrful suliței, cu care a fost impuns în coapsă Domnul nostru Isus Cristos... şi buretele, şi trestia cu care a fost adăpat cu fiere şi oțet... şi giulgiul şi hlamida... şi lemnul sfintei cruci.

– Şi cum le-a adunat regele pe toate, tanti Marghioliț̦o?

– Nu le-a adunat el, le-a adunat împăratul Ierusalimului Baldovin. Franțuz şi el. Baldovin al II-lea.

– Şi asta se petrecea cam pe cînd, tanti Marghioliț̦o?

– Acum şase sute de ani. Nemaiavînd bani ca să-şi ție oştile, împăratul Baldovin a pus amanet la un cămătar venețian cununa de spini buretele, trestia, vîrful suliței, mantela de purpură şi celelalte moaşte.

Le zălogea una cîte una şi, cum n-avea cu ce să le răscumpere de la cămătar, le scotea, tot una cîte una, regele Ludovic cel Sfînt pînă le-a adunat pe toate într-un singur loc... L-a costat peste trei milioane de franci. Bani din vremea lui, cu altă putere decît azi. Bani scumpi, maică! În genunchi m-aş tîrî pîn-acolo! Fericită eşti că le vei putea vedea! Trei milioane!...

Dar tînâra doamnă Parrocel n-avu norocul să vadă sfintele relicve. I-a spus ghidul, un om de treabă, mustăcios şi cărunt, că au fost duse în altă parte să stea la adăpost, pînă s-o mai linişti biata lume.

În schimb, Muşa putu să admire, să se extazieze în fața liniilor lunguiețe şi pure ale arhitecturii capelei şi mai ales în contemplarea geamurilor cu sfinți, prin care lumina zilei aşternea pe lespezi toate irizările curcubeului... Era o întrecere de splendori ale desenului şi ale culorilor. Faima lor devenise de mult legendară. Se spunea încă din vechime:

– Frumos ca roşul vitraliilor Sfintei capele!

CAPITOLUL XVII

Dintr-o cunoştinţă în alta, prinţul Rosetti şi fiica sa, precum şi cei doi Parrocel erau invitaţi la recepţiile cele mai selecte. Muşa arbora de fiecare dată o noua toaletă, mai încîntatoare una decît alta. În fiecare zi, în fiecare seară, o aştepta o nouă înminunare.

Vizitară feericul castel al florilor, pe Champs-Elysées, lîngă Arcul de triumf... Maestrul italian Giuseppe Daniele dirija orchestra care însufleţea balul florilor.

În antracte şi chiar în timpul dansurilor, se vorbea despre evenimentele zilei: predarea rebelului din Alger, emirul Abd-el-Kader; moartea principesei Adelaida, sora regelui Louis-Philippe; închiderea cursurilor de la College de France ale lui Jules Michelet şi Edgard Quinet, marii prieteni ai romînilor; precum şi desfiinţarea catedrei de slavistică a poetului-profet polon Adam Mickiewicz.

Începea să se strice şi vremea. Adierile primăvăratice care întîmpinaseră, la sosirea lor, pe călătorii moldoveni lăsară locul unui vînt aspru, frigului. O epidemie de gripă fu urmarea acestei schimbări bruşte a temperaturii.

Dar viaţa îşi urma cursul.

Parisul dansa, cînta, petrecea...

În ziarul „La Presse” încep să apară „spovedaniile” lui Lamartine. George Sand îşi anunţă „Povestea vieţii mele”. Sculptorul Brian expune statuia lui Corneille. Face furori circul de maimuţe şi de cîini dresaţi din boulevard du Temple.

Alexandre Dumas e dat în judecată de colaboratorul său Espinay-Saint-Luc, care revendică paternitatea romanului „La Dame de Montsoreau”. La Teatrul istoric se pune în repetiţie „Monte Cristo”, dramă în unsprezece acte şi patruzeci şi opt de tablouri, de Alexandre Dumas. Piesa se joacă în două seri consecutive.

Sena îngheaţă. Patinorii îşi fac exerciţiile pe pojghiţa care acoperă fluviul, pe bazinul Tuileriilor, pe canalul Saint-

Martin... Muşa îşi comandă un delicios costum de sport şi cucereşte toate sufragiile tineretului care, cu atîta eleganță, alunecă şi dansează pe podeaua de gheață.

Astronomii anunța ivirea unei comete. Semn prost pentru unii, semn bun pentru alții. În saloanele principesei Narîşkina, frecventate de oameni politici, diplomați şi gazetari, şi unde e invitat boierul moldav împreună cu ai săi, se vorbeşte de apropiate evenimente grave.

Regele Louis-Philippe e bătrîn. N-are curajul să ia hotărîrile după care jinduieşte țara. Armata e nemulțumită.

Garda națională se descompune.

Muncitorii n-au de lucru.

Intelectualii cer libertatea de întrunire, libertatea presei. Cuvintele „patrie" şi „libertate" sînt pe toate buzele, încep să circule scrierile lui Saint-Simon şi ale lui Charles Fourier, care, cu ani înainte, ceruseră ameliorarea cît mai grabnică a soartei claselor oropsite, a celor mulți şi săraci. Tot mai mult îşi fac loc ideile socialiste.

Speranțele pe care şi le pusese poporul în Louis-Philippe se irosesc. Oamenii progresului, care îi sprijiniseră primii ani de domnie, văzuseră în el pe realizatorul deziderateloг populare. Dar ultimii săi ani de guvernare fuseseră o decepție. Spirit independent, înaintat, înzestrat cu experiența pe care o cucerise în exil, legăturile lui cu suveranii şi oamenii de stat străini, - toate acestea făceau din fiul regal al unui regicid nădejdea națiunii franceze.

Dar Louis-Philippe nu numai că n-a dat țării instituții democratice pornite dintr-o inițiativă personală, dar nici măcar n-a aplicat, prin imitație, justiția gratuită pentru săraci, ca în Piemont, băncile agricole, ca în Germania, cetățile muncitorilor şi alte instituții europene menite să îmbunătățească viața socială.

Îmbătrînind, se lăsa tot mai mutt stăpînit de spiritul despotic. Guvernele care se succedau la conducerea Franței aparțineau dinastiei, nu țării. Burghezia, pe care se străduise

s-o ridice, nu reprezenta o temelie solidă nici pentru el personal, nici pentru națiunea însăşi.

L-a părăsit îndată ce au început zilele grele din februarie 1848.

* * *

Un cer acoperit de nori cenuşii şi grei apasă.

Oraşul fierbe. Suferințele, patimile, atîta vreme înăbuşite, colcăie, izbucnesc. Prefectul poliției începe să ia măsuri de apărare.

Parisul e înconjurat de un zid de baionete, care se vor strînge şi vor înăbuşi răscoala înainte ca ea să-şi fi dat roadele. Treizeci şi şapte de mii de soldați sînt gata să răstoarne baricadele, să incendieze casele unde-şi vor face cuib revoluționarii. Tunurile sînt gata să tragă.

21 februarie 1848.

Încă din zorii zilei, poporul e pe străzi. Ce înseamnă aceste desfăşurări de forțe militare? se întreabă cetățenii. De ce nu sîntem lăsați să vorbim în piețele publice?

Deodată s-aude un cor cîntînd „Marseilleza". Inimile cresc. Şapte sute de studenți vin dinspre biserica Madeleine cîntînd imnul național, înflăcărînd mulțimea, care porneşte, în coloane strînse, prin Piața Concordiei, spre palatul Bourbon Un cordon de gărzi municipali, cu baionetele întinse, opreşte marşul. Din rîndul manifestanților se desprinde un tînăr care, sfîşiindu-şi haina, arătîndu-şi pieptul, strigă soldaților:

– Trageți!

Dar nici un glonte nu porneşte.

Această ezitare a plutonului încurajează poporul, care năvăleşte spre palatul Bourbon, unde se țin şedințele Camerei deputaților.

Iată gărzii călări, veniți să oprească invazia.

– Trăiască dragonii! strigă mulțimea, şi dragonii se opresc, înfrățiți cu frații lor fără arme. Ofițerul care comandă

pe călăreți îşi vîră sabia în teacă. E triumful forței morale asupra puterii despotice. Dinastia e învinsă!

Trupe noi sosesc să împrăştie populația pariziană, care se recompune. Se aduc tunuri. Pichete de infanterie, escadroane de vînători şi de gărzi municipali vin să respingă pe manifestanți. Aceştia încep să arunce cu bolovani. Soldații îşi taie drum răsturnînd, rănind femei, copii şi bătrîni. Moartea unei bătrîne şi sîngele unui lucrător cu gîtul retezat întărîtă mulțimea. Trei zile au ținut aceste lupte. În tot Parisul se ridică baricade. Posturile izolate sînt atacate. Lucrătorii dezarmează grupurile de soldați. Careta monarhului e arsă în piața palatului regal.

Plouă. Noroiul îngheață peste noapte. A doua zi, hărțuielile reîncep. Dar soldații îşi fac datoria fără nici un entuziasm.

Mulți dintre ei fraternizează cu rebelii. Oamenii politici discută între ei, cauta soluții împăciuitoare, în zadar! O dată dezlănțuită, revoluția îşi urmează cursul.

Gaston e agitat. Se aruncă, frenetic, în mişcarea ce cîştigă tot mai mult teren, secondînd pe maestrul şi patronul său. Alphonse de Lamartine, care în parlamentul lui Louis-Philippe dăduse dovada unui mare spirit de independență şi era chemat să stea în fruntea revoluției.

În numele libertății şi al progresului popoarelor, el a găsit accentele cele mai patetice:

– Nu ştiu dacă armele încredințate bravilor noştri soldați vor fi mînuite, toate, de mîini prudente. Cred. Sper. Dar dacă baionetele vor veni să sfîşie legea, dacă puştile ne vor trimite gloanțe, ceea ce ştiu, domnilor, este că vom apăra, întîi cu glasul nostru, apoi cu piepturile noastre, instituțiile şi viitorul poporului!

Gaston e entuziasmat de patronul său. Alphonse de Lamartine i se pare centrul acestei revoluții, începutul şi sfîrşitul. De la el pornesc revendicările populare, el va răsturna dinastia, el va conduce republica de mîine.

– Dar ceilalți scriitori ce fac? îl întreabă pe Gaston tînăra-i soție, înflăcărată şi ea de evenimentele care se precipită şi care pun o neaşteptată notă de eroism şi de primejdie în feerica lor lună de miere.

Ce face Alexandre Dumas, despre care ştia că jucase un rol activ în revoluția de la 1830?

Alfred de Musset ce face?

Dar Victor Hugo?

Honoré de Balzac nu s-a mai întors din Polonia?

Nu, nu se putea ca marii poeți şi romancieri - pentru ea adevărații conducători ai popoarelor - să nu stea în fruntea unei atît de importante mişcări, menită să dezrobească Franța şi Europa întreagă.

Dar scriitorii, pare-se, nu erau cu toții pentru schimbarea de regim. Alfred de Musset, de pildă, a fost consternat auzind că s-a dezlănțuit mînia parizienilor.

Sănătatea lui şubredă, urmările pasiunilor şi exceselor sale, gloria lui recentă de dramaturg, pe care o vedea amenințată prin răsturnarea orînduirii de stat, legăturile lui cu familia regală, prietenia cu ducele de Orléans şi, în general, aversiunea lui pentru politică:

La politique, hélas! Voilà notre misere!
(Politica, vai, iată ticăloşia noastră!)

îl împiedicau să se avînte în focul generator.

Balzac, abia reîntors din Polonia, era cunoscut ca legitimist şi antirepublican.

Temperament clocotitor, Victor Hugo ieşise în stradă de la primele rumori ale populației pariziene.

În plină bărbăție (avea în 1848 patruzeci şi cinci de ani, cu cincisprezece ani mai puțin decît Lamartine), celebru de un sfert de secol, „pair de France”, senator numit de Louis-Philippe, care îl prețuia, Victor Hugo nu putea sta ca un martor impasibil la acest curent social. Se aruncă în vîltoare, dar nu de partea revoluționarilor îndîrjiți. Ar fi vrut ca toate să se petreacă în linişte: trecerea de la vechiul regim la cel nou să se facă prin instituirea unei regențe, care să prezideze

alegeri libere şi să fixeze, prin voința poporului, noua formă de guvernămînt.

Iată-l în fața bisericii Madeleine, iată-l în piața Bastiliei perorînd, căutînd să cîştige mulțimile pentru regența ducesei de Orléans, care va domni pînă la majoratul contelui de Paris, nepotul lui Louis-Philippe şi moştenitorul tronului.

Dar miile şi miile de cetățeni întărîtați resping propunerea poetului admirat, pair al Franței.

– Jos regența!

Un lucrător strigă:

– Să tacă „pairul de Franța”! Jos cu „pairul de Franța”!

Şi-şi îndreaptă puşca spre Victor Hugo. Poetul îl fulgeră cu privirea şi îi strigă cu o voce atît de puternică încît linişte se face.

– Da, sînt pair de Franța şi vorbesc ca un pair de Franța... Am jurat credință nu unei persoane regale, ci monarhiei constituționale! Pînă cînd nu va fi stabilit un alt guvernămînt, e datoria mea să apăr pe acesta!

– Nu vrem regență!

– Trăiască republica! se auzi din mulțime.

– Moarte pairului de Franța! strigă din nou muncitorul de adineauri şi se pregăti să tragă în Victor Hugo.

Dar un lucrător tînăr acoperi cu corpul său pe poet, imobilizînd brațul înarmat al celuilalt, şi strigă:

– Nu! Respect pentru marele bărbat!

Şi Victor Hugo putu să treacă mai departe.

Ducîndu-se la Hotel de Ville - primăria Parisului, pe care o luaseră în stăpînire răsculații şi unde se instalase guvernul provizoriu, prezidat de Lamartine, - un om din mulțime îl aprostofă:

– Cetățene Victor Hugo, să strigi „Trăiască republica”!

– Eu nu strig nimic din ordin! răspunse Victor Hugo. Dumneata înțelegi ce e libertatea? Eu o practic! Astăzi voi striga „Trăiască poporul”, fiindcă lucrul acesta îmi place. În ziua cînd voi striga „Trăiască republica”! o voi face fiindcă aşa voi voi!

– Are dreptate? murmurară cîțiva spectatori ai scenei, şi poetul îşi făcu loc prin mulțime.

Gaston, instalat la Hotel de Ville, ca secretar al lui Lamartine, povesti, emoționat, familiei, această scenă:

„Am avut azi onoarea să introduc pe Victor Hugo la domnul Lamartine. Vestibulul era plin de lume, tot felul de solicitatori. În cabinetul patronului se aflau cîțiva colegi de-ai săi, membri ai cabinetului. Cînd a intrat Victor Hugo, domnul Lamartine, care purta pe piept o eşarfă tricoloră, se ridică de pe scaun şi se îndreptă, cu mîna întinsă, spre ilustrul oaspe.

– A! Iată-te printre noi. Victor Hugo! Republica se va mîndri cu un colaborator de seamă!

– Nu te grăbi, dragul meu! N-am venit decît sa strîng mîna prietenului meu Lamartine! Poate ca nu ştii că-n vreme ce dumneata combăteai, ieri, regența, la Cameră, eu o apăram în piața Bastiliei!

– Ieri, ca ieri; astăzi, însă, nu mai există nici regență, nici regalitate! Nu se poate ca Victor Hugo să nu fie republican!

– În principiu, da, sînt! După părerea mea, republica este singurul guvernămînt rațional, singurul vrednic de națiuni. Republica universală va fi cel din urmă cuvînt al progresului!

În acel moment se apropiară de cei doi mari poeți şi cetățeni miniştrii Arago şi Armand Marrest, care țineau în mînă un plic.

– Scumpul meu prieten, zise Lamartine, întinzînd lui Victor Hugo acel plic, iată brevetul, semnat de noi toți, prin care eşti numit primar al arondismentului dumitale!

– Vă mulțumesc, dar nu pot primi...

– De ce? întrebă Arago. Nu este o funcție politică şi nici retribuită. Eşti iubit şi respectat în circumscripția dumitale.

Victor Hugo răspunse:

– Autoritatea mea morală nu poate decît să piardă devenind oficială!

Lamartine îl trase lîngă fereastră şi-i spuse:

– Nu o primărie vreau pentru dumneata, ci un minister! Victor Hugo. ministrul de instrucție al republicii!...

Nu ştiu ce-au mai vorbit cei doi prieteni, îşi încheia Gaston, povestirea, fiindcă nu i-am mai auzit. Am avut, însă, impresia că nu prea se înțelegeau."{19}

Zgomotul unor împuşcături răsuna în stradă... Apoi se făcu linişte.

Un băiat aduse prînzul domnului de Lamartine: cîteva costițe fripte, pe care patronul voi să le împartă cu Victor Hugo, dar ilustrul oaspe dejunase. Preşedintele guvernului provizoriu al celei de-a doua republici franceze, flămînd ca un lup (amiaza trecuse de mult), mîncă acele costițe şi pîinea, fără cuțit şi fără furculiță, sfîşiindu-le cu mîna şi cu dinții - băiatul care-l servise abia găsise mîncarea, necum furculiță şi cuțit!

* * *

În dimineața zilei de 24 februarie, ştirile care se aduc bătrînului rege închis în palatul Tuilleriilor sînt catastrofale. Mai multe cazărmi cad în mîna răsculaților. Împuşcăturile se apropie de reşedința regală.

Poporul cere punerea în libertate a tuturor cetățenilor arestați, darea în judecată a miniştrilor demisionați, abolirea legii presei şi o mare reformă electorală.

La ora 11, furia mulțimilor merge mai departe.

Regele trebuie să plece şi să se proclame republica. Autoritatea civilă şi cea militară nu mai pot rezista presiunii populare, nu-şi mai pot impune hotărîrile.

„Regele să abdice înaintea amiezii, fiindcă după-amiază ar fi prea tîrziu!

La ora trei după prînz, familia regală îşi face bagajele în palatul Tuileriilor, pe care nu-l mai poate apăra nimeni."

Muşa asculta fermecată noutățile aduse de tînărul ei soț şi era mîndră să-l vadă amestecat în asemenea importante evenimente, alături de oamenii cei mai de frunte ai Franței.

Gaston stîrnea şi admiraţia socrului său, fericit că ginerele său a ajuns în primele rînduri ale luptătorilor pentru democraţie şi libertate. Îi prevedea un mare viitor. Băiatul îi va fi de folos lui însuşi, în pregătirea ascensiunii de mîine.

Cît despre Henri Parrocel, e inutil să mai spunem cu cîtă bucurie îşi vedea nepotul urcînd, treaptă cu treaptă, scara succesului.

Nu şi-ar fi închipuit niciodată că realitatea va întrece visurile sale de la Drăgoşeşti, vise întreţesute cu socoteli prozaice în administrarea domeniilor monseniorului.

Copila, care mai acum cîteva săptămîni era zăvorîtă într-un schit din Carpaţii Moldovei, domniţa atît de singuratică în tristul conac părintesc, se simţea mîndră să se afle în inima Parisului, să audă din gura iubitului ei atîtea lucruri extraordinare, să trăiască ea însăşi clipe atît de mari din istoria Franţei.

Nu va uita niciodată zgomotul împuşcăturilor, strigătele mulţimii, discursurile ţinute la răspîntii, chemarea baricadelor, incendiile aprinse pe alocuri, sîngele împrăştiat pe străzi şi în pieţe, iureşul mulţimii, scînteierea baionetelor, înfrăţirea dintre soldaţi şi mulţime.

Scena care a impresionat-o mai mult decît oricare alta a fost participarea, alături de tatăl şi de tînărul ei soţ, alături de bunul ei preceptor Henri Parrocel, la asaltul dat de popor palatului Tuileriilor.

Era în dimineaţa zilei de 25 februar 1848.

Mulţimea, înarmată şi hotărîtă să lupte pînă la primejduirea vieţii, invadase parcul, înainta spre palat, aşteptîndu-se la o cumplită rezistenţă.

Dar nu s-a întîmplat nimic.

Armata nu se vedea. Regele Louis-Philippe fugise. Răzvrătiţii năvăliră pe poarta monumentală, urcară pe scara cea mare, înaintară, pătrunseră pe coridoare pînă în sala tronului.

Bărbaţi îmbrăcaţi în bluză de lucrător, femei, copii, bătrîni înaintau într-un freamăt eroic, într-o generală

înfrățire, în strigătele unanime: „Trăiască republica!”.

Eroismul le sporea pe măsură ce nu întimpinau nici o rezistență.

Printre cei dintîi, iată pe moldovenii noştri: Arkip Rosetti, Muşa Rosetti-Parrocel, Gaston Parrocel, Henri Parrocel, împinşi, aproape striviți de cei care vor să ajungă mai repede pe treptele tronului.

În inimile lor pulsează vitejia. Nu va trece mult şi vor trăi la ei acasă aceeaşi scenă înălțătoare. Conacele domneşti din Iaşi şi din Bucureşti vor fi la fel asaltate de mulțime. Mihalache Sturdza şi George Bibescu, asemenea lui Louis-Philippe, nu vor şti cum să-şi ia mai repede tălpăşița.

Cei patru companioni de la Drăgoşeşti înaintează cu greu prin mulțime.

Un domn scurt, gras şi gros, aproape pătrat, cu o înfățişare de mic-burghez, cu fața buhăită şi palidă, cu părul lung dat pe spate, cu o mustăcioară mică şi cu o guşă proeminentă, auzindu-i vorbind altă limbă şi impresionat, poate, de distincția boierului nostru şi de frumusețea acelei tinere şi elegante femei brune, îi ajută să înainteze spunînd celor dimprejur:

– Faceți loc, vă rog! Sînt nişte străini... Să-i lăsăm să treacă înainte., legea ospitalității!

Rîndurile se desfac, cei patru, în frunte cu Muşa, mai entuziasmată decît toți, înaintează. Pe treptele tronului s-a urcat acum un bărbat tînăr şi palid, cu părul lung şi bărbuța castanie, strîns în redingota neagră.

Arkin Rosetti îl recunoaşte, atrage atenția celorlalți:

– Uite pe Nicu Bălcescu!...

Într-adevăr, acel tînăr întreprinzător era istoricul şi luptătorul muntean Nicolae Bălcescu, care smulgea o fîşie din catifeaua roşie a tronului de curînd părăsit.{20}

Mulțimea înainta. Ocrotiți de cetățeanul mic şi îndesat care le făcuse loc, Gaston şi Muşa ajunseră la treapta cea mai înaltă a tronului.

Muşa smulge o bucată din catifeaua regală şi o filfiie ca pe un trofeu. Avea ochii înflăcărați... Un fior de măreție o cutreiera. Va îi cea mai mare zi din viața ei!

E rîndul lui Arkip Rosetti să facă gestul revoluționar.

Dar în momentul cînd întinse degetele şi pipăi velurul roşu, gata să-l sfîşie, simți că acel velur îl arde. Mîna îi căzu ca la o poruncă venită din adînc de veacuri. Boierul moldovean păli, se uită în jurul său, ca un om buimăcit de somn. Se trezea, brusc, dintr-un vis, din frămîntările care îl cutreierară pînă atunci. Doi oameni, două porniri se zbuciumau în el de cîteva zile, de cînd mulțimea pariziană ieşise în stradă. Pe de o parte, iată pe castelanul care în izolarea de la Drăgoşeşti, în ciuda şi umilirea de a fi scos dintr-o înaltă dregătorie a țării, nu visa decît răsturnarea şi o orînduire nouă care să-i redea locul cuvenit, dacă nu altul mai mare. Această pornire adîncă se împletise, la suprafață, cu ideile de democrație şi progres, ce stăpîneau tineretul moldo-valah. Se credea şi el, boierul Arkip, un revoluționar. Ajutase cu bani grei pe cei ce pregăteau ziua de mîine şi o făcuse din toată inima.

Influența omului său de încredere, franțuzul Henri Parrocel, apoi sosirea tinerească a lui Gaston Parrocel, înrîurirea acestuia asupra Muşei, avîntul înflăcărat al copilei şi toată acea atmosferă de entuziasm revoluționar care-l învăluia de la o vreme îl prinseseră în valul lor năvalnic, îl împingeau şi pe el spre limanul visat.

Dar, alăturîndu-se mulțimii care copleşea palatul Tuileriilor, împins de ea, legănat, îmbrîncit, dus de curentul care nu cunoştea întoarcere, strănepotul lui Antonie Vodă Ruset începea să fie neliniştit:

– Ce caut eu aici? Ce legături am eu cu plebea aceasta, care izgoneşte un suveran? Astăzi Louis-Philippe, mîine Mihail Sturdza şi, după Sturdza, poate eu însumi voi cunoaşte furia poporului, alungarea din scaunul cu greu dobîndit.

Iată, cei din jurul meu, oamenii aceştia din mahalalele Parisului se uită şi ei la mine parcă întrebîndu-mă: „Ce cauți aici?”.

Nu. Nu trebuia să viu! Muşa n-avea decît să poftească aici cu Gaston al ei, să-şi îndeplinească şi această curiozitate. Noua plăcere pariziană... Sînt tineri, n-au nici o răspundere. Gestul de azi nu-i angajează la nimic.

Dar eu? Ce caut eu aici? Această catifea roşie, pe care o sfîşie adunătura de pe uliți, nu este oare simbolul tuturor măririlor, al tuturor puterilor, al tuturor averilor? Ce mai însemnăm noi, cei puternici, fără măriri şi fără avere? Tronul e stabilitatea bogaților, e paznicul moşiilor şi al aurului nostru... Şi eu să-i sfîşii augustul înveliş, să mă confund cu toată pleava aceasta, cu toți derbedeii aceştia nemîncați, cu capul plin de născocirile foamei?

Ca lovită de trăsnet căzuse mîna boierului în clipa cînd o apropiase de purpura regală. Dar avu prezența de spirit să nu se dea de gol.

Acea ezitare el o transformă într-un gest de politețe față de bărbatul scund, buhăit şi palid, al cărui chip trăda o suferință tăinuită şi care-i ajutase să ajungă pînă la tron.

– Après vous (după dumneavoastră), monsieur!... Îl îmbie elegantul străin. Cetățeanul rupse şi el un petic roşu, coborî treptele şi voi să treacă.

Surîzător, Arkip Rosetti se apropie de el, îl opri şi-i spuse:

– Vă mulțumesc din toată inima, domnul meu! Dați-mi voie să mă prezint: principele Arkip Rosetti, din Moldavia!

Şi-i întinse, cu grație majestuoasă, mîna cu degete lungi, încărcate de inele.

Cetățeanul modest se înclină, strînse, în mîna grăsuță, cu degete scurte şi groase, mîna splendită a impozantului senior şi se recomandă, la rîndu-i:

– Honoré de Balzac!

SFÎRŞIT

{1} grognard — unul care mîrîie.

{2} claquer — a plesni, a se duce pe copcă, a muri (fr.).

{3} Fericiți posesori (lat.).

{4} Paturi.

{5} Chiar după Unirea Principatelor, cînd deputații moldoveni trebuiau să se ducă în capitala țării, cum nu era încă drum de fier prin coclaurile romîneşti, cei mai mulți se mulțumeau să ia calea Lembergului şi a Vienei, apoi să coboare Dunărea cu vaporul, s-ajungă la Giurgiu, iar de acolo, pe vechiul drum voievodal, sub bolta înaltă a plutelor umbroase, să-şi vadă, în sfîrşit, visul cu ochii: Bucureştii! Cine-ar putea să-şi închipuie azi asemenea greutăți, asemenea ocoliri?

{6} Pe Iosif Sterca, autorul acestei narațiuni l-a cunoscut personal şi a locuit cu el aproape un an, prin 1908-1909 la Sibiu, în clădirea „Astrei". Autorul era foarte tînăr, iar Iosif Sterca Suluțiu de Cărpiniş - un bătrîn venerabil, cu mustățile şi pletele albe, un om de o mare distincție. Era preşedintele „Astrei", asociație romînească pentru cultură, teatru şi artă.

{7} Prefecți.

{8} Veche monedă austriacă de argint având valoarea de aproximativ doi lei, care a circulat şi în țările româneşti la începutul sec. XIX.

{9} Belacoasă — belle chose, beli a cosa.

{10} Întîmplarea cu evreii dizlocați a povestit-o însuşi Matei Millo lui C. I. Nottara, care, la rîndul său, a povestit-o, acum patruzeci şi cinci de ani, autorului acestei narațiuni.

{11} Tot ce se aude, tot ce-se vede şi tot ce se respiră,
Totul să spună: „Ei au iubit!"

{12} Cancer (N.R.)

{13} Aga - prefectul poliției.

{14} Chivotul este miniatura în metal a bisericii ridicată de acel ctitor.

{15} locotenent.

{16} rang.

{17} A meremetisi - a drege, a repara, a întrema.

{18} adv. În poziție de drepți; (stând) nemișcat, țeapăn (de frică, de respect). [Var.: smírna adv.] – Din rus. smirno.

{19} În amintirile sale despre zilele din februar 1848, vorbind de propunerea de a fi ministrul de instrucțiune publică al republicii, Victor Hugo scrie:

– Doar eşti republican! îmi spuse Lamartine.

– Republican... În principiu! i-am răspuns... Ieri, însă, eram „pair de France” şi eram pentru regență. Socotind republica prematură, voi fi şi azi pentru regență!

– Națiunile sînt deasupra dinastiilor! reluă Lamartine. Şi eu am fost regalist...

– Dumneata ai fost deputat ales de națiune, în vreme ce eu am fost „pair” numit de rege...

– Alegîndu-te în termenii constituționali, regele n-a făcut decît să onoreze înalta Cameră şi să se onoreze pe el însuşi!

– Îți mulțumesc, i-am răspuns, dar dumneata vezi lucrurile în afară, iar eu privesc În propria-mi conştiință! (Victor Hugo în „Choses vues”).

{20} O bucată din această fâşie, Nicolae Bălcescu a trimis-o în țară lui Vasile Alecsandri, împreună cu cîteva rînduri.